

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Min Århus-kavalkade

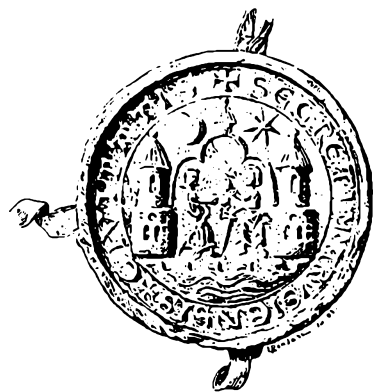

Min
Århus-kavalkade

Min Århus-kavalkade

Erindringer fra et journalistvirke 1933–1982

Af Georg Andrésen

Udgivet af
ÅRHUS BYHISTORISKE UDVALG
Universitetsforlaget i Århus 1982

OMSLAG:

Øverst til venstre:

Universitetskollegier efter bombardement
31. oktober 1944 (jfr. s. 47).

Øverst til højre:

Julekoncertfinale i Århus-Hallen 1940
(jfr. s. 64).

Nederst til venstre:

»Moder Jord fjernes fra Rådhusindgangen
i oktober 1954 (jfr. s. 117).

Nederst til højre:

Tilhørerne ankommer til Stauning-møde
i Århus-Hallen 1938 (jfr. s. 59).

TITELVIGNET:

Århus bys segl
Tegning af E. Rondahl
efter en original fra 1421.

REDAKTION:

Erik Korr Johansen

© 1982 by Georg André sen.

ISBN 87-504-04830
Aarhus Stiftsbogtrykkerie

Indhold

Hvorfor og hvordan?	9
Den ny arbejdsplads	16
Da Århus fik jazzklub	26
Angsten og modet	40
Glimt af Århus-Hallens historie	57
Den bedrøvelige ballade om vejen til musikhus	81
Teatret ved siden af TEATRET	95
Kunstens underfulde veje	115
Byen og Bugten	129
Navneregister	141

Forord

Århus Byhistoriske Udvalg har tidligere udsendt en række bøger om forlystelser og kulturliv i Århus fra slutningen af 1800-tallet og frem til omkring 2. verdenskrig. Forhenværende borgmester Bernhardt Jensen har været forfatter til de fleste af dem (Fra det glade Århus, 1963, Som Århus morede sig, 1966, Da Århus var Hollywood, 1969), men også den tidligere leder af Statsbiblioteket, Emanuel Sejr, og andre har bidraget til at fortælle om det festlige Århus i denne periode.

Georg Andrésen har siden sin ankomst til byen i 1933 på mange områder deltaget i denne side af byens liv. Som kulturmedarbejder og redaktør på Aarhus Stiftstidende har han som få på nært hold fulgt, hvad der er foregået i byen i disse næsten 50 år. Udvalget har derfor fundet det naturligt at bringe Georg Andrésens Århus-erindringer som en slags fortsættelse af de tidligere bøger om emnet.

I forbindelse med udarbejdelse af bogen har forfatter og redaktør modtaget værdifuld hjælp fra mange sider, af hvilke i første række må nævnes overarkivar Finn H. Lauridsen, Erhvervsarkivet.

Fotos og illustrationer er – udover forfatterens eget billedmateriale – i vid omfang blevet stillet til rådighed af institutioner og enkeltpersoner, som det vil fremgå af de enkelte billedtekster. Også dem vil udgiverne hermed gerne takke for velvillig bistand.

Hvorfor og hvordan?

Hvorfor bliver man journalist og hvordan?

Hvad mig angår, må ansvaret lægges på den dansklærer, som efter at have læst to af præliminaristens stile højt for kammeraterne forsynede dem med påtegningen: »De bør blive journalist«. Den ene fortalte om et besøg på Statens Museum for Kunst, den anden om premieren på Scalarevyen 1920.

Nys tilflyttet fra Randers til hovedstaden havde jeg ikke som mine yngre søskende kunnet optages på de københavnske gymnasier på grund af pladsmanglen omkring 1. verdenskrig. Jeg kom i Vibenshus kommuneskole de to år, før jeg kunne begynde på Hjorth & Langs Kursus til Præliminær- og studentereksamen. Her tog jeg først »præliminæren«, efterfulgt af en studentereksamen samme sted.

Museumsstilen var skrevet på oplevelsen af de nyromantiske malerier »Den blinde pige« (Ejnar Nielsen) og »Adam og Eva« (Julius Paulsen), der henholdsvis havde påkaldt sig den 17-åriges sentimentalitet og fantasi. I Frede Skaarup-revyen, »Hallo Amerika«, var det Liva Weels genembrud, som satte ild i det unge menneske. Jeg havde oplevet hende første gang året før som alle tiders mest forrygende danske Grisi i »Jomfruburet«, hvor det nu især var Amelie Kierkegaard som Hannerln, som havde sat mig fluer i ho'det. Den mest romantiske på en dansk scene. Da jeg »gik til revyen«, blev det dog absolut Liva, der betog mig. Hun fejede i

»Hallo Amerika« al sødladen romantik af bordet, var uforlignelig i sit sammenspil med Carl Alstrup i den underfundige sketch »Nebraskas lille teater«, men især i de to store viser, »Gabrielle« – med luftantennen – og »Dardanella«. Ikke mindst den sidste med dens nye rytmer var helt besættende. *Måden*, hvorpå hun dansede, svansede og jodlede den amerikanske slager!

Vi var med til premieren, min halvandet år yngre bror Axel og jeg. Frimærkesamlingerne havde vi ofret for at kunne sidde i loge midt på balkonen, iført de første smokinger. »Den gamle« var desuden udstyret med en ligeledes nyanlagt spadse-restok med sølvbeslag, som man skulle være det i tyverne, når man var rigtig »dandy«.

Netop *den* revy blev i sit opbud af pragt og talent den tidligere århusianske biografdirektør og filmproducents succes over alle i hans københavnske virke i årene 1912 til 1930.

Allerede i Århus-årene havde Frede Skaarup tabt sit hjerte til operetterne. »Madame Sherry« på Aarhus Teater i 1909 så han 20 aftener! Og velanbragt i København blev det dem og revyerne, han viede sig.

Alle tre, Liva Weel, Carl Alstrup og Frede Skaarup, kom til at krydse min vej, da målet: at blive journalist, var nået.

Professionens væsen var endnu en gåde, – ligesom hvordan man blev det.

Et familieklenodie er dette silhuetbillede fra ca. 1850. Det stammer fra farmoderen, Susanne Andresens hjem i Rudkøbing og viser yderst til venstre hendes far, skipper og købmand Niels Peter Nielsen, og i modsatte side ved lebordet hustruen Frederikke, den sidste af hans i alt 4 ægtefæller. Imellem ses nogle af de tyve børn, der opvoksede i det velhavende hjem på Gammel Færgedgård.

Baggrunden

Der har aldrig været nogen skrivende i den familie. Ja, hvor får barnet så den slags fra?

Mor, Amalie, født Larsen, var af lollandsk gårdejer-slægt med skandale omkring den »vilde« tante, proprietærkonen, der løb af gårde med en mormon fra det amerikanske, og som jeg i øvrigt med held eftersporede i Salt Lake City's annaler i 1948. Mormor var også en afviger, fordi hun giftede sig »under sin stand« – med en hus- og spillemand, en af de brave fra 1864. Mor selv var et romantisk gemyt, musik- og teaterglad – en vidunderlig mor.

Min far, Axel Andresen, stammede fra en købmands- og skipperslægt fra Rudkøbing. Familien havde mange vidt berejste mænd, ikke mindst i det russiske, hvad slægtsnavnet Feodor i mange generationer vidner om – i min familie bl.a. en bror. Ingen af dem stod der dog et ry om som

om Mads Lange, der 27 år gammel stak til søs på eget skib og endte som »konge af Bali«, som Aage Krarup Nielsen kaldte ham i sin bestseller-biografi fra 1925 (»Mads Lange til Bali«).

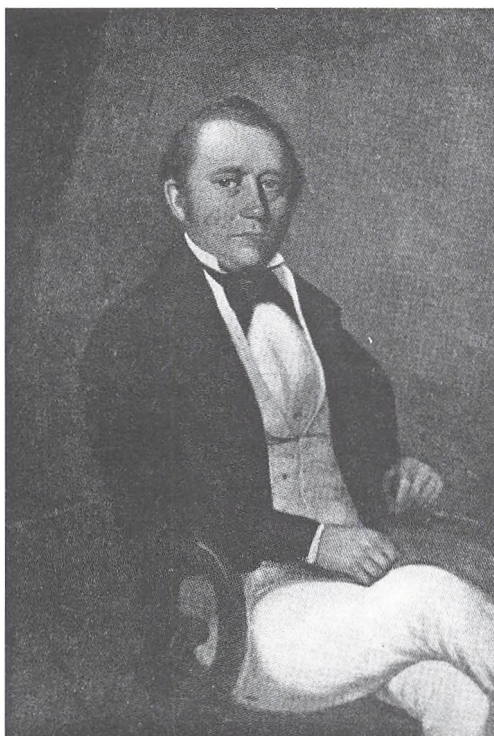
Sømand, købmand og krigskar l var Mads Lange, når det gjaldt forsvaret af de erobrede besiddelser på den ostindiske (nu indonesiske) eventyrø, men også musiker i familiekvartetten, som han dannede med sine brødre i det fremmede. Han var desuden i besiddelse af et romantisk gemyt, hvilket fremgår af hans tilbedelse af kusinen, den 10 år yngre Ida Bay, som han forgæves ventede på skulle blive hans hustru, indtil han i moden alder indgik et ægteskab med en kineserinde, der fødte ham en datter og en søn.

Han blev en uhyre rig mand, som det fremgår af de gaver, han til sin død sendte hjem til ikke blot den tilbedte drømmepige, men også betænkte Nationalmuseet med. Til det sidste var han dansk i sind og

Det smukke portrætbillede viser den i familien sagnomspundne Mads Langes mor, Maren Nielsdatter Hansen (1779–1857). Hun blev senere gift med Mads Andrézen, forfatterens tipoldefar, og herfra skriver sig slægtskabet med Mads Lange.

Mads Lange slog sig 1833 ned i Indonesien, hvor han oprettede et handelskompagni. Fra 1839 boede han på øen Bali, hvor hans handelsvirksomhed blomstrede stærkt, og han fik desuden ved sin mægling i striden mellem de indfødte fyrster og hollænderne en meget anerkendt position. Foto efter maleri af kinesisk kunstner på Bali.

skind, hvilket han beviste, da han under treårskrigen bidrog til afhjælpning af fædrelandets nød med flere tusind rigsbankdaler. Hjælpen blev påskønnet af kong Frederik VII med fortjenstmedaljen i guld.

Mads Lange døde 1856, og Erhvervsarkivet i Århus rummer adskillige af hans breve til firmaet Jacob Holm & Sønner, som han nogle år stod i nær forbindelse med. Da Rudkøbing hundredeogét år senere satte ham en mindeplade på fødegården, indbød man dattersønnen, sultan Ibrahim af Johore, til afsløringen. Den 83-årige turde dog ikke vove turen over Nordsøen fra England, hvor en datter også lever, efter at Johore er indlemmet i staten Malaysia.

Familieskabet gav god næring til at sætte en ungdommelig fantasi i brand og vække rejselyster, så meget stærkere som et kønt maleri i rigt ornamenteret ramme af Mads Langes mor efter farmors død hang på væggen i barndomshjemmet som en bestandig påmindelse. Det fulgte med fars nye familie, men fjerne fælles slægtninge har skaffet mig en kopi af det farvefotografi, som hænger blandt Lange-minderne på Rudkøbings bymuseum.

Musikere og eventyrere var der i slægten, men ingen skriverkarle.

Far havde sin del i blodet. Min første barndoms Ålborg og Randers blev hurtigt skiftet ud med en række københavnske kulisser. Det blev en vagabondisk barndom med stadigt skiftende adresser, efterhånden som det fædrende ophav udfoldede slægtens handelsmandsevner i hotel- og restaurationsbranchen.

Det blev bl.a. til Hotel Hafnia og Parkhotellet i Ålborg, Linnemanns Badehotel i Lønstrup, Westend i Randers og så Park Hotel, Den gamle Bræddehytte, Grand Hotel og Skodsborg Søbad i det stor-

københavnske plus nogle sagnomspundne fjelde på Færøerne, der dog vist aldrig kom til at give bonus.

Mine første københavnske adresser var Østerbrogade, Jagtvejen og Aaboulevard, hvor vi havde kgl. kammersanger Niels Hansen som overbo, til uendelig glæde for mor, når han luftede stemmen under morgentoiletet. Så rykkede vi til Vesterbrogade 9 A, hvorfra fader igen engang fordrev familien, da han forvandlede ejendommen over den historiske restaurant »Den gamle Bræddehytte« til Grand Hotel – genbo til Frihedsstøtten.

Næste station blev villa »Reden« mellem Charlottenlund og Skovshoved og endelig – efter mine forældres skilsmisse – flyttede jeg med mor og søskende til København K., Store Kongensgade 87, der blev de første journalistårs faste tilholdssted.

I lære i Nykøbing F.

»Bræddehytten« var de år tilholdssted ikke mindst for madglade forfattere og journalister. Blandt disse var den voluminøse Carl Gandrup, berømt grovæder, som til mors rædsel også dukkede op ved søndagsfrokosterne i »Villa Reden«. Det var nu ikke ham, men en af det nu heden-gangne *Aftenbladets* redaktører der skaffede mig ind på journalistbanen. Han kontaktede *Lolland-Falsters Stiftstidende*, hvis redaktør, Carl Petersen, også var stærkt engageret i bladudgivernes kreds. Stilene fra kursus banede vejen. Den 1. oktober 1924 tiltrådte den 21-årige student og cand. phil. stillingen som elev på den falsterske avis.

Selvsamme aften blev han sendt som referent til Skipperlaugets generalforsamling, hans livs første bekendtskab med genren. Det gik, han bed hovedet af al skam, og – efter at seancen var overstået –

bad den fredeligst udseende af »kollegerne« ved referentbordet om bistand: Henrik E. Jørgensen. Han – fra 1938 og livet ud kollega på Aarhus Stiftstidende – tog sig godmodigt en halv time til at vejlede om, hvad der skulle med og hvad ikke i dette mit første skridt ind i journalistikken.

I dag begynder journalisten sin tilværelse på skolebænk i Århus, sendes derefter i praktik på en avis før den sidste runde på skolen. Dengang blev man kastet på ho' det ud. Studentens skriveglæde fik mange spydige ord og returneringer fra manden på den anden side det dobbelte skrivebord, Aage Jensen, den *anden* journalistiske medarbejder på avisen. Chefen selv holdt sig til de ledende artikler, sine organisationsmøder – og det månedlige besøg hos avisens formand, hofjægermester og godsejer Adolf Tesdorff. Hans tilbagekomst herfra blev altid afventet med spænding: havde han endnu engang reddet til lønningerne?

En brav mand var denne Carl P., stor-sindet, hvad jeg på læretidens sidste dag i oktober 1928 fik bekræftet. I afskedstalen røbede han, at han da udmærket vidste, at mine daglige besøg hos havnens autoriteter i forårs- og sommermånederne også havde omfattet en – illegal – svømmetur fra badeanstalten midt på Guldborgsundbroen, til Jernbanebroen og retur.

Man var de fire år stadig lyrikeren. Var stolt, da chefens ældste og smukkeste datter røbede, at hun klippede ens artikler ud og gemte dem, nu og da endog »på brystet«. Selv de første musikanmeldelser blev til skriftlige »malerier« omkring de følelser, som musikken satte i gang – som f.eks. den første oplevelse af Carl Nielsens »Sagadrøm«. Det er utænkeligt i dag, hvor det er musikken selv og dens udførelse, som er sagen.

Den store spænding opstod, når et søn-

Georg Andrésen fra
journalistlevtiden ved
Lolland-Falsters
Stiftstidende i Nykøbing
F. Den daglige
påklædning: plus-fours og
lange strømper med gule
kvaster, blev i fritiden
skiftet ud med
spejderuniformen.

dagsjob eller Aage Jensens luner afgjorde, om eleven kunne nå lørdag eftermiddags tog til København – til aftenerne i Studenterforeningen, søndags-dansant'en i Palads Hotellets palmehave,  jeblikkets film i Paladsteatret, det mondæne middagsbord i »Lumskebugten« eller det vilde nattelev i Valencia.

Otto Lingtons første jazzkoncert 1927 i Odd Fellow-Palæet tegner sig endnu i erindringen som en af de helt store begivenheder. Det var den koncert, hvor den 26-årige, af Londons Jack Hylton-big band inspirerede, orkesterleder, for første gang lod George Gershwins »Rhapsody in Blue« lyde i Danmark. Begejstringen var så stor, at den måtte gentages.

Aage Jensen lod disse afgørelser om København/eller-ikke trække ud til sidste sekund. Han ligefrem nød at riste »det københavnske palmel g« over ilden. Det indrømmede han med et grin, da jeg år

senere hilste på ham igen i Ribe, hvor han var endt som redaktør.

Nykøbing F. var allerede en livlig by i de år. Ikke mindst gik jeg op i hvervet som gul spejder d r, som tropsassistent i vennen, lærer Ejnar Nielsens, Bytroppen. Jeg var en begejstret arrangør af snedige orienteringsløb, fester og basarer som den, hvor jeg lod halvkusinen, Karen Margrethe Dahlberg danse. »Frisk fra Follies Berg res i Paris«, som det hed i annonce og på plakat. Dog ikke »den« slags dans, men på t spids.

Holbæk- rene

Gl den over at arrangere fik ny næring i Holbæk, hvortil »den udlærte« kom i 1929. Forinden havde jeg i København deltaget i det første danske journalistkursus, et forsøg under ledelse af daværende docent, senere professor, Max Kjær-Hansen og altså oprindelsen til vor tids Journalisthøjskole. Overstået var desuden en håndfuld måneders soldatertjeneste ved 15. Bataillon i det københavnske Kastellet. En tjenestetid, noget n r den korteste danske nogen sinde – i P. Munchs regi. Jo, og s  havde jeg haft nogle dages gæstespil på Berlingske Tidende, hvor chefredaktør Chr. Gulmann installerede mig på prøve ved et bord i sit kontor. Det var her, jeg som stum person oplevede et trekant-drama, som rystede provinsjournalisten.

Dramaets personer var foruden chefen selv forfatterinden Edith Rode og biblioteks-litteraten Julius Clausen. Opg rets emne var spørgsmålet om, hvem af de tre der var mest kapabel til at anmelde morgendagens premiere hos fru Betty Nansen på Frederiksberg. Tre modne menneskers kamp på nærgående udveksling af spydigheder. For et teaterstykkets skyld!

Da jeg kom hjem den aften, lå der brev med tilbud om ansættelse på Holbæk

I Holbæk-årene 1928 til 1932 gik week-end turene, som også i Nykøbing, hyppigst muligt hjem til København, bl.a. for at danse i Tivolis Arena til tonerne af Erik Tuxens big band. Foruden dirigenten, der senere blev leder af radiosymfoniorkestret, ses her bl.a. yderst til venstre Peter Rasmussen, ved trommerne Erik »Spjæt« Kragh, og til højre for denne Kai Ewans og Leo Mathisen (ved klaveret). Winstrup Olesen sidder til højre for Erik Tuxen.

Amtstidende. Endelig et positivt svar på de ansøgninger om stilling, der var sendt ud i soldatertidens sidste fase. Og gagen var den dobbelte af den, som den store avis i Pilestræde havde stillet i udsigt.

Jeg sprang til. Uforståeligt for både kolleger og familie, men også med den viden i baghovedet, at Holbæk da i hvert fald lå København betydeligt nærmere end Nykøbing F.

Holbæk-årene bød bortset fra dette gode på et i vore dage ukendt samvær/samarbejde med de jævnaldrende yngste medarbejdere på byens to andre aviser. Vi udgjorde en »musketér«-trio, hvor de to andre var Holbæk Amts Avis' Poul Toft-Nielsen og Venstrebladets Helge Jensen, af hvilke Toft-Nielsen snart skulle hente os to andre til Aarhus Stiftstidende, hvortil han var draget i mit sidste Holbæk-år. Som hans suppleant i trio'en fulgte efter tur Poul Dreier, senere frivillig i den spanske borgerkrig, Hans Wolf Jørgensen, 2. verdenskrigs »danske stemme« fra Berlin, og Holger Ellert, indtil sin pensionering Mejerikontorets pressechef i Århus.

Alle var mere eller mindre aktive på forlystelsesfronten. Helge Jensen og Holger Ellert slog sig løs som skuespillere i bibliotekarfamilien Jacobys amatørkomedier, et ægtepar, som var centrum i byens kulturliv. Her genså jeg bl.a. – mest ufor-glemmeligt – digteren Nis Petersen og hans daværende muse, skuespillerinden Ellen Malberg. Hende kom jeg hos i studentertiden, ham kendte jeg fra »Ungarsk Vinhus« ved Helligåndskirken, mødestedet for tidens skønånder.

Mit bidrag til kulturlivet skete ved klaveret i Svømmeklubbens revyer, og højdepunktet var, da jeg spillede Franz Liszts 2. ungarske rapsodi – med rød nellike i smokingreverset og cigaret i munden. Flabet, ja!

Den sidste vinter stod Helge Jensen, Dreier og jeg for et karneval på Nicolaisens Hotel for byens unge løver og deres udkårne. Helge Jensens yngre bror, maleren Gregers Jensen, gjorde dekorationerne, hotellets orkester vekslede med 16-årige Svend Asmussens Sabber Band, og skuespiller-danseren Marius Zazi, der den sommer også havde været blandt hoved-

Mads Lange blev begravet i en lille lund nær Kuta, og her rejste den hollandske regering i 1927 dette mindesmærke til erindring om hans indsats. Efter Indonesiens selvstændighed har danske ambassadører sørget for at holde det smukke gravsted i orden. Under besøget i 1974 ses her forfatteren, der har blokken fremme for at notere gravskriften.

kræfterne på det århusianske Vennelyst, sørgede sammen med sin skønne partnerske, »Smizzi« for animationen på dansegulvet. Bl.a. diventerede de med et, af årets Scala-revy inspireret, apache-nummer, der var det mest forrygende, Holbæk endnu havde oplevet.

Karnevallet blev en kostbar affære for de tre arrangører, der måtte klare den ved månedlige afdrag til restauratøren. Familien i København har nok måttet bløde

med min restgæld også på denne front. Godt en måned senere, den 26. april 1932, sagde jeg nemlig Holbæk farvel for en ét-årig Europarejse.

Da den var overstået, begyndte jeg på Dagens Nyheder hos Gunnar Helweg Larsen og hans ikke mindre inspirerende højrehånd, Peter de Hemmer Gudme. Engagementet var befordret af en artikelrække fra Spanien. Først hen i sensommeren blev der tid til et længe planlagt besøg hos den nygifte Toft-Nielsen i Århus.

Vel inden dørene i det fortravlede smukke bladhus sendte vennen mig ind og hilse på sin chef, Louis Schmidt, der blev den tredje i rækken af mine fremragende læremestre. En time efter ankomsten havde jeg nemlig sagt ja og tak til tilbuddet om at skifte København ud med Århus fra den 1. oktober. Igen til fordoblet gage.

Jeg var panikslagen, da jeg efter et kort referat til Toft-Nielsen – »og så må du hilse din kone og sige, at jeg glæder mig til at møde hende; der bli'r jo tid nok nu« – småløb tilbage gennem Søndergade-Ryesgade til Århus H. for at nå første tog tilbage til det vidunderlige København.

Hvad var det dog, jeg havde indladt mig på?

Det blev til omkring 50 år. Isprængt, ganske vist, enkelte årlange, nye vagabonderinger. Først 40 år senere nåede jeg det aldrig glemte mål, Mads Langes grav, uden for den balinesiske by Kuta. Han fik en blomst.

Den nye arbejdsplads

Mødet med byen

Århus 1933 havde 80.000 beboere i centrum og talte med forstæder et lille hundre tusind.

Det var en arbejdets og arbejdernes by, Danmarks smukkeste beliggende, som den fra syd til nord åbnede sig imod, rundedes omkring havn og bugt. Oliefabrikken, Centralværkstederne, Frichs, Sabroe og, ikke mindst, havnen, borgmestrenes kælebarn, var de store industrielle og handelsmæssige arbejdspladser.

Det var en by med selvbevidste arbejdere som Hans Hedtoft og H.C. Hansen, der begge kun to år senere skulle indtage deres pladser i Folketinget for at ende som rigets førstemand.

Århus var ikke en etatsrådernes by som Odense, men havde en kreds af dygtige borgere, der som tidligere Hans Broge og kredsens omkring ham, også tog aktivt del i byens liv. De private initiativers mænd havde allerede før århundredskiftet stået bagved opførelsen af det nye Aarhus Teater og lagde 1909 sammen med bystyret ryg til en Landsudstilling, som for alvor skulle sætte hjulene i gang og give byen både et Varna og Den gamle By. Det var også en privat kreds, der i 1917-18 stod sammen om at rejse den Aarhus Kunstbygning, som i dag trods mange attentatforsøg stadig er både et enestående smukt hus og en sjælden fornem ramme om byens udstillingliv udenfor Kunstmuseet.

Kunstbygningen var tegnet af arkitekten Axel Høeg-Hansen i samråd med lægen, dr. Max Brammer, overretssagfører

Frank Wilde, konsul Gerhard Stilling og grosserer Chr. Kampmann, som alle stadig gik lyslevende og aktive rundt i byen.

Netop omkring min ankomst blev den fagreste blomst føjet til: Århus Universitet, hvis første bagmænd havde været overlæge, dr. med. Victor Albeck, der døde i indvielsesåret 1933, og landsretssagfører C. Holst-Knudsen, til sin død i usædvanlig grad virksom for byens trivsel. Universitetsbygningerne, der var skabt af arkitekt C. F. Møller i samarbejde med kollegerne Kay Fisker og Povl Stegman, lå omkring en kunstigt anlagt park, i »fortsættelse« af Vennelystparken, og var genbo både til Kommunehospitalet og det nye Ortopædisk Hospital.

C. F. Møllers nye Århus kunne man næsten sige om den unge arkitekt, der mere end nogen kom til at præge byens ansigt, så næste generation med Elmer Moltke og Knud Friis var – synes de selv – urimeligt længe om at få lov at komme til. De *kom* det.

Det var en by med idyller, der ikke er mere. Som den Århus Å, der havde givet byen navn, og som senere blev overdækket, hvad alle i dag dybt beklager og håber på, at fremtiden vil genåbne. Åen løb endnu bag bladhuset, omgivet af idylliske bygninger, hvoraf den gamle toldbod er genopført i Den gamle By.

Universitetet satte ekstra gang i udviklingen, fulgt op af en række af de institutioner, som er føjet til siden, bl.a. det nye Kunstmuseum, der ikke blev, hvad det skulle, privat startet ligesom Det jyske Musikkonservatorium.

Så beskedent tog Århus Universitetet sig ud ved indvielsen den 11. september 1933. Fra bunden af det store parkområde, som arkitekt C. F. Møller skabte i samarbejde med havearkitekt C. Th. Sørensen, havde man frit udsyn op mod den første hovedbygning og professorstabens villaer på »bjergtet«. I dag er hovedbygningen skjult og villaerne borte. Parken er stadig smuk, men de mange senere opførte universitetsbygninger har gjort det sammenhængende parkområde langt mindre.

Foto i Lokalthistorisk Samling

Med ét slag blev Århus ungdommens og uddannelsernes by. Nok lå universitetet »oppe på bjergtet«, men det var ikke noget elfenbenstårn, hvilket må tilskrives det kuld af unge pionerer i lærerstaben, som fra første færd tog kontakt med byen i hverdag som fest. Uden at de nogen sinde »fordærvede« arbejdermiljøet, men nok til at give et skub i retning af en hidtil savnet, akademisk kultur.

Det var mænd med menneskelighed: Peter Skautrup, Franz Blatt og Andreas Blinkenberg samt prosekter Fr. Gregeren ikke at forglemme, førstemand i den musikalske udvikling, som under Thomas Jensens taktstok allerede 1935 forvandlede det gamle teaterorkester og det private filharmoniske til Aarhus By-Orkester. Inden for musikuddannelsen var hovedkræfterne først og fremmest koncertsanger Thøger Rasmussen i samarbejde med

først kgl. kapelmusikus Peder Møller og derefter Emil Telmanyi.

Hver på sin front var de inspiration for en nytillkommet skriverkarl.

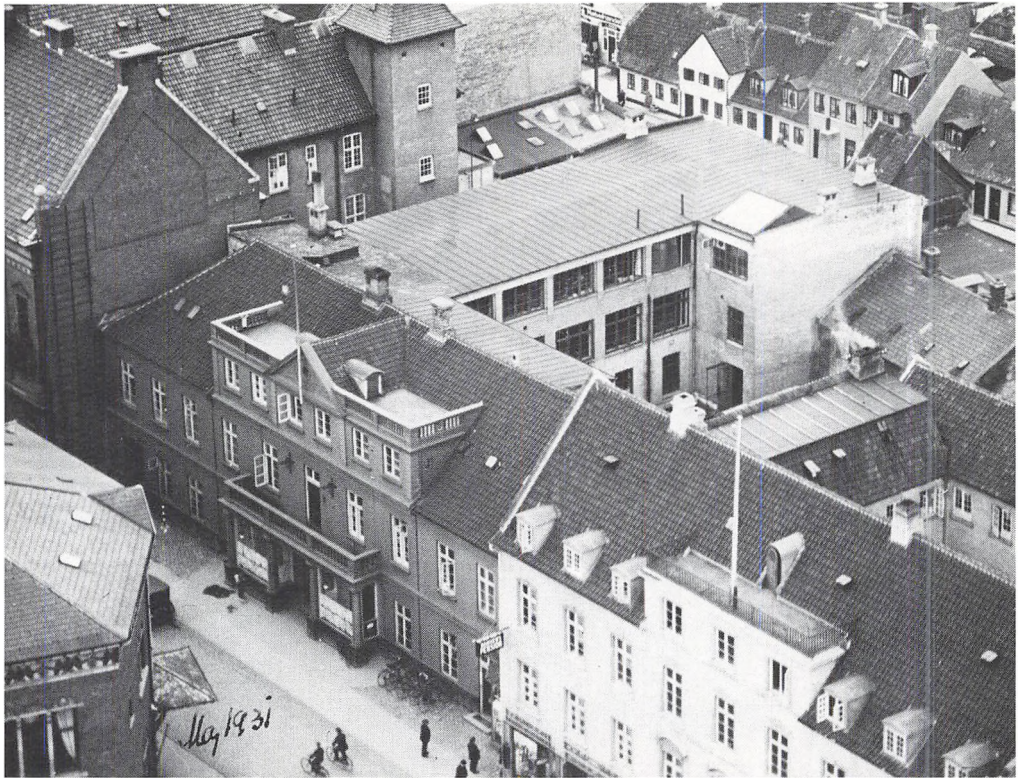
»Stiften« og de nye kolleger

Denne 1. oktober var også skiftedag på Aarhus Stiftstidende. 1933 blev året, hvor avisens udvikling for alvor tog fart. Det skyldtes nu ikke min ankomst, men at Louis Schmidt den dag også hentede et af sine lyse hoveder, den dynamiske Gunner Nielsen hjem fra Københavnsredaktionen, hvor han havde været udstationeret. Han blev en blussende afløsning af den lidt stive Ejner Nielsen, der indtil da havde været chefens højre hånd. En nutidig igangsætter var han, gift ind i en solid Århusfamilie: Skous på »Nicolauskilde«.

Stiftstidende var en lille avis sammen-

Aarhus Stiftstidende blev grundlagt 1794. I sidste halvdel af 1800-årene havde det adresse i Mejlgade, men flyttede 1900 til »Emilienborg« på hjørnet af Skolegade/Skolegyde, og 1915 overtog bladet Polyhymnias ejendom i Kannikegade. Billedet viser bladhuset i begyndelsen af 1930'erne, da Georg Andresen tiltrådte. Siden er naboejendommen til højre kommet til, ligesom man har overtaget bebyggelsen langs Harald Skovbys Gade og Åboulevarden.

Foto: Aarhus Stiftstidende.

lignet med dagens. Oplaget i 1936 – 1933-tallet har ikke kunnet findes – var 22.035 mod i dag knap 70.000, søndage 92.000.

Til gengæld kan noteres, at avisen i løssalg 1933 kostede 10 øre, 65 om ugen, 2,70 kr. i måneds- og otte kroner i kvartalsabonnement. I dag er løssalgsprisen tre kroner på hverdage og fire om søndagen, – hvis da ikke en ny forhøjelse er indtrådt, inden bogen er gået i trykken.

Redaktionen talte ialt seksten medarbejdere, iberegnet Schmidts sekretær Gudrun Olsen, der fra 1945 begyndte at opbygge et tekstarkiv, de to kvindelige korrekturlæsere, bladets faste tegner Henrik Hansen, helt på højde med nutidens allerbedste portrættegnere, og fotografen, den splejset-sky Carl Andersen. Den sidste blev snart undsat af livstykke,

den frodige Inger Christiansen, »Topsy«, byens første kvindelige pressefotograf.

I dag er antallet af ansatte dalende, efter at det 1973 var kulmineret med 125 skrivende og (otte) fotograferende. Redaktionen er en følge af den sidste halve snes års bladkriser.

Det var en broget og farverig flok af personligheder.

Damerne først, også fordi Louis Schmidt på dette felt hørte til foregangs-mændene. Han var den første bladmand i dansk presse, som indførte en daglig kvin-deside (»Frue og Frøken«). De første år blev den redigeret af Carla Andersen, der som »Miss D.« siden skulle blive en af landets mest kyndige lægemedarbejdere. Hun var Århuspige, begyndt på avisen 1914 og altså pioner blandt kvindelige

Redaktionsstaben i 1933 opstillet i den nuværende telefoncentral og med den bortdragende Ejnar Nielsen og hans kone som centrum. Ved bordet sekretær Gudrun Olsen.

Derefter fra venstre direktør O. Holmgren, der skjuler sin bogholder Anna Svinding, Axel Holm (»Aho«), trykkeribestyrelser Carl Jensen, Kaj Christiansen, Ingeborg Friis Olsen (korrektør), den nyankomne Gunnar Nielsen, Inger Josephsen (gift Lauritzen), Hans Bølling, Carla Andersen (»Miss D.«), kontorchef E. Schrep, Louis Andersen, Grethe Lange (korrektør) og Georg Andresen. Jean Larsen og Poul Toft-Nielsen var åbenbart på arbejde.

Foto: Aarhus Stiftstidende.

journalister, medlem af The Society of Women Journalists i London. Der var format over hende, også menneskeligt.

Ved sin side havde hun Inger Josephsen, der i tilgift var en vittig og drilsk causeur og så dygtig, at Louis Schmidt – omend ikke altid stiltiende – accepterede, at hun var katolik. Det samme var bladets udenrigspolitiske redaktør, Hans Bølling, en skribent også af format som teateranmelder.

Bølling forlod avisen året før Danmarks besættelse for at drage til *Nationaltidende* (forhen Dagens Nyheder), hvor han 1941 måtte overtage posten som ansvarshavende, da tyskerne krævede Aage Schoch fjernet på grund af Jakob Kronikas Berlinreportager. Dem fik Århus-avisen også sin del af, ofte så kunstfærdige – af hensyn til

den tyske censur – at mange nu og da tog fejl af ham.

Ældst i gårde var Louis Andersen, hentet fra *Århusposten* allerede året efter Schmidts ansættelse i 1909 som redaktionssekretær hos bladudgiveren, redaktør Th. Funch Thomsen.

Det var glæden over revyen og den lette kunst, der gjorde de to Louis'er til ikke blot samarbejdere, men også nære venner i de muntre ungdomsdage, hvor Louis Schmidt også legede med den unge film. I de voksne år havde han kun et skuldertræk til overs over for ungdommens »let-sindigheder«, men var til det sidste stolt over at have været manden, som i samarbejde med Frede Skaarups Fotorama skabte den første danske helaftensfilm, »Den hvide Slavehandel«. Ideen blev, bit-

tert at sluge, omgående stjålet af Nordisk Films Ole Olsen, der fik en verdenssucces på den uden at Schmidt blev nævnt, end-sige så en rød øre.

Allerede 1910 stod »Louis & Louis« for teksterne til den første sommerrevy i Ven-nelystparkens ret så primitive friluftstea-ter. Revyen blev den første af otte års perlerække af »aldrig overgåede«, som Bernhard Jensen skriver i sin bog fra 1963 »Fra det glade Århus«: »Dristige, nærgående og vittige«.

I sin Louis Schmidt-biografi 1957, fem år efter Schmidts død, deler forfatteren Richardt Gandrup laurbærrene mellem de to på den måde, at Andersen stod for det brander-humoristiske, Schmidt for den bidende sarkasme.

Da Louis Schmidt den 1. april 1920, 35 år, overtog avisen i forpagtning, var for-holdet mellem de to allerede ændret til et medarbejder-chefforhold.

Jeg nåede at opleve Louis Andersen som den sprudlende, idérige arrangør. Der skete altid noget, når han påtog sig et værtsskab. Ikke mindst gik der ry af de fester, hvormed Aarhus Journalistfore-ning sagde tak til myndigheder og hjælp-ere efter det årlige rundskue.

To fester blev der især fabuleret om. Den, hvor gæsterne efter velkomstdrin-ken blev indladt foran et bord dækket med meget spartanske håndmadder og -bajere og en enkelt tjener til rådighed.

Louis A. eksploderede: »Skandale,« skreg han. »Værten, jeg vil se værten!«

Værten, Hotel Reginas direktør, ankom og spillede ligeså forfærdet: »De herrer må undskylde. En beklagelig fejltagelse...«

Derpå blev et nyt sæt fløjddøre åbnet for det forventede, overdådigt opulente bord, med en skov af tjenere til serverin-gen.

Den anden gang var, da de samme døre

midt under spisningen blev slået op for et hold af byens lettere damer, der ugenert placerede sig på skødet af de høje herrer. Fra politimester og raden rundt.

»En mellemret« viste det sig, men nok til megen snak bagefter i de små hjem.

Ikke mindre farverig var Jean Larsen (»Jean Petit«), en forunderlig blanding af akademisk alvorsmand og bohème. Han kunne være stilig til det yderste, som da han tog mig på præsentationsrunde hos byens juridiske myndigheder, og bramfri som på havnen, hvor han også indførte mig, som det var god skik i de dage. Der var stil over ham, men også forunderlige, pludselige udslag af barok, helt Storm P.sk humor, alt eftersom temperament og selskab passede i hans kogebog. De mor-gener, hvor han havde tømmermænd, markeredes af, at han da optrådte med en snor bundet om den smertende pande. Så vidste Louis Schmidt, at han ikke skulle ulejlige ham.

Allerede 1937 gik Louis Andersen »til pølserne«, idet han blev byens første pøl-sevognsdirektør, og blev i den anledning fejret, naturligvis, i den helt store stil. 1945 forlod også Jean Larsen avisen for at blive Århus' første turistchef.

Tilbage var endnu Axel Holm (»Aho«), den første i rækken af avisens fremra-gende række af sportsredaktører. Han var en stor cirkus-fan og en beåndet interview-er, der aldrig glemte at konfrontere sit offer med spørgsmålet om, hvad de mente om døden.

Min jævnaldrende var Toft-Nielsens unge mand i sekretariatet, Kaj Christian-sen. Efter en sommerferie fandt han sit skrivebord ryddet og sig selv forvist til et så ydmygt hjørne, at han ikke var i tvivl om, at han ikke mere var ønsket. Han tog omgående konsekvensen heraf og drog til Ålborg, hvor han endte som Alf Schiøttz-Christensens medredaktør. Endnu i dag

Den 8. oktober 1937 indviede Louis Andersen – til sang af smedenes kor – de ti første kommunale pølsevogne. På billedet står han bag buketten på bordet med senere borgmester Stecher Christensen nærmest (uden hat). Avisen var stærkt repræsenteret blandt bystyrets og borgerskabets repræsentanter. Bagest i højre halvdel af billedet står redaktør Børge Schmidt (i lys frakke) sammen med sin kone. Foran hende fru Louis Andersen, fortidens halvdel af søsterdancerinderne »Harrison Sisters«, mens Georg Andriksen selv ses (med ryggen til) lidt foran Børge Schmidt. »Spis pølser, spis pølser, fra nu til din død«, sang smedene.

er han som »pensionist« en årvågen medarbejder fra Ålborg til Politiken.

Og så var der endelig Sigvald Larsen, »Bedstefar«, leder af billedarkivet. Herostratisk berømt var han blevet som den der en tidlig søndag morgen gik hjemmefra for at hente morgenbrød. Efter vagabondår, hvor han ikke havde givet livstegn fra sig, vendte han hjem igen – en søndag morgen med morgenbrød. Storsindet blev han tilgivet af sin trofaste Sofie. Der faldt ikke ét bebrejdnende ord.

Det var vækstår på bladet med få, der rejste og stadig flere, der kom til det gode arbejdssted, som avisen med rette havde ry for at være. Blandt de tidligst bortdragende foruden de nævnte var også ungdomsvennen Poul Toft-Nielsen, der skulle ende som chefredaktør på *Landsbladet*.

For mig blev han som redaktionssekretær et forbillede til det sidste.

Blandt de tidligst tilkomne var en række ikke mindre markante: Nyboe Balslev Jørgensen, der i mange år var avisens London-korrespondent, men kom hjem ved udbruddet af 2. verdenskrig. Henrik E. Jørgensen – ham fra Nykøbing Falster – en sprogets mester ligesom Chr. Brix-Pedersen. Og Knud Borch, der var en fabel af arbejdskraft og fantasi.

Ingen var dog af betydning for avisen og Louis Schmidt som Richardt Gandrup, forfatteren og sanglæreren, som Louis Schmidt allerede 1934 inddrog som sin nærmeste medarbejder og avisens første egentlige kulturmedarbejder. Højt begavet var han, en kyndig kritiker og vidunderligt smukt skrivende.

Forfatteren Richardt Gandrup (1885–1974) var i en lang årrække fra 1928 til 1963 medarbejder på »Stiften«, efter at han i 15 år havde virket som lærer i byen. Sine evner som musiklærer og korleder udnyttede han som leder af Septimens damekor indtil 1960. Det er koret, der på billedet ses på besøg hos ægteparret Gandrup i anledning af Gandrups 80-års dag i 1965.

Foto: Aarhus Stiftstidende.

En daglig inspiration var Gandrup også for mig, som hver dag i mere end 25 år sammen med Henrik E. og Gudrun Olsen spiste frokostpakken omkring hans skrivebord. Det var jo før kantinernes tid. Ikke mindst i sit hjem og på tomandshånd var han en oplevelse, som da vi et par dage drog på pilgrimsfærd i hans fornemme Phaeton de Luxe til det nordjyske, hvor han havde sin rod: Seminariet i Ranum, forældrenes gravsted på Fjerritslev idylliske kirkegård, hvor han også selv skulle begraves, for at ende oppe i Blokhus hos den fine maler Aksel P. Jensen, som han beundrede og holdt af.

Efter Louis Schmidts død i 1952 fortsatte Gandrup til sin afsked som sønnen, Erik Schmidts vejleder. Erik Schmidt er stadig avisens chef, efter at han ved broderen, Børge Schmidts tragiske død for dansk-tysk morderhånd i besættelsens sidste måneder havde fået hele styret, magten – og æren.

Redaktøren

Det var en broget flok, holdt i stramme – men aldrig for stramme – tøjler af Louis Schmidt, der var stolt over at være begyndt både som typograf og journalist og ventede, at hans medarbejdere også var det. Han hadede underdanighed og afhængighed og var på vagt, når det gjaldt avisens og journalistens frihed.

»Husk«, sagde han straks efter ankomsten, »når De er i byen, at De kommer som repræsentant for Aarhus Stiftstidende (navnet udtalt som en fanfare). Hav altid penge med, så De kan betale selv. Avisen refunderer«. – Og med tilføjelsen, da jeg engang på Hotel Royal var kommet til at sidde i bar'en ved siden af kronprins Frederik og rapporterede, at kronprinsen havde budt på en drink, mens vi snakkede om fælles sommerminder hos Knud Rasmussen, polarforskeren, i Hundested: »De bød ham så den næste, vel?«

Chefredaktør Louis Schmidt, Aarhus Stiftstidende. Han kom til avisen 1909 som redaktionssekretær, blev ejeren, bladudgiver Th. Funch Thomsens medredaktør 1918 og overtog 1920 avisen, som han ledede til sin død i august 1952.
Foto: Aarhus Stiftstidende.

Det havde jeg gjort, omend den blev afslået.

Han var meget vred den morgen, hvor jeg berettede om forløbet aftenen før hos konsul Ludvig Wohlert, der tilhørte hans omgangskreds. Da mit ærinde var løst – det var et stort tysk flådebesøg – blev jeg indbudt til at spise den middag, officersstaben skulle nyde – i køkkenet i kælderens.

Jeg havde sagt nej og tak og følt mig elendig.

Schmidt tog omgående telefonen til hr. konsulen og belærte ham bestemt om, at sådan behandlede man ikke avisens repræsentant. Enten-eller.

Det skete ikke mere, når jeg kom i *det* hus.

Jeg interviewede Louis Schmidt i anledning af hans 50-års fødselsdag i 1935 til »Medlemsblad for Provins-Journalistforeningen«. Interviewet handlede om journalisten og hans job:

»Kloge mennesker respekterer vor stand som helhed og også vor gerning. Dumme gør det ikke altid, men deres mening spiller ingen rolle. Den gode journalist er altid på vagt for sin uafhængighed. Han lader sig ikke købe for nok så meget eller nok så lidt. En god journalist er aldrig servil, han føler sig fuldt jævnbyrdig med den person, han interviewer eller søger oplysning hos. I én sum: en god journalist arbejder for sit blad, som var dette hans personlige ejendom, og for læseren, som var denne ham selv«.

Byens andre aviser

Ligesom i de meget mindre byer Nykøbing F. og Holbæk spillede samværet med kollegerne på de andre aviser en betydelig rolle. Ikke blot i den meget aktive Århus Journalistforening, som da stadig eksisterer, men måske især, fordi rundskuerne, som foreningen i en menneskealder stod som arrangør af, bandt sammen. Arrangementets overskud blev nemlig delt af medlemmerne som et kærkomment tilskud til de små journalistlønninger. Mange, bl.a. Louis Schmidt og Demokratens Holger Eriksen, var imod af etiske grunde, og med årene forvandlede da også den kontante bonus til rejselegater fordelt ved lodtrækning, som det var tilfældet helt op til 1966, da rundskuerne ophørte, samtidigt med at Århus kommune begyndte som arrangør af Århus Festuge.

Det første århusianske hjem, der åbnede sig foruden vennen Toft-Nielsens i det idylliske Rosenvænget, der længst er forsvundet til fordel for Stadion- og cyklebaneområdet, var hos Demokratens chefredaktør Frede Højmark og hans »Titte«. Han var en aldrig svigtende kollega, selv om Demokraten og Stiftstidende lå i evig polemik, nu og da under udveksling af ganske barske personligheder. Det hindrede ikke, at medarbejderne på de to aviser omgikkes venskabeligt. Som besty-

Samvær og samarbejde med de øvrige avisers medarbejdere blev også dyrket i forbindelse med reportagerrejser. Her ses forfatteren (forrest til venstre) sammen med Demokratens redaktør Frede Højmark (bagest til højre) og endnu to repræsentanter fra andre jyske blade til jubilæumskøbestævnet (20. Svenska Messan) i maj 1937 i Göteborg.

relsesmedlem i Journalistforeningen nød jeg også godt af Holger Eriksens klogskab og høje moral, ligesom Demokratens mig næsten jævnaldrende Knud Voeler («Dysse»), senere gift med hele byens »kæreste«, skuespillerinden Ebba Amfeldt, hørte til de første års nære kollegiale venner. På Aarhus Amtstidende var det især den ældre bror, Jørgen Voeler, der var samlingspunkt for unge journalister og digtere. Han havde selv en digterisk åre, der yderligere fik næring hos svogeren Hans Hartvig Seedorff. På Jyllandsposten havde jeg et venskabeligt forhold til chef-

redaktør H. Hansen og omgikkes i det daglige ofte Erik Bostrup.

Noget helt for sig var samvær med pressefotografen Aage Fredslund Andersen, der skulle blive en stor maler. Han var et følelsesladet gemyt, altid på grænsen mellem gråd og latter.

I dag er dette kapitel stort set slut. Byen er blevet for stor, foreningslivet for ringe. Og modsætningerne mellem ældre og yngre er nu større. Ikke mindst er det en følge af aviskrisen siden 1970. Der er kamp om det daglige brød mere end om det gode stof.

Selvfølgelig havde mit rejseår i Europa sat sine spor, ikke mindst udviklingen i Tyskland, hvor jeg i 1932 oplevede Adolf Hitler i hans opstigning mod magten og på hjemrejsens sidste dag, i april 1933, havde overværet hans indtog i Hamburg som rigskansler. Det var den sidste tyske by, som »overgav« sig.

Kort efter min tiltræden foreslog jeg Louis Schmidt, at avisen sendte mig som korrespondent til Berlin. Han accepterede ideen, fik Vestkysten med og sendte mig til Ålborg for også at foreslå Aalborg Stiftstidende at indgå i samarbejdet. Chefredaktør L. Schiøttz-Christensen bad om at måtte sove på det. Efter et nyt møde vendte jeg hjem med afslag. Og fik at vide, at Schiøttz-Christensen samme aften havde sendt sin søn, Alf, til Århus med forslag om, at han – og ikke jeg – blev manden på jobbet. Louis Schmidt havde givet skarpt afslag, og planen blev opgivet.

Jeg trøstede mig med jassen.

Journalistens brogede og spændende tilværelse belyst i fem glimt. Øverst til

venstre krigskorrespondentens møde med det befriede Paris 14. juli 1945, den første aften, hvor den franske hovedstad igen kunne tænde alle sine lys.

Nedenunder på sejlsads med fiskekutteren E.13 af Esbjerg nogle stormfulde decemberdage sidst i 30'erne. Nederst venen, kulturminister Niels Mathiassens lykønskning til 40-års jubilæet som århusianer.

Øverst til højre mødet i 60'erne med den »gamle« Hollywood-bekendt Ingrid Bergman, hvis orkidé pryder hans knaphul.

Endelig fra autografsamlingen en erindring om Lucille og Louis Armstrongs besøg i oktober 1955, hvor Louis Armstrong gav sin sidste koncert i Århus.

Da Århus fik jazzklub

Allerede den første vinter lærte jeg Thomas Jensen og Axel Voigt at kende. Den første på professionens, den sidste på den private boldgade.

»Thomas«, 35 år, var kommet til Århus i 1927 for at overtage stillingen som kapelmester for Aarhus Teaters timandsorkester og dirigere for byens filharmoniske selskab, til hvis koncerter de ti blev forstærket med en række af byens andre musikere. Som cellist af format havde han siden 1922 siddet i Tivolis Koncertsals Orkester under den populære kapelmester Schnedler-Petersen, som han med stort held havde afløst et par gange som dirigent samtidig med, at han dirigerede det private selskab, Euphrosyne's orkester. Der stod gny om ham, ikke mindst efter at han på Det ny Teater havde ledet den første danske opførelse af Igor Stravinskys »Historien om en Soldat.«

I 1933 var Thomas Jensen allerede i fuld gang med sine planer om at skabe Aarhus By-Orkester, intenst bakket op af Aarhus Philharmoniske Selskabs formand, prosekter Frederik Gregersen, der skulle blive orkestrets første formand.

Han var ikke mindst for den nutidige danske og nordiske musik, som det fremgik, da hans jævnaldrende, de unge danske komponister Knudåge Riisager, Jørgen Bentzon og Finn Høffding i 1934 bad ham dirigere deres værker ved den nordiske musikfest i Oslo. Det var første gang »en mand fra provinsen« blev fundet værdig som officiel gesandt for dansk tone-

kunst. Men også jazzten havde hans interesse. Det beviste han bl.a., da han i 1932 vandt det unge Århus' bevågenhed ved to opførelser af årets største danske jazzsucces, Sven Møller Kristensen og Bernhard Christensens jazzatorium »De 24 timer«.

Thomas var fyr og flamme, da Voigt og jeg forelagde ham planerne om at få oprettet en århusiansk jazzforening.

Axel F. Voigt var nytillkommet som jeg, en 25-årig københavnsk cand. mag., der netop da var blevet udnævnt til undervisningsassistent i kemi ved det nystartede universitet, hvor han i øvrigt til de seneste år har virket som afdelingsleder.

Han var et talentbundet også uden for sit fag og bl.a. en glimrende musiker med klaver og violin som hovedinstrumenter. Som violinist blev han snart assistent ved de filharmoniske koncerter. I 1933 brændte han for jazzten, som han havde levet tæt på i studenterårene i København, ikke mindst gennem et fætterskab til Kjeld Nørregaard, der var pianist i Svend Asmussens daværende jazzkvartet.

Trekløveret forelagde Louis Schmidt planerne, der gik ud på som optakt til foreningen at få Svend Asmussen til at give to koncerter sammen med den fra de københavnske ur-opførelser af »De 24 Timer« meget populære sangtrio de danske »Bosswell-sisters«, Grete Kordt, Ulla Krause og Grethe Hemmeshøj-Frederiksen.

Det var nok især kapelmesterens begej-

string, der fik avisen til at lade os gøre forsøget.

Jazzens indtog i Århus

Jazz havde da allerede i et tiår været en populær musikform, og Århus havde været godt med i betragtning af, at »den amerikanske negermusik« først dukkede op i Danmark i årene efter 1. verdenskrig, altså omkring 1918-1919.

I »Som Århus morede sig« (1966) har Bernhard Jensen givet et livligt billede af situationen 1923 og af, hvor stort tilbudet var. Det sidste skyldtes dog, at musikere endnu var en billigvare. Jukebox og lydånd havde endnu ikke holdt deres indtog på byens restauranter.

Aage Rasmussen spillede jazz på Hotel Terminus i Ryesgade med et orkester, der »fik parketgulvet til at ryste«. Der var jazz i »Wienerhallen« i Mindegade, på »Troca-dero« i Mejlgade og »Apollo« i Vester-gade, der pralede med sit fjedrende parketgulv som byens bedste dansegulv og holdt jazz-bal hver aften fra 21 til 24 med gratis entre. Selv de fine som Teater-caféen, Hotel Regina og Hotel Royal måtte følge med. Ganske vist var den lettere musik på den fornemme restaurant i det nye Aarhus Teater forvist til førstesalens natklub »Astor«, men både Harald Andersen i Reginas 40 meter lange restaurationstarm og Francesco Recchia i Royals Marmorsal måtte i de sidste timer, d.v.s. henimod midnat, kaste sig ud i de nye toner.

1923 var et betydningsfuldt år i Århus-jazzen derved, at musiker P.F. Ehlers vendte hjem fra Amerika med den første saksofon, der blev spillet i Århus. Også ham fortæller Bernhard Jensen om. Hvad først er kommet frem, da Jazzselskabet i Århus sidst i 70'erne begyndte at forbedre sit 10-års jubilæum i september 1980,

var, at denne saksofon sikkert var den første, der overhovedet har lydt i Danmark.

Ehlers, der spillede i orkestrene på de danske Amerikabåde, havde hørt instrumentet under landgang i New York og blev så begejstret, at han købte et. Tilbage i Århus lod han det første gang lyde en formiddag for kolleger på Vennelyst. Det vakte furor, – både begejstring og afsky. Den kendte musiker Anton Bjelke, der siden blev musikhandler i byen og en søgt pianostemmer, erklærede, at han hellere ville lade sig slæbe på sin bare fra Høegh Guldbergs Gade til Skt. Pauls Kirkeplads end sætte læberne på sådan et monstrum. Udtalelsen hindrede dog ikke, at han tre uger senere dukkede op med ét og siden blev en ivrig saksofonist.

Ehlers selv fik engagement som »for-stærkning« for en trio, der spillede i Brammers Café på hjørnet af Brammers-gade og Bruunsgade. Stedet var i det hele et avanceret etablissement, hvilket fremgår af, at det senere samme år kunne præsentere den helt ægte jazz spillet af mr. Brown fra Vestindien, der påstodes at beherske 103 instrumenter »aldeles virtuost«.

Hvor ny jazzen stadig var, fremgår af, at Varna i foråret 1927 lod Otto Kruse-Andersen præsentere »det første jazzorkester med helt lokal besætning«. Kruse-Andersen var ligesom Harald Andersen og Recchia en højt anset musiker. Han var formand for Aarhus Orkesterforening og stod siden i København i spidsen for selve Dansk Musiker Forbund. Musiker W. Lytzhøft sang refrænerne i en paptragt, dog kun de danske. De engelske måtte »far selv« lægge stemme til. Endnu i 1928, da Chr. Filtenborg afløste Francesco Recchia som orkesterleder i Hotel Royals Marmorsal måtte – har han fortalt mig – jazzen listes ind i de sene timer i det ellers

Christian Filtenborgs orkester i Hotel Royals Marmorsal 1927. Blandt orkestrets medlemmer var foruden Filtenborg selv (nr. 2 fra højre) flere andre kendte navne fra det århusianske musikliv.

Længst til højre ses Valdemar Rosfeldt og til venstre for Filtenborg Ejnar Borch (stående) og saksophonisten Georg Nielsen.

Foto i Erhvervsarkivet.

så lødige musikprogram, der trykt og med fotografier på glittet papir kunne lade gæsterne vælge mellem 582 numre, lige fra »Amerikansk Patrouille« til Wieniawskis »Legende«. Til gengæld tog Filtenborg – igen engang – æren af at præsentere Århus for »det første helt rigtige jazzorkester«, da han i 1935 spillede op med sit »Arena-Orkester« i anledning af Aarhus Haandværkerforenings 85-års stiftelsesfest.

Arena-orkestret talte 12 mand, hvori blandt var to pianister, den purunge Vagn Borggaard, der stadig er at høre med musikprogrammer i Danmarks Radio, og Jens Jensen foruden Filtenborg selv. Et af aftenens højdepunkter var Gershwins rapsodi for tre flygler. Nummeret var et af Filtenborgs glansnumre. Da Århus 1941 havde det på programmet ved indvielsen af sit nye rådhus spillede han det som solist i det unge Aarhus By-Orkester under Thomas Jensen.

Filtenborg-orkestrets sensation var som det hed i den usigtede anmeldelse i Håndværkerforeningens blad bagefter, »det store, gyldne sousahorn, tubaens afløser«. Omkring det sad tre af dem, der snart skulle blive blandt førsteholdet i byens nye store orkester: trompetisten Carl Carlsen, janitsjaren Egon Burmeister og Niels Jørgensen, der altså mestrede andet end den violin, der kort efter skulle gøre ham til By-Orkestrets første koncertmester.

»Harmoniseringen synes«, hedder det i anmeldelsen, »at være rigtig, i hvert fald tiltalende. Her synes virkelig at være det orkester, Århus har savnet«. Tempioene betegnes ganske vist som »næsten nervøst jagende«, hvilket blev tilskrevet premiere-nervøsiteten. »Til gengæld«, slutter anmeldelsen, »var det en nydelse at høre et moderne orkester, der ikke sønderrev tilhørernes sjæleliv og trommehinder. Melodierne blev nænsomt frembåret af blæ-

serne, dæmpet lå saxofonens klage-toner som en diskret tåge i et iøvrigt musikalske solskinsbillede».

Arena fik ikke lang levetid, skønt Filtenborg nok så meget solgte sig som den århusianske »King of Rhythme« (det sidste lille »e« hans). Det spillede foruden i Studenterforeningen med succes udenbys i bl.a. Viborg og Vejle og måtte så give op. Til gengæld forblev Filtenborg endnu en menneskealder en af byens populæreste egne dirigenter plus en fremragende akkompagnatør på klaveret. Som det sidste var han Liva Weels foretrukne.

1931-1932 hentede direktør S.M. Mikkelsen, Nykøbing Falster-musikeren Hel-muth Lose til sit nye teaterhus i Venne-lyst. Også han blev en faktor i århusiansk musikliv. Ikke blot var han manden bag Vennelyst-Teatrets store operetter, men også den, der førte de første musicals frem på Aarhus Teater. At han også mestrede jazz, turde være en selvfølge: ikke forgæves spillede hans orkester i Venne-lysts glanstid afvekslende med eller sammen med de store, københavnske underholdningsorkestre, som nu for alvor ryk-kede frem – fra Kai Ewans' til Arne Skibstedes.

Århus Jazzforenings første år

Sådan var altså situationen, da Aarhus Stiftstidendes koncerter i april 1934 med Svend Asmussen og Bosswell-sisters for første gang satte liv i jazzen på amatørba-sis.

Svend Asmussen, min dengang fore-trukne, som allerede nævnt, var blevet 18 år, da han søndag den 15. april 1934 spil-lede op i Håndværkerforeningens store sal som »lokkemad« for dannelsen af en jazzforening og derpå følgende start af et jazz-orkester af amatører. Med sig havde han den jævnaldrende guitarist Niels

Foss, den 20-årige pianist Kjeld Nørre-gaard og den 21-årige saksofonist Aage Elwart – samt altså »de danske Bosswell-sisters«.

Det blev succes. Der var stuvende fuldt hus til begge koncerter, hvor billetpri-serne var 1,50 kr., 2 kr., 2,50 og 3 kr., heri iberegnet programsedlen, der opfordrede til at tegne medlemskab i en århusiansk jazzforening.

Svend Asmussens store forbillede alle-rede dengang, den amerikanske jazz-violi-nist Joe Venuti, var ophavsmand til tre af programmets otte numre. Koncerterne blev i øvrigt indledet med, at alle otte spillede og sang »Black Rhythme«. Axel Voigt spillede sammen med Nørregaard den klaverduet, som Grethe Hemmeshøj – der var sygemeldt – skulle have spillet. Asmussen lod sig høre på ukulele i sam-menspil med Foss i »Melodi i e-Dur« og »Snowball«. Punktum blev, efter at også pigerne havde haft deres solonumre, igen sat af alle otte med »When I take my sugar to tea«.

»Stiften« havde ladet sin 43-årige klassi-ske musikanmelder Emanuel Sejr, den se-nere overbibliotekar på Statsbiblioteket og æresdoktor, rykke ud til den celebre begivenhed. Det ville være utænkeligt i dag, hvor hver musikform har sin specia-list. Hans anmeldelse er så forfriskende læsning at den skal citeres i sin helhed:

»Sådan egentlig noget at »gå hjem med«, musikalsk set, fik man jo ikke ved jazz-koncerten i aftes, men man skulle da være et ualmindeligt surt gemyt, hvis man ikke kunne more sig over de unge mennesker. Og så behøver vi gamle mænd jo kun at mindes vor ungdoms dansemusik, »Sang-valsene«, for at konstatere fremskridtet. El-ler vil nogen påstå, at f.eks. »Chagrin d'a-mour«, dette sirupssøde, tyktflydende oce-an af sentimentalitet, som hærgede landet for en menneskealder siden, musikalsk var

at foretrække for disse rytmiske badutspring i aftes? Ikke tale om!

Det er rigtigt, at jazzen melodisk og harmonisk er en temmelig ensformig ørkenvandring, men den tredje dimension, rytmen, er til gengæld ligefrem hypnotiserende og såre velegnet til sit formål: umiddelbart at rive med, at få de unges puls til at banke. Og man behøvede i aftes blot at se på tilhørerne, altså de unge, for at fastslå virkningen; de sad med stive øjne og vibrede i rytmisk besættelse, som om de ry-stede cocktails.

Nu var Asmussen-Kvartetten også et indtagende ensemble; lidt tynd i klangfarven naturligvis, på grund af den sparsomme besætning, og ofte bleg i det melodiske, fordi violinen er for spæd og derfor ikke særlig egnet til at være melodiførende instrument i jazz – Svend Asmussens fortræffelige og yderst musikalsk udnyttede evner iøvrigt ufortalt. Men et velsignet humør havde de, ikke professionelt beregnet, men umiddelbart og amatøragtigt medlevende. Det gjaldt dem alle fire, og klavermanden Kjeld Nørgaard, og ikke mindst saxofonisten, Aage Elwarth, havde endda et særligt talent, et ægte dansk, underfundigt lune.

Den ene af de tre Rytme-Girls var blevet syg, og selv om der var sørget for en udmærket erstatning, er det forståeligt, at helheden og spænstheden havde tabt noget. Jazzen er jo – trods store fordringer til den enkelte – ikke solo-præget, men netop ensemble-kunst.

Det var virkelig altsammen meget fornøjeligt at høre på. Først på aftenen kunne man nok sidde og ønske, at de unge mennesker var sorte i ansigtet og havde lidt rødere blod, men senere steg temperaturen, og bifaldet, som gjaldede uforbeholdent og venligsindet fra begyndelsen, blev efterhånden eksplosivt begejstret, ikke mindst da Aarhus Universitet også ydede sit bidrag til aftenen, idet undervisningsassistent, cand. mag. Axel Voigt sprang ind og spillede klaver-duet med Kjeld Nørgaard i stedet for den sygemeldte Rytme-Girl.

Hvad man end mener om jazzen, kan man roligt ønske tilslutning til den jazz-forening, som koncerten i aftes var optakten til: den er i hvert fald et værn mod »Chagrin d'amour«-jargonen, som ingen bør ønske til-

bage. At der også er anden – og værdifuldere – musik end jazz i verden vil nok gå op for de unge mennesker efterhånden«.

Godt hundrede havde tegnet sig som interesserede i medlemskab i en jazzforening, og så godt som alle mødte op til den stiftende generalforsamling på Koncertpalæet den 1. maj. Poul Toft-Nielsen bød velkommen på udvalgets vegne og gjorde rede for formålet »at udbrede kendskabet til og interessen for den nye musik, dels gennem koncerter, dels ved dannelsen af en udøvende afdeling, hvor musikalske medlemmer selv kan komme til at spille eller synge«. Det understregedes igen engang, at »Thomas« havde givet tilsagn om støtte.

Efter en pause med grammofonkoncert, hvor man hørte plader med Louis Armstrong, Duke Ellington og Paul Whiteman, blev lovene vedtaget, og man valgte bestyrelse. Axel Voigt blev formand, de andre var radioforhandler Bjerg Pedersen, kontorist Willy Larsen, Ris-skov, musikhandlermedhjælper Rasmus Gravgaard og Georg Andréen.

Der skulle gå en sommer, før den nystiftede jazzforening den 13. september indkaldte til stiftelsesfest og koncert i Koncertpalæets nyrestaurerede sal med Valdemar Eiberg og hans 10-mands jazzorkester, »frisk fra sommeren på Hornbæk Badehotel og klar til vintersæsonen på Palace Hotel i København«, som jeg elegant turnerede det i avisen. Der var nu mellem 175 og 200 medlemmer i foreningen, »et bevis på, at Århus Ungdommen ikke er enige med dem, der påstår, at jazz'en er død«. På programmet stod bl.a. »Dinah«, »Wild Goose Chase« og »Creole Love Call«, som vor anmelder (nu mig) oplyste »hævdede sig, selv om jeg endnu havde Duke Ellingtons vidunderlige fortolkning i ørene« (formentlig fra den

hjemlige grammofonplade). Koncerten sluttede med »Blue Jazz« og »da var det for alvor som om de ti skulle blæse murene ned«.

Foreningen indkaldte samtidigt »de særligt musikalske« til møde den 18. september for endelig at søge dannet et Aarhus Jazzforenings Orkester.

I den følgende sæson var Århus hjemsted for flere store jazzbegivenheder.

Blandt de største jazzbands i København i 1930'ernes første år var det orkester, hvori Erik Tuxen, 1933-1936, samlede en række af tidens uimodsigeligt største på hver sit instrument. Hans faste station de somre var det københavnske

Svend Asmussen var en hyppig gæst i Århus efter sin første optræden her i 1934. Oftest optrådte han med sine skiftende orkestre og showarrangementer i Århus-Hallen, hvor denne tegning – næsten uforandret – gennem alle årene blev anvendt som blikfang på plakaterne.

Fra Århus-Hallens arkiv i Erhvervsarkivet.

Tivolis store dansehal »Arena«. I vintermånederne spredtes orkestret ud over landet, som det var tilfældet, da Kai Ewans med fem fra dette orkester under navnet »De seks fra Tuxen« i begyndelsen af 1935 forlystede århusianerne i Vennelyst afvekslende med husorkestret under Helmuth Lose. Da Ewans begyndte helt for sig selv som kapelmester blev det til genhør både 1937 og 1938 (nu med ti mand) ligesom Leo Mathisen i 1937 spillede sammesteds med sit eget jazzband. Foruden de to talte »de seks« så navnkundige i dansk jazz som Axel Skouby, Peter Rasmussen, Winstrup Olesen og Erik »Spjæt« Kragh.

»De seks fra Tuxen«s optræden blev den fornemst tænkelige baggrund for besøget den 24. og 25. marts samme år af den amerikanske saksofonist Coleman Hawkins; det var en begivenhed, der endnu står lysende klar for vore dages »unge på tres« og »pefter«.

Direktør S.M. Mikkelsen havde sørget for iscenesættelsen, da »saksofonens konge« steg i land fra Kalundborgbåden. Begge Vennelysts orkestre deltog for fuld udblæsning til glæde for de 2000 jazzentusiaster, der var mødt op, og – umiskendeligt – også for hyldestens genstand: Hawkins. Da den sorte gæst var vel i land, besteg han og hans følge, de danske musikere og pressen fire åbne vogne, der derefter kørte ham i triumftog gennem »Strøget« (Søndergade), der for første gang forvandlede til gågade, hvor sporvognene pænt måtte slutte op i følget.

Der var stuvfyldt hus, ung larmende begejstring, og taktfaste klapsalver og bravo'er både til gæsten, Kai Ewans og de to orkestre. Succes'en blev så stor, at gæstespillet måtte forlænges med endnu en aften, foruden at Hawkins og »de seks« fandt tid til også at give en koncert i Horsens.

Min anmeldelse udråbte Coleman Hawkins til »mesteren, langt udover nogen-somhelst tenor-saksofonist, vi har herhjemme. Hawkins saksofonspil har«, hed det videre, »den karakteristiske, store nergertone. Hans teknik er fremragende, og hans musikalitet viser sig i hans evner på såvel fraseringsens som improvisationens område. Bedst er han, når han spiller slow (langsomt), og man beundrer her igen hans evne til at ånde en tone hen og af en almindelig døgnmelodi forme et musikalsk værk«.

Ak ja!

Tredidvernes jazzamatører i Århus

Den 9. maj 1935 holdt foreningen sin anden generalforsamling, stadig med et hundredtal deltagere. Formand Voigt undskyldte generalforsamlingens forsinkelse, der skyldtes, at han havde deltaget i et møde i København, hvor repræsentanter for landets syv jazzforeninger havde dannet sammenslutningen De danske Jazz-Musikforeninger, med et startgrundlag på 1100 medlemmer, hvortil Århusforeningen bidrog med godt 150. Han oplyste, at det første år havde budt på fire koncerter og en foredragsaften (Kjeld Nørregaard).

Regnskabet viste et underskud på 472 kr., men alligevel vedtoges det at ned-sætte kontingentet for ægtepar, der hidtil havde været to kr. kvartalet.

Bagefter præsenteredes foreningens orkester på ti under ledelse af Axel Voigt.

Thomas Jensen havde forinden holdt den første prøve med gruppen – en sen aften efter teatertid, hvorfor han ankom i arbejdstøjet: kjole og hvidt foroven, plus-fours forneden. »Det kan publikum jo ikke se, når man står dernede i orkestergraven,« kommenterede han sin fremtræden.

På generalforsamlingen kikkede Tho-

Cand.pharm. Poul
Henning Errboes
medlemskort til Århus
Jazzforening fra august
1935.

Kvartalskontingentet var
2 kr. for hvilket der
behørigt blev kvitteret af
kassereren, senere
musikforlægger Rasmus
Graugaard, den gang
medhjælper i Kaabers
Musikforlag.

mas Jensen ind allerede i teatrets store pause for at se og høre, hvordan Axel Voigt klarede grejerne. Efter teatertid vendte han tilbage med en række af sine musikere »for at animere«, som han udtrykte det – med tilføjelsen »og fordi alle så godt kan lide den stil, Voigt har valgt at lade orkestret spille i«.

Orkestret udviklede sig i de følgende år. Til en koncert den 22. april 1936 havde det endog tillagt sig et kor for at kunne opføre Bernhard Christensen og Herman D. Koppels »Trompetkvadet«, også det med tekst af Sven Møller-Kristensen. En musikalsk spøg var det, nok med mindre gennemslagskraft end »de 24 Timer«, men stadig med perler af jazzrytmer. Trompeten blev spillet af Viggo Christensen, de tre sangsolister var Anna Lund Christensen og Rigmor Gadborg, den senere operasangerinde, samt »biblioteks-assistent Munk«, som det står at læse i avisen. Succes'en var så stor, at hele værket måtte gentages.

Som optakt til koncerten havde jeg i Stiften mit sidste interview med Voigt, der endnu engang erklærede jazz sin kærlighed: »Jeg holder af alle udfordringer. Alt der er svært: bridge, skak, tennis og musik. Al musik, og jazz lige så meget som min klassiske kvartet og mit virke som assistent i Aarhus By-Orkester«.

Hermed forsvandt Jazzforeningen med

skam at melde fra min interessesfære og dermed også fra avisens spalter, skønt den netop de år op til 1939 levede måske mest intenst. Sådant er journalister også.

Jeg måtte derfor lege detektiv, da Jazz-Selskabet i Århus, en selskabelig forening af ældre jazzinteresserede, ca. 400 i tal, i 1978-1979 henvendte sig og spurgte, om jeg ville indlede en jubilæumsbog med et kapitel om den første jazz på amatørbasis i Århus. Anledningen var selskabets ti-års jubilæum 1980.

Man havde forinden forsøgt at interessere Bernhard Jensen, der i »Som Århus morede sig« så levende havde fortalt om den første professionelle jazz i byen. Han meldte pas. I et brev til Jazzselskabets grundlægger og formand gennem de ti år, restauratør Bent J. Jensen (»Bent J.« i Nørregade) motiverede han sit afslag med bl.a. disse ord: »Den jazz, der i 20'erne og 30'erne blev præsenteret i Århus udførtes for størstedelen af fremmede, ofte udenlandske orkestre, mens der næppe var mange lokale kræfter, der gav sig af med jazz«. Det faktisk rige liv, som havde udfoldet sig omkring Jazzforeningen synes at være gået ham forbi. Måske fordi det var »Stiften's historie«.

Bogen ligger færdig med bidrag fra 1934 til 1980, men har endnu ikke fundet sin forlægger. Måske Selskabets nye formand, advokat Flemming Kirkholt, der den 11. september 1982 »indviede« det nye musikhus med en nordisk jazzkoncert og jazzband-ball, får heldet med sig. Bogen bør komme, også selv om lidt af min andel nu er fortalt.

Detektivens første skuffelse, da jeg skulle forsøge at »rekonstruere« jazzforeningens orkester, var, at Axel Voigt ligeud erklærede ikke at kunne huske nogetsomhelst fra den tid. Det skyldtes måske hans oplevelser under krigen, måske var det på grund af opslugtheden af det bridgespil,

*Århus Jazzforenings
»store« orkester,
fotograferet under en
prøve i 1938.
Fra venstre ses i bageste
række pianisten Poul la
Cour og bassisten Erik
Grønlund. Foran dem står
trompetisterne Otto Jepsen,
Kramer og Harry Flensted
Andersen (trombone) P.
H. Errboe, Erik Petersen
og Georg Olsson (alle
saksofon) samt dirigenten
Axel Voigt. Forrest
guitaristerne Harald
Petersen og Henrik
Bierberg.*

hvormed han på anden vis kom til at kaste glans over Århus.

Den første store hjælp kom fra et gulnet billede i overlæge, professor, dr. med. Otto Jepsens fotoalbum, et foto taget i 1938 under en prøve i hans far, lærer August Ludvig Jepsens have i Hasle. Det viste med Otto Jepsen selv og Axel Voigt i alt 10 af orkestrets medlemmer på den tid. Der var flere med både i orkestret og dets populære undergruppe, Student Swingers. En del blev skiftet ud undervejs i den brogede flok, hvor unge studerende blandedes med håndværkere og folk på vej til at blive professionelle musikere.

Temmelig forbløffende kunne det fra første færd konstateres, at det store flertal ikke blot var lyslevende, men stadig bofaste i og omkring Århus.

Sammen med Otto Jepsen var en af de øvrige på 1938-billedet, cand. pharm P. H. Errboe den, der huskede mest, især da fotografierne fra dengang toges til hjælp.

De to, der spillede henholdsvis trompet og saksofon, havde været blandt de første, der meldte sig under fanerne. De var da nybagte studenterkammerater fra Viborg og var med til den sidste dag, før de – igen sammen – drog til København for at fuldende de uddannelser, som det ikke dengang var muligt at gøre færdige i Århus.

Errboe havde »været med« for mig et langt stykke af vejen i årene forud for 1978-79, nemlig fra 1963, da den musikalske cand. pharm's håbefulde søn, Anders Errboe, begyndte at give koncerter i familiens kælder på Rosenvangs Allé. Farmand var med i orkestret, der ellers talte sønnens gamle kammerater fra Marselisborg Gymnasium og nye fra Det jyske Musikkonservatorium, hvor han nu var elev. Der begyndte det, der først blev til Harmoniorkestret Kærne i 1966 og senere grupperne omkring det højt professionelle og estimerede Østjydsk Musikforsyning.

Undergruppen Student Swingers bestående af (fra venstre) Henrik Bierberg, Erik Petersen, Erik Grønlund, P. H. Errboe, Otto Jepsen og Poul la Cour.

Det knob med hukommelsen. Ikke tilfældigt var der forløbet næsten et halvt århundrede. Men her er da lidt af det, der kom frem, som mosaikkens brikker begyndte at falde på plads.

Et vil straks forundre den kyndige: det nystiftede orkester havde ingen janitsjar. Årsagen var, at B-tenor saksofonisten Erik Petersen – i dag arkitekt på Rådhuset – så ikke ville være med. Da Voigt hellere ville undvære slagtoget end den storartede sax blev – og forblev – det sådan. Jazzfanatikere har ofte mærkelige ideer. Denne var en af dem.

Tage Balle Jensen – nu bogtrykker i Silkeborg – var kun 16 år og typograflærling, da han kom med, i øvrigt gennem en efterlysning i avisens »De Unges Søndag«. »Althornet har meldt sig«, hed det allerede i næste dags avis. Knægten havde taget timer hos kapelmester Peter Rasmussen på Vennelyst og gik i øvrigt snart over til trækbasun. Hans vigtigste erindring knytter sig, synes det, til det kulinariske.

»Paradiset for en sulten lærling« siger

han, når han endnu fortæller, »var, når Swingers i pausen mellem koncert og bal for unge læger eller byens juniorchefer fik serveret samme middag, som Hotel Royal havde budt værtsfolkene«.

Pianisten Poul la Cour og bas'en Erik Chr. Robert Grønlund, uddannede sig på det Jydske Musikkonservatorium, hvor la Cour i dag er docent, mens Grønlund er endt som forpagter af kiosken på Amtssygehuset.

Begge spruttende af musik.

Grønlund, der endnu gik i skole, da han meldte sig under Voigts faner, startede kort efter som elev på violinen hos kgl. kapelmusikus Peder Møller, der var højt estimeret både i det fine musikliv og som lærer. Det holdt ikke for ham, Grønlund. Han var for legesyg og for meget bohème. I foråret 1939 debuterede han som professionel musiker på Varna i duo med »Danse-Carl«, pianisten Carl Christiansen, Århus' første Jyllandsmester i moderne dans. Efter at have turneret som klownen Roberto stod Grønlund af for et par år siden og blev kioskejer.

Med fra begyndelsen var også Viggo Halfdan Jensen, bedre kendt i jazz-kredse som »Goll«. I dag er han laboratoriemester på universitetet. »Jeg var den første Århus-guitarist« siger han. »Henrik var jo fra København!«

Denne, der ikke er med på billedet fra 1938, var Henrik Bierberg, der senere blev funktionær på Århus Oliefabrik og omkom under en bjergbestigning i Sverige.

Med i jazzforeningens orkester var også Hans Bräuner, i dag damefrisør, den første helt professionelle i orkestret, så sandt som han allerede som 17-årig var blevet medlem af Århus Orkesterforening. Allerede i 1935 drog han ud i den store verden som musiker. Nu er han tilbage i byen, men unægtelig på en helt anden front. Han mener at kunne huske, at orkestret en overgang talte endnu en frisør, Mortensen (?), men ham har ingen kunnet fortælle nærmere om.

Allersidst tilkommet var kapelmester Christian Filtenborgs søn Carlo, der blev bassist allerede som 15-årig skoledreng. Da orkestret kort tid efter opløstes – på grund af »kernens« videreuddannelse og formentlig også krigsskyerne over Europa – begyndte Carlo Filtenborg for sig selv. I 1940 dannede han »Star Singers«, blev i 1941 leder af en sekstet og var fra samme år også stærkt aktiv i DUMO, De Unge Musikers Orkester, der nok spillede all slags musik, men havde særlig succes, når jazzfolk som Ronald Hartley og Niels Foss gæstede. Ronald Hartley, en frisk, rød-blond musiker blev hurtigt et af besættelsens første ofre, sendt i tysk tugthus formedelst sin rappe tunge. Den sidste havde som dirigent med sig en senere tids amerikanske Chris Dane til refræn'erne.

Helge Guldbøg, som han hed dengang blev allerede da lanceret som den danske Bing Crosby og historien om ham fortæl-

ler lidt om, hvor vanskeligt og tilfældigt en succes bliver til:

Århusdrengen Helge Guldbøg begyndte fra sine tidligste år at spare til en Amerika-rejse, fordi, mente han, at »når det endelig skal være, så kunne det ligeså godt fra begyndelsen være på det sted, hvor den slags foregår i den helt store stil«.

Guldbøg kom til USA. I tre-fire år sled han samtlige impressariers trapper tynde i verdens største forlystelsescenter. Han sang, hvor der var en chance, men hver gang med samme resultat: »Meget nydeligt, men – De synger med akcent og *det* går ikke i Amerika. Her vil vi ha' det på amerikansk«.

Skuffet pakkede han igen kufferterne og drog mod de hjemlige strande. Han valgte Sverige som slagmark, og da han nu *havde været* over there, tog han navneforandring og kaldte sig Chris Dane, Christian Dansker. En amerikansk impresario hørte ham på en svensk grammofonplade og blev begejstret: aldrig havde han hørt noget så dejligt, siden Frank Sinatra begyndte at hulke.

Sådan blev Chris Dane et navn i USA.

»Akcenten?«

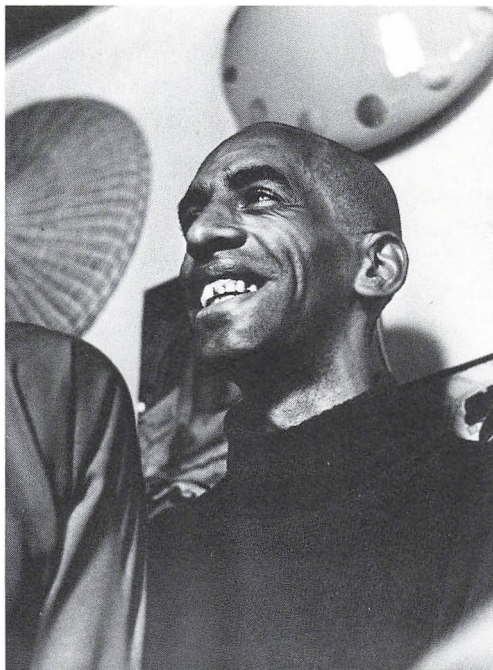
»Let klaret – Chris Dane, siger amerikanerne, oh, det er ham med den vidunderlige akcent. *The Continental singer*, sangeren fra »Fastlandet«.

Jazzmusik i efterkrigstidens Århus.

2. verdenskrig kom til at betyde et slip i dansk jazz i Århus som i det øvrige land. Uden nogen sinde helt at dø ud begyndte den først for alvor igen at leve op fra 1953. Til gengæld – og da ikke mindst i Århus – med en blomstring som ikke før eller siden, med kulmination i de første 70'ere.

Århus var i disse år Danmarks jazzby nr. 1. Hvor rigt den udfoldede sig, blev de-

John Tchicai (f. 1936) begyndte som jazzmusiker i Århus, men forlod 1962 Danmark og bosatte sig for en tid i USA, hvor han i New York grundlagde forskellige grupper. Efter tilbagekomsten til Danmark sidst i 1960'erne ernærede han sig nogle år som musikunderviser, men har samtidig været en søvende repræsentant inden for den eksperimenterende avantgardejazz.
Foto: Aarhus Stiftstidende.

monstreret næsten hørligt, da Jazzselskabet den 13. september 1980 i Festugen præsenterede sin kavalkade over byens jazzliv 1934-1980 med deltagelse af 20 orkestre og 120 musikere. Et syv-otte timers maraton, hvor det rekonstruerede »Veteranjazzorkester«, altså dem fra 1934-1939, efterfulgtes af en anselig række af sine »efterkommere«.

Fra 1940'erne deltog både Gunnar Holleufers Kvartet og den P.E. Ramsing, som igen 1955 sammen med den navnkundige Finn Albertsen stod bag oprettelsen af endnu en Århus Jazzklub, i skarp venskabelig konkurrence med Jazz-Circle. Den sidste holdt fra 1955 til 1958 til hos Ingvar Blicher-Hansen i Aarhus-Hallens annekssal med Bent J. som leder, en lovende stud. oecon. hvis musikglæde aldrig gav ham tid til at fuldende studierne.

De kom, mand af hus, fra by som fra det ganske land. Folkene fra Saratoga (1956-1964) og Paname (1958-1964), som indtil

1970 skulle opluges dels i Århus Studenterjazz, dels lige op til de sidste år i grupperne omkring Jazzhus Tagskægget. Hele rækken af danske jazzmusikere var med, fra Hans Jacob Sahlertz over Louis Hjulmand til John Tchicai, nu dansk jazznavn med europæisk ry, som jeg sidst havde oplevet det i selskab med nu afdøde kulturminister Niels Matthiasen i en jazzkælder under »danske dage« i det tyske Dortmund.

Indimellem hørtes et trekløver af Selskabets top-guys, de årlige gaffelpris-tagere som Finn Kalsbøll, der tog sig af boogie-woogie'en, Peter Fahrenholtz med ragtime og øjeblikkets meget populære Ole Nordenhof, der spillede med sin gruppe. Og dertil kom en perlerække af det østlige Danmarks første i branchen, fra Erik Moseholm til Freddy Fræk.

Som hovedarrangør af festdagen stod Bent J., der også var kavalkadens konferencier sammen med den fra Sverige, som så ofte før, når der skulle festes, tililende Finn Albertsen, Jazzselskabets æresmedlem nr. 1. Sammen var de på tribunen, da nr. 2 skulle udnævnes: den på dagen 40-årige Palle Lauritzen, nu læge i det fynske Langeskov og den, der i 1970 – på Tagskæggets trappe – havde taget ordet for at slå til lyd for, at det århusianske jazzfolk skulle stå sammen, og dermed blev op-havsmand til Jazzselskabet.

Det var guf for nostalgien.

Ikke alle fra den gamle jazzforenings orkester kunne dog være med. Axel Voigt havde svaret, at han da gerne ville dirigere sit gamle hold, men at der, desværre, netop var en bridge-turnering. Jobbet fik i stedet Willy Christensen, den århusianske maskinarbejder, der via et jazzband i marinertiden endte som højt anskrevet musikpædagog på Folkemusikskolen.

Omkring sig havde han fire fra førsteholdet: foruden Errboe senior, og Otto

Størstedelen af veteranorkestret fra Århus Jazzforenings Orkester, som det – med gæst – tog sig ud på professor, overlæge, dr.med. Otto Jepsens terrasse under prøverne til jazzselskabets kavalgade over den århusianske jazz siden 1934.

Siddende i forreste række ses fra venstre Viggo Halfdan Jensen (Goll), Poul Schmidt og Knud Jepsen. Bag dem står Palle Skov-Petersen (med bassen) Georg Andrézen, P. H. Errboe, Otto Jepsen og Jens Kaae.

Foto: Aarhus Stiftstidende.

Jepsen også »Goll«, med sine 68 år festens ældste aktive, og den fra det sjællandske tilkomne sognepræst Harry Flensted Andersen, der som de andre tre beviste, at de stadig vidste, hvad et instrument kan bruges til.

Forstærkning var først og fremmest Otto Jepsens lillebror, Knud Jepsen, kontorbestyrelse i den katolske kirke og en mester på både fagot og saksofon. Han havde været udenlands i 30'erne, men havde siden været mangeårig partner med P.H. Errboe. Klaveret blev håndteret med glans af Palle Skov-Petersen, programsekretær i Danmarks Radios provinsafdeling. Viceskoleinspektør Poul Schmidt, Randers, med fortid i Århusjazzen, blæste 2. trompet og to af Århusmusikkens ældre professionelle, Vilhelm Kristensen og Jens Kaae, tog sig af henholdsvis tuba 1 og saksofon 3.

Det levede. De ti fik den helt store succes, ikke på grund af årene bag, men på deres uformindskede musikalitet og spilleglæde. Trods gruppens lidenhed fremkaldte dens klang erindringer om de store i fortiden – »fra Benny Goodman til Tommy Dorsey«, fastslog de kyndige ikke uden forundring. Og trods alt det andet gode fik Aarhus Jazzforenings veteraner dagens største bifald.

Jeg havde endnu et par gode grunde til at »nostalgere«. Louis Hjulmands genoplivede Saratoga-kvartet fra 1957, og John Tchicai, der spillede til minde om sin debut i Paname 1962, var begge gamle bekendte fra 50'erne, hvor de som lange knægte – allerede jazz-begejstrede – arbejdede på avisen som pakkere og avisbude og meget ofte søndag formiddag efter arbejdstid kikkede op, mens jeg sad og skrev Amerikabøger. Det var nok ikke

så meget for min skyld, som fordi jeg jo var vendt hjem efter besøg i det New Orleans, der for dem stod som det mest tillokkende sted på kloden.

Blandt tilhørerne var også sognepræst

Paul Knudsens Troels, hvis trompetspil havde været blandt tillokkelserne i Jazz-Circle.

Jovist var det en festdag med nostalgi for hele entréindtægten.

Angsten og modet

»Og det er så min datters værelse,« sagde den elskværdige fru dommer Hvass, da hun havde vist den fremmede det værelse, der skulle være hans på førstesalen i villaen Langelandsgade 125.

Det gav, erindrer datteren, bibliotekar Ellen Hvass, et gisp i den unge mand. Men det var vejen ned gennem haven, fru dommeren havde i tankerne, en af nødvejene, hvis »hr. Nielsen« skulle få brug for den flugtvej.

»Nielsen« alias premierløjtnant Fritz G. Tillisch var vant til det. På tre af de elleve Århus-adresser, hvor han boede i krigens

sidste år, da han var leder af Hærens Efterretningstjeneste i Jylland og på Fyn, sov han kun en enkelt nat.

Det gjaldt bl.a. den i Strandparken 24, hvor han hurtigt konstaterede, at lejlighedens indehavere var lidt for betaget over at huse én, som de straks havde dømt som »illegal«. Det samme var tilfældet i Nørregade 38, hvor han var rykket ind med sin næstkommanderende, sekondløjtnant J. Hansen-Nord og hele grejet af pejleapparater og koder.

Klokken fem morgen blev de to vækket, da det buldrede på døren.

»Hvem er det?« råbte Hansen-Nord søvndrukken.

»Deutsche Sicherheitspolizei,« lød det udefra.

Tillisch havde, som nøje aftalt forud, grebet alt det farlige grej og klatrede ud på taget til det lille tårn i husets anden ende. Her sad han i pyjamas med grejet i favnen og hjertet dunkende: »Hvad skete?« Minutter, der føltes som evigheder, gik, før et pift fra kammeraten tilkendegav, at banen var fri.

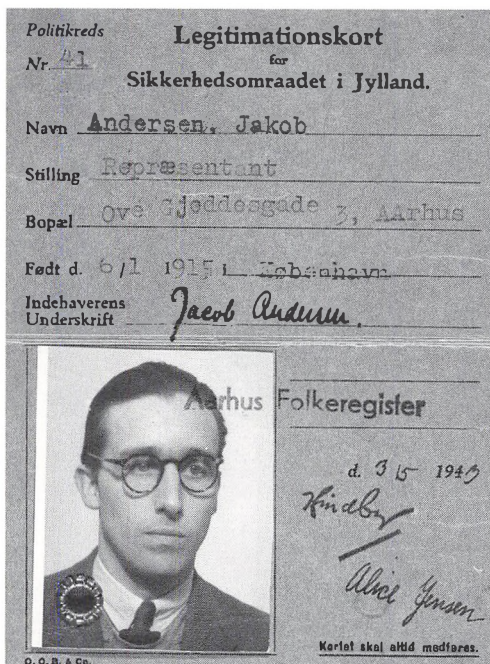
»Hvad ville de?« spurgte han åndeløst, da han var vel tilbage.

»Fräulein Jensen,« lød svaret med et grin. »De søgte sgu bare en dame.«

De flyttede.

Så følte Tillisch' sekretær, sønderjyden Ruth Philipsen sig mere tryk den dag, hun opdagede, at »ægteparret Niensens« genbo i Klintegården var en gestapomand. Så var mistroen ikke så stor, mente hun.

Et af Fritz G. Tillisch' mange legitimationskort under Århus-året som chef for den jysk-fynske efterretningstjeneste.

Pressens vilkår i besættelsesårene

Vi var kun elleve år fra den dag, jeg havde holdt mit indtog på avisen i Kannikegade. Men det var blevet en anderledes verden. Loyaliteten overfor avisen blev et problem for enhver i pressen. For mange af os var der kommet en ny til: loyaliteten overfor det illegale arbejde.

Faktisk kæmpede enhver avis på to fronter: den udenrigske, hvor det for tyskerne gjaldt, at man var loyal overfor krigstelegrammerne, især den tyske værnemagts dagsberetning, og den danske front, som var den, der gav de største problemer og risici.

Allerede den 6. januar 1941 oplevede *Demokraten* at blive forbudt i tre dage. Årsagen var den ansvarshavende redaktør, folketingsmand Holger Eriksens, kommentar til forholdet mellem besættelsesmagt og den danske regering.

»Ingen ministerkrise«, lød overskriften på den historiske leder, der sluttede med ordene:

»Hvis der udefra blev gjort forsøg på at skabe en sådan, ville det jo være afgjort i strid med forsikringerne den 9. april, og det ville ligeså afgjort i det danske folk skabe en stemning, som ikke var til gavn for det gode forhold mellem Danmark og Tyskland. Vi stoler på den højtidelige erklæring, som blev afgivet den 9. april, og vi stoler på, at det gode forhold til vor sydlige nabo må opretholdes«.

Skønt artiklen helt byggede på de tyske præmisser, var den nok til at fremkalde et forbud.

Tyskerne havde overladt til politimester Ejnar Hoeck at formidle forbuddet, der modstræbende blev accepteret efter forhandlinger med Holger Eriksen. Alligevel var de ikke tilfredse, men stillede to dage senere krav om, at både Eriksen og redaktør Frede Højmark skulle afskedi-

ges. Det endte med et forlig. Højmark blev som eneredaktør ansvarshavende, og avisen blev pålagt en bøde på 10.000 kr. Sagens offentlige omtale blev desuden forbudt, hvilket Demokraten klarede ved sin gadeplakat: »Næste nummer af bladet kommer på lørdag«.

Det skete onsdag, og århusianerne var ikke i tvivl om, hvad der var i vejen.

Kort efter fik *Aarhus Amtstidendes* redaktør Jakob Martin en advarsel fra Pressenævnet, som stod til regnskab hos tyskerne, mod at benytte glosen »Clause-nist« om »Danmarks nationalsocialistiske Arbejderparti«. Den 5. januar 1942 var Amtstidende igen i søgelyset for overskriften »Henrik Kauffmann har på det frie Danmarks vegne tilsluttet sig Washington-Pagten«.

Bladet slap dog med en overhaling og en bøde på 500 kr., og det var særdeles billigt i betragtning af den vægt, tyskerne lagde på den »rigtige« omtale af netop denne begivenhed.

I april 1941 havde tyskernes talsmand i pressesager, dr. Meissner påtalt *Aarhuus Stiftstidendes* negative indstilling. Påtalen, der blev fremsat på et redaktørmøde i København, blev overbragt Louis Schmidt af den århusianske »Sonderführer«, der meddelte, at hvis avisen ikke blev mere positiv, ville der ske den »de alvorligste ting« – dvs. enten standsing eller tysk overtagelse.

For en mand som Louis Schmidt gjaldt det for enhver pris om at bevare sit livsværk intakt. Derfor tog han sig personligt af kontakten med de vekslende tyske censorer, af hvilke der vel var en håndfuld i alt, de fleste af dem fornuftige sønderjyder. Ligesom kollegaen på *Jyllandsposten*, chefredaktør H. Hansen, forbød han sine medarbejdere at beskæftige sig med illegalt arbejde, da modstandsbevægelsen tog fat.

Demokratens leder »Ingen
Ministerkrise« fra 6.
januar 1941, der kostede
den ansvarshavende
redaktør, folketingsmand
Holger Eriksen, stillingen.

Ingen Ministerkrise.

Med den tyske Besættelse er Danmark økonomisk blevet afhængig af Tyskland, og hele det danske Folk har straks Indstillet sig derpaa. Praktisk talt hele vor Udførsel gaar til Tyskland, og vi kan kun købe de Varer, som Tyskland kan afse til os. Jo færre det bliver, jo vanskeligere bliver vor Befolkning stillet. I Stedet for Varer kommer vi efterhaanden til at raade over et Tilgodehavende, som vi formentlig først vil kunne trække paa efter Krigen. Saaledes er nu engang Forholdet, og det er der ingen, som har beklaget sig over.

Men dermed har Danmark opfyldt sin Del af de Betingelser, som Tyskland opstillede den 9. April, og har til Gengæld Ret til at kræve, at Tyskland ogsaa fortsat opfylder sin Del, hvilket vil sige ingen Indblanding — hverken direkte eller indirekte — i vore indre Forhold. Tyskerne synes bedst om Diktatur. Det maa de om. Men Danskerne er Demokrater og vilde slet ikke kunne trives under et Diktatur. Derfor bliver vi ved Demokratiet. Hvad vi forlanger af et Ministerium er, at det har et Flertal bag sig. Under almindelige Forhold kan dette Flertal undertiden være meget ringe. Tit vil det i et parlamentarisk Land være saaledes, at det staar lige paa Vippen med Hensyn til, hvilken af de to Grupper, der har Flertallet. Og det er maaske ikke altid det

daarligste. Det tvinger i hvert Fald til en vis Hensyntagen ogsaa til den store Oppositionsblok. Men den Regering, der sidder i Dag, har ikke noget kneben Flertal bag sig. Blev der afholdt et Valg, vil den faa Tilslutning af mindst 95 Procent af den danske Befolkning, fordi den har et ganske særligt Formaål, nemlig at føre Landet gennem den Krise, vi er inde i. Bortset fra danske Nazister og de med dem forbundne L. S'er, hvis Tal er skrumpet ganske betydeligt ind som Følge af Makkerskabet, bortset fra danske Kommuniste og et enkelt jysk Blad, der engang var konservativt og som i Dag kun har eet Formaål, nemlig Splittelse, staar hele den danske Befolkning bag Regeringen, og Sammenholdet er ikke blevet mindre i den senere Tid. Tvertimod kan man sige, at det er blevet yderligere øget. Der er derfor ingen Grund til at tale om Ministerkrise. Der er ingen indenfor de samarbejdende Partier, som ønsker en saadan, og dermed er Sagen afgjort. Hvis der udefra blev gjort Forsøg paa at skabe en saadan, vilde det jo være i afgjort Strid med Forsikringerne af 9. April, og det vilde lige saa afgjort i det danske Folk skabe en Stemning, som ikke var til Gavn for det gode Forhold mellem Danmark og Tyskland. Vi stoler paa den højtidelige Erklæring, som blev afgivet den 9. April. Vi stoler paa, at Tyskland ikke blander sig i vore indre Forhold, og vi stoler paa, at det gode Forhold til vor sydlige Nabo maa opretholdes.

For mig, som for så mange andre danske pressefolk, blev dette forbud et stort dilemma. Hvem skyldte man størst loyalitet?

Jeg var ved Hans Bøllings bortdragen til København i 1939 blevet avisens udenrigspolitiske medarbejder, og dermed den, der skulle redigere de tyske krigsberetninger og gøre reportager om krigens vekslende skuepladser. Ikke mindst overskrifterne krævede balancekunst. Det gjaldt bl.a. den fra den 24. maj 1942, som jeg havde været særlig glad for, og som lød: »Rommels Hovedstyrker nået Tripolis«. Det var en klar tilkendegivelse for den opmærksomme læser om et tysk tilbagetog i Nordafrika, en fremrykning i den forkerte retning. Det samme var tilfældet med den 6. februar 1944's »Tyskland har begyndt sine modtræk. Den store retræte er i fuld gang«. Begge var i fuld overensstemmelse med ordene i dagenes tyske krigsberetninger, men – alligevel – risikable.

Fritz G. Tillisch' sekretær,
den sønderjyske Ruth
Philipsen, i uniform efter
sin tilbagekomst fra
Sverige efter befrielsen.

Jakob Kronika, *Nationaltidendes* Berlin-korrespondent var læremester for hele den danske presse i disse år. Læs f.eks. blot hans citat – i slutningen af september 1943 – fra en tysk avis: »... at den mest virkelige værdi indenfor et kampafsnit først gør sig fuldt ud gældende, når der, således som i øjeblikket på østfronten ikke mere er tale om fremadgående bevægelser, men tværtimod om operative forholdsregler i modsat retning«.

Besættelsesårenes pressestrategi ramt på en prik.

I illegalt arbejde

Jobbet var blevet spændende, lidt for spændende nu og da.

En dagbog, jeg begyndte at skrive den 8. september 1941, er et tydeligt udtryk for, at man måtte have afløb af andre kanaler end dem, arbejdet under omstændighederne gav mulighed for. Den fortæller også om den følelsesmæssige udvikling hos nok et flertal af det danske folk, fra trygheden og tilliden til kongens bud om lov og orden til harmen, ja desperationen, efterhånden som det tyske greb strammedes. Indholdet i dagbogen spænder fra skam over, at danske journalister ikke som deres norske kolleger havde taget deres tøj og var gået, til ønsket om at »være med« i det, der skete uden for de officielle danske fronter. I 1943 noteredes harmen over de første lokale dødsdomme som følge af folkestrejkerne i august såvel som advarslerne fra landets øverste myndigheder mod at deltage i sabotage og andet illegalt virke. Samtidig fremgår af dagbogen dyb lettelse over, at regeringen endelig havde taget sig sammen til at lade sig afløse af et departementschefstyre. Man følte sig allerede halvvejs befriet.

Langt for tidligt! Den tungeste ende var stadig tilbage.

En side fra Georg
Andrésens private dagbog,
ført fra september 1941 til
december 1943. Øverst en
tysk kommentar efter
folkestrejkerne i august
1943, som under
overskriften »Ro i
Danmark« forsikrer
læserne om, at »det
overvejende flertal« – og
pressen – i Danmark er
for »ro og orden«.
Nedenfor med overskriften
»Set fra Danmark« en af
de illegale viser, som blev
sungt, da Italien havde
kapituleret efter briternes
landgang på det italienske
hovedland den 3. sept.
1943.
Barbett-melodien indgik i
en række biograf-
reklamefilm for det
berømte barberblad
»Barbett«.
Ved brug af Barbett bli'r
barbering
en helt ny fornemmelse,
o.s.v.

Set fra
Tyskland

Ruhe in Dänemark

Meldung unseres Vertreters
we. Kopenhagen, 4. September

Die besonnene Haltung der arbeitswilligen dänischen Bevölkerung hält an. Allen phantastischen Lügenmeldungen der Feindmächte zum Trotz sind Ruhe und Ordnung im ganzen Lande seit der Verkündung des militärischen Ausnahmezustandes so gut wie überhaupt nicht gestört worden. Die namentlich in London, zu-

gleich aber auch in Moskau gehegten Erwartungen, daß ein Generalstreik oder auch nur Teilstreik in wichtigen Betrieben den normalen Verlauf in Arbeit und Produktion unterbrechen oder beeinträchtigen würde, haben sich in keiner Weise erfüllt. Hinter der ins Hysterische gesteigerten Agitation der Achsengegner verbirgt sich daher lediglich die ungeheure Enttäuschung.

Der Versuch, den Boden eines dem großdeutschen Reiche benachbarten Landes zu unterhöhlen, ist gescheitert. Um die Lage richtig zu kennzeichnen, bedarf es nur des Hinweises darauf, daß sämtliche dänischen Verwaltungsstellen loyal und reibungslos mit den deutschen Behörden zusammenarbeiten. Diese Tatsache wird dadurch unterstrichen, daß schon Erleichterungen in den Bestimmungen des Ausnahmezustandes verfügt werden konnten. Die dänische Presse kommt in der gewohnten Weise heraus. Bald das eine, bald das andere Blatt zieht die Folgerungen aus der Entwicklung und rückt den Gesichtspunkt der großen Zusammenhäng- und des schicksalhaften Ernstes dieser Zeit auch für Dänemark in den Vordergrund. Der Bevölkerung gehen Behörden und Zeitungen mit genauer Unterrichtung in Bestimmungen und praktischen Einzelheiten an die Hand. Die besonnenen Elemente prägen das Bild des Tages, und sie stellen die weit überwiegende Mehrheit des Volkes dar.

Set fra Danmark

Italien har kapituleret

-En helt ny Fornemmelse.

og Aksen er blevet spoleret

-En helt ny Fornemmelse.

Hver Gang en Tysker har Fremgang
saa føler man Græmmelse

Til Gengæld er Briternes Landgang

-En helt ny Fornemmelse

Melodi: Barbette-Melodien.

Dagbogens sidste sider indeholder bl.a. avisudklip fra midten af december 1943. De tilladte, lakoniske notitser om lokale ulykker som sprængningen af Axel Voigts hus og arrestation af endnu et par håndfulde medborgere, deriblandt personlige bekendte: tandtekniker Leo Kæraa, hvis

unge, engelske hustru blev dræbt af tyskerne og deres håndlangere under aktionen, lægen Bjørn Baastrup Thomsen og søstrene Grethe, Benthe og Else Ulrich, der havde haft tre faldskærmsagenter boende i deres lejlighed i Bruunsgade. Resultatet af arrestationerne var, at endnu

Stud.mag. Niels Petersen under et af de dæksnavne, han benyttede under sit virke for den illegale presse. Efter krigen afsluttede han sin universitetsuddannelse som historiker og har i en lang årrække arbejdet som arkivar på Rigsarkivet.

flere måtte gå under jorden, som det hed. Altsammen var en af udløberne af oprulningen af Hvidsten-gruppen, af hvem otte blev henrettet.

Dagbogen blev gemt bort. Så godt, at den først dukkede op igen mange år efter. Det var på høje tid, det skete: man var selv »kommet med« ligesom – viste et sig efter krigen – adskillige af kollegerne.

En dag i efteråret 1943 meldte avisens reception to gæster, en sønderjysk student, tillidsmand for Det unge Grænseværn, og så »Jessen«. Jeg kendte ingen af det navn, og det viste sig da også at »Jessen« var et af de dæksnavne, som *Informations* og det århusianske *Budstikkens* hverver i Jylland, stud. mag. Niels Petersen, København, arbejdede under.

»Det var sønderjyden, der havde fundet på dig« sagde han. Hans navn har jeg

faktisk glemt. Derimod husker jeg, at han, da vi igen gik ned ad trappen i avishuset, sagde: »Lagde du mærke til, hvor meget han fik ud af dig?«

Da var jeg blevet meddeler til begge de nævnte illegale blade. Jeg var lettet: De daglige breve i postkassen til ukendte og stadigt vekslende modtageradresser med »rapporter« om, hvad der ikke kunne stå i avisen, følte som en ny befrielse.

I maj 1944 dukkede nye gæster op. En, som jeg ligeledes har glemt, introducerede repræsentant Jakob Andersen, i virkeligheden sekondløjtnant Fritz G. Tillisch, nyudnævnt chef for Hærens Efterretningstjeneste i Jylland-Fyn. Da de gik igen, var man blevet efterretningsmand.

Tillisch accepterede aviskontakterne. Derimod sagde han bestemt nej, da han hen på efteråret hørte, at »Holger Danske«, alias direktør Jens Lillelund, København, havde ønsket at hverve mig som kontakt og meddeler til hans havne- og jernbanesabotage. Lillelund delte, mente han – og med rette – ikke hans egne strenge krav til *security*, sikkerhed, det vigtigste overhovedet for folk i det job.

Han fik ret. Bekendtskabet med Lillelund kom til at koste mig friheden. Efter et – indrømmet – letsindigt møde på Hotel Royal, hvori også deltog Ole Hedegaard, en anden nedsendt med faldskærm fra England, passerede vi en mand, der hilste på Lillelund. Jeg navngav mig ikke, men manden kendte mig, viste det sig. Da han blev arresteret i december var mit navn blandt de hundrede århusianske, han angav.

Letsindigheder kunne koste dyrt, fordi det var blevet barske tider. Endnu tænker jeg ofte, når jeg på Strandvejen møder en kendt århusianer og god bekendt: »Hvad mon du ville sige, hvis du vidste, at man en overgang tænkte på at stille dig overfor ultimatum'et: enten frivillig deportation

til Sverige eller likvidering? Frit valg! Fordi du er for åbenmundet på den post, du indtager i modstandskampen«.

Mit illegale arbejde tog mange former. En dag gik jeg det korte stykke vej fra avisen til Store Torv med et bundt havnerapporter om tyske troppetransporter til Oslo. En af de »givende« rapporter, der blev leveret af havnekaptajn Sandemose. Rapporterne var gemt i svederemmen i hatten og yderst vigtige at få frem, så Tillisch og co. kunne underrette London. Englænderne fik ram på en af transporterne.

En eftermiddag sad man så selv til te hos fru dommer Hvass, »på fritime« fra det værelse bag klinikken på Store Torv, som tandlægerne Ellen og Bent Kring havde stillet til rådighed, da Tillisch i en faresituation fandt, at det var uforsvarligt, at jeg blev boende hjemme. Man var selv gået under jorden.

En tredie dag, helt nøjagtigt om middagen den 7. oktober 1944, hvor jeg igen var vendt hjem til Harald Jensens Plads, konstaterede jeg tilfældigt på turen gennem Søndergade, at tyskerne havde stormet den butik, hvor jeg vidste, at man i øjeblikket kunne aflevere besked til Tillisch.

Han måtte advares, men hvor fandt man ham?

Jeg havde ingen adresse, før han igen kontaktede mig. Alt måtte gøres, inden han gik i den fælde, som butikken nu var.

Hjem turde man ikke gå, fordi det kunne tænkes, at der var razzia mod hele gruppen. Jeg cyklede til vennerne i Hasle, læge Poul Boeskov og hans »Høne«. Ingen af dem var hjemme, men husets faktotum, Ella, accepterede, at man satte sig til at vente.

Og så skete der noget i situationen helt fantastisk. En fremmed dukkede op i stuen. Det var ingen af bekendtskabskredsen, men en helt fremmed. En ny loge-

rende? Da vi havde kredset lidt om hinanden, glemte man alt om sikkerhed og i løbet af no time vidste man, at »Birk«, som den fremmede præsenterede sig, var en af Tillisch' to radiomænd.

Han begav sig til byen og fandt ud af, at »fælden« ikke var klappet. Derimod var Tillisch's sekretær, Ruth Philipsen, blevet taget under kurértjeneste.

Ruth var livsvigtig. Hendes viden om den jysk-fynske efterretningstjeneste var enorm. Nok var hun en begavet og stædig sønderjyde, men – alligevel? Ville hun kunne holde tæt overfor de tyske forhørs-metoder?

Tillisch og co. fandt hurtigt ud af, at Ruth hver dag blev kørt fra arresten i Vester Allé til forhør i Gestapos hovedkvarter på universitetet. Der gik rygter om, at tyskerne benyttede en Århuspige, Grethe Bertram, som cellestikker. Altså var der risiko for, at Ruth efter de time-lange forhør i et svagt øjeblik skulle finde på at betro sig til en landsmand, en med-fange.

Det blev derfor vedtaget at prøve på at befri Ruth Philipsen på køreturen fra arresten, ved et væbnet angreb på transporten gennem byen – farligt, men nødvendigt syntes man. Det lykkedes dog ikke, før Ruth kom fri. Endda ved en aktion, hun selv havde været med til at planlægge og »bestille« i England: Royal Air Force' lynangreb med tre bølger Mosquito-bombere under anførsel af viceluftmarskal Sir Basil Embry på Gestapohovedkvarteret, altså universitetet.

Aktionen fandt sted ved middagstid den 31. oktober 1944.

En tragisk affære var det, fordi den kom til at koste tretten Århus-borgere livet, omkringboende og håndværkere, der var i arbejde ved opførelsen af universitetets hovedbygning. Arkitekt C.F. Møller, der selv var blandt de sårede, havde trukket

De sølle rester af kollegiebygningerne på universitetet efter Royal Air Force's angreb i oktober 1944. Hvor mange tyske gestapo'er og efterretningsfolk, der mistede livet, er aldrig blevet fuldt opklaret.

Foto i Lokalhistorisk Samling.

arbejdet i langdrag netop for at den nye hovedbygning ikke – som de andre universitetsbygninger – skulle kunne tages i brug af tyskerne.

En *lykkelig* aktion blev det, fordi den ramte det tyske hovedkvarter en dag, hvor man havde kaldt hele den fynske og jyske stab til rådslagning. Fordi ikke blot mange af tyskerne blev dræbt eller midlertidigt uskadelliggjorte, men især fordi de tyske arkiver over danske under mistanke gik op i flammer.

Aftenens »brev« blev stort, men først gjaldt det Ruth. Havde hun været til forhør, da angrebet kom?

Jeg havde arbejdet på avisen, da luftalarmen lød, havde viden om, at et angreb havde været på vej, og at Tillisch netop denne dag var til møde i staben i København. Ikke så snart var luftalarmen derfor blæst af, før jeg styrtede på cyklen op til universitetet, hvor det endnu røg fra ruinerne. »De skulle vel ikke ha' set en ung...«

Hun var set. Et par arbejdere kunne fortælle, at de så en ung dame komme rutschende ned med murene, rejse sig, vifte noget kalkstøv af sin dragt og, lidt forvirret, spørge, om hun mon kunne finde en taxa? Hun skulle til en præst i Risskov...

Jeg var ikke i tvivl: daværende Carl Bay, Risskov Kirke. Der var ingen hjemme, men hushjælpen kunne fortælle, at den unge dame allerede var kørt til Vosnæsgård til greve Torben Knuths, Tillisch' nære ven og forhenværende soldaterkamerat.

Igen trådte Poul Boeskov, lægen i Hasle, til og kørte mig i sin generatorbil til nedkørselen til gården på Grenåvej. Længere turde han ikke vove sig af sikkerhedsgrunde: Vosnæsgård var jo vejens eneste beboelse. Jeg tog apostlenes heste.

Da Tillisch var ilet tilbage til Århus, fortalte jeg ham samme aften, at jeg havde haft Ruth »i forhør«, og vidste, hvor meget og hvor lidt hun havde fortalt ty-

skerne og at hun ganske rigtigt havde delt celle med Grethe Bertram, men også fundet ud af, hvem hun var.

Men noget var sivet. Uundgåeligt, fordi det viste sig, at tyskerne både havde hendes rigtige navn og vidste, hvilken organisation hun arbejdede for. Det første forhør havde varet i 36 timer uden mad og drikke, men med rigelig anvendelse af lussinger og knytnæveslag. Efter de 18 timer opgav hun sin og Tillisch' fælles sidste adresse i sikker forvisning om, at den længst var forladt. En stump af gadenavnet havde tyskerne fundet siddende fast i cyklekurven, hun havde med på general Bennikes kurérrute.

Efter 14 dages forhør fik hun foreholdt også Tillisch' rigtige navn og i et nyt forhør endvidere to tidligere arresteredes tilståelser om arbejdets art. Hun nægtede stadig at kende nogetsomhelst til det, men tyskerne blev ved, – lige til de engelske bomber reddede hende tilbage til friheden.

14 dage efter var hun på vej til Sverige ligesom en anden af de tre heldigt undslupne danske, pastor Harald Sandbæk, Hersom, senere provst i Holmens Kirke. Jeg var med i kælderen under rådhuset, da han kørtes væk i en ambulance efter at have været hentet i den seng, man havde tilbudt ham på Kommunehospitalet som første sikkerhed.

Rådhusets kældre var i øvrigt godt til meget i de dage, takket være gode indforståede. Ligeså rådhusårnet, hvor en modig frækkert, borgmester Stecher Christensens bror, der var ansat i modtagelsen, havde vagt, da tyskerne henvendte sig for at spørge efter netop ham.

»Jamen, han er i tårnet,« sagde rådhusbetjenten og førte frimodigt »gæsterne« op i tårnet, hvor han høfligt holdt døren, så de kunne gå ind, smækkede låsen i og forsvandt.

Modstandskampens hjælpere – og risikoen

Hele vejen var det sikkerhed, der talte. Tilværelsen var også farlig for dem, der hjalp modstandskampens folk, det hundredtal ukendte, som i by, opland og landsdel bidrog til, at det hele kunne holdes i gang, de tusinder unævnte.

En af de mest indædte myter om modstandskampen var, at vi alle var i samme båd, og det er da rigtigt, men når man fra kommunistisk side endnu i dag vil hævde, at der førtes en slags klassekamp, var det ikke min erfaring. Naturligvis gik en cand. mag., i dag professor, Niels Aage Nielsen til sine kommunistiske kontakter og jeg f.eks. eller Tillisch i efterretningstjenesten til de mere borgerlige. Rigtigt nok var der også forskel på beredvilligheden og forholdene i København og provinsen. Det er uimodsagt, at man her var et år forud med »oprørene« imod myndighederne, og at politikerne i København var bange for, at de jyske bevægelser skulle brede sig til København og true systemet. Hver havde sin kreds som baggrund, men det er vel kun naturligt.

Niels Petersen havde f.eks. sit faste Århusstilholdssted hos en dame i Høegh Guldbergs Gade, en af de kvikke, fortæller han, der forstod at spille rollen som »naiv, gammel dame, der slet ikke vidste hvad der foregik omkring hende, men som kun lejede værelser ud til unge mennesker, der ikke havde noget sted at bo og som så pæne ud«. Hun havde lektien parat. Hun var blot en blandt de hundreder af unævnte danskere, der tog et nap for efter krigen at forsvinde i stilhed og uden nogen hæder. Og dog risikerede de både arrestation, fængsel og deportation.

Alvorligere endnu stillede det sig for dem, der gav husly eller hånd med til sabotører eller efterretningsfolk, deltog i »spionage«.

Efterretningstjenestens egne tab var få sammenlignet med modstandsbevægelsens som helhed. Til gengæld gik det – alt for – ofte ud over dem, der hjalp dem, og som var en afgørende faktor for, at en modstandskamp overhovedet kunne føres i så lille og gennemorganiseret land som Danmark.

I 1950 formulerede den jyske militære øverstbefalende, general Vagn Bennikes radiotelegrafist, Poul Jelgren, en tak til »de navnløse, modige, der havde bistået i Århus, Odder, Silkeborg og Horsens, uden hvilke det havde været umuligt for mig og mine kammerater at gennemføre vore opgaver«.

Ganske vist festede man netop i det ganske land i anledning af 5-året for befrielsen, men avisen fandt ingen grund til at trykke artiklen. Fest, javel, – men det andet...

Jeg fik den brave Dragørbondes manuskript som erindring og vil gengive dets hovedindhold, også fordi det giver et godt billede af hele situationen dengang. Jeg citerer:

»Der var faktisk ikke det, de ikke ville gøre for at gi' os en hjælpende hånd i den fælles sag. Med de terrormetoder, tyskerne brugte, var det et meget risikabelt foretagende at have forbindelse med modstandskredse. Det var derfor dobbelt imponerende så mange var parate, ja ivrige for at hjælpe.

Den mand, der boede »under jorden«, d.v.s. fik husly hos en hjælpsom, var betydeligt bedre stillet end hans værtsfolk. Når modstandsmanden havde skiftet opholdssted og ellers var rimeligt forsigtig, skulle han nok klare sig. Værten/værtinden sad tilbage med den risiko, at Gestapo fik nys om, at deres bolig var eller havde været benyttet af en illegalist. Ikke mindst de mange, der stillede deres lejlighed til rådighed for radiotelegrafisten.

Tyskerne satte alt ind på at uskadeliggøre dem, der var beskæftiget med radiokorre-

spondancen til England. Det lykkedes i flere tilfælde at arrestere telegrafister eller deres hjælpere, der oftest fik en ublid medfart under forhørene med medfølgende deportation til respektive koncentrationslejre. Skulle det uheld ske, at Gestapo overraskede en sender på fersk gerning, var det bestemt heller ikke rart for ejeren af lejligheden eller hans pårørende.

Fra modstandsbevægelsens side blev der naturligvis gjort alt for, at risikoen for værten skulle blive så lille som mulig. Blev en lejlighed benyttet til sendested, kendte de udstationerede vagter sævanligvis ikke den nøjagtige beliggenhed. De fik blot besked på at stå opstillet på et nærmere angivet sted, således at de kunne ses fra lejligheden. Var det en af vagterne, der havde skaffet sendestedet, var det ham, der fik til opgave at stå det nærmeste vagtsted eller i lejligheden. Alle aftaler var mundtlige. Det var en forbrydelse at skrive navne og adresser op.

Med nogle værter var det en aftale, at skulle uheldet indtræffe, så havde illegallerne tiltvunget sig adgang ved våbenmagt, og det var der naturligvis synlige beviser på. Andre værter sørgede for ikke at være hjemme, eller de overlod radiotelegrafisten eller adresseskafferen nøglen, hvorved det skulle se ud som et regulært indbrud. Folk levede med. Hvor mange gange lå der ikke små hilsener til »gæsterne« i form af rygelse, frugt og lignende. Folks hjælpsomhed var enestående.

Logiværter blev tit hjulpet på den måde, at man lod indrykke en »skinannonce« i Aarhus Stiftstidende eller andre aviser. En tilsvarende »skinbillet« indlagt, så værten kunne dokumentere, at han havde handlet i god tro. Med Gestapos forhørsmetoder in mente indebar dog også denne form for udlejning en vis risiko, hvorfor der også skete indlogering på normal vis. Selv om folk havde deres mistanke, må man sige, at de fleste behandlede »de mistænkte« med fuld diskretion. Man spurgte ikke – man tænkte blot!«

Jelgren fortæller videre om signaler, der blev benyttet under vagttjenesten, og når der skulle slås alarm eller alarm blæses af. Nye tegn for hver mand ude og for hver

En af Fritz G. Tillisch
mange - aldrig tidligere
offentliggjorte - meldinger
til London om
begivenheder i Århuš.
Denne er fra den 3. marts
1945, og beskriver
skibspositioner, de første
flygtningeskarer sydfra og,
ikke mindst vigtigt - med
henblik på evt. sabotage -
troppetransporter.

3/3 1945.

1257.

11433

Aarhus:

Med "Neidenfels", der ankom 2/3 til Aarhus, var:
nogle Nachrichtenkompagnier og
nogle Sanitetskompagnier.

Aarhus:

Troppetransportskibene modtager før hver Afgang til Norge kun
Olie til een Tur - Retur Norge.

X Dette er indført for at undgaa for stort Oliespild saafremt
Skibet skulde blive sænket undervejs.

Aarhus:

3/3 ankom ca. 1000 - 1500 Flygtninge til Aarhus.
Flygtningene var i en frygtelig Forfatning af Sult. Adskillige
Børn er døde under Transporten hertil.
Det har gjort et stort Indtryk paa de tyske Soldater, der saa
Flygtningene.
Flygtningene er foreløbig anbragt i Opsamløjren paa Marselis
Boulevard.

Aarhus :

3/3 Kl. 1800 afgaaet til Norge med Værnemagts gods :
"Leuna"
"Tijuca"

Aarhus :

De ophobede Norgestropper er nu afgaaet til Tykkalnd pr.Tog
(Jvf. Oversigter over Jernbanetransporter)
3/3 er alle Gennemgangssteder saa godt som tomme.

Hermed : E. 1255 - 1257.

De venligste Hilsner
Eneboeren.

gang, man var ude. Forholdene var jo, skriver han, sådan, at blot en mand opstillet på det samme sted i længere tid kunne vække opmærksomhed, skabe frygt og dermed risiko:

»Selv om signalerne var så diskrete som muligt, indebar de dog altid den fare, at den arriverende tyske patrulje ville blive opmærksom på signalet, især hvis de lagde mærke til, at senderen samtidig ophørte at

Fritz G. Tillisch og universitetsangrebets chef, nu afdøde vice-luftmarskal Sir Basil Embry (til venstre) under Embrys' officielle besøg i Århus efter befrielsen, stående foran en sammenstyrtet kollegiebygning.

arbejde. Til eksempel skal nævnes, at tyskerne 29. december 1944 arresterede maskinarbejder Bjarne Christensen i Lange-landsgade fordi han tog sin hat af – signalet – og gik bort fra vagtstedet.

Bjarne Christensen blev ført til Mejlgade, hvor gestapoforhørene blev holdt, og gennem 3 uger kom han i mange pinefulde forhør. Bl.a. fik han neglene revet af venstre hånd, fik slået tre ribben ind, fik knust fodrodsbenene i den ene fod for derefter at blive ført til Dachau via Frøslev og Neuen-gamme, og vendte først hjem efter 5. maj«.

Poul Jelgren slutter sine øjebliksbilleder med denne hyldest til Bjarne Christensen, en af de mange anonyme:

»Bjarne var foruden at være en dygtig, kold-blodig og årvågen radiovagt en meget benyttet jernbanesabotør og kunne selvsagt have bragt mange af sine kammerater i fare – men ikke et ord kom der over hans læber. Læg mærke til typen på den stålsatte danske mand, som er sig sit ansvar bevidst, og så den hob, der i øjeblikket fylder vore retssale og fængsler. Som har været i fjendens sold

og er så flittige til at angive deres tidligere Hipo-, Schalburg- eller stikker-»kammerater«.

For Poul Jelgren var det stadig sort og hvidt. Ingen nuancer. Som for så mange, der havde været med. Nogle kom aldrig ud af trauma'et. Det kom til at svie til dem på livstid.

Sikkerhed fremfor alt var det første og det sidste bud for alle, der var med. For Fritz G. Tillisch udgjorde det simpelthen grundlaget for hele hans virke i den tid. I dag er han pensioneret oberst og byråds-medlem i Sønderborg, hvor han fra 1952 til 1966 var chef for Jyske Brigade og derefter til 1976, da han trådte tilbage, for Fodfolkets Sergentskole.

Helt forståeligt blev han dybt rystet, da han kort efter krigen fra en ven i Forsvars-stabens Nøglepunktsektion fik sendt en rapport, fundet i de tyske arkiver. Rapporten, dateret den 1. december 1944 og

udarbejdet af chefen for det tyske sikkerhedspoliti og SD (Sicherheitsdienst) i Danmark, SS-Standartenführer og Oberst der Polizei, altså den almægtige bøddel, Bovensiepen, beviste sort på hvidt, at tyskerne på dette tidspunkt havde ikke blot alle dæknavne, men også de rigtige familienavne på mændene i den jyske modstandsbevægelses top, fra chefagenten for Danmark, faldskærmsmanden Flemming B. Muus, dæknavn Jørgen Møller, og hans højre hånd, godsejer Flemming Juncker, »Mandarin«, over Muus' arvtager, »Onkel«, alias daværende oberstløjtnant Vagn Bennike til dennes to nærmeste medarbejdere, »Toldstrup«, toldassistent Anton Jensen, Skive, og Tillisch selv.

»Så nær var det på, at tyskerne for alvor havde rullet modstandsbevægelsens organisationer op«, konstaterede brevskriveren. »Tyskerne vidste altså det hele om os« var Tillisch' kommentar. »Det eneste, de manglede, var kroppene«.

»Afsnittet«, som det hedder i militærsproget, afsendte i alt det år, det arbejdede i Århus, 221 telegrammer med 66.000 bogstaver. Da de var flest, var de otte om jobbet.

Fange i Frøslev

Som det militærmenneske Fritz G. Tillisch er, har han opretholdt fuldstændig tavshed om alt dette de første 25 år efter krigen. Jeg måtte end ikke nævne hans navn i »Århus under Besættelsen«. Først nu er han begyndt at lukke op og overveje, om han skal sætte sig og skrive om sin og sine medarbejders »Gøngehøvdning«-tilværelse 1944-45.

Hadde alle været ligeså forsigtige, var jeg ikke kommet til at dele transporten i kreaturvognen natten efter den 31. januar 1945 fra Århus H. til Frøslev i selskab med bl.a. den af Jelgren omtalte Bjarne Chri-

stensen. Da alle, også de tyske vagtposter, var slumret ind omkring brændeovnen, stod vi side om side ved en åben luge og drøftede hviskende, om vi skulle forsøge at flygte. Vi opgav, fordi det i hvert fald nok ville have kostet den ene af os livet.

Jeg slap med Frøslev. Lettet, fordi jeg ikke et sekund tvivlede på, at min kollega, diktafonist Karen Zeuner, straks havde været klar til at overtage »brevtjenesten«, ikke mindre fordi man ikke under forhørene havde forelagt mig nogetsomhelst, der havde med efterretningstjenesten at gøre og, ikke mindst, fordi tyskerne åbenbart heller ikke forbandt mig med udsendelsen af brochuren »Du danske Bonde«, der indeholdt en appel til danske bønder og landbrugsorganisationer om i hvert fald at holde igen på leverancerne af fødevarer og mejeriprodukter sydpå. Den blev skrevet i samarbejde med Niels Petersen og kollegaen Nyboe Balslev Jørgensen, der selv var gårdejer, og udsendt i et oplag på 100.000. Jeg havde netop den 5. december 1944 om natten leveret de aller sidste eksemplarer i postkassen fra cykelkurven med bistand af min ældste søn. Næste morgen klokken seks ringede tyskerne på min dør...

»Een gang illegal, altid illegal« sang vi ved lørdagften-revyerne i Frøslevs barakker, når de tyske vogtere havde låst dørene. Det passede også på journalisten.

Da rygterne, den daglige næring for håbet, sidst i april for alvor syntes at love snarlig befrielse, fik jeg den 29. april lov at låne en skrivemaskine hos barakformand, kaptajn Niels Matzen og hans næstkommanderende, dommer og senere justitsminister Knud Thestrup, og satte mig i natten, da dørene var lukket, til at skrive en rapport til avisen (»altid avisen«, lød min kones kommentar bagefter) om lejrens historie, bygget på facts lånt hos den danske lejrledelse.

Det blev en seriøs rapport. Den indeholdt ikke noget om alt det pjat, vi også bedrev for at forkorte ventetid og bekæmpe frygten omkring de morgener, hvor der under en ekstra tidlig mønstring blev råbt navnene op på de kammerater, der skulle »sydpå«, og uvisheden om, hvad der ville ske lejrens mennesker, når det sidste opgørs timer oprandt. Det muntre kom først frem senere, som f.eks. yndlingsreplikken under aftenturen de kolde vinteraftener rundt om kvindebarakken, når »pigerne« havde fået pelsværk og sjaler på. Københavnerviddet i »invitationen« til flirt, der lød »Er du ude at luften mynden, Solvejg?« blev en Frøslev-klassiker. Eller mit eget møde med ungdomsårenes tilbedte Kate Fleuron, »Frit Danmarks« redaktør, da jeg var blevet udnævnt til sjakbejs for »lortekommandoen«, altså det hold, der skulle rense lejrens elendige afløb. Hendes drillende tilråb, da hun i kvindeflokken var på vej til spisning: »Så kom du da endelig på din rette hylde!« klinger endnu i ørerne. Og så spenderede tyskerne oven i købet »4711« for at dæmpe duften.

Den 29. april havde været den lykkeligste i lejrens historie, efter at den var taget i brug natten mellem den 12. og 13. august 1944, da 782 internerede fra Horserød blev overført til grænselandet. Det var den dag, da den svenske grev Folke Bernadotte, ledsaget af »den danske Røde Kors-engel«, baronesse Wedell-Wedellsborg, og fulgt af en stab af højtstående tyske officerer og lejrens egne øverste tyske myndigheder kom på besøg indenfor pigtråden.

Der var den dag 3428 kvinder og mænd i lejren, der var bygget til at huse 1200, men siden udvidet, så den kunne rumme 1800. Nej, det var intet under, at afløbene ikke virkede! Og så var situationen endda allerede lettet, fordi de ca. tusind overle-

vende danske politifolk og 527 »illegale«, der var ankommet den 25. og 27. april, allerede var sendt videre til Sverige, ligesom 601 af de 1200 nordmænd, som Bernadotte også havde hjulpet tilbage til livet og friheden. Vore egne 527 var i øvrigt blevet udvalgt blandt fanger med navne fra A til L – et ægte tysk påfund.

Hvor den svenske fyrstesøn kom frem, flokkedes fangerne omkring ham i tusindtal. Hele lejren var på benene. Hatte og huer fløj af, men komme til ham kunne ingen, som han kom dér omgivet af vore tyske venner, der var så uvant underdannede.

Men vi fik sagt ham tak. Han var allerede igen på vej ud af lejren, da først én, så et par og så pludselig tusinder begyndte at fløjte den svenske nationalmelodi, »Du gamla, du fria«. Da det blev opdaget, at han selv fløjtede med, stående ret og med hovedet blottet, standsede også tyskerne og gjorde honnør. Da brødes alle skranker og al angst: først hurra-råb, så sangen *sunget* og så helt ud til lejrrporten en skov af hænder.

Om morgenen seks dage efter var Danmark – og vi – igen fri.

Folke Bernadottes indsats er aldrig glemt. Straks efter befrielsen blev det besluttet, at der skulle rejses et monument til ære for ham ved grænsen i Kruså, der hvor de hvide busser var kørt ind på vej til Sverige med de tusinder af befriede før befrielsen.

En komité blev nedsat under formandskab af landsretssagfører Per Federspiel (jeg sad selv i Århus-komitéen). Men skønt landsindsamlingen hurtigt havde skaffet over hundredtusind kroner, kunne de fine folk ikke blive enige om nogetsomhelst. Ikke om hvorledes, eller af hvem, monumentet skulle laves.

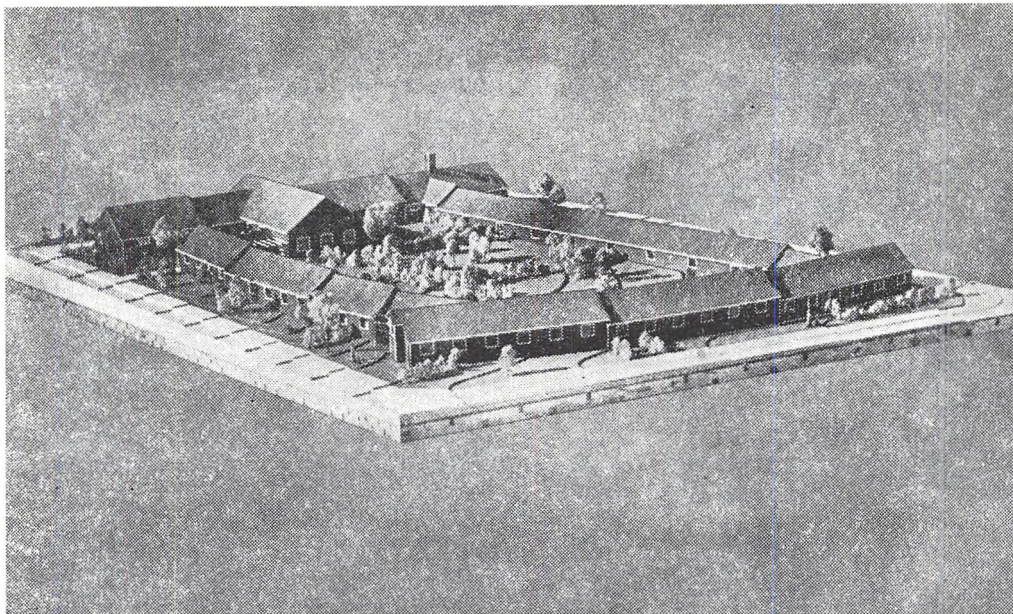
Det nøleri passede ikke manges temperament, og da slet ikke den forhenvæ-

*Modellen til 4. Maj
Kollegiet på Fuglsangs
Allé giver et indtryk af C.*

*F. Møllers geniale
komposition, hvor den
lave, 4-længede bebyggelse
som en typisk dansk
bondegård omkranser en
urtegård med gamle
frugttræer. Kollegiet er et
af universitetsarkitektens
mest vellykkede arbejder.*

*Første forstander var
kommunelærer Peter
Schultz, der selv havde
været fange i Hiller-
Tysklands kz-lejre.*

*Foto efter postkort i
Erhvervsarkivet.*

rende fange, fabrikant Viggo Clemmensen, som var stifter af og første formand for foreningen Gestapo-Fangerne. Da der var gået fem år, besluttede han at handle. Han satte en ny indsamling i gang under private former mellem kendte folk fra modstandsbevægelsen.

Efter et par års forløb gik en budstikke, pr. fortroligt brev og fra mund til mund, landet rundt: »18. september ved Kruså«.

Clemmensen, der selv naturligvis havde bidraget til den officielle indsamling, havde fundet en primitiv, men smuk granitsten, som i en skovlysning mellem Åbenrå og Kruså blev hugget til og forsynet med et portrætre relief af Bernadotte. Den 18. september 1953 om aftenen stod den, indhyllet, klar til afsløring i en grusgrav ud til hovedvejen.

De kom fra hele landet. Tidligere fanger, enker, børn og forældre af de omkomne. General Johnstad-Møller, forhenværende fange, havde med sit gamle sjak

fra Frøslevsørget foranbringelsen. Grønthandler Bagger havde taget årets ferie fra det københavnske Grønttorv og raslede med sin lille søn i varevogn gennem det ganske land for at være med til at sige tak. Tak for Røde Kors-pakker og »befrielse«.

Vi blev tusind – og flere til.

Afsløringen var tænkt som en højtid i stilhed. Det blev den ikke. Den fine komité i København havde fået nys om sagen og ankom i den stille aftenstund med fuld musik og højtalere til at bringe en forud fastlagt talerrækkes ord ud. De stjal billedet og havde slet ikke brug for en Viggo Clemmensen. Han satte sig af sides og græd, så skuffet var han. Det officielle monument blev afsløret den 5. oktober 1960, en hel figur støbt i bronze og skabt af billedhuggeren Jørgen Gudmundsen-Holmgreen.

Men nu véd De, hvorfor der står et minde om Folke Bernadotte på hver sin side af landevejen ned til grænsen.

En side fra et af programmerne til 5. maj-festen 1950, Teaterballet i Aarhus Teater. Den unavngivne dame nederst var den engelske sangerinde Adelina Alexandra, der ligesom danserinden Edite Fejferø (senere Frandsen og højt anset balletpædagog) havde medvirket ved det store show i Aarhus-Hallen forud for ballet, der blev ledet af byens store konkurrerende danseinstitutter.

Edite Fejferø

Mogens Brems

PROGRAM

5. maj-festen

• TEATERBALLET • I AARHUS TEATER

Arrang. af Frihedslønden i Aarhus til fordel for 4. maj-kollegiets drift.

Dette program har nr. og giver

Dem en chance for at vinde en flaske »ægtekotsk«.

Lodtrækningen finder sted under koncerten og resultatet meddeles under iselen.

- ★ Frihedsbudskabet fra London. Red. Johs. G. Sørensen.
- ★ Den lettiske primaballerina **Edite Fejferø**.
»Polka«, musik: Rachmaninoff
Akkompagnement: Pianisten **John Roager**.
- ★ Den svensk-engelske filmkuespillende **Mai Zetterling**.
- ★ **Edite Fejferø**: »Mazurka«. Musik: Chopin.
Akkompagnement: **John Roager**.
- ★ **The Royal Scots**.
Bandmaster: **Joseph Clement O'Reilly**.
- ★ Den engelske fjernsynsstjerne **Adelina Alexandra**.
Engelske viser.
- ★ **Edite Fejferø**: Maurisk dans. Musik: Horse Sentis.
- ★ Englands største filmkomiker **George Formby**.
Akkompagnement: Pianisten **Bert Halliday**.
Kontaktmand: Redaktør **Georg Andréen**.

Koncertarrangement: Skandinavisk Koncertdirektion A/S

Efter show'et på scenen lestes og danses der i teatrets forhal og foyer, bar og hele »det lille teater« herunder den tidligere teaterkalé.

MEDVIRKENDE:

Musette-sangeren **Mogens Brems**.
Det hollandske orkester under ledelse af **Henk Jussen**.
Det danske orkester under ledelse af **Helmuth Lose**.
I forhallen: Pianisten **Hedevskov**.
Ballet føres op af danseinstruktørerne **Aage Flatau** og fru og **Riis Poulsen** og fru.

Fra Institut Flatau medvirker:

- a) **Mona Larsen** i akrobatisk dans.
- b) **Kirsten Lose, Hanne Jepsen** og **Vivi Rohde Nielsen** i »Skjæleobervalsens«.
- c) **Birthe Nielsen** i »Wienervals«.
- d) **Ruth Fangel-Ovesen** i Chopin-variation.

Fra Institut Riis Poulsen medvirker:

- a) Provinsmestrene i moderne dans: Hr. og fru **Wenzel Falkenstrøm**.
- b) Jyllandsmestrene i mod. dans: Frk. **Elly Jørgensen** og hr. **Leif Back**.
- c) Århusmestrene i crazy jitterbug: Frk. **Gerda Knudsen** og hr. **Børge Jensen**.

De unge damer, der gav Dem blomster og som assisterer som ternere, er fra frk. **Inger Funders** balletskole.

Blomster er skænket af **Århus-Gartnerne** og kgl. hofblomsterhandler **Leonard Abel**.

Servertningen er velvilligt tilrettet, og udf. af **Hotel Royal**.
Udmykning: Teatermaler **Henrik Poulsen**.

De gode, udenlandske værter, der bortauktioneres er indkøbt på en gave til frihedslønden af den århusfødte dansk-amerikaner, hotelejer, direktør **Viggo Jacobsen**, New York.
Auktionarius: **Walther Thomsen jun.**

Befrielsesfesten i 1950

Den 4. og 5. maj 1950 var valgt til jubeldage for befrielsen. I Århus blev de fejret med ekstra glans, fordi man samtidig kunne indvie 4. maj-kollegiet på Fuglesangs Allé, Danmarks første frihedskollegium. Det var en genial idé undfanget af *Politikens* Hakon Stephensen, ikke et nyt monument, men et hjem for unge efterkommere af faldne og levende frihedskæmpere. Den lokale førstemand bag indsamlingen, bankdirektør Niels Jensen, tog imod gaverne, hvoriblandt var 35.000 kr. indsamlet blandt danske politifolk til dette og efterfølgende kollegier.

Det vigtigste programpunkt den 4. maj var dog folkefesten i Botanisk Have, hvor mindst 35.000 hørte borgmester Sv. Unmack Larsens velkomstord, efter at Aarhus By-Orkester under Thomas Jensen havde lagt for med Elverhøj-ouverturen.

Hædersgæster var The Royal Scots, et af Englands fornemste og mest traditionsrige militærorkestre, og den norske frihedskæmper, kaptajn Knut Haukelid, helten fra »Kampem om det tunge vand«, der blev emne både for hans bog og filmen om de norske vovehalse.

I den milde sommerregn dansede den danskfødte balletstjerne Nina Stroganova og hendes russiske mand, Vladimir Dokoudovsky, på plænen, hvor også Aksel Schiøtz sang. Efter en genudsendelse af Johs. G. Sørensens frihedsbudskab fra London 4. majs aften 1945 (festens eneste mislyd, fordi højttalerne ikke fungerede) førte 4. maj-kollegianere og studentersan-

gere med fakler de titusinder til dørs gennem den illuminerede Den gamle By. En fornem og indtil nu enestående oplevelse. Den næste aften genoptoges festlighederne i Aarhus-Hallen, hvor »skotterne« havde undsætning af den engelske TV-visesangerinde Adelina Alexandra, den svensk-engelske filmstjerne Mai Zetterling og Englands mest berømte filmkomiker, George Formby. De to sidste var sendt som gave af filmkongen Arthur Rank. »England hilser Danmark« hed programmet.

I midnatstimen åbnede Aarhus Teater sine porte for et teaterbal, der varede til den lyse morgen, og hvorunder de engelske gæster fik undsætning af både Mogens Brems franske musetter, et hollandsk orkester og et dansk under Helmuth Lose.

Den 10. oktober 1944 var Demokratens Hus på Banegårdsplads blevet schalburgteret med bomber. Attentatet var de tyske håndlangeres tak for en artikel med overskriften: »Vi sørger med Århus«, skrevet af en tidligere medarbejder, Olaf Pedersen, der udtrykte sin sorg over de mange katastrofer, der havde ramt Århus, men også forvisningen om, at hans gamle by efter freden igen ville rejse sig i al sin glans.

Frihedsarrangementerne i 1950, som jeg havde haft fingrene dybt i, var et af eksemplerne på, at Olaf Pedersen var ved at få sit 1944-ønske opfyldt.

En stor del af glansen blev i de første 10-15 efterkrigsår formidlet af Aarhus-Hallen.

Glimt af Århus-Hallens historie

Der var 3660 under tag, da Aarhus-Hallen blev indviet fredag aften og nat den 1. april 1938.

»Mr« (det var mig) havde talt dem.

3002 var mødt til festkoncert i selve hallen foran det i dagens anledning til 70 mand udvidede Aarhus By-Orkester under Thomas Jensen. De daglige 26 musikere var blevet forstærket med medlemmer af det københavnske Unge Tonekunstneres Orkester.

Til publikums befordring var ansat 50 kontrollører og damer i de – viste det sig – temmelig elendige garderober, der kranse den smalle foyer i C.F. Møllers nyeste bygningsværk.

410 var deltagere i åbningen af Aarhus-Hallens Restaurant, hvor den århusianske hotelkonge, konsul F.L. Viltoft, med direktør Otto Bækkelund som daglig leder beskæftigede 125 tjenere og kokke, køkkenpersonale, musikere og artister. Restaurantens vældige køkken var indrettet på også at kunne bespise op til 2000 i hallen. Denne første aften betjente restauranten dog kun 200 ekstra: de særligt indbudte, der souperede på scenen efter koncerten.

3002.

De to, dronning Alexandrine og hofdame frk. Pontoppidan, var placeret i armstole foran de 3000, der måtte nøjes

Borgmester H. P. Christensen på talerstolen ved indvielsen af Aarhus-Hallen den 1. april 1938. Bag ham Aarhus By-Orkester, og foran på gulvet dronning Alexandrine (med blomster) og hofdame frk. Pontoppidan samt et udsnit af de andre 3000 festklædte.

Foto i Lokahistorisk Samling.

med hallens første, umagelige træstole. På første række sad hallens formand, højesteretssagfører Andreas Christensen og borgmester H.P. Christensen i spidsen for den privat-kommunale halbestyrelse. H.P. Christensen, »Smeden«, var ligesom de øvrige 3000 plus 410 iført kjole-og-hvidt eller smoking, eller – for damernes vedkommende – langt og med pelsværk. De mest beskedne af alle var – som altid – majestæten og hendes ledsager.

Der var trængsel for at se, både på begge fortovsider af Ny Banegårdsgade, hvor hallens hovedindgang befandt sig, og på den nyåbnede Skt. Knuds Plads, hvor restaurantens sensation var den nytilkomne, kulsorte Joseph Tchicieja, der tog imod iført kongerødt kuskeslag med guldknapper flankeret af to små piccoloer i lysegrønne liberier. Der var stil på dren-gen.

Joseph, der var født i Fransk Vestafrika, havde Viltoft hentet fra det letsindige, københavnske Valencia, hvor han i 34 år havde taget imod borgerskabets forlystelsesyge herrer og deres damer. Han endte som »tissemand« i restaurantens toiletafdeling, men har da indskrevet sit navn i dansk jazz' historie som far til John Tchicai.

Hallen og dens indvielse

Hallen, der var Danmarks første efter Forum i København, var opført af et aktieselskab med lige deltagelse af by og borgerskab i bestyrelsen.

Ideen var borgerskabets, der havde ønsket erstatning for det musikhus, byen ti år tidligere havde svigtet til fordel for en udbygning af det folkelige Vennelyst. Ikke tilfældigt var det musikkens førstemand, prosekter Fr. Gregersen, der førte dronningen på plads.

Hallen var, hed det i min reportage,

»rejt i lyntempo som en skyskraber og fyldt med teknikkens vidundere.« Det med tempoet holdt stik. Hvad skyskraberen angår, var den i hvert fald lagt ned: 56.000 kubikmeter rum klemte ind bag de allerede eksisterende huse. Kun mod Skt. Knuds Plads var der en slags facade. Hvad det tekniske angår havde scenen nok Det kgl. Teaters dimensioner, men mangelen af et scenetårn var følelig fra første til sidste dag. Snoretrækkene gav kun spille- rum for meget primitiv dekorationsudfoldelse.

Og alligevel. Hvor i Danmark kunne man på det tidspunkt finde et forum, der »på en halv time« kunne forvandles til spisesal, danseplads, cirkusmanege og udstillingslokale eller – som det skete fra 50'erne – tumleplads for mange nationers skøjtestjerner og cykelryttere? Altsammen for 1.550.000 kr.

Musikken var hovedsagen for førsteaf- tenens 3002, og det viste sig, at hallen fungerede ovenud tilfredsstillende aku- stisk, vel at mærke, når orkestret – og det skulle være et stort orkester – spillede på en platform foran scenen, hvad Thomas Jensen allerede havde konstateret under de forudgående prøver.

Programmet var en festaften værdigt.

Første punkt var Hakon Børresens ou- verture til operaen »Den kongelige gæst«. Så fulgte Max Bruch med kgl. kapelmusi- kus Peder Møller på soloviolen med »Elverhøj«-ouverturen og til sidst Carl Nielsens »Det uudslukkelige«, Thomas' hjertebar. Mellem talerrækken sang kgl. kammersanger Einar Nørby Mozart og Je- ronimus' sang fra Carl Nielsens »Maska- rade«.

I restauranten gik det ikke mindre hedt til.

Det smukke lokale med de dristigt op- byggede balustrader og Carl Forups mor- somme Århuskort anno 1691 på langvæg-

Et helt andet publikum få uger senere på vej til Aarhus-Hallens hovedindgang i Ny Banegårdsgade, til vælgermøde med statsminister Thorvald Stauning. Til højre ses en klynge polititjeneste.

Foto: Aage Fredslund Andersen.

gen, havde også *sit* tekniske vidunder: en tribune, der kunne rulle frem under orkester-balkonen.

Aage Juhl Thomsen og hans 12 mand stod for musikken. På den rullende scene oplevede man danseparret Nanina og Joscho, »på vej til French Casino i New York«, La Chinese Lucky Girls, syv bitesmå kineserier hentet fra Wintergarten i Berlin, og Roth and Shay, et komisk akrobatnummer »fra Hollywood«. Blandt gæsterne bidrog Gerda Gilboe og Ebba Amfeldt, »hele byens kæreste'r«, sammen med Ib Schønberg til underholdningen.

Min kollega NOLD, Arnold Bundegaard, var gået køkkenvejen og fortalte dagen efter Stiftstidendes læsere i ord og streger om det kulinariske med baggrund i 300 hummere og 50 unge lam.

Byens nye stor-restaurant var stort lagt

an. Det var en heldagsforretning, hvor By-Orkestrets fremragende solo-bratichist Svend Roland spillede med et strygeensemble til frokost, Richard Jensens danseorkester til eftermiddagsteen og altså Juhl Thomsen om aftenen. Allerede 15. april blev den sidstnævnte afløst af Kai Ewans og fra 1. maj af den stadigvæk populære Recchia.

Allerede ugedagen efter var Thomas Jensen og co. igen på plads, til åbningen af hallens første udstilling: »Kunsthåndværk og Bolig«, arrangeret af formanden for Landsforeningen for dansk Kunsthåndværk, arkitekt Viggo Sten Møller i samarbejde med universitetsarkitekterne Kay Fisker og C.F. Møller og med kong Christian X som protektor.

Et vellykket sceneskifte konstaterede de ti dages 47.484 besøgende.

Denne side fra Aarhus-Hallens scrapbog 1938 giver et indtryk af de første aktiviteter og planer. Hallens succes var ikke just til glæde for byens øvrige restauratører, der gang på gang protesterede under ofte meget spidsfindige påskud. Også politiet blev – som den nederste tegning antyder – involveret, bl.a. med at finde ud af, om revyer med dansepigener nu også var »kunst«, der havde mindre beskatning.
Fra Aarhus-Hallens arkiv i Erhvervsarkivet.

De første arrangementer

Hallen havde som sin første leder engageret direktør Alf Vestergaard Hansen, der havde været inspektør i det københavnske Odd Fellow-Palæ. Han var en mand, der var hjemme i faget og havde kontakt til mange af de store kunstnere, der skulle rykke frem, inden krig og besættelse lukkede for udlandets stjerner – og gjorde de hjemlige endnu mere elskede.

De to første sæsoner bød allerede på verdensnavne som klaverets giganter Alexander Brailowsky og Arthur Rubinstein samt violinens konge dengang, Fritz Kreisler, Den kgl. Opera og – ikke at forglemme – den svenske verdenstenor Jussi Björling eller den syngende, grevelige østrigske flygtningefamilie von Trapp. Det var den, der år efter i Hollywood skulle give baggrund for »Sound of Music« (»På sangens vinger«), en af filmhistoriens klassikere.

I den muntre ende kunne århusianerne nyde Fats Waller med bl.a. »Ain't misbehavin'«, de unge Mills Brothers og Josephine Baker for første gang af mange. Tidens store showorkestre som den tyske Barnabas v. Gezy's eller vore hjemlige Teddy Petersen, Kaj Julian og Otto Lington spillede i disse år i Århus-Hallen. Igen og igen kom også, i hal som restaurant, Svend Asmussen og hans vekslende grupper med samt søskendeparret Gerda og Ulrik Neumann og Leo Mathisen, jazzens største danske klavertalent.

Svend Asmussen var, uforandret til i dag, den i al succes, ude som hjemme, altid givende og personligt beskedne, som det fremgår af hans af mig aldrig glemte selv vurdering i et interview 1950: »Talent? Ja, et beskedent talent udnyttet maksimalt. Men indrømmet: jeg har altid vidst, hvordan det skulle være...«

Krig og besættelse, mørklægning og udgangsforbud kunne ikke standse aktivi-

teterne, hverken på underholdnings- eller udstillingsfronten. En hemsko var det naturligtvis, når det hele måtte afvikles om eftermiddagen eller i de tidlige aftentimer – men det kørte. Hallen slap uskadt igennem besættelsesårene, restauranten derimod ikke, selv om den kørte lige til oktober 1944.

Otto Bækkelund havde fra første færd fået den aftale med den tyske bykommandant, major Kruuse, at man måtte afvise tyske soldater – ikke officererne, men de menige. Det gjorde ham ikke populær hos »gæsterne«, der også sørgede for at liste af, når Winstrup Olesen, huskapelmester fra 1939, hver aften lod sin godnatsang »Nu er klokken mange. Stjernerne er tændt« efterfølge af »Der er et yndigt land«.

Lidt besynderligt kunne det føles efter underholdningens tant og fjas, men publikum var begejstret, sprang op fra stolene og sang med på det sidste vers.

Bækkelund lod sig heller ikke slå ud, da bomber i oktober 1944 lagde restauranten i ruiner – og dræbte fem – og allerede 1. november indviede han om hjørnet i Rosenkrantzgade »Det nye Kasino« som erstatningslokale. Det blev en skæbnesvanger indvielse for ham og hans familie, fordi der blandt gæsterne foruden »de normale« tyskere også befandt sig to af modstandskampens spidser, den med faldskærm fra England ankomne Jens Lillélund, »Holger Danske«, og hans højre hånd, »arkitekt Olav Jensen«, alias Ole Hedegaard.

Rygterne løb, og restauratøren og hans familie måtte flygte til Sverige, hvorfra de, da krigen var endt, kunne vende uskadte tilbage til den genopbyggede restaurant.

Julekoncerterne

Jeg fik som avisens arrangør fra første

Restauratørerne klager over, at Aarhus-Hallen trækker Gæsterne fra Restauratørerne.

— Elendigt Program, man jeg tale med Værten!
— Beklager, Hr., men han er gået i Aarhus-Hallen.

Aarhus-hallens stormende Sukkes'er virker hektisk paa vort Politi. Man for Skattens Skyld dem overværer Skat er noget, som Hr. Hoeck kan li'. Er der godt med Ben, saa maa man regne det for KUNST i Skatteklasse A. Baa'de her og der og allevegne er det Skattepiger, man vil ha

DET ER ET af Direktør Vestergaard Hansens varmeste Nytaars-ønsker at blive i Stand til at arrangere et Seksdagesløb i Aarhus-Hallen. Forholdene er saa store, at Tanken lader sig føre ud i Livet, og Direktøren føler sig overbevist om, at ogsaa de økonomiske Problemer vil kunne løses med Held. Der er allerede ført Forhandlinger til forskellig Side, men nogen endelig Bestemmelse er endnu langt fra taget. Naturligvis ligger der i Spørgsmaalet om Ryttere store Vanskeligheder, men Hr. Vestergaard Hansens er inde paa den fornuftige Tanke, at det gælder om at skabe et stærkt og jævnbyrdigt Felt mere end et Felt af prangende, udenlandske Navne, som vil køre deres Modstandere sønder og sammen. Det er Kampmomentet, der maa frem, siger Direktøren, og det er mit Haab at finde seks stærke jyske Ryttere, som vil gaa ind for Løbet med Liv og Sjæl.

Unægteligt vilde det være morsomt, om Aarhus ogsaa i Retning af sportslige Forlytelselser som Seksdagesløb kunde hamle op med Hovedstaden. Under et Seksdagesløb vil der kunde skaffes Plads til 1800 Tilskuere i Hallen, og dermed skulde den økonomiske Basis være sikret. Den, som lever, faar se —!

o'peder.

Kunstig Skøjtebane i Aarhus-Hallen?

Sabroes Fabrikker kan lave den — for anden Gang i Danmark

Sabroe-Ammoniak laver Bane i København Lørdag

THOMAS THS. SABROES Fabrikker i Aarhus har i disse Dage modtaget en Forespørgsel fra københavnske Sportsjournalister, om Fabriken kunde etablere en kunstig Skøjtebane i Københavns Forum Fredag den 20. Januar. Banen skulde i saa Fald anvendes til et stort Sports-Show.

Ikke mindst af Hensyn til den store Reklame, der vilde ligge heri, svarede Sabroe naturligvis ja. — Fabriken kan nemlig bestride Opgaven — trods den korte Tid, der er til Raadighed.

Frosset Sandbund.

Det bliver Danmarks første kunstige Skøjtebane. Man oplyser overfor os, at der skal anvendes et Par Ammoniak-Maskiner af Fabriken S-Type, og at nogle af Fabriken sagkyndige Folk i Dag er taget til København for at tilrettelægge Anlægget. Det sker paa den Maade, at der nedlægges et omfattende Rørsystem i Spiraler over hele den Flade, der skal tilfrys. Rørsystemet nedlægges ikke direkte i Vand. Paa Bun-

den af Arealet nedlægges en bestemt Slags Sand, der gennemvædes, og i det Sandlag ligger Rørsystemet. Man fryser derved hele Sanddækket til en fast Masse, — og derpaa fyldes der Vand ovenover. Skøjtebanen kan paa denne Maade blive spejlblank, plan som det fineste Stuegulv.

»Aarhus-Frost« i Aarhus-Hallen.

Man har Planer om at forsøge det samme til Foraaret her i Aarhus, nemlig i Aarhus-Hallen, hvor et tilstrækkelig stort Publikum maatte

kunne ventes til et lignende Show, — ikke mindst fordi vi jo selv har »Frostene« her i Byen. Anlægget i København skal ikke være permanent, og de samme Maskiner, som nu skal i Brug i Københavns Forum, kan anvendes her. Det forlyder, at baade Sabroes Fabrikker og Aarhus-Hallens Forretningsledelse er interesseret i at virkeliggøre disse Planer.

By og Bolig i Aarhus-Hallen

Stor Udstilling til September.

I September Maaned vil der i Aarhus-Hallen blive afholdt en interessant Udstilling med »den sunde, smukke og økonomisk rigtige Bolige som« Midtpunkt. Akademisk Arkitektforening har i Dag udskrevet en Medlemskonkurrence med det Formaal at finde en Hovedarkitekt for denne Landsudstilling, der skal hedde »By og Bolige«.

Det er Arkitektforeningens Hensigt med denne Udstilling at vise alle de Omraader, som i Dag omfattes af Arkitektens Arbejde.

Brydemesterskaberne i Aarhus-Hallen

En af Sæsonens største Idrætsbegivenheder.

Dansk Atlet Union har udsendt Indbydelse til Danmarks mesterskaberne i græsk-romersk Brydning for 1939, der afholdes i Aarhus-Hallen Søndag den 5. Marts Kl. 14 med forudgaaende Vejning Kl. 11—12. Ret til at deltage har Lokalunionernes Møstre, for Jyllands Vedkommende dog de to, der har kvalificeret sig til Slutkampene. Hvis en af de kvalificerede melder Forfald, kan Unionerne sende en Stedfortræder.

De sydyske Kreds mesterskaber afgøres den 22. Januar for de lette Klasse Vedkommende i Vejle, medens der kæmpes om de tunge Mesterskaber den følgende Søndag i Sønderborg. Samme Dag afgøres de nordjyske, lette Mesterskaber i Silkeborg, og den 5. Februar kæmpes der om de tunge »Skabe«, i Randers. Slutkampene om Unionsmesterskaberne finder Sted den 19. Februar, men Kampstedet er endnu ikke udpeget. Muligvis bliver det Horsens.

— Sidst, Danmarks mesterskaberne afgjordes i Aarhus, fortæller den jyske Unions Formand, Politibetjent Peter Eriksen, var i 1931 i Stadionhallen. Nu vil vi gerne gøre et Forsøg paa at popularisere Brydesporten her i Byen, og fra Aarhus-Hallens Side har vi mødt den største Velvilje.

Af andre Nyheder meddeler Dansk Atlet Union, at Brydelandskampen mellem Danmark og Tyskland afholdes i Nykøbing F. den 19. Februar, og at Danmark mesterskaberne i Vægløftning afgøres i Holbæk Søndag den 12. Marts.

Kaj Julian med Kilde-Koncert i Aarhus-Hallen

Engageret af Aarhus-Hallen til Koncert i nær Fremtid

AARHUS - HALLENS Ledelse har som bekendt efter den store Fritz-Kreisler-Koncert paa Torsdag Aften Teddy Pedersen og hans Orkestres flyvende Aarhus-Besøg paa Programmet.

Desuden fores'aar en Koncert af Kaj Julians Orkester fra »Kilden« i Aalborg. Arrangementet vil komme til at bære Titlen »Kilde-Koncert« og vil altsaa formentlig blive af »gammeldavsk« Karakter.

Den schalburgterede Aarhus-Hallens Restaurant om morgenen efter ødelæggelsen den 30. september 1944. Det var en »tak« til direktør Otto Bækkelund for hans strikse overholdelse af aftalen med den tyske bykommandant, major Kruse, om, at kun tyske officerer, ikke menige soldater havde adgang.

Foto i Lokalhistorisk Samling.

færd et godt samarbejde med Vestergaard Hansen. Allerede i december 1938 kunne vi lade den første koncert til fordel for byens juleindsamling løbe af stabelen. 1939 var hallen ramme om Danmarksmesterskaberne i moderne dans, og den 11. april 1940 præsenterede vi avisens første succesudstilling af mange, »Fritiden«, i hallen.

Danseturneringerne var inspireret af den fine gamle danselærer Andreas Thorsø, der gennem mange år havde været byens førende med undervisning i Koncertpalæets og Håndværkerforeningens sale. De begyndte beskedent 1935 i Håndværkerforeningens festsal med Århus-mesterskaber, forvandlede sig så til Jyllandsmesterskaber, for altså at slutte i hallen med det helt store. Danseturneringerne var de første i sin art, der fandt sted uden for København, og de er den dag i

dag et sprællevende højdepunkt i Århus Festuges arrangementer.

Julekoncerterne kom til at vare i 16 år, og ved hver og en var hallen fyldt til sidste plads. Avisen sagde først stop, da udgifterne ved arrangementet nåede op på højde med det overskud, der var meningen med det hele. Her som overalt blev det for dyrt at arrangere.

Ideen var Vestergaard Hansens, kalke-ret efter Anker Kirkebys navnkundige julekoncerter for Politiken. Jeg fandt kunstnerne, præsenterede dem og gav idé til, hvem der skulle holde den årlige juletale – kendte forfattere fra Morten Korch til Mogens Lorentzen – og, hvad der især havde mit hjerte, finalerne, der ikke mindst var viet dansen, men ellers rakte fra show til historie. Flere af finalerne var ikke uden provokation, som da vi i 1941, altså under besættelsen, lod en dansens kavalkade

Aarhus Stiftstidende's 2.
 julekoncert december 1939
 havde blandt sine
 medvirkende fire gamle
 Århus-drenge, der her
 flankerer operasangerinde
 Ely Hjalmar. Fra venstre
 den store komiker Rasmus
 Christiansen, skuespillerne
 Aage Fønss og Henrik
 Malberg samt operachef
 Johannes Fønss
 («Fønsebassen»).

Foto: Aarhus Stiftstidende.

omfatte den engelske Lambeth walk, eller da vi fejrede den danske hær ved en kavalgade, der havde Tøjhusmuseets direktør som den sagkyndige, eller kvindedragtens, hvor Nationalmuseets førstedame på området, Henny Harald Hansen stod bag. De fleste år foregik tilrettelæggelsen af arrangementet i nært samarbejde med det koreografisk begavede unge ægtepar, Sarah Fjeldgaard og Aage Flatau, der var kommet til byen i 1939.

En stjernekæde af kunstnere medvirkede, lige fra de store, »gamle« som Else Schouboe, Eyvind Johan-Svendsen og Poul Reumert med frue, Anna Borg, til de endnu helt unge som trekløveret Bodil Kjer, Ebbe Rode og Mogens Wieth eller Bodil Udsen. Mest folkekære af alle var dog Liva Weel og Osvald Helmuth. Efter krigen kom også internationale berømt-heder som de amerikanske sangerinder

Ellabelle Davis og Doris Doree, den mexicanske popstjerne Nestor Chayres eller i dansen den svenske Viveka Linder – »Puk« på Aarhus Teater – og Inge Sand i pas de deux med Erik Bruhn, der snart blev den danske ballets internationalt beundrede førstemand.

Kunstnere, jeg mødte

Som i »de go'e, gamle dage« blev det dog først fra 1945, da verden var fri påny, som titlen lød på årets finale.

En buket af mine personlige favoritter vil vise, hvor højt niveau'et var og samtidig bidrage kaleidoskopisk til historien om hallen.

Den første »sang« skal være til Josephine Baker.

Vi mødtes 1933, da den 29-årige i sin fuldeste udfoldelse var stjernen i et fransk

Den første helt store julekoncert-finale var »Den moderne Dans' Kavalkade 1910-1940« (nederste billede), serveret dette sidste år med det særlige pikanteri i den første besættelsesvinter, at det hele sluttede med den engelske dans Lambeth-walk. Det var melodien herfra, som blev brugt i englændernes festlige propagandafilm, der blev vist »illegalt« i adskillige danske biografier. Ved tricks fik man tyske parader og Hillertaler til at »køre« i takt til melodien. Også Chaplin brugte »Lambeth walk«-melodien til sin berømte Hitler-parodi i filmen »Diktatoren« fra 1941.

»Kvindedragtens kavalkade« et par år senere var en anden. De medvirkende damer var en buket af byens unge fruer og frøkener, der frembar kostumer fra jernalderdragten til de mest moderne, komponeret af Fønnesbech til lejligheden.

Foto: Aarhus Stiftstidende.

*Få har »fotograferet«
smukkere end Josefine
Baker – fra banandagene
til de sidste af hendes
leveår. Den udstråling,
der udgik fra hende, ses
også tydeligt på billedet
her fra 1957. I
forbindelse med sin
optræden i Aarhus-Hallen
dette år forsynede hun sig
med danske træsko til sig
og sine plejebørn.*

Foto: Ib Hansen.

revygæstespil på Østergades Hotel – Lars Bjørnbaks og Grundtvigianismens højborg.

Da jeg i pausen bankede på døren til hendes garderobe for en lille snak, var det en spliterragende nøgen, der tog imod, for hende åbenbart noget helt naturligt, men et chok for mig – og uforglemmeligt, så fager hun var også uden scenens bananer, charleston'ens topløs og »J'ai deux amours«.

Det blev med årene til venskab, baseret på – min – respekt for kunstnerinden og mennesket. Hvor meget eller hvor lidt »spekulation« i publicity, der nu end kunne være i hendes engagement som mor for elleve adoptivbørn af næsten ligeså mange racer, så vidnede alene hendes sidste års utrættelige kamp for at bevare godset Les Milandes i Sydfrankrig som hjem og opdragelses- og uddannelsessted for børneflokken om et ægte engagement. Hun sled sig op på det i de

ustandseligt opdukkende økonomiske kriser. De sidste år var hun ofte meget træt. Hun indrømmede det på tomandshånd og fejede det væk, når hun skulle på scenen.

»Jamen, jeg er jo nødt til at køre løs«, sagde hun under vort sidste samvær, før og efter hendes optræden i juni 1971 på Hotel Kongens Ege i Randers. »Man er i maskinen...«

Men – i samme øjeblik hendes livs melodi lød, og hun begyndte at synge, udenfor, endnu skjult for publikum, var man fanget. Pompøs og stadig – ved kosmetikkens hjælp, ja – meget, meget smuk. Musikaliteten var helt uberørt, den musikalitet, der var i alt, hun foretog sig, og som nok var den egentlige hemmelighed bag hendes 50 års succes. Josefine Baker var 100 pct. professionel, og professionalisme kan være noget meget smukt.

1946 kom første gang en anden stor, sort sangerinde: Ann Brown, verdens første Bess i Gershwins opera, Porgy and Bess. Hun var tilbage i 1951 og ikke glemt. Publikum råbte på og fik »A city called heaven«.

1948 kunne man for eneste gang opleve den franske revy- og varietésangerinde Mistinguett, 78 år, »rynket som en overgemt pigeon og dårligt gående på verdens engang mest beundrede og højest forsikrede ben. Men da hun sjokkede ned i salen og intonerede »Paris, Paris«, med kys til højre og venstre, tændtes flammerne og drømmen om byernes by endnu en gang«, hed det i min anmeldelse. Med sig havde hun Albert Prejean, helten fra René Clairs uforglemmelige 30'erfilm »Under Paris' Tage«.

Samme år kom også for første gang Victor Borge, der som Børge Rosenbaum sammen med Wandy Tworek havde været Marmorsalens største publikumsmagnet i årene op til 1940. Allerede da var han i gang med »fonetisk tegnsætning« som

toppen på kranssekagen. Den 28. august 1940 var han steget i land i New York som en ukendt jødisk flygtning, og nu vendte han tilbage som »USAs morsomste mand«. Han var den eneste danske kunstner, der på det tidspunkt var blevet betalt millioner af kroner for en time i TV, og den eneste, der – foruden prins Philip – havde vovet at overskride det engelske BBCs TV-sendetid. Hædret var han blevet af USAs præsident fordi han – som nu igen hjemme i Danmark – gang på gang havde foræret aftenens honorar til samfundets svagere stillede. Han var tilbage i den længste bil nogen sinde i en dansk gade og... alligevel: akkurat det samme, uspolerede, ligefremme menneske, som den gang han kun hed Rosenbaum, sig selv bevidst som jøde. På Århus-Hallens scene var han den gang, som endnu i dag – med alle sine gentagelser – aldeles uimodståelig.

Var Carl Brissons bil endnu længere, da han i 1949 for første gang vendte tilbage til den by, hvor han havde været gæst i 1915?

Dengang hed han endnu kun »Peter-sen«, og var en ung og nygift bokser, som var gået »i lære« hos sin kone, den fejrede kabaretsangerinde Cleo Willard, der optrådte på Kasino. Han var da en ligeså fast og begejstret klakør, når vennen Max Hansen, »den lille Caruso«, satsede mod det høje C på Hotel Grand i Ryesgade som når de to bagefter styrtede omkring hjørnet for at klappe for, når den underdejlige Cleo gjorde sin entré i Rosenkrantzgade. Det var for ham London, der blev billetten til de store scener, filmen og sidst natklubberne.

Både Borge og Brisson kom igen og igen. Carl Brisson besøgte byen sidste gang i 1959, da han kort før sin tidlige død optrådte med sit one-man-show i Aarhus-Hallens Restaurant hos skanderborgense-

ren Anton Basse. Alle de kendte melodier, fra »den lille, hvide gardenia« til »på en bænk i Paris«, forvandlede Århus-Hallen til en klub af de dyreste i Las Vegas eller New York. Og nu var det fru Cleo, der var den faste forklapper ved bordet sammen med Thy og Ingvar Blicher-Hansen. *Hanselv* var lykkeligst, når vi i pausen kunne se vort snit til at luske over gaden og få en jævn dansk høkerbajer i den nærmeste café.

1950 oplevedes for første gang både Louis Armstrong, Duke Ellington og Vera Lynn. Hun blev en engangsoplevelse, de to andre kom tilbage ikke blot i Hallen, men også andre steder i byen. Armstrongs sidste optræden fandt sted i 1958 i Stadionhallen, hvor jeg havde Richardt Gandrup som ledsager: han ville med egne øren høre, hvad det var der sådan henrev ungdommen.

Og han overgav sig og blev selv en klapper blandt de jublende henrykte med ordene »Jamen, manden *kan* jo!«

Duke Ellington var ung, slank og elegant, virkelig en hertug foran sine berømte to-og-tyve – og uforglemmelig for os, der i 20 år havde måttet nøjes med ham på grammofonen. Den rødglødende ekstase. Sidste gang var han tilbage oktober 1971 i »Tagskægget«.

Og endelig var der Vera Lynn. Som person var hun farveløs og aldeles uspændende. I det øjeblik, hun begyndte at synge »Sincerelys yours«, »Wish me Luck«, »White Christmas« og alle de andre, havde hun alt folket i sin hule hånd. Det var hende, om hvem man i England under krigen havde sagt, at »så længe vi har gamle Winston Churchill og Vera Lynn, kan det ikke gå helt galt«.

Forunderligt var i forsommeren 1982 at opleve hende igen på TV-skærmen som den, der skulle stimulere »drengene over there« – på Falklandsøerne.

*Aarhus-Hallens første
direktør Alf Vestergaard
Hansen (til venstre)
sammen med Beniamino
Gigli under dennes
gæsteoptræden i Hallen i
1952.*

Foto: Aarhus Stiftstidende.

I 1952 optrådte i Århus første gang den italienske tenorsanger Beniamino Gigli, 63 år, men stadig en af verdens største og i stand til at fortrylle med guldstemmen og charmere med drengesmilet, både i de store arier, de neapolitanske folkesange og filmslagerne.

Jeg tog toget til Fredericia for at være sikker på det første interview. Det var en skuffelse. Berømt heden sov bag nedrullede gardiner i sin reservede førsteklases kupé. Først da alle havde forladt toget, dukkede han op, lidt tvær og træt, indtil han opdagede Århus-Hallens leder Vestergaard Hansen med blomster og champagne. Men – »interview? Først i aften. Efter koncerten«. Da havde publikums

glæde til gengæld gjort ham både spillevende og til en generøs vært i hotellets fyrstesuite. Utrættelig til den lyse morgen.

Og så var disse års allerstørste oplevelser måske at finde i musikkens verden: drenge-dirigenterne Pierino Gamba og Roberto Benzi, det helt uforklarlige.

Pierino Gamba var først på pletten, 1949, og kom igen og igen de næste ti år. Han dirigerede By-Orkestret, var pianist i orkestret og solist ved klaveret hos missionsnær Hans Munk i missionshuset Carmel.

Den bedste beskrivelse af den næsten spøgelsesagtige fortryllelse, han udøvede, ikke blot på tilhørerne, men også orkestrets medlemmer står at læse i en programartikel, som violinisten Einar Sigfus-

*Pierino Gamba under sit
andet besøg som
gæstledrigent i Århus i
1951.*

Foto: Aarhus Stiftstidende.

Roberto Benzi fejrede sin 16 års fødselsdag i 1953 som dirigent ved en af avisens julekoncerter. Efter koncerten overrakte hallens kok ham fødselsdagskagen. Bag kokken ses cellisten Willy Philipp, en af By-Orkestrets veteraner. »Alt er tabt undtagen humøret!«, noterede den 16-årige på autografen.

son skrev til hans tredje besøg i byen i 1953:

»Kære PIERINO – velkommen i de voksnes rækker!

Det er tredje gang, vi spiller med dig, og hver gang har du været bedst. Pokker forstå, hvordan du bærer dig ad! Vi har opgivet det.

En svensk kritiker skriver om dig: »Det verkar som om Vor Herre med bister skämtsomhet velat erindre oss om, hur litet vi förmår i förhollande till honom«.

Første gang var i 1949. Du var 12 år. Speciale: Beethoven og mekaniske futtog.

Anden gang, 1951, 14 år, og det er stadig Beethoven det gælder – og så din stolthed! De små bløde dun på kind og hage. Nægt det ikke! Jeg så dig foran spejlet i solistværelset, hvor du med påtaget bekymring strøg dig om hagen.

Tredie gang, 1953, 16 år (lange bukser). Kærligheden til Beethoven er uforandret.

Forlovet? – foreløbig dog kun med dirigentpinden men flirtende skamløst med klaveret og violinen.«

Som punktum en hilsen på italiensk: »altså ikke farvel, men på gysyn!«

Og når man så véd, hvor nøgterne professionelle musikere er normalt!

Pierino Gamba var en Beethoven, Roberto Benzi en Mozart.

Roberto blev første gang i Århus ført frem af Det kgl. Kapel, der lå for fødderne af ham af begejstring. Næste år, februar 1950, spillede han med By-Orkestret. Han var lidt yngre og endnu mindre, kun 12 år. Måske var han ikke så manisk besættende, mere drenget, umiddelbar og så umådelig køn, når han hvilede ud med sin yndlingsbamse i armene.

Aarhus-Hallen var fra begyndelsen centrum for ikke blot udenlandske, men også, og ikke mindst, danske teatergæstespil – og de store københavnske revysucces'er. På næste side ses en plakat fra A.B.C.-revyen med Dirch passer flankeret af Svend Asmussen og Kjeld Petersen.

Fra Aarhus-Hallens arkiv, Erhvervsarkivet.

For den sunde musiker Thomas Jensen blev han måske den største åbenbarelse. Jeg glemmer aldrig den glæde, ja kærlighed, der lyste ud af ham, da han under julekoncerten i 1953 hørte, at Roberto havde 17 års fødselsdag (man havde nu svindlet et år med alderen). Side om side skar de to fødselsdagskagen for, efter at de i fællesskab havde pustet de 17 lys ud.

To undere i ét ti-år. Richardt Gandrup, der som violinist og leder af Septimens Damekor også havde musikalsk format, brugte mange frokosttimer i Kannikegade på at diskutere de to »uforklarlige«, og udtrykte sin bekymring for, om de ville kunne holde menneskeligt, når de blev rigtigt voksne.

Det gjorde de. Pierino Gamba er efter en årrække som leder af Monte Carlo-orkestret og siden de canadiske Toronto-filharmonikere foreløbig endt som chefdirigent i New Zealands hovedstad, Wellington. Roberto Benzi, der i mange år var en forkæret og tiljuble muskalsk chef for Opéra Comique i Paris, oplevede jeg sidst, da han i 1970 i Amsterdam var gæstedirigent for Concertgebouw-orkestret, et af Europas bedste. Uforandret ildspruttende!

Operabal og seksdagsløb

Vestergaard Hansen oplevede endnu to store – og anderledes – arrangementer, før han i 1954 måtte afgive styret til Ingvar Blicher-Hansen: det første og indtil nu eneste jyske operabal og det første 6-dagesløb.

Den jyske Opera blev til, efter at Thomas Jensen i 1946 i Odd Fellow-Palæet i København begejstret havde oplevet den koncertopførelse af Mozarts »Don Juan«, som et par unge rebeller fra Den kgl. Opera havde fået kæmpesucces på. To

»førere« i oprøret var Frans Andersson, der hermed gav sig selv muligheden for at synge det parti, der skulle blive en af hans livs bedste, og sangeren og instruktøren Holger Boland. Som musikchef havde de Gerhard Schepelern.

Alle tre kom til at spille hovedroller, da Den jyske Opera allerede året efter kunne etableres. I samarbejde med By-Orkestrets ledelse naturligvis, hvor sekretæren, daværende lektor Gustav Albeck, fik særlig betydning som daglig leder, hvor Boland igennem de 25 første år blev instruktøren og »Schep« fast dirigent, indtil ikke mindst Per Dreier dukkede op som orkestrets leder og skabte succes på succes i opera.

Frans Anderssons rolle var ganske speciel: han var ganske enkelt den, der blev sendt bud efter, når det kneb med økonomien, hvad der var tilfældet gang på gang de første uforglemmelige år. Han var sangeren, der fremfor nogen havde alt folkets kærlighed.

Økonomien var også den egentlige baggrund for operaballet den 31. oktober 1953. Frans Andersson var blevet et stort navn i det tyske. Hvad med et bal?

Albeck tog initiativet sammen med civilingeniør C.V. Smith-Hansen (snart første formand for »Den jyske Operas Venner«) og deres fruer. En fornem komité blev nedsat, med stiftamtmand H. Lorentsen som formand og borgmestre og operaverner i 12 jyske byer som medlemmer.

De kom og deltog alle undtagen Silkeborg, og ellers var, som det hed i min reportage, »både borger og bonde, kendte og ukendte, ordensbånd og décolleté mødt op. Endog fra Svendborg av!«

Kunstnere fra Den kgl. Opera opførte Henry Purcells »Dido og Æneas« i universitetets aula. I hovedpartierne hørte man Ida Roholm, Henry Skjær og den norsk-svenske Eva Prytz, Den jyske's uforglem-

Lion

**SPRÆL
SPRÆLLEMÆND**
THERE'S NO BUSINESS IN SHOWBUSINESS **SPRÆL!**

ALLE TIDERS A. B. C. SUCCES-REKVREKORD

Den originale A. B. C.-Revy med Danmarks topstjerner

★ **SVEND ASMUSSEN** ★
★ **KJELD PETERSEN** ★ **DIRCH PASSER** ★

MARI ADE . LONE HERTZ . JUDY GRINGER . 5 SPRÆLLEPIGER . SVEND ASMUSSENS ORKESTER

AARHUSHALLEN

Torsdag den 5. juni (Grundlovsdagen) kl. 20 . Fredag den 6. juni kl. 20 . Lørdag den 7. juni kl. 19 og kl. 21.15 . Søndag den 8. juni kl. 20
KUN DISSE 5 FORESTILLINGER INDEN REVYEN SKAL TIL STOCKHOLM

KUN I AARHUSHALLEN

melige Violetta i »La Traviata«. Poul la Cour dirigerede By-Orkestret under medvirken af Operakoret.

I Aarhus-Hallen opførtes samtidig som hors-d'œuvre Svend S. Schultz' operaspøg »Solbadet« med Monna Ry Andersen, Den jyske's første jyske primadonna, Ole Walbom og Holger Boland samt komponisten ved klaveret.

Da Purcell var færdig på bjerget, kørte busser balgæsterne til Hallen, der til festen var delt mellem dansegulv og restaurant: »Den festligste og mest stemningsfulde i hallens historie«, noterede vor udsendte. Rammen om det hele var kulisser fra Mozarts »Figaro« og med en pompøs trappe fra scene til hal.

Det var denne trappe, som var skueplads for den festlige *entrada* i to sæt. Først myldrede alle figurerne fra »Carmen« frem, naturligvis til Bizets musik. Derefter under polonaisen fra »Eugen Onegin« samtlige aftenens medvirkende solister, plus hvad man ellers havde kunnet mobilisere af skønhed som den nyudsprungne Ellen Winther i kostumer fra hele operarepertoiret. Dirigent var Gerhard Scheperlern, den femte tilstedeværende af operasens stiftere.

Selve ballet blev introduceret af Thomas Jensen i spidsen for orkestret med »An der schönen, blauen Donau« og Jacob Gades »Tango Jalousie«, før Thomas overgav taktstokken til Teddy Petersen og hans orkester. – Teddy sædvanen tro med kongerigets længste skøder på kjole-og-hvidt-jakken.

Halvanden time inde i den nye dag kåredes ballets dronning til tonerne af Meyerbeers »Kroningsmarch«. Den udvalgte var en ung, smuk blondine, Annelise Withen. Jo, det var en fest.

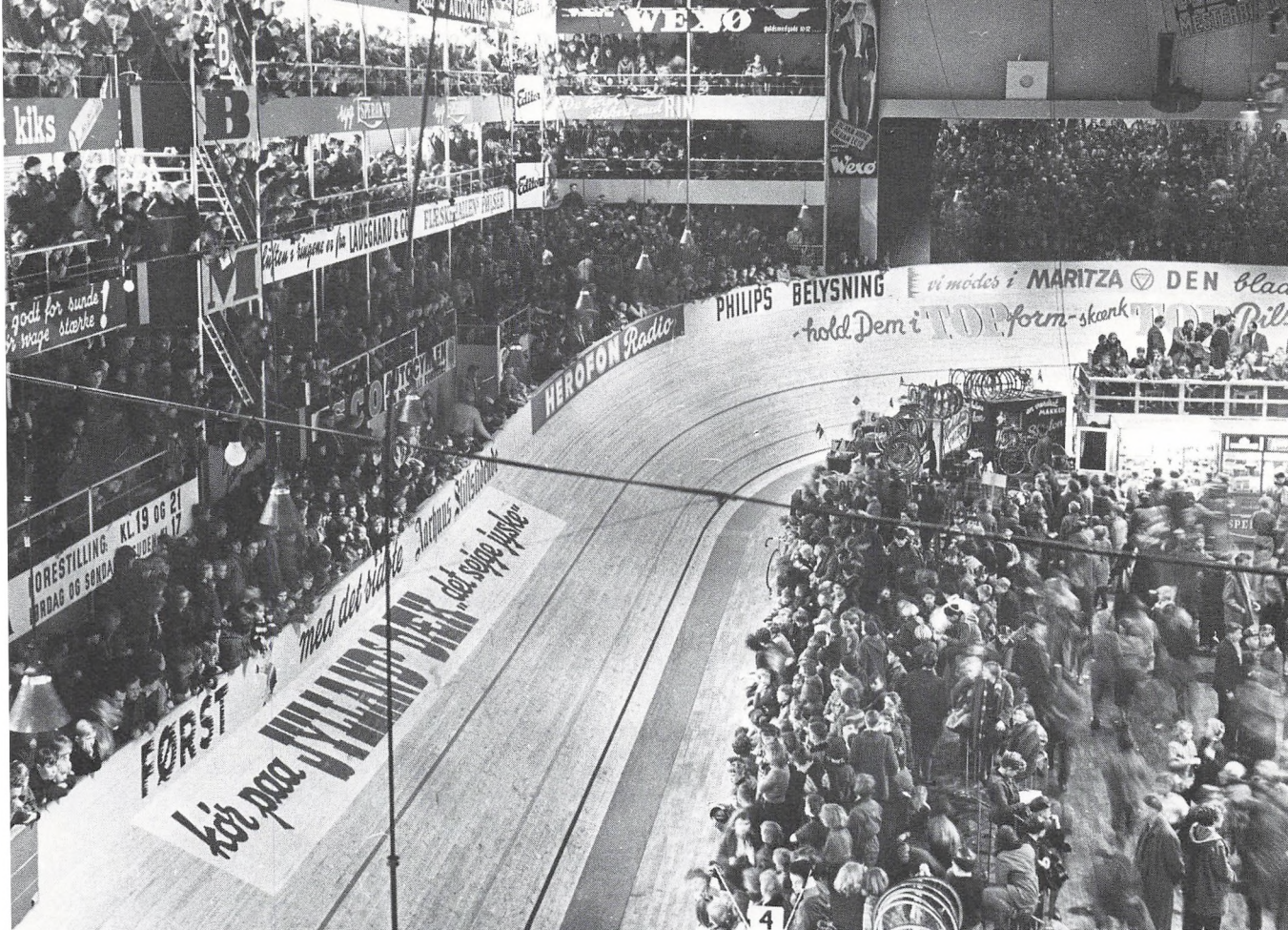
Og så blev det tid for »stemning og fest«. Det første jyske 6-dages løb løb af stabe-

len den 11. februar 1954. Den økonomiske basis for det var et nyt aktieselskab »Århus Vinterbane«, der havde den københavnske reklamedirektør og udstillingseksport Ejnar Nielsen som økonomisk, højesteretssagfører Mogens Christensen, søn af Hallens formand, Andreas Christensen, som juridisk, og »hele Danmarks« Willy Falck Hansen som sportslig leder. Jeg var pressesekretær, en helt ny rolle.

Det blev en succes fra starten. »Verdens mindste 6-dagesbane« havde fundet plads til godt 5000 tilskuere i midterrunden og på de i begyndelsen meget primitive balkoner. De kom *hver* aften, så længe løbene blev kørt.

»Den store triumfator var Willy Falck Hansen« lød overskriftene hos Axel Hansen, nu Jyllandspostens »Rimus«, efter at det franske par, George Senffleben-Roger Godeau, havde hentet den første sejr hjem. På andenpladsen kom schweizerne Jan Roth-Bucher, og som nr. 3 Hollands van Vliet med schweizeren Oscar Plattner som makker. Først på sjettepladsen den danske cykelrytter og tilskuernes yngling Kay Werner i selskab med Wenzel Jørgensen.

Allerede den 30. oktober kørte rouletten igen. Kay Werner havde nu Egon Klamer som partner. Det snart så populære par nr. 7 vandt åbningsløbet, et 26 timers parløb, under en helt usandsynlig spænding, da Kay Werner måtte skifte cykel, fem minutter før løbet blev skudt af. Tyve sekunder brugte han til det. Selve 6-dages løbet havde Gunnar-Nu-Hansen som speaker og borgmester Unmack Larsen ved »kanonen«, der satte hjulene i gang. Hans deltagelse var beviset på, at byen havde taget den lille hurtige, men ikke ufarlige bane til sit hjerte. Vindere blev denne gang australierne Sid Patterson-Alf Strom, som i åbningsløbet kun havde fået trediepladsen.

Fra februar 1954 blev der stemning og fest på en hel ny måde i hallen: »Verdens mindste 6-dages bane« blev den store folkeforlystelse. Konkurrencen på banen mellem de udenlandske berømtedede og de bedste danske cykelryttere blev garneret med musik og show og – masser af bajere.
Foto i Lokalthistorisk Samling.

Og så kørte det ellers deruda', som det hedder nutildags. »Det nådesløse arbejde«, som Klamer udtrykte det efter afslutningen af et løb i 1959.

Et 6-dages løb varede den gang nøjagtigt seks døgn i modsætning til i dag, hvor rytterne får deres gode nattesøvn. En rytter fra hvert par skulle være på banen uafbrudt, og der vankede bøder, når man forsøgte at snyde sig til en lur.

Det var baneleder, kantinebestyrer Ivan Hansen, der overvågede, at alt gik rigtigt til. Som det godhjertede menneske han var, vandrede han i morgentimerne troligt

banen rundt og snakkede med den rytter, for hvem det var lige før, han var faldet af sadlen. »En tur på op til 25-30 km«, anslog Klamer i samme erindringsforløb.

Det var »WERNER-KLAMER« hver nat de år. Publikum heppede, indtil Kay Werner i januar 1958 stillede op med det helt nye navn, den kun 19-årige Palle Lykke, og vandt i et fantastisk spændende løb, fordi det indtil de sidste minutter så ud til, at den taktiske mester Jan Roth og hans schweiziske partner Fritz Pfenninger skulle løbe af med sejren. Da Osvold Helmut, maskeret som Ludvig Holbergs po-

litiske kandestøber, skød løbet af, faldt Palle Lykke sin læremester Werner om halsen, åbenlyst grædende af glæde.

Lykke er nu befragter i Belgien, mens »de to gamle« dyrker »de ting vi ellers havde forstand på« – igen Klamers udtryk – som henholdsvis leder af et stort benzinautoværksted og cykelhandler.

Det sidste 6-dages løb i Århus blev kørt i 1961. Som afslutning på sin karriere vandt Kay Werner her for sidste gang efter ialt 14 6-dages sejre. Efter sejren med Palle Lykke gik »den sure Kay«, som han ofte blev kaldt, til mikrofonen og spurgte: »Jeg ved jo slet ikke, om I bryder jer om at se mig igen?« Svaret lod ingen tvivl tilbage. Det var hans karrieres eneste bejlen til den popularitet, som han ellers forsagede at gøre noget for at opnå.

Det var store dage, så længe det varede, i røg og damp og med mange øller til hornmusikken fra en række af byens orkestre anført af Tonica's tyrolere. Så mange øller blev der drukket, at Amtstidende fik heldet med sig, da det indledte en »moralisk« kampagne for at få sat punktum for udskejelserne.

Århus har fortrudt nogle gange siden... og kører så ellers til Herning, nu det sker der...

Under Blicher-Hansens ledelse

Aarhus-Hallen havde, som man vil have forstået, allerede i Vestergaard Hansens tid givet Århus et vældigt pift. Det skulle blive endnu stærkere, da Ingvar Blicher-Hansen trådte til i eftersommeren 1954.

Blicher kom som kendt mand. Folkekær havde han allerede været siden sine studenterdage som en af »De tre fra radioen«. Også i denne by var han længst beundret som en dristig og spændende stor-impresario.

Pionerens rolle har alle dage været

utaknemmelig, og Århus-historien mangler ikke eksempler. Vestergaard Hansen blev et af dem, og Blicher-Hansen også små fire år senere. Vestergaard Hansen forsvandt efter sine 16 år næsten ligeså lydløst, som han var kommet. Firkantet havde han været indimellem og helt uden den charme, som har givet Blicher-Hansen et næsten mytisk ry fra den første dag i Århus som manden med succeserne.

Hvor godt et ry, byen havde fået, fortæller en lille opsats i avisen den 17. marts 1955.

Blicher-Hansens mangeårige ven, kollega og konkurrent som arrangør, direktør Richard Stangerup, var kommet på besøg for »at kigge til« sine to løbende succes'er, årets Holiday on Ice i Hallen og de fremragende spanske dansere Ximenes og Vargas og deres kompagni på Aarhus Teater. Desuden skulle han forberede ugens besøg af Lionel Hamptons orkester, samt arrangementerne i april med Stan Kenton og september med Count Basie.

»Århus er«, sagde Stangerup, »gået ind i verdensbyernes timeplan, hvad de store arrangementer angår. Jeg synes, det er fænomenalt, hvad man kan risikere her (økonomisk) efterhånden. Har De tænkt på, at Holiday on Ice også denne gang har trukket så mange mennesker til Århus, at de ville fylde Aarhus Teater til randen 80 aftener? Og at Statsbanerne til Lionel Hampton kan sende særtog – et fra Ålborg over Hobro og Randers og et fra Odense op gennem Jylland – med dansevogne og alt, der hører sig til, og busservice lige fra Århus H. til Stadionhallen?«

Det var vand på Blicher-Hansens mølle.

Nu, nu skulle Århus træde ind i rækken af de byer, der tæller på kontinentet, fastslog forlystelseslivets Hansen.

Det første helt store – og til dato ikke i Danmark overgåede – scoop var, da den

Ingvar Blicher-Hansen byder Victor Borge og frue velkommen til gæstespil i 1956 med fuld musik, som Borge straks giver sig til at dirigere. Victor Borge lægger ikke skjul på, at han har haft Århus i sit hjerte siden de muntre dage sidst i 30'erne, hvor han optrådte sammen med Wandy Tworek i Hotel Royals marmorsal.

Foto: Aarhus Stiftstidende.

sorte amerikanske Everymans Opera, Folkets Opera, den 9. maj 1956 indledte et 10-afteners gæstespil i Aarhus-Hallen – »Med eneret for Danmark«.

»De, der vil se, høre og opleve den, må komme til Århus« proklamerede Blicher.

De kom fra det ganske land. Førsteaftenen var der 3700, om søndagene med brug af vinterbanens balkoner op til 5700 på en aften, og det selv om det fra balkonerne kneb ikke så lidt med udsyn over hele scenen.

Foran scenen sad et glimrende orkester på skift ledet af en amerikansk og en tjekkisk dirigent. På scenen var der et ensemble på 80, hvoraf hver og en var kunstner. Tre gode Porgy'er og tre lige vidunderlige Bess'er. Den karakterfulde Martha Flowers, den yndige Eileen Ailey og den charmerende, purunge Leesa Foster. Hertil kom Joseph Attles, »verdens

bedste Sportin' Life nogen sinde« og som kulmination bag den seksuelle udfoldelse, som kendetegnede forestillingen, John McCurry som Crown. En gigantisk, synkende atlet, to meter høj og 150 kilo nøgenvægt, som han grinende konstaterede, mens han legede med forestillingens yngste statist, datteren, den 2 1/2-årige Sharane.

Der var sort ekstase langt udenfor hallens rammer.

Leesa Foster var også med, da Blicher i forbindelse med den århusianske Musikuge arrangerede en 12 timers festival i hallen, hvorunder 4000-6000 hørte 547 spille, synge og underholde. Hun sang med studentersangernes tandlæge Mogens Skougaard og akkompagneret af By-Orkestret under 2. kapelmester Arvid Andersen. I festivalen deltog professionelle og amatører, ikke mindst alle byens ama-

tørkorkestre anført af Tonica plus restaurantens øjeblikkelige top-hit, Bruno Martinis orkester. Nok det mest populære orkester i byen nogen sinde – og ikke alene hos nogle af stormagasinet Sallings blondiner.

Hele tiden var Blicher-Hansen på toppen: Victor Borge, Josephine Baker, Aage Stentofts moderniserede »Orfeus i Underverdenen«, som kunne fejre sit 300-gangs jubilæum under det ugelange gæstespil, og hvor Bodil Steen og Marguerite Viby som »Dyd« og »Moral« kappedes med »konferencier« Preben Uglebjerg om publikums gunst.

Så kom i maj 1957 det tre afteners gæstespil af London Festival Ballet. Igen var Århus det eneste sted i landet, hvor man kunne opleve Anton Dolins unge nye balletkorps fra 1949 på vej mod sin verdensberømmelse.

Dolin selv var på scenen i spidsen for en stjernekæde af dansere, der foruden Englands trumfkort på den tid, Belinda Wright og John Gilpin, talte også den danske ballets to store, unge udvandrere, Toni Lander og Flemming Flint. Englænderne var midtpunkt i 2. akt af »Svanesøen«, danskerne sammen med Gilpin i aftenens allerstørste triumf, Harald Landers »Etudes«. Det trekløver er aldrig overgået i de partier.

Århus skal helt frem til de sidste Festugers gæstespil af Alwin Aileys sorte balletkorps og Peter Martins i spidsen for Balanchines New York City Ballet for at finde tilsvarende balletarrangementer.

Historien om Adeline Genée

Det var tre uforglemmelige festaftener, hvorunder også studenterne kårede Toni Lander som årets æreskunstner, og Dame Adeline Genée-Isitt, Anton Dolins man-

geårige partnerske, holdt hof for gæsterne i Royals Marmorsal.

Den nu 79-årige verdensberømmethed var helt naturligt midtpunkt for de engelske gæster. Hun var jo ikke blot en menneskealders mest tilbudte danserinde på engelsk scene, men også den, der med oprettelsen i 1920 af The Royal Academy of Dance, havde lagt grundstenen til engelsk ballets verdensry.

Min kone og jeg havde lært Adeline Genée-Isitt at kende, da vi i den tidlige sommer 1946 drog til det endnu sultende England med æg, smør og bacon i bagagen. Blandt andet også en pakke til hende fra søsteren, Johanne Cortzen, der residerede i et fælles sommerhjem, villa Rosenhøj i Skåde Bakker.

Adeline Genée var nemlig dansk, født i Hinnerup i 1878 som Anina Margrete Kirstina Petra Jensen.

Hun kom til dansen, fordi hendes far, landmand Peter Jensen havde en halvbror, Alexander Genée, som sammen med sin kone, den ungarskfødte ballerina Antonia havde berejst hele Europa. Under et besøg i Hinnerup konstaterede de erfarne gæster, at den lille pige med sin høje vrist og medfødte musikalitet var som skabt til at blive danserinde. Efter to års skolegang i Århus drog den 8-årige med onkel og tante ud for at erobre verden – og gjorde det, ikke blot England, hvor hendes popularitet blev af et format, som kun bliver de få til del, men også Australien og USA på tre store turnéer. Det var en sensation, da hun 1902 dansede en uge på Det kgl. Teater med balletmester Hans Beck som partner i »Coppelia«, hendes favoritparti. Aldrig havde man troet det muligt, at nogen kunne danse med så stor teknisk perfektibilitet. Den var næsten for stor til, at hun rigtigt kunne accepteres.

1946 var Adeline Genée, nu velhavende

Adeline Genée-Isitt
sammen med London
Festival Ballets
førstedanser John Gilpin
under korpsets besøg i
Århus i maj 1957.
Foto: Aarhus Stiftstidende.

enke efter en aristokratisk forretningsmand, netop blevet udnævnt til æresdoktor i musik ved Londons Universitet. 1950 adledes hun til *Dame*, den fornemste æresbevisning, England giver kvinder, og kort før hendes død i 1970 indviede prinsesse Margaret et teater opkaldt efter hende. England glemmer ikke. Det var intet under, at hun elskede det, og var blevet »mere britisk end englænderne selv«. Hun slap dog ikke nogen sinde Danmark, hvor hun fra 1954 var en årlig sommergæst i den smukke villa i Skåde.

»Mit liv har været et eventyr, som H.C. Andersen kunne have digtet det« sagde hun, sidste gang vi mødtes.

En vej i Hinnerup og en samling erindringer i byens arkiv fastholder mindet.

For mig og min kone førte mødet med hende ikke blot til et venskab, men også min indvielse som balletskribent og -kritiker.

Hallens sidste storhedstid

Allerede den 1. september 1957 meddeltes det, at Ingvar Blicher-Hansen ville sige Århus farvel 1. marts 1958 for at overtage styret af det nybyggede frederiksborgske Falkonér Centret.

Hans to sidste udspil i den store stil forenede de mål, han havde sat sig og levet op til: et 3-afteners gæstespil af Firenze-operaen og en hel forrygende uge med den brasilianske »Brasiliana-revy«.

Blicher havde sigtet mod intet mindre end Milanos La Scala, men »Firenze var bestemt også godt«.

»Jeg var så begejstret«, fortæller han endnu i dag, »at jeg vovede mig på scenen for på mit bedste italienske at fortælle kunstnerne, at de havde erobret vore hjerter. Uheldigvis kom jeg til at bruge en nærliggende glose, så det blev røvhuller i stedet for hjerter, men italienerne klappede begejstret og nok kun de færreste blandt publikum opdagede fataliteten«.

Jeg var i Canada under operagæstespiilet, men ved, at det blev en oplevelse for de – til en afveksling – skuffende få, der tog imod tilbuddet. Derimod var jeg tilbage, da »Brasiliana« i november lagde »hele byen« for sine fødder og i finalen fik alt folket op at danse med på de inciterende sambarytmer.

Byen sørgede, da Blicher-Hansen drog af.

Bestyrelsen beklagede tabet, og Blicher selv holdt mund om den egentlige årsag: det iskolde afslag på det projekt, han havde ladet udarbejde, og som skulle bøde på den nu 20-årige hals skavanker. Det var en udvidelse og ombygning, der skulle give hallen alle de tekniske muligheder, som tiden krævede, og gøre den til det helt rigtige forum for teater og opera såvel som ballet, show og store koncerter.

At succes'er også har deres skyggesider, blev oplevelsen af Tommy Steele i nærbillede et bevis på. Her bliver han præsenteret før gæstespillet i april 1958 sammen med sin manager, som han i virkeligheden hadede og frygtede, og som snød og bedrog ham.

Foto: Ib Rahbek-Clausen.

Det var en plan, som Aarhus By-Orkester selv lagde op til ti år senere, men unægteligt med en noget anden økonomisk baggrund. Blicher-Hansens projekt kunne, siger han, være blevet realiseret for mindre end én million kroner.

Efterfølgeren, Sv. Skou Petersen, der var valgt blandt 20 ansøgere, kom fra Herning-Hallerne. Han indledte med bravour i forgængerens spor: Josephine Baker, Holiday on Ice og, i april 1958, Tommy Steele.

Hans optræden med guitar og det første tilløb til både pigtråd og rock var et varsel om nye musikformer med appel til et nyt publikum: ungdommen. 21 år gammel, men med et look som en 17-årig, sang og dansede Tommy Steele som den første Århus-ungdommen omkuld i begejstring, ekstatiske hujende piger på stilethæle og med højt opsat touperet hår, gejlet op af

ikke mindre ekstatiske ungersvende i snævre bukser, spidse sko og håret i snorlige anderumper.

Ekstasen fortsatte efter koncerten, og for første gang i Århus måtte politiet rykke ud og stoppe et begyndende hærværk.

Jeg oplevede Tommy i en helt anden situation en eftermiddag i fyrstesuiten. Da var han ikke tribunens smilende, men en hulkende fortabt lille fyr. Af raseri, fortalte han, da det var lykkedes ham at smide sin forhadte impressario og livvagterne på porten. Da han havde låset dørene, berettede han, stadig med gråden hiksende i halsen, om den rovdrift, han var genstand for fra den elegante, så venligt smilende impressarios side, om hvordan han i ugevis var blevet bedraget økonomisk, fordi man havde ladet ham forstå, at hans honorar var 20.000 kr. *om ugen* og ikke som det rent faktisk forholdt sig *om dagen* – og endnu mere pinligt – hvordan han blev udnyttet, hundset med og truet:

»Hvis du ikke makker ret, kan du blive sendt hjem. Der er hundreder af drenge i Liverpool og London, som kan gøre det samme som du«, lød visen.

Nu skulle det være slut. Han havde fået nok.

»Jeg ta'r hjem og bli'r min egen«, sluttede han, før vi låste op igen og drog til koncerten, uden tårer.

Det lykkedes. Femten år senere, i 1973, mødtes vi igen, mens han optrådte som stjerne i Tivoli-Variéteen i København. En sund og lykkelig Tommy Steele, gift med sin sekretær og far til en 2-årig, som hans tegnebog var spækket med billeder af. Efter at have tjent millioner i amerikanske musicals var han nu, som han udtrykte sig, en rigtig kunstner, stjerne på Londons Adelphi. Han var lige ukrukket-ægte, sød naturlig og med en selvironi, erhvervet gennem kamp og jernhård dis-

Opgangen fra Sct. Knuds Plads til Aarhus-Hallens kontorer var prydet med plakater, der stærkere end ord i dag fortæller om den vældige udfoldelse, hallen bød på. På billedet, der er fra 1964, viser forvalter Georg Madsen et lille udvalg af disse. Udstillinger, cirkus og film – med Jørgen Büsch og Jens Bjerre eller som her Krarup Nielsens Bali-film – vekslede med de store shows eller de mere folkelige sportsarrangementer og »humørfestener«.

Foto: Børge Venge.

ciplin, som man ikke ville have tiltroet 1958's fortabte søn.

Langsomt ebbede hallens storhedstid ud. Fra 1966 til 1970 var den bowlingbane, og siden da har den fungeret som postterminal.

En svag trøst er det dog, at hallen i 25 år havde gjort Århus til en by, hvor det var morsomt at bo. Hvor stort et tab dens »forsvinden« var, syntes kun langsomt at gå op for byens vise fædre, efterhånden som hallerne i Aalborg, Herning og Holstebro blev de steder, århusianerne måtte søge til, hvis de skulle ha' et pust af noget

stort og spændende i kunsten og livsglæden.

Bernhardt Jensen blev som byens borgmester den, der fra sommeren 1966 med Århus Festuger begyndte at råde bod på skaden. Ti dage om året, men – alligevel. Århus fik atter ry som en by, hvor der sker noget.

For nu at gøre denne krønike over, hvordan Århus morede sig, mere dækkende skal det ikke glemmes, at Århus-drengen Dan Christophersen fra 1956 i Tivoli Friheden var mester for en række folkelige

sommerrevyer. Den første med veteranen Chr. Glatved samt Ruth Maisie og Børge Hilbert, begge i dag tilknyttet Aarhus Teater, som hovedkræfter, med artistindslag af »Bonnie Sisters« og med Helmuth Lose og Christophersen selv ved flyglerne.

Der oplevede man mange muntre og festlige revyer på samme sted, hvor i dag

Simon Rosenbaum holder til med revy. Lokalet har dog ændret sig, idet arkitekterne Friis & Moltke fik det malet sort og derved – som »Tivoli«-direktør Kobberrød drastisk, men ikke urigtigt udtrykte sig – «fik det ødelagt for flere hundredtusind kroner».

Den bedrøvelige ballade om vejen til et musikhus

I den kronik forud for By-Orkestrets 15-års jubilæum, hvor Thomas Jensen den 29. september 1950 stillede i udsigt, at »hvis vi ikke får vort eget koncerthus, lægger vi os ned på gulvet og bliver vanskelige«, gav han også en karakteristik af sin Århustids fire borgmestre. Midt i vreden var det et typisk udtryk for hans barske humor, *når* han endelig åbnede munden:

Fra Jakob Jensens »nej« over »smeden«, H.P. Christensens »måske«, som han havde udlagt som kvindens »ja«, over Stecher-Christensens positivitet til Unmack Larsen: »den borgmester, der har stillet os den mest strålende fremtid i udsigt. Lovet at vi skulle få det hele, det skal nok komme. Vi er jer tro til døden«.

1950!

Der skulle gå over 30 år, inden løfterne blev indfriet, men – der var gået andre tredive, siden det århusianske musikliv første gang fik stillet et »koncerthus«, som det kaldtes dengang, i udsigt. Det har været en lang og bedrøvelig ballade. Glosen er brugt i sin musikalske betydning, men kan unægteligt også anvendes helt bogstaveligt.

Musikhusplanen i 1920'erne

Drømmen om et musikhus i Århus rækker helt tilbage til århundredskiftet, da byen i domorganist Arthur Allin havde ikke blot en utrættelig arrangør af lokale koncerter, men en pionér som til tider »etablerede

veritable symfonikoncerter« og som allerede i 1901 udarbejdede planer til en jysk opera.

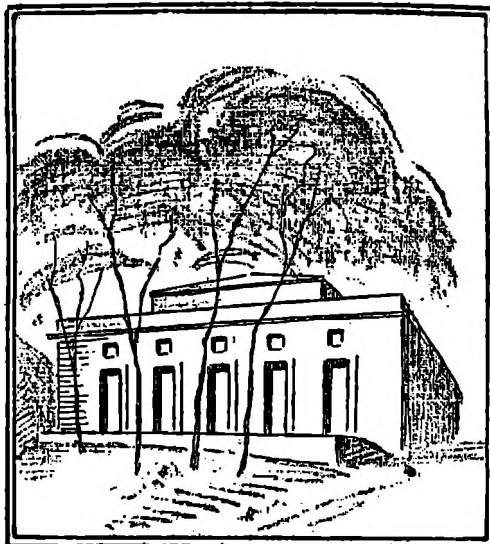
Allin arbejdede i jomfruelig jord, udtrykte professor, dr. phil. Gustav Albeck det i sit festugecauseri september 1982, for »et publikum som alligevel ikke forstår noget af det«, men det blev faktisk spiren til det, som med oprettelsen af Aarhus Philharmoniske Selskab i 1918 som den vigtigste begivenhed, langsomt har gjort Århus til den musikby, den tør siges at være i dag.

Da det rygtedes i byen i 1923, at den nye restauratør på Vennelyst, direktør S.M. Mikkelsen i et lukket byrådsmøde havde fået løfte om en ombygning og udvidelse af den primitive friluftspavillon, så musikens førstemænd, anført af prosekter Fr. Gregersen, en chance for at komme med på vognen. Mange andre stod bag: læge Max Brammer (igen engang), ingeniør Mørup, repræsentanter for byens sangforeninger og, vigtigt, byrådsmedlem konsul Niels Barnow. Der blev startet en borgerindsamling og snakket med byrådet, der endte med at foreslå, at de to projekter blev samarbejdet.

Forslaget herom fremsattes, skønt musikens folk ikke var meget for det, den 28. februar 1924 af formanden for byens forskønnelsesforening, forretningsfører Kjell Sørensen i samarbejde med stadsingeniør og stadsarkitekt.

Forslaget gik ud på at placere Koncerthuset, med indgang fra Nørrebrogade,

*Poul Stegmanns
præmierede
koncerthusforslag fra
1924. Det var planlagt
til at rumme 1300 pladser
og anslået til at kunne
opføres for 800.000 kr.
Trods principvedtagelse i
byrådet om bygningen
nåede det aldrig længere
end til tegnebrættet.
Efter tegning i Aarhus
Stiftstidende 6. juni 1976.*

mens Vennelyst skulle beholde den gamle indgang fra Høegh Guldbergs Gade. Koncertsalen skulle have 1150 pladser på gulvet og to balkoner med plads til 350, altså omtrent samme størrelse som Musikhuset nu. Opførelsessum for koncertafdelingen blev anslået til mellem 400.000 og 500.000 kr.

Byrådet vedtog samtidig at nedsætte en jury på 14, der skulle vælge mellem de i en konkurrence indkomne projekter, hvortil man indbød samtlige byens arkitekter. Borgmester Jakob Jensen præsiderede som juryformand og havde ved sin side foruden repræsentanterne for embedsmænd og de lokale musikinteresser også »tre udenbys fra tilkaldte fagfolk«.

Der blev handlet hurtigt.

Allerede den 22. maj forelå resultatet af konkurrencen, hvori deltog 14. Førsteprisen på 3000 kr. tildeltes arkitekt Povl Stegman, andenprisen på 2000 kr. fik M.P. Sørensen og tredje pris, 1000 kr., Kornerup Bang. Høegh Hansen, Kunstbygningens skaber og byens mest ansete arkitekt, måtte nøjes med fjerdepladsen.

På dette tidspunkt tog debatten fat for alvor, og den varede året ud. Ikke mindst pressede S.M. Mikkelsen på under henvisning til det allerede afgivne løfte, idet han nu samtidig tilbød at udvide sit projekt, så det ville koste 173.000 kr. Musikfolkens indsamling var på dette tidspunkt nået op på 71.650 kr. »med udsigt til flere«, som det meddeltes byrådet.

Hvad der gik galt, er svært at tyde af referaterne fra byrådets møder, men ét står fast: Den 8. januar 1925 vedtog byrådet i et lukket møde at lade Vennelystprojektet udbyde i licitation.

Forhandlingsprotokollen fortæller om, hvor stærkt modsætningerne var trukket op. Blandt socialdemokraterne ses især senere borgmester H.P. Christensen og J.P. Perregaard at have kviet sig: »Vi har nok givet Mikkelsen et løfte, men hvad med byen?«; altså: hvad vil borgerne sige?

Konsul Barnow var vred og ville have klar besked: »Betyder det, at Koncerthuset er endelig opgivet?«.

Han fik ikke noget klart svar. Sagen udsattes endnu en gang, men den 13. juni 1926 indviedes det nye Vennelyst med Carl Zellers »Fuglekammeren«, aldrig tidligere givet på dansk. Flot, flot, som det forblev på Vennelyst i Mikkelsens tid.

Koncerthuset forsvandt ud i den blå luft.

By-Orkestret og Aarhus-Hallen

Sådan lå landet, da Thomas Jensen året efter holdt sit indtog. Han og Gregersen fandt fra første færd hinanden i et frugtbart samarbejde. Allerede i april 1933 kunne den unge kapelmester fremlægge planen for et orkester på 22 mand, der skulle være fast knyttet til Aarhus Teater, samt ti assistenter, der foruden i Philharmonisk selskab skulle spille ved et større antal periodiske koncerter. Omtrent sam-

Det nye By-Orkester til prøve den 22. september 1935 på Aarhus Teaters scene med festsalen til Emmerich Kálmáns »Grevinde Maritza« som baggrund. På podiet Thomas Jensen. Orkesterets medlemmer var:

1. violin: Niels Jørgensen, koncertmester, Johs. Jensen, Carl Overgaard, Willy Bramstof, M. Hougaard. 2. violin: Th. Haumüller, Lilli Sigfusson, Viggo Loft. Bratsch: Svend Roland, Einar Sigfusson. Cello: Edmund Fabricius, W. Philipp. Kontrabas: B. P. Sørensen, Carl Møller. Fløjte: Valdemar Christiansen. Obo: Viggo Schmidt. Klarinet: Karl Klötzl, Harald Clausen. Fagot: Carl Agerskov. Horn: Holger Jensen, Ejnar Knudsen. Trompet: Carl Carlsen, Peter Israelsen. Basun: Chr. Jørgensen. Janitschar: A. L. Andreasen. Pianist og repetitor: Knud Rasmussen.

Foto i Århus Byorkesters arkiv.

tidig luftede han også for første gang alvorligt tanken om opførelse af et egentligt koncerthus.

Det blev dog kun byorkesterplanen, der i første omgang blev gennemført. Den 16. marts 1935 kunne aviserne fortælle, at den selvejende institution Aarhus By-Orkester, Jydsk symfonisk Orkester, var opført på kommunens budget for 1935-36 med et tilskud på 30.000 kr. Ordninger med teatret, det filharmoniske selskab og en ny borgerindsamling førte til målet. Den 28. august samledes det nye orkester på 26 mand på teatrets scene, budt velkommen af Gregersen og teaterdirektør Erik Henning-Jensen og med en forfriskning fra borgmester H.P. Christensen. En time efter holdtes den første orkesterprøve på »Grevinde Maritza«.

Drømmen om et hus til musikken var medvirkende til opførelsen af Aarhus-Hallen, men selv midt i indvielsesfestens

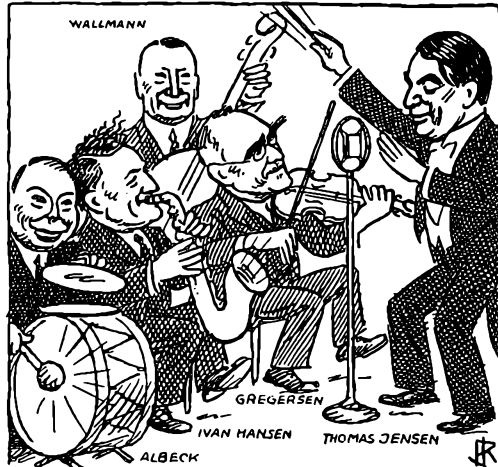
rus stod det klart, at hallen aldrig kunne blive hverdagsarbejdsplads uden en betydelig udvidelse af orkesterstaben.

Det blev udtrykt af Fr. Gregersen allerede den første aften til interviewer: »Hallen er god nok, ubetinget god som koncertsal, men den kræver et stort orkester, ja, jo større des bedre«.

Og netop orkestrets størrelse har været det brændende spørgsmål siden og er det endnu i dag, hvor kapelmester Ole Schmidt ikke har lagt skjul på, at et endnu større orkester end øjeblikkets nu 63 er nødvendigt, hvis det skal opfylde Musikhusets krav. Også Thomas Jensen stod dette klart efter den første lykkerus med 70 mand i hallen. »Vi må ha' flere musikere, hvis vi skal opfylde de forventede krav«, blev, sammen med »Vi må ha' det musikhus«, hans evindelige omkvæd på al snak om musikliv i Århus frem til den dag, da han tog konsekvensen og gik.

Allerede i sæsonen 1935-36 havde By-Orkesteret tre radiotransmissioner med ny dansk musik. I de følgende år blev de udvidet til at omfatte 15-20 koncertprogrammer, nu også med et klassisk repertoire. Samarbejdet med radioen betød en kunstnerisk anerkendelse – og et tiltrængt økonomisk tilskud, og det glædede naturligvis orkesterets ledelse, der her ses i Jens Ravnholms streg fra *Demokraten* 10. april 1938. »Bassisten« er telefondirektør J. Wallmann, der i en årvække var orkesterets foretogsomme kasserer.

Stor Glæde i Aarhus-Studiet over det faste Radio-Samarbejde.

Aarhus Byorkester-Kvartetten spiller Aarhus Tappenstreg.

Der var trods krig og besættelse – eller netop derfor – lydhørhed for begge tanker i 1940'ernes begyndelse. Den 17. november 1941 kunne prosekter Gregersens afløser som formand for orkestret, maskinarbejder Ivan Hansen fremsætte forslag om et kulturhus med en koncertsal til 900 og podie til et 60 mands orkester plus kor og koncertorgel. Huset tænkte placeret, hvor Kunstbygningen ligger, på Bispetofte ved Mørksgade og skulle også rumme Det jyske Musikonservatorium og Danmarks Radio samt en række funktioner under Dansk Ungdomssamvirke. Planen var udarbejdet i samarbejde mellem parterne og borgmester Stecher Christensen, der dog døde kort før offentliggørelsen.

Forventningens glæde beherskede endnu sindene, da Aarhus By-Orkester den 28. august 1945 fejrede ti-års jubilæum. Man var, hed det i det festskrift, som havde daværende adjunkt ved Den jyske Handelshøjskole og Aarhus Universitet, Gustav Albeck, som pennefører,

nået så vidt, at »når de fornødne materialer er bragt til veje, kan spaden sættes i jorden, og et stort mål vil være rykket nærmere«. Og han sluttede: »Med lys tro på fremtiden går Aarhus By-Orkester ind i sit andet årti«.

Gregersens forord var mere afdæmpet: »Større mål ligger forude; men vi nærer tillid til, at de (orkestret og dets dirigent) vil nå dem i fortsat samarbejde i kærlighed til musikkens ædle, livsberigende kunst«.

På det tidspunkt havde denne, den første forkæmper for et musikhus i Århus, trukket sig tilbage. Gregersen var en ildsjæl, der aldrig tabte troen på, at huset nok skulle komme. Han havde fortjent at opleve Den jyske Operas åbningsforestilling i det nye Musikhus med dattersønnen, Lars Waage, som den Holberg-Carl Nielsenske Jeronimus.

Vejen til Scala

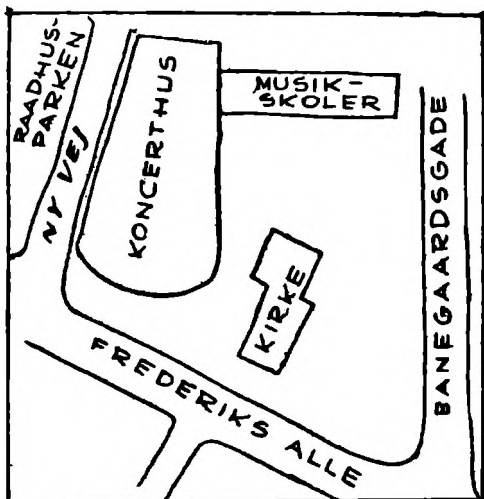
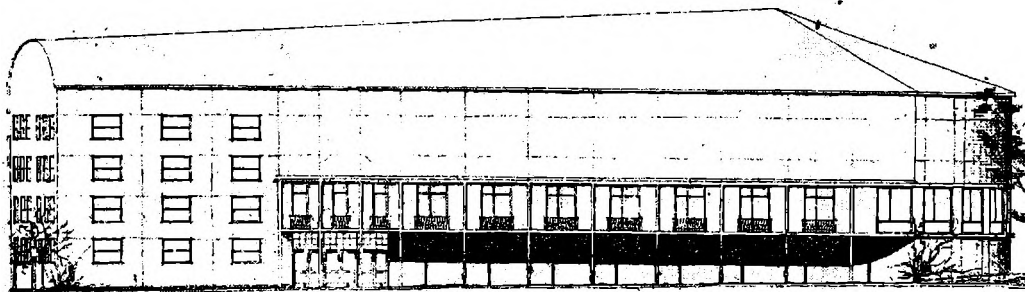
Og så forsvandt også dette projekt af bordet. I 1949 udarbejdede byrådet et nyt, hvori nu ikke blot Danmarks Radio, men også Aarhus Teater skulle inddrages. Det var det projekt, som i 1950 fik Thomas Jensen til at fare i blækkhuset med truslen om »at lægge sig ned på gulvet og blive vanskelig«, hvis man ikke fik det egne hus.

I en kronik i »Stiften« den 30. november 1976 i anledning af byrådets principbeslutning om at bygge Musikhuset, beskriver orkestrets nuværende formand, professor, dr. phil. Søren Sørensen, 1949-projektets skæbne med disse ord:

»Behandlingen i de følgende år, hvori også Aarhus Teater og Danmarks Radio var inddraget, mandede ud i, at orkestret måtte akkviescere ved en midlertidig løsning gående ud på at anvende den kombinerende biograf- og koncertsal, som teatret lod opføre, det der blev til Scala, hvor orkestret holdt sine koncerter 1955-73«.

Karen og C. V. Smith-Hansens Musikhusforslag fra 1952-53.

Koncerthuset var tænkt opført i den sydlige del af Rådhusparken langs en ny vej mellem Park Allé og Frederiks Allé, som det fremgår af kortskitsen nedenfor. På tegningen her af husets facade mod parken ses selve koncertsalen med 1250 pladser og til højre den delvis udvendige foyer (mod Frederiks Allé). Den 4. etages afdeling til venstre rummer bl.a. kontorer, prøvesale samt radiostudier.

Det var Vennelyst-Koncerthus-historien fra 1920'erne om igen, denne gang med Aarhus Teater som sejrherren.

Kun fra endnu én side blev der offentligt gjort forsøg på at stikke en kæp i hjulet for at hindre den nye kabale i at blive gennemført.

Den 16. august 1953 offentliggjorde civilingeniør C.V. Smith-Hansen og hans daværende hustru, arkitekt Karen Smith-Hansen – på min foranledning – det forslag til et musikhus, som de allerede ved nytårstid 1952 havde afleveret til byrådet og som »siden cirkulerede mellem Århus By-Orkestrets forretningsudvalg«, uden at ægteparret overhovedet havde fået svar fra nogen af siderne. Nu havde de mistet tålmodigheden og besluttet, at planen i

hvert fald skulle forelægges offentligheden.

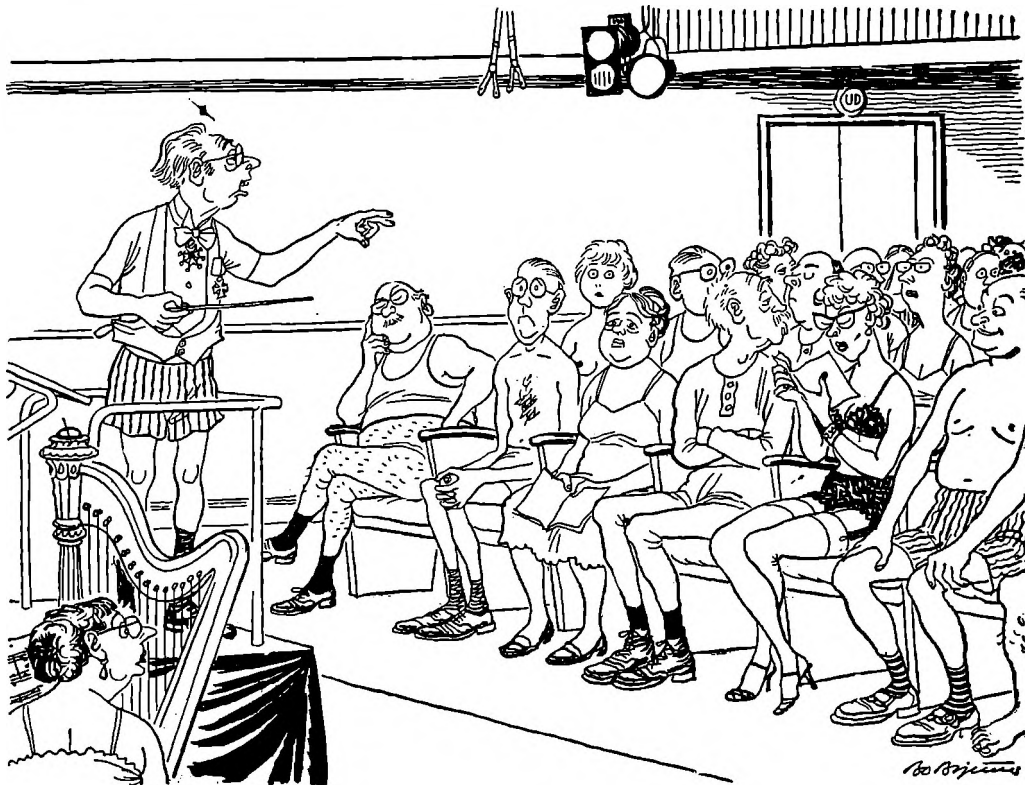
Smith-Hansen havde som byplanarkitekt valgt at placere »Radio- og Musikhuset« som randbebyggelse til Rådhusparken, langs Banegårdsgade-Frederiks Allé – altså kun et stenkast fra, hvor Musikhuset nu ligger. Der blev ikke lagt skjul på, at inspirationen til projektet var hentet i det svenske Helsingborg, der i 1932 havde indviet et, i forhold til byens størrelse, af Nordeuropas bedste musikhus og akustisk fremragende. Dette musikhus var, hed det i ægteparrets beskrivelse, »skabt på initiativ af en række af byens borgere som et privat selskab, der i de forløbne 21 år har formået at forrente sig og løbe rundt økonomisk uden egentlige offentlige tilskud«.

Projektet tilbød en sal til 1250 og en tribune for 60-80 musici samt stort kor. Prisen på det egentlige musikhus beløb sig til 2.420.000 kr. Med lokaliteter til radioen samt kontorhus kom udgifterne op på ialt 3.470.000 kr. ifølge den vedlagte finansieringsplan, der også beskrev, hvordan huset ville kunne balancere økonomisk. Et haps skulle man tro, i hvert fald værd at overveje.

Ingen reagerede. Hvad bystyret angik, var dette for Smith-Hansen, der var udmærket inde i »forretningsgangene«, et bevis på, at Scala-projektet var vedtaget, og at man ikke ønskede nogen(s) indblan-

Allerede kort efter Scala-salens indvielse i 1955 begyndte klagerne over lokalets akustiske mangler. Der kom mange forslag til forbedring af akustikken, og naturligvis var heller ikke Politikens Bo Bojesen sen til at komme med sit bidrag til denne Århus-historie.

Med aabent øre og bar mave

Det paastaas, at akustiken i koncertsalen i Aarhus bliver bedre, jo mindre tøj publikum har paa.

— Den herre paa tredje række bedes tage slipset af, naar vi kommer til den vanskelige passage i fjerdesatsen.

ding. Han lagde ikke skjul på, at han personligt følte sig lagt på is på det rådhus, hvor han havde sin daglige gang.

Få dage senere tilsagde orkestrets formand, Ivan Hansen, officielt Scalaprojektet fuld støtte »i betragtning af det værdifulde i at få hele kulturen under én hat«, som han udtrykte sig.

Hverken Thomas, orkestret eller styrelsens øvrige lod høre fra sig. Var det af loyalitet overfor formand og bestyrelse? Forventningerne om dog at få noget? Eller blev det blot overset i den almindelige opstemthed, før orkestret i samme uge for første gang skulle udenlands og give koncerter i fem hollandske byer med 60 mand

under Thomas Jensen og med Emil Telmanyi som solist?

Måske havde »pressens« mangel på interesse i virkeligheden samme årsag: at jeg skulle med for at rapportere.

Scala-salen blev indviet den 20. december 1955 med fuld musik og taler af undervisningsminister Jul. Bomholt, borgmester Sv. Unmack Larsen samt teatrets formand, medlem af orkesterkomitéen, landsretssagfører Arthus Ilfeldt, der var projektets egentlige ophavsmand.

By-Orkestret havde – citatet hentet fra professor Albecks skrift til 25-året i 1960 – »fået de længe ønskede muligheder for regelmæssige koncerter samt bl.a. kapel-

mester- og solistværelser, kontor- og arkivlokaler samt hyggelige opholdslokaler for musikerne«.

Endnu fem år efter nævnte Albeck således ikke med ét ord den virkelige katastrofe: den umulige akustik. Af festskriftet fremgår ligeledes heller intet om, at det var så som så med »hyggen« i de opholdslokaler, at man havde måttet »akkviscere«.

Thomas Jensen var tavs længe. Hans mest markante udtalelse om de nye rammer var en på den tid meget fripostig udtrykt glæde over, at man nu slap for aften efter aften at skulle se »de samme ho' der på de samme pladser«. Altså dem, for hvem musikken måske talte mindre end det at være til stede og blive set og hørt. Altså musikerens irritation over for det publikum, for hvem en koncert endnu var et snob-fænomen. I et interview den 3. juni 1956 medgav han, at »vi har ikke fundet melodien i rummet helt, men der er stadig håb om, at det vil ende godt«. Et bevis på hans tålmodige udholdenhed.

Han tilføjede, at de store koncerter som hidtil måtte gives i Aarhus-Hallen, »der heldigvis akustisk er blevet stadig mere tilfredsstillende«, og beklagede, at Scala måtte medføre en nedskæring af det filharmoniske selskabs medlemstal. Det viste sig, at man måtte sige farvel til 170, og det blev dødsstødet for det hæderkronede selskab fra 1918.

Thomas Jensens farvel

1956 var begyndt så godt. Det skulle vise sig at blive et skæbneår for orkester som dirigent.

I marts udnævnte Studenterforeningen Thomas Jensen til Årets æreskunstner ved en festkoncert i Scala. Ledende senior, professor, dr. phil. Justus Hartnack laurbærkransede ham. Docent Gustav Albeck, der to år tidligere var blevet ud-

nævnt til formand for den nyoprettede Landsdelsorkestrenes Sammenslutning, holdt talen, som var den helt store hyldest til ikke blot Århus', men hele Danmarks »Thomas Jensen – fra Århus!«

Kun 20 dage efter det nævnte interview om den nye sæson med den, stadigvæk, officielt fredelige Thomas Jensen, begyndte orkestrets forretningsudvalg at forhandle ny kontrakt med ham.

Thomas Jensen fremsatte forslag om det rimelige i, at han – efter 28 år – blev sikret en slags pension, samt sine (velkendte) principielle ønsker om en udvikelse af orkestret. Forhandlingerne kom til at vare året ud og omfattede både Århus kommune og de samlede landsdelsorkestres kommuner, plus finans- og undervisningsministerierne.

Mørkest var nok situationen i Århus. Man savnede dækning for de allerede fra 1. maj 1955 bevilgede lønforhøjelser til musikerne, og Scala viste sig desuden at have forøget udgifterne med ca. 100.000 kr. Hertil kom – den gang som nu – »landets vanskelige økonomiske kår (valutasituationen) og det forestående forårsvalg (!)«.

Resultatet blev, at de kommunale myndigheder opfordrede Arthur Ilfeldt til at udarbejde tre budgetforslag for orkestret: et idealbudget, et modereret og et skærpet sparebudget. Det var under byrådsdebatten om dette i januar 1957, at ballonen revnede.

Nok nøjedes man med »det moderede« og gav en engangsbevilling til dækning af gælden på 90.341 kr., men om forbedring af musikernes kår, endsiige forøgelse af deres antal, kunne der ikke være tale.

Til gengæld fremsattes under debatten, der delvis fandt sted for åbne døre, en skarp kritik såvel af institutionens dispositioner som af kapelmesteren, der lå alvor-

ligt syg og havde søgt om orlov for resten af sæsonen.

Kritikken var fra mange kanter usædvanlig nærgående, især med hensyn til Thomas Jensens personlige og økonomiske status. Man fandt, at han både rejste for meget som dirigent for andre orkestre og dermed også tjente for meget.

Det var på denne baggrund Thomas Jensen den 17. februar skrev sin anden »berømte« kronik i Stiftstidende. Overskriften hed: »Det kunne være så godt«, og slutordene var disse: »Jeg siger med min unge, dygtige og elskelige kollega Per Dreiers ord, når han nogle gange under »Aladdin« harmdirrende har smidt taktstokken, afbrudt musikken, vendt sig mod et uroligt publikum og sagt: »Nu skal vi ikke forstyrre Dere længere«.

Det blev opgør fra top til tå. Med borgerne for deres åndelige slaphed. Med borgmesteren for hans ustandselige løfter uden realiteter bag, om såvel hans egen (Thomas Jensens) som orkestrets fremtid. Med to navngivne byrådsmedlemmer og – for første gang helt åbent – mod Scapalens umulighed.

Borgmesteren var ikke mindre barsk i næste dags svar, hvori det bl.a. hed:

»Jeg har aldrig afgivet løfter – en borgmester kan ikke give løfter. Jeg ved ikke, hvor Thomas Jensen har sin »løfter« fra. Måske er det økonomidirektøren, han har talt med. Hvis det da ikke er ønskedrømme.

Noget andet er, at jeg altid har håbet på, at vi kunne skabe det helt rigtige orkester og give det de rette omgivelser. *Det* har vi ikke kunnet i denne for vort land så svære tid, og det er – desværre – jo en kendsgerning, at tusinder af borgere i Århus hellere ser By-Orkestrets hæl end tå. Jeg gentager, at det desværre er sådan.«

Borgmesteren sluttede med ordene:

»Thomas Jensen må se at komme ned på jorden... Jeg ved ikke, hvad Thomas Jensen

tjener, men jeg tror heller ikke, hans klager vil kunne gøre indtryk på befolkningen, hvis den vidste det. Man skulle have givet ham den biografbevilling, som Johs. Meyer fik (til Regina-biografen). Så havde vi ikke hørt mere fra ham«.

Hele landet tog del, og i det københavnske Aftenbladet lod borgmesteren endelig masken falde: »Hvis Thomas Jensen vil drage den yderste konsekvens af sin stilling, må han rejse. Jeg ser ikke andre muligheder«.

Der var gået seks år, siden Thomas Jensen første gang sagde fra med truslen om at lægge sig og blive vanskelig, hvis orkestret ikke fik sit eget koncerthus. Denne gang tog han konsekvensen. Efter en bladfejde, der omfattede det ganske land, meddelte han den 26. marts i et brev til orkestrets musikere og forretningsudvalg, at hans beslutning stod fast.

Af brevet til forretningsudvalget fremgik, hvad ikke hidtil havde været kendt, at han havde indgivet sin afskedsansøgning allerede den 18. december. I brevet til musikerne, som han ikke ønskede offentliggjort, udtrykte han sin sorg over at have måttet træffe beslutningen, fordi han ikke havde kunnet få opfyldt sine ønsker – kunstneriske som personlige.

»Vi har grædt hele natten« citerede avisen næste dag musikerkonerne for, og fra alle sider blev situationen betegnet som »en katastrofe, som havde bragt nerverne til bristepunktet«. »Vi troede ikke, det var hans alvor«, indrømmede Ivan Hansen.

At dønningerne gik længe, fremgår af Gustav Albecks kronik i Jyllandsposten 10. august med overskriften »Derfor rejste Thomas Jensen«. Albeck fandt det forståeligt, at Thomas Jensen i sin kronik havde givet sin bitterhed luft, »ikke mindst når man erindrer sig, at en kunstners sind almindeligvis er mere følsomt end f.eks. en sagførers«, og han fortsatte:

I By-Orkesterets 25-års jubilæumssæson kom Thomas Jensen tilbage til Århus for at dirigere sit gamle orkester ved en koncert i stadion-Hallen den 24. oktober 1960. Han blev stærkt hyldet af publikum, og arrangementet sluttede med en laurbærkransning af den stærkt bevægede kapelmester.

Foto i Lokalthistorisk Samling.

»Forsøget på at påvise misforholdet mellem, hvad han mente var blevet stillet i udsigt og de bitre realiteter var blevet taget Thomas Jensen umådelig ilde op, men ikke sagligt tilbagevist. Og Thomas Jensen tav med gensvar. Men heller ikke fra ledelsen af det orkester, han har skabt og sikret en kunstnerisk anseelse, som når uden for landets grænser, faldt der ord, der tjente til klaring af situationen. Ivan Hansen og den allestedsnærværende hr. Ilfeldt, specialister i »nødskrig«, lukkede hårdhertet ørerne for dette sidste råb om hjælp og forståelse fra den mand, som det havde været deres første pligt at hjælpe«.

Jeg vil slutte denne lange, sørgelige, men også lærerige ballade om en epoke af Århus-historien med at gengive det sidste af min nekrolog ved meddelelsen om Thomas Jensens død i København 13. november 1963, også fordi den både fortæller enden på historien og giver indtryk af det menneskelige format i »den lille troldmand« bag dirigentpinden:

»Thomas Jensen gik – til Radio-Symfoniorkestret, der tog imod ham med åbne arme, skønt – eller netop *derfor* – vidende om hans legemlige skrøbelighed.

Hvad det officielle Århus ikke kunne anerkende, accepterede *det andet store orkester* i Danmark uden tøven: at her var en mand, som hele Danmarks musikliv skyldte tak.

Thomas Jensen fik mange smukke og gode oplevelser med sit nye orkester. Igen i 1960 førte han det som tidligere, mens han endnu var fast i Århus (jubilæumsåret 1952), fra sejr til sejr i de amerikanske koncertsale. Han dirigerede ved festspillene i Edinburgh som i Paris, Stockholm, Bergen og Finland.

Allerede 1955 havde han fået Carl Nielsen-prisen, og året efter blev han Århus-studenternes æreskunstner. Nu tildeltes han (1961) både Carl Nielsen-legatet og Läkerols kulturpris.

Og – han var større end de fleste.

Åbent erkendte han gang på gang, at han stadig sad ved radioen og lyttede, når hans gamle orkester spillede – »og jeg glæder mig hver gang, de spiller ordentligt – det gør de som oftest«. Han holdt den venskabligste kontakt med sin unge hjælpedirigent og afløser Per Dreier.

Og... han, der havde svoret, at »han aldrig ville sætte sine ben i Århus Scala så længe...« vendte tilbage til *sit* orkester.

Allerede tre år efter sin afsked modtog han indbydelsen om at komme igen.

Stående foran orkestret hilste Per Dreier ham ved den første prøve i Scala-salen »velkommen hjem«:

– Kære Thomas. Det glæder os meget at have dig tilbage hos os igen. Vi har savnet dig meget, desto gladere er vi, fordi du er her nu.

En drønende touche fulgte.

Så sagde Thomas Jensen: – Tak skal I have. Jeg glæder mig voldsomt til at begynde med jer igen. Det skal nok gå godt, ikke?

Det *gik* godt... selv om »det officielle Århus« ikke benyttede sine billetter. Det gik godt, da Thomas Jensen var sit gamle orkestrets gæst ved 25 års festen for Aarhus By-Orkestrets oprettelse. Og nu kom han igen, når hans tillid – og hans helbred – tillod det, så ofte han blev kaldt.

Det var også Thomas Jensen, der dirigerede Aarhus By-Orkestrets første koncert i den sæson, der skulle blive hans sidste: mandag 30. september, da han dirigerede Händel, Mozart, Carl Nielsen og Sjostakovitj. Igen en lykkelig aften.

Inden koncerten sad han en stund i stilhed i Århus Domkirke.

Følte han sig stadig hjemme?

Spørgsmålet må lades ubesvaret, men eet er sikkert: ingen har glædet sig med renere hjerte end Thomas Jensen over den lykkelige udvikling, som dansk musikliv, og især de danske landsdels-orkestre, har oplevet de allersidste år efter musiklovens ikrafttræden. Naturligt sådan: hans protest og hans strid var måske det stærkeste *memento* over de vilkår, størstedelen af dansk musikliv har været underkastet lige indtil i dag. Hans protest havde ikke blot fået perspektiver. Den havde også givet resultater.

Han sejrede til slut.

Thomas Jensen var blevet et meget harmonisk menneske.

– Jeg har ikke andre ønsker end bare at være til. At være så meget som muligt til glæde og så lidt som muligt til gene, sagde han allerede ved sin 60 års dag i 1958 til en interviewer.

Det lykkedes ham.

Godt da at kunne konstatere, at han også kunne slutte sin virksomhed i Århus, byen, han ofrede sin ungdoms og sin manddoms bedste kræfter, uden at føle bitterhed.

Thomas Jensen var i sandhed et større menneske end de fleste. Og fremfor alle andre skylder Århus *ham* mere tak end de fleste af sine gode borgere.

Thomas Jensen var med til at gøre byen større og bedre at være borger i.«

Med Per Dreier som dirigent

Per Dreier, en 27-årig nordmand fra Trondheim, der havde sejret ved en dirigentkonkurrence om 2. kapelmesterpladsen i eftersommeren 1956, overtog jobbet og udnævntes knap et år senere til orkestrets kunstneriske leder og 1. kapelmester. Som elev af Tysklands navnkundige Ferdinand Leitner og den engelske Boyd Neal var han fra starten kommet til at stå Thomas Jensen personligt nær i et »varigt, varmt venskab«, som han udtrykte det i sine mindeord.

Han havde en tung arv at løfte, fordi Thomas Jensen havde været tilbedt af sine musici. Da Gustav Albeck skrev 25-årsbogen i 1960 tilegnede han den Dreier og »alle de andre unge, som skal føre Aarhus By-Orkester videre frem. Et orkester stadig kun på 34, en fremgang på to fra 1942«.

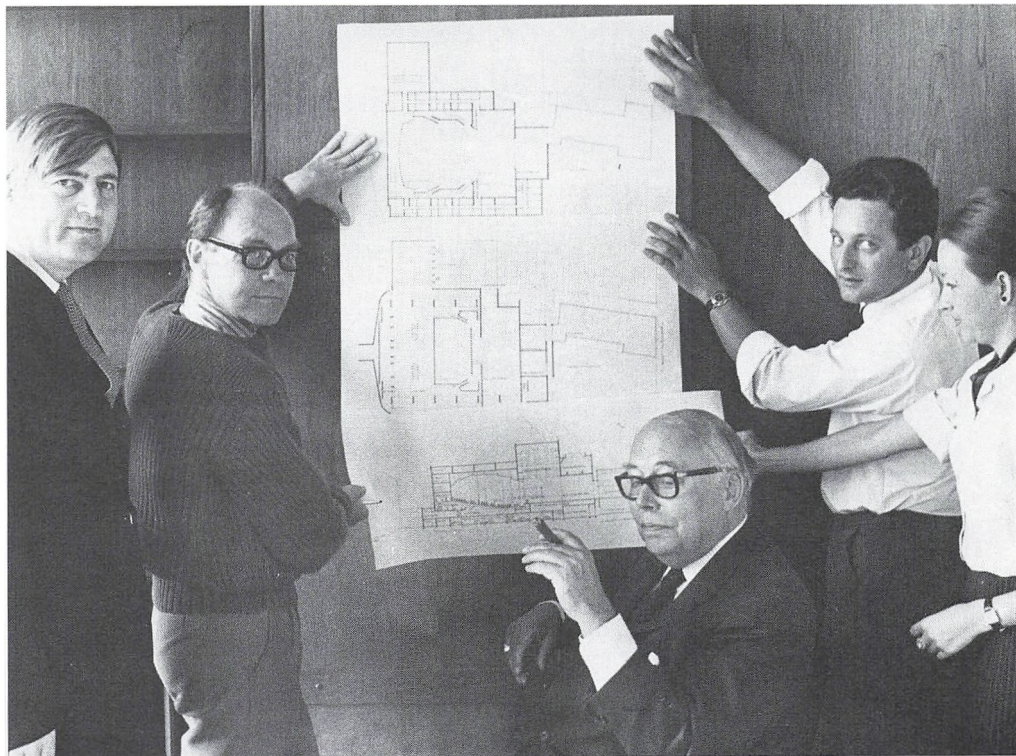
Per Dreier var mere kontant i det daglige end Thomas Jensen havde været det. Han forlangte præcision og var imod, når orkestrets medlemmer i teatertjenestens pauser »lige listede ned om hjørnet«. Ikke tilfældigt var han den, der – som Thomas Jensen beskrev det – kunne smide taktstokken og skælde ud, når publikum ikke tog »pausemusikken« seriøst.

Som vi gik ind i ungdomsoprørets tid, skærpedes modsætningerne. Orkestret ville være medbestemmende i alt, ansættelser som repertoire. Det førte til, hvad vi i dag kender som »samarbejds-vanskeligheder«.

Pressefolk er som bekendt nysgerrige, og nysgerrighed passer ikke alle. Alligevel forekommer det besynderligt, at orkesterkomitéen to gange helt »glemte« at spørge orkestrets kunstneriske leder, altså Dreier, om vigtige ændringer også for det orkester, man selv havde sat ham til at lede.

I 1969 var der igen planer om at ombygge Aarhus-Hallen, så den kunne opfylde tidens krav som musik- og koncerthus. Her fremvises projektet af fra venstre kapelmester Per Dreier, arkitekt Niels Koppel, orkesterets og operaens formand Gustav Albeck, den nyudnævnte operachef Torben Wiskum og dennes sekretær Åse Halkjær.

Foto i Lokalhistorisk Samling.

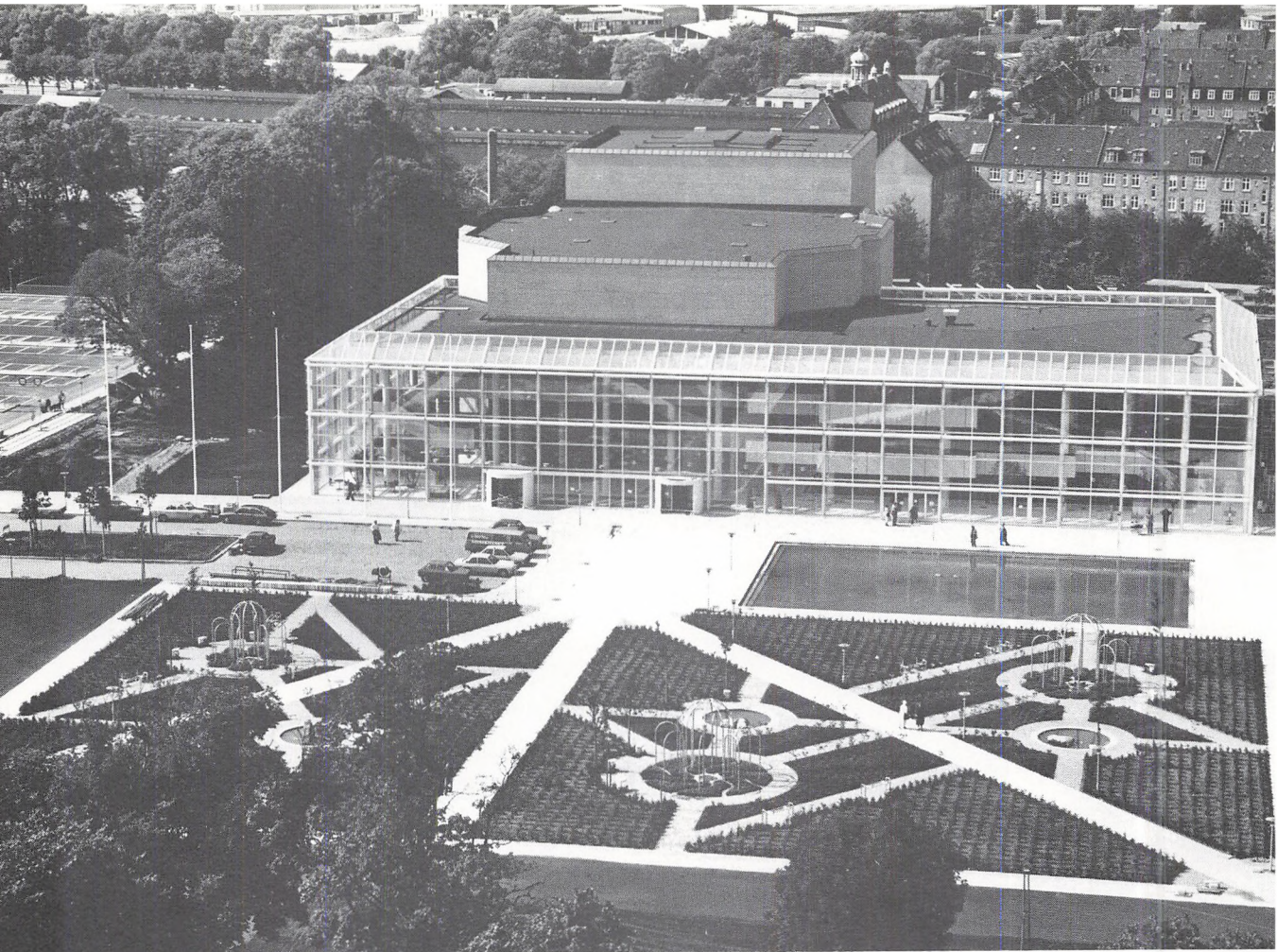
Første gang var, da Den jyske Opera i kulturministeriets medarbejder Torben Wiskum 1969 fik sin første daglige leder. Indtil da havde Albeck og kredsen om ham klaret grejerne selv »fra dagligstuen«, som man spøgefuldt sagde. Ingen underrettede Per Dreier om planerne, før de lå klar fra tegnebrædtet. Wiskum havde året før skaffet en kulturministeriel bevilling på 25.000 kr. til den arkitektundersøgelse af Aarhus-Hallen, som komitéens tremandsudvalg stod for. Opgaven blev betroet kgl. bygningsinspektør Niels Koppel og to af hans medarbejdere og fik i øvrigt det resultat, at Koppel til sin overraskelse fandt hallen egnet.

»Hvorfor«, spurgte jeg professor Albeck, »holdt man i begyndelsen Dreier udenfor?«. »Vi kender Per Dreiers åbenmundethed overfor pressen. Den kunne

ødelægge udspillet« lød svaret – en typisk Albeck-holdning.

Han og jeg arbejdede ifølge sagens natur årelangt nært sammen om orkester såvel som ikke mindst Den jyske Opera, der var hans hjertebarn. Ingen har kunnet frakende professoren hverken udholdenhed eller held i sit arbejde for de to institutioner, men – det skulle ske for lukkede døre, alt skulle være tys-tys, indtil sagen var klar. Det førte trods et nært, personligt venskab til utallige skærmydsler ham og mig imellem. Jeg mente, at så meget offentlighed som muligt omkring udviklingen ville være til gavn for de planer, der blev arbejdet med, han altså lige modsat: »»Pressen« kunne jo vælte det hele.«

Da orkestrets musikere nu også begyndte at tale højt om Dreiers kunstneriske kvalifikationer, sagde han fra. Efter 17

*Musikhuset Aarhus,
fotograferet fra
Rådhusårnet nogle dage
før indvielsen, fredag den
27. august 1982. Foran
foyerens glasfacader ses
Svend Hansens
barokprægede haveanlæg.
Parkeringsanlægget udgøres
af en parkeringskælder
med tilkørsel fra
Skovgårdsvej samt
parkeringspladsen til
venstre på billedet.
Umiddelbart langs
musikhusets højre facade
er anlagt et amfiteater,
beregnet til gadeteater,
gøgl og forskellige
udendørs musikalske
udfoldelser.
Foto: Poul Pedersen.*

års stædig, trønderisk standhaftighed. Dirigenten, som »ikke mere levede op til orkestrets nuværende standard«, som man formulerede sig, blev free lance-dirigent i det store udland med de tre store engelske orkestre, London Symphony, London Philharmonic og Royal Philharmonic som centrum for udfoldelsen. Stædig med alle tre orkestre er han desuden også i gang med gramfonindspilninger, af hvilke adskillige er tildelt internationale priser.

Som Thomas Jensen mistede ej heller Per Dreier interessen for hverken orkestrets udvikling eller Musikhusets skæbne frem til virkeliggørelsen, som han er be-

gejstret for. Allerede i 1978 dirigerede han Royal Philharmonic Orchestra i Stadionhallen i Århus Festuge, og i august 1982 var han tilbage med det berømte orkester, det første udenlandske i det nyopførte Musikhus.

Musikhuset bliver til virkelighed

Thomas Jensens spådom i afskedskronikken om, at nu var Musikhuset skrinlagt for det næste hundrede år holdt lykkeligvis ikke stik.

Orkester-bestyrelsens projekt fra 1969 fulgtes af indtil flere, nu på opfordring fra

bystyret til både enkelte arkitekter og gruppen af byens mest betydelige. Det blev rådmændene Thorkild Simonsen og Olaf P. Christensen som, i Orla Hyllesteds borgmestertid, endelig fik hul på bylden, ikke mindst tilskyndet af daværende kulturminister Niels Mathiasen og – dronning Margrethe, Festugens protektor. I 1975 vedtoges så i byrådet den principbeslutning om et musikhus på Kasernearealerne overfor Rådhusparken, som efter en sidste konkurrence førte til gennemførelse af Werner Kjær og Johan Richters projekt. Under stor festivitas kunne man i august, lige op til Festugen 1982, indvie Århus Musikhus ved Thomas Jensens Allé, som man lykkeligt har besluttet at kalde tilkørselsgaden.

Denne 18. Festuge stod helt naturligt i

»husets« tegn ligesom Gustav Albeck *måtte* blive årets causeur ved åbningshøjtideligheden i Rådhushallen. Ingen stod nærmere til det. Gennem hele sin formandstid for orkester og opera 1967-1972 slap han ikke et sekund drømmen om »orkestrets eget hus« af syne. At han hele vejen prioriterede orkestret for huset er konsekvent: for hvad er et musikhus uden et orkester?

Siden 1972 har professor, dr. phil. Søren Sørensen, været de to institutioners formand, i dag med henholdsvis Ole Schmidt og Francesco Cristofoli som de to kunststarters daglige leder. Også operans tidligere leder, generalsekretær for Festugen Otto Hallstrøm, må dog tilskrives en betydningsfuld andel i Musikhusets udformning. Som få har han været

Per Dreier stod i spidsen for det første udenlandske orkester, der spillede i det nye musikhus: Londons Royal Philharmonic Orchestra. Som det fremgår af billedet, er dette dog ikke fra de officielle koncerter 30. og 31. august 1982, men fra den ekstra koncert dagen derpå i foyeren – for alle dem, der ikke var med i indvielsesfestlighederne.

Foto: Preben Hupfeld.

hjemme i, hvad et sådant hus skulle rumme. Ansvar for omgivelserne har været lagt i hænderne på byens berømte havearkitekt Svend Hansen, der har forestået opbygningen af den nye park omkring Musikhuset. Denne kan dog først rigtig vurderes om en håndfuld år, når den er vokset til.

Meget er sket på den lange vej. Også orkestret selv er et andet end det, som Thomas Jensen begyndte at bygge op i 1935. Af pionererne spillede ægteparret Lilli og Einar Sigfusson indtil september 1979 som de sidste blandt de så ofte skuffede, men udholdende.

Et står fast: Århus er blevet en musikby og, med Det jyske Musikkonservatorium,

en by med egne, endda i høj grad estimerede komponister, samt en egen, i dansk musikliv enestående festival, Århus unge tonekunstneres NUMUS, som der står gny om. Det er ikke blot en by med finkulturel musik, men den er også rummelig og åben for den eksperimentelle musik, folkemusikken og amatørerne.

Det har ikke været tænkt som By-Orkestrets historie, men som historien om et musikhus' lange vej til virkeliggørelsen. Kan et og andet bidrage til, at orkestret ved 50-års jubilæet i 1985 får skrevet sin helt rigtige historie, håber jeg, at disse linjer vil kunne bidrage til opfriskelse af hukommelsen.

Teatret ved siden af TEATRET

Teatret var min hovedskueplads fra begyndelsen.

Svend Borbergs »Ingen« oplevede jeg som konfirmand på Det kgl. Teater med mor og – til afveksling – også far. Det var ikke netop sagen, skulle man synes, for en 13-årig, men ting er blevet hængende – dramaets identifikationsproblem og Poul Reumert og Bodil Ipsens spil. For første gang hørte jeg *hendes* latter, der blev frydefuldt genoplevet, da hun i Poul Petersens direktørtid fyrré år senere gæstede Aarhus Teater som grevinden i Christopher Frys »Mørket er lyst nok«, i Anouihls »Den gale fra Chaillot« og, i februar 1958, i »Den gamle dame besøger byen«.

Fra min landing i Århus blev Aarhus Teater sagen. Som årene gik, fik jeg det suppleret med teater fra »hele verden rundt«. Fra 1940'ernes første amerikanske musicals over 1960'ernes stærke tyske og franske til Byron på russisk i Leningrad, Mrozek's »Tango« i Warszawa, en hel kæde af juveler i Rumænien, det japanske Kabuki som det østtyske Brechtteater am Schiffbauerdamm og – allersidst 1981 – russeren Luminovs blændende og stærke »Laser og Pjalter« i Budapest.

Rumænsk teater hørte i slutningen af tresserne til det mest spændende i Europa. Mit venskab med den unge instruktør Dinu Cernescu og hans huskomponist dengang, Stefan Zorzor, førte ved Edwin Tiemroths formidling i Festugen 1971 til historiens første rumænske gæstespil på en dansk scene, og dette blev begyndelsen

til andre gæstespil af rumænske scenografer og instruktører, der er varet ved til – næsten – dagen i dag. Den nu landflygtige Lucian Guirchescu er ligesom sin til Sverrige eksilerede landsmand, scenografen Dan Neamteanu, en fast og stadig gæst ikke blot på Aarhus Teater, men også på Det kgl. Teater.

Da Helsingør Theater kom til Den gamle By

Byens hovedteater er dog ikke det eneste teater, reporteren har jagtet.

Mest »stolt« har jeg nok været, da det i sommeren 1954 lykkedes mig at sikre Helsingør Theater for Den gamle By.

Det var »byens« grundlægger, Peter Holm, der var inspirationen. Under vore hyppige ture gennem Den gamle By og dens samlinger, hvor Peter Holm var den uforglemmeligt inciterende fortæller, endte han uvægerligt i sine sidste leveår med at kredse om, hvad byen endnu manglede i at være fuldendt: »En kirke, en kro og et teater. Treklangen, der gør *en by!*«

Jeg tog, støttet af avisen, opgaven på mig og begyndte en formeligt jagt på bestående gamle teatre. Et »frieri« i det bornholmske Rønne endte resultatløst: Rønne ville ikke af med sit vidunderlige teater fra 1824, det ansås for et bornholmsk-nationalt klenodie, som alle troede var Danmarks ældste, eksisterende teater.

10. august 1962 spillede Den jyske Opera for første gang på Helsingør Theater i Den gamle By: Pergolesis »Il Geloso Schernito« – i Holger Bolands oversættelse »Kur mod skinsyge«. By-Orkestrets musici under Per Dreier var iført uniformer efter model fra Det kgl. Kapels fra 1828. Publikum nød det, men musikere har aldrig været meget for »karneval«, og uniformerne forsvandt hurtigt. Skammeligt nok.

Foto: Børge Venge.

Eftersøgningen fortsattes. Det viste sig, at der kun fandtes tre-fire muligheder, blandt dem Helsingør Theater. Jeg mener, det var Den gamle Bys daværende medarbejder, museumsinspektør Waage Petersen, Kalundborg, der som født Helsingørdreng gav tipset. Jeg drog af og kom tilbage med teatret »i lommen«.

»Vil Den gamle By i Århus ha' det, så værsgø'«, sagde den elskværdige direktør N.C. Haagen Petersen på egne og sin mors vegne.

Sagen var den enkle, at Haagen Petersen stod for at rive det gamle teater, der de sidste år havde været biograf, ned til fordel for en ny moderne teaterbygning. Han var mere end lykkelig over at se ejendommen og dens teatersal bevaret i Århus. Det samme var man i Århus, hvor Helge Søgaard havde afløst Peter Holm,

der var død i mellemtiden, som direktør for Den gamle By.

Et samarbejde mellem prokurist C.B. Andersen, senere direktør for Københavns Handelsbank, der var bankdirektør Niels Jensens højre hånd i Århus-banken, Niels Jensen og Den gamle Bys formænd, landsretssagfører C. Holst-Knudsen, og fabrikant Carl Christensen skaffede, efter en håndfuld for-artikler i Aarhus Stiftstidende de nødvendige millioner til genopbygningen.

Helsingør Theater i Den gamle By blev indviet den 2. december 1961 og er Danmarks ældst bevarede borgerlige teater, syv år ældre end Rønnes, viste det sig. Heldet havde været med.

Her havde man, foresvævede det os, en Holbergscene til afløsning af de holbergspil i »byen«, som skuespillere fra Aarhus

Aarhus Teaters vekslende kunstnere har i høj grad været aktive, når det gjaldt nye udspil. Det var Miskow Makwarth, der omkring Århus bys 500-års jubilæum i 1941 og indvielsen af det nye rådhus tog initiativ til nogle meget spændende friluftsspil på Bispetorvet.

I 1950 samlede Karl Stegger sine kammerater på teatret til Holberg-spil omkring en vidunderlig friluftsscene i Den gamle By. Fra 1954 var Holger Perforth leder af disse og endelig fra 1955 til 1963 Ulf Stenbjørn.

Billedet stammer fra opførelsen af »Abracadabra eller Huus-Spøgelse« sat i scene af Gyrd Løfquist sent i 50'erne.

Foto i Århus Teater.

Teater havde begyndt i 1951, Det forunderlige skete, at publikum, der havde elsket friluftsspillene, mistede interessen, da Holberg blev flyttet indendørs i 1963. De malede kulisser havde ikke samme tiltrækning som Reberbanens lige nedenfor. I 1968 gav Ulf Stenbjørn og hans kammerater op efter forsøg også med Molière og Musset. Siden har Holberg faktisk været temmelig hjemløs i teaterbyen Århus.

I stedet blev Helsingør Theater fast tilholdssted for Den jyske Operas sommer-operaer. Det må dog i sandhedens interesse også indrømmes, at dets teatermæssige muligheder er begrænsede, selv om Aarhus Teater i sæsonen 1981-82 havde succes med den som vaudeville-scene. Akustikken er fremragende og den vil – forhåbentlig – stadig have sin mission

for kammeropera, kammerkoncerter og solister. Men desværre nok mest som – museum.

Omkring Aarhus Teater

I 1961 var jeg på teaterjagt igen. Det må hvile lidt. Aarhus Teater må ha' et par ord.

Man har ofte spurgt mig, hvilken teateroplevelse der var den smukkeste i det halve århundrede, jeg skrev om teater i Århus.

Jeg har aldrig været i tvivl om svaret.

Udenfor scenen har det så absolut været den eneforestilling, som Carl Alstrup gav for mig på Royal en aprilnat i 1938 og Erik Henning-Jensens afskedsaften efter 31 år som scenens leder den 16. maj 1954.

Carl Alstrup havde spillet hovedrollen i

sæsonens sidste forestilling, dramatiseringen af Selma Lagerlöffs »Kejseren af Portugalien«. Jeg havde ligget på knæ for en samtale med min første ungdoms mandlige revy-ideal og blev så inviteret til en komsammen en aften efter forestillingen.

Der var dækket et overdådigt bord på den store, 61-årige skuespillers værelse. Vi begyndte at snakke, og så skete det, der ikke overrasker nogen, der oplevede Alstrup på tomandshånd: i fem timer spillede han alle verdensteatrets helteroller for mig ensomme.

Mens Kean, Hamlet og Othello udfoldede sig for mine undrende, men også betagne øjne og øren, kom smørrebrøddet på de pyntede fade mere og mere til live. Jo mere laksen, rejerne og roastbeef'en duftmæssigt udfoldede sig i det hermetisk tillukkede rum, des stærkere forvandlede den oprindelige appetit på alt det gode til kvalme.

Alstrup sansede intetsomhelst andet end sit kunstneriske ego, og hans »spil« var en oplevelse, men jeg drog nu alligevel et lettelsens suk, da jeg i den lyse morgen igen kunne indånde Bispetorvets friske luft.

Festlighederne omkring Erik Henning-Jensens afsked i 1954 tog for mig deres begyndelse i den årle morgen. Vi havde været naboer uden at dyrke samvær uden for arbejdet. Denne morgen var han i telefonen, inden jeg var kørt på avisen: »Kan De ikke lige kikke ind?« – Jo, dengang var man De's.

Den 67-årige teaterdirektør stod i den åbne dør med anledningen til invitationen i hånden: kong Frederik IXs hilsen til dagen: Ingenio et Arti, den højeste udmærkelse, der kan tildeles en dansk kulturperson. Jeg skulle se den, inden han

drog på teatret, og følte det som *mit* ridderlag som tak for godt samarbejde.

Aarhus Teater stod på glødende pæle den ganske dag frem til kulminationen, aftenens festforestilling med den afskeds-tagende i en af hans teaterlivs store roller, Gamle Levin i »Indenfor Murene«, omgivet af sin fru Karen, der spillede Sarah Levin, og bl.a. Gunnar Lemvigh, Ove Steen-Müller og Ulf Stenbjørn.

To hundrede var inviteret, deriblandt statsminister Hans Hedtoft og undervisningsminister Julius Bomholt, samt fem teaterchefer anført af Det kgl. Teaters Henning Brøndsted og arvtageren Poul Petersen og hans kone, skuespillerinden Mime Fønss.

Det helt store skuespil udfoldede sig, da Erik Henning-Jensen, nu omklædt i kjole og hvidt og med dagens hæderspris i reverset sidst af alle forlod teatret og begav sig over Bispetorvet til nattefesten på Hotel Royal. Hundreder havde fyldt torvet for at sige farvel, tak og lykke på rejsen til den mand, som i 31 år, ofte under svære økonomiske vilkår, havde gjort Aarhus Teater til Den jyske Nationalscene.

Det var et bevægende skuespil, som selv den fremragende instruktør Erik Henning-Jensen ikke kunne have gjort bedre. Hvor rig en afsked var det ikke i forhold til årene efter, hvor fire teaterdirektører på rad sagde farvel uden tak i en, har jeg ofte syntes, ufortjent anonymitet...

Blandt oplevelserne på den »private« teaterfront, vil jeg også fremhæve min begejstring, da det lykkedes at få et interview med Bodil Ipsen, da hun første gang kom som gæst.

Sagen var, at den store skuespillerindes store instruktør i de år, Edwin Tiemroth, vogtede sin dame, så ingen kom hende nær. Var det hendes eget ønske – eller? Jeg havde sat mig for, at jeg ville *ha'* det

Erik Henning-Jensens afskedsaften i 1954 efter 31 års slidsomt virke på Aarhus Teater står uforglemmeligt præget i erindringen. Ikke blot virak'en på scenen, hvor han for sidste gang spillede gamle Levin i Henri Nathansens »Indenfor murene« eller souper'en med de fine gæster på Hotel Royal, men især på grund af den hyldest, som den gamle direktør blev genstand for, da han ledsaget af teatrets formand, landsretssagfører Arthur Ilfeldt, til fods i hjøle og hvidt bevægede sig ad teatertrappen over det tæt fyldte Bispetorvet til Royal.

Foto i Århus Teater.

interview. Han havde lovet at formidle, men dagene gik, og intet skete.

Jeg vidste, at fruhen hver aften efter forestillingen indtog sin middag i selskab med instruktøren ved et reserveret bord på Royal. Jeg havde placeret mig så skjult for dette bord som muligt og fulgte fra min plads det aftalte spil, hvor hotellets portier, Andreassen, eller var det receptionschef Rudolf Hillebrandt, skulle kalde Edwin Tiemroth til telefonen.

I samme nu, Tiemroth var forsvundet, stod jeg ved fru Ipsens bord. Det elskværdigste smil: »Næh, godaften. Vil de ikke sidde?« Da Tiemroth vendte tilbage fra »telefonen, som forsvandt«, var vi midt i interviewet...

Den slags elsker en journalist.

Min oplevelse af Aarhus Teaters fem direktører i de 50 år, jeg har haft teatret som stofområde, er fremsat i bogen til »det nye Teaters« 75 års jubilæum 1975. Det er der ikke grund til at gå i detaljer med igen, men ting er dog blevet stående som særligt lysende:

Blandt disse må især nævnes Erik Henning-Jensens Holberg-kavalkade til 50-året i 1950; seks af den gamle komedieskribers bedste på rad, plus Oehlenschlägers »Sct. Hansaften-Spil« og en jubilæumsballet. Musikken til denne aften var komponeret og dirigeret af Emil og Morten Reesen, far og søn.

Poul Petersens ni sæsoner (1954-1963) blev markante ikke blot ved Bodil Ipsens gæstespil i hendes livs kunstneriske sen-

Aarhus Teater var i Poul Petersens cheftid 1954-1963 det første i Danmark, der spillede de store »absurde«: Tardieu, Ionesco og ikke mindst Samuel Beckett. Hans »Vi venter på Godot«, 1956, vakte ikke blot diskussion men forårsagede hver aften, det blev opført, udvandring af forargede - uforstående - publikum'ere. Hovedrollerne som vagabonderne havde teatrets »to store gamle« Gunnar Stryhn og Wm. Knoblauch.

AARHUS TEATER

Sæson 1955-56

Hver aften kl. 20 - Kun kort tid

VI

VENTER

PÅ GODOT

Spil i 2 akter af SAMUEL BECKETT

Isenesættelse: PALLE KJÆRULFF-SCHMIDT

DE MEDVIRKENDE:

Wm. Knoblauch - Gunnar Stryhn - Paul Smyrner - Ulf Stenbjørn - Preben Harris

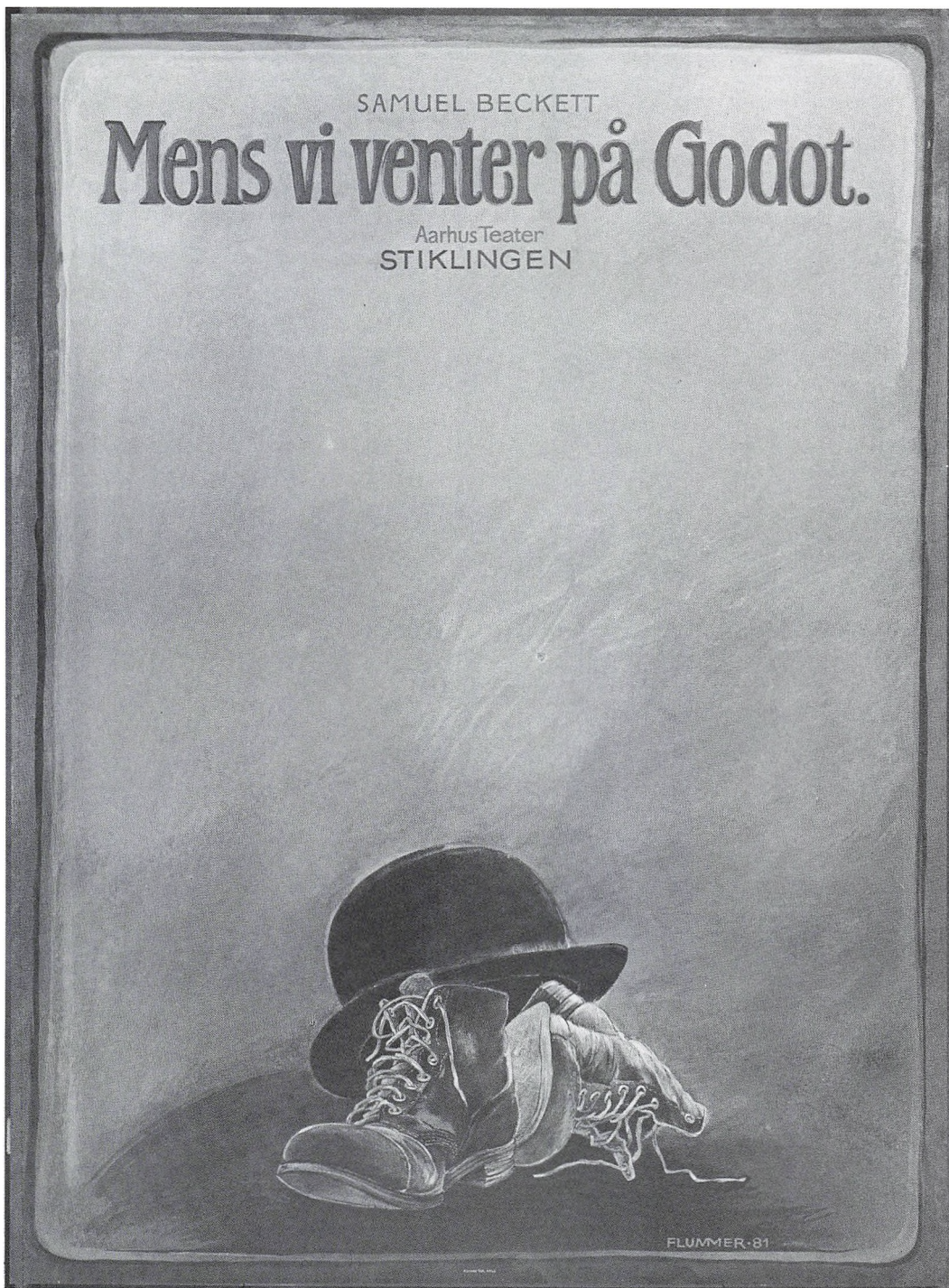
Billetter kan købes og forudbestilles 6 dage frem uden forhøjelse i Scalas forhal kl. 14-18.

Desuden billelsalg til selve forestillingsdagen kl. 18-20 i teatrets forhal. Telefon 2 26 22

Adgang for Jydsk Folkescene (2 dage frem)

KARHOLM LITHO/STYRE/STYRE

Plakaten fra opførelsen af »Godot« i 1956 hører til den tids typiske – lidt primitiv i udformningen, og uden nogen kunstnerisk kvalitet. I 1981 – da Stiklingen genoptog skuespillet – havde den kunstnerisk udformede teaterplakat forlængst vundet indpas på teatret. Maleren Kai Flummer udtrykte stykkets idé på denne måde.

Dagens Aarhus Teater er blevet berømt for sin evne til at opføre musicals, så »det ligner dem i Amerika, hvor kunstarten er skabt og rendyrket«. Erik Henning Jensen var først ude med »Annie get your gun« i sæsonen 1950-1951. Poul Petersen fortsatte med »Masser af guld« og »Rose Marie«, der havde været Vennelyst Teaters største succes, Allan Fridericia nåede at spille »Kiss me Kate«, Tiemroth »Boy friend«, »Canterbury Fortællinger« og »Spillemand på en tagryg«, men det var først med Henrik Bering Liisberg, at musical'en nåede de helt store højder. Billedet er fra »Canterbury«. Personerne Annie Jessen og Aksel Erhardtson.

Foto i Århus Teater.

sommer (1955-1956), men nok især ved opførelsen i 1956 af Samuel Becketts »Vi venter på Godot« – den første i Danmark og med Gunnar Stryhn og Wm. Knoblauchs som dansk scenes mest uforglemmelige vagabonder. Det blev to sæsoner senere optakten til først Ung Scene, så Forsøgsscenen. Det absurde teater havde hermed holdt sit indtog ikke blot i Århus, men i Danmark. Drivkræfterne bag det var

ikke mindst eleverne Helen Mathiassen og Preben Harris.

Det var også Harris, der først indledte samarbejde med maleren Preben Hornung, der netop arbejdede på sit vægbillede til universitetets konsistoriesal, et samarbejde, der også gav oplevelser i Allan Fridericias tre-et-halvt år. Engagementer af den russiske instruktør Sergei Majorov blev de tre sæsoners højdepunk-

Det var Allan Fredericia, der i sin direktørtid 1963–66, for alvor begyndte at knytte nutidige billedkunstnere til teatret som scenografer. Til hans foretrukne hørte maleren Preben Hormung, hvis plakater til Bertolt Brechts »Huslæreren«, i november 1964 ses her. Andre var den franske berømt Bernard Daydé og Hans Scherfig, der stod for den opsætning af Lermontovs »Maskeraden«, som kom til at koste Fredericia livet som teaterchef.

BERT BRÉCHT

HUSLÆREREN

AARHUS TEATER

ter og iøvrigt fru Elsa Marianne von Rosens Den Skandinaviske Ballet som den allerførste tilskyndelse til det store balletpublikum, Århus mønstrer i dag, ikke mindst gennem Festugernes tilbud.

Det var Majorovs opsætning af Lermontovs »Maskeraden« – i dekorationer af Hans Scherfig – der i utide kom til at koste Friedericia hovedet: 200.000 kr. beløb regningen sig til. Det var nok til skandaleoverskrifter dengang.

Edwin Tiemroth, der var imødeset med store forventninger, kom sikkert ti år for sent. Han burde nok have været Erik Henning-Jensens efterfølger, men bestyrelsen var angst for, at ægteparret Clara Østø-Edwin Tiemroth ville være for »rødt« for Århus. »Livsens Ondskab«, Gustav Wieds komedie blev hans største publikumssucces: 75 opførelser, uhørt i dagens Arter-system og næsten dobbelt så mange, som man nåede med »Spillemand på en tag-

ryg«, der havde Wandy Tworek som gæst. Tiemroth er iøvrigt indskrevet i teatrets historie som den, der i efteråret 1968 indviede Studio-scenen – med Peter Weiss og José Triana.

Efter Tiemroths syv sæsoner holdt så musical'en sit indtog på scenen på Bispe-torvet med engagementet af Henrik Bering Liisberg i 1973, den genre, som Århus siden har rendyrket med mere held end nogen anden dansk scene, også under Liisbergs arvtager Jacob Kielland. For Bering Liisberg var den nye danske dramatik magtpåliggende, som den havde været det allerede, mens han var leder af Svalegangen. Blandt hans nyskabelser var ikke mindst oprettelsen af den nye institution i dansk teater: ansættelse af unge forfattere i »teaterlære«, der foreløbig har ført til udvikling af hele den række unge, der i dag skriver til dansk teater: fra Steen Kaa-løe over Jens Aarkrog og Vita Andersen til fra næste sæson Svend Åge Madsen.

Og så er vi nået til det, jeg kalder teatret ved siden af TEATRET i Århus.

Svalegangen i Vestergade

Det var mig, der gav adressen, da et trekløver af Aarhus Teaters unge i efteråret 1962 begyndte at lede efter et sted, hvor de kunne udfolde sig efter teatertid, og når der blev holdt sommerferie. Det bestod af Preben Harris, 28 år, samt hans nære venner, John Hahn-Petersen, 29 år, og Gyrd Løfqvist, der med sine 42 år stadig var spillevende og foretagslysten.

Adressen lød apoteker Schmidt, Svane-Apoteket i Vestergade. Jeg havde formentlig fået den af frk. Agathe Meyer, hvis far, apoteker A. Meyer, havde været blandt de mænd, der 1900 kunne give byen et nyt, tidssvarende teater – det nuværende. Tidssvarende var det lige bortset fra, at man først i sidste øjeblik fandt

ud af, at man helt havde glemt skuespiller-garderoberne.

Jeg havde fra de første år omgåedes det teaterinteresserede trekløver Agathe Meyer, fru ingeniør Gertrud Harding og fru læge Hagerup, ikke mindst frk. Agathe, der havde bevaret ungdommens »teatergalskab« også ud over de år, da hun udfoldede sig i »Fru direktør Møllers Dilettanter« på loftet over det faderlige ophavs Vestergadeapotek.

Det var dog ikke Århus første »apotek-teater«. Det skal søges helt tilbage til årene omkring begyndelsen af 1800-tallet, hvor scenen på apoteker T.T. Reddelins Løve-Apoteket, i 1816 »leverede« den første århusianske skuespiller til Det kongelige Teater. Skuespilleren N.C. Rosenkilde (1786-1861) udviklede sig på Kongens Nytorv fra lyrisk sangelsker til stor komiker. Allerede året før hans afrejse til København havde Det dramatiske Selskab, der havde haft tilhold på apoteket på Store Torv, sluttet sig sammen med Kronprindsens Club til Selskabet Polyhymnia, der så den 17. januar 1816 kunne åbne byens første »rigtige« teater i Kannikegade ved siden af Polyhymnias skønne, sagnomspundne lokaler i den ejendom, der er Aarhus Stiftstidende's nuværende hovedbygning.

Løve-Apotekets teater forsvandt, da ejendommen blev erstattet af den nuværende. Vestergade-apoteket stod – og står – endnu, gemt, men ikke glemt.

Det var her, »de tre musketerer« og jeg en aften i efteråret 1962 ringede på og spurgte apoteker Schmidt og frue, om vi kunne få lov at kigge op på, hvad vi troede var Århus' allerførste scene.

Det blev et nej. Vi fik ikke engang lov at kikke. Apotekerens lod vide, at de ikke »skulle have noget af at have folk løbende oven på ho'det af sig!«

Det blev i stedet antikvarboghandler

Finn Böckmann, der kom til at give rum. Han var netop flyttet fra ejendommen over for apoteket til Vestergade 34 længere nede og havde selv syslet med tanker om at skabe liv i og omkring det mere end 200-årige, skønne baghus med bindingsværk og svalegang – den, der kom til at give navn til foretagendet.

Svalegangen, den gang Danmarks mindste teaterum, blev indviet den 3. juni 1963 med kabaret'en »Du store Verden«. Det var den: med ord fra Brecht over franske og afrikanske digtere til Harold Pinter og af vore egne Peter Seeberg, Klaus Ribbjerg, Erik Knudsen og den purunge Århus-debutant Svend Åge Madsen. Musikken var af den endnu lokale komponist Erling D. Bjerno, der selv sad ved klaveret med venen, Olav Gullbransson, dengang solo-oboist i By-Orkestret, ved sin side. Det blev begyndelsen til Bjernos karriere som teaterkomponist. Dekorationerne var skabt af Jørgen Jacobsen, »den røde maler fra Sminge«, og maskerne af tegneren Asger Muchitsch. Aktørerne var foruden af de tre Elin Reimer og Hanne Ribens, begge fra teatret.

Det blev en succes fra starten. Salens 54 pladser var besat hver aften. Også de fire på trappen op til bar'en og det udstillingslokale, som Kunstmuseets unge direktør Minna Heimbürger (nu Ravelli) havde påtaget sig at finde emner til. Så stor blev succes'en, at forestillingen kunne genoptages året efter og følges af endnu to med tekster af »nye« som Benny Andersen og polakken Slawomir Mrozek (»Tango«).

Nyskabelser i Rosensgade

Det hele varede til 1966, da kommunen ofrede fortidsdyllen for Vestergade-gennembruddet. Indtil da havde kommunen kun bidraget med byggetilladelsen, men nu forærede man Svalegangen både hus

I maj-juni 1963 blev der gjort klar til åbningen af det første »Svalegangen« – i antikvarboghandler Finn Böckmanns 200-årige gård bag ejendommen Vestergade 34. Alle tre initiativtagere var i sving. Fra venstre ses Preben Harris, Gyrd Løfquist og John Hahn-Petersen, og på svalegangen Finn Böckmann i færd med at vande blomsterkassen. Foto: Aarhus Stiftstidende.

og indretning i ejendommen i Rosensgade, der havde været Århus bys allerførste hospital. Igen var den med svalegang, men knap så idyllisk. Salen var med sine 90 pladser noget større end den tidligere, men scenen, som man »glemte« at søge bistand til hos blot et eneste teatermenne-ske, var næsten umulig med kun én tilgang og næsten ingen plads til dekoratio-nerne.

På det tidspunkt var John Hahn-Peter-sen draget af, og i 1967 sagde også Preben Harris byen farvel for at blive leder af først det forstadskøbenhavnske Gladsaxe Teatret og kort efter det ærværdige Fol-keteatret på Nørregade. Med sig tog han hele staben af venner fra Svalegangen og teatret. Den er stadig kernen i hans teater.

Hans efterfølger blev den 27-årige Henrik Bering Liisberg, mag. art., instruktøruddannet i London, teateranmelder ved Information og medstifter af det kø-benhavnske Boldhusteatret. Som ekstra opmuntring tildeltes scenen det første of-fentlige tilskud, 50.000 kr. fra kulturmini-steriet, ligesom kommunen også fra året efter begyndte at yde økonomisk støtte til teatret.

Blandt de tidlige begivenheder på den nye Svalegangen var i 1968 en revy sat op af tre af Aarhus Teaters yngste: Aksel Erhardtson, Asger Bonfils og Peter Esz-terhas. Den sidste var blandt 1956-flygt-ningene fra Ungarn og var først »i pleje« hos en dommerfamilie i Viborg, der hid-kaldte mig, for at jeg skulle høre den store knægt recitere Henrik Ibsens »Peer Gynt«. Dette havde ført til, at han nu var blevet elev på teatret.

Det er nu ingen af dem, det drejer sig om, men derimod forfatterparret bag re-vyen: den unge forfatter Ulf Steen Hansen og vore dages digter, Lean Nielsen, 23 år. Steen Hansen havde forud gjort en bør-nekomedie, »Den usynlige Hund«, som

Elin Reimer satte op i Vestergade, deref-ter en revy, og nu skulle han altså levere en mere.

Steen Hansen og Lean Nielsen var løbet på hinanden i det københavnske minefelt. Et par opløbne gutter – begge over 190 centimeter – der fandt hinanden i kærlig-hed til Dostojevskij. Kort efter skaffede Steen Hansen den fem år yngre kammerat et job, som bud på B.T., hvor han selv arbejdede. Det varede et halvt år, så blev Steen Hansen journalist på avisen, mens Lean Nielsen vendte tilbage til de stadigt vekslende arbejdspladser: »avisbud, ar-bejdsmand på havn og i skov, fabrik osv. samt reserve på et postkontor«, som han udtrykte sig i sit livs første interview, som vi lavede på »Færgeskroen« i Skolegade, den gang mit foretrukne tilholdssted, når jeg skulle ha' fred med et offer.

Under vore samvær her mælede han dog, mærkeligt nok, aldrig et ord om sin barndom på optagelseshjem eller de ople-velser til søs, som han indtil nu har bygget sit digterskab på siden debut'en i 1971.

Hjertegribende beskeden var han, når han læste sine første digte op for mig i det tyste, om formiddagen lidt skumle lokale. Han var i dyb tvivl om, hvad det hele vel kunne blive til, men det stod dog lysende klart, at her var en ung digter ved at grave sig ud af en trist, tragisk og hamber fortid.

Med Bering Liisberg blev Svalegangen et rigtigt teater. Vægten blev stadig lagt på nye, især danske dramatikere, der ind-til da i mange år nærmest havde været »ikke-eksisterende«. Århus fik sine og ikke de ringeste – fra Svend Åge Madsen og Niels Schou frem til de sidste års Tage Skou-Hansen og Jens Aarkrog.

Gennembrud blev det også til for Leif Petersen, hvis »Alting og et Posthus« blev teatrets største succes i Liisberg-tiden, med Ann-Mari Max-Hansen og Ole Ernst i hovedrollerne.

1970 forlod Henrik Bering Liisberg Svalegangen for at blive direktør for Det danske Teater. Her diskuterer han – omkring en håndfuld Top – sin allerede lagte repertoireplan med efterfølgeren, Waage Sandø (dengang endnu: Petersen). Fra venstre Merete Lillesø, stadig det nu ikke mere så lille teaters bogholder, Finn Bøckmann, Waage Sandø, Bering Liisberg og Merete Ankjær, i dag i Informationen på Aarhus Teater.

Foto: Aarhus Stiftstidende.

Bering Liisberg havde succes hele vejen, til han i 1970 tog mod tilbuddet fra Det danske Teater, hvorfra han 1973 igen skulle komme tilbage til Århus som direktør for teatret på Bispetorvet, indtil han 1979 blev chef på Kongens Nytorv.

Der var sorg, da han rejste fra Svalegangen, der i de ind imellem triste stunder på Aarhus Teater i stigende grad blev det, man søgte, når det gjaldt spændende sceneudfoldelse. Det var dog unødvendigt, viste det sig, da den 36-årige skuespiller ved Aarhus Teater, Waage Sandø (Petersen) overtog.

Waage Sandø havde ikke gjort sig særligt bemærket på Århus-scenen indtil da. Nu foldede han sig ud både som aktør og instruktør, snart med betydelig vægt både på børneteater og opsøgende teater.

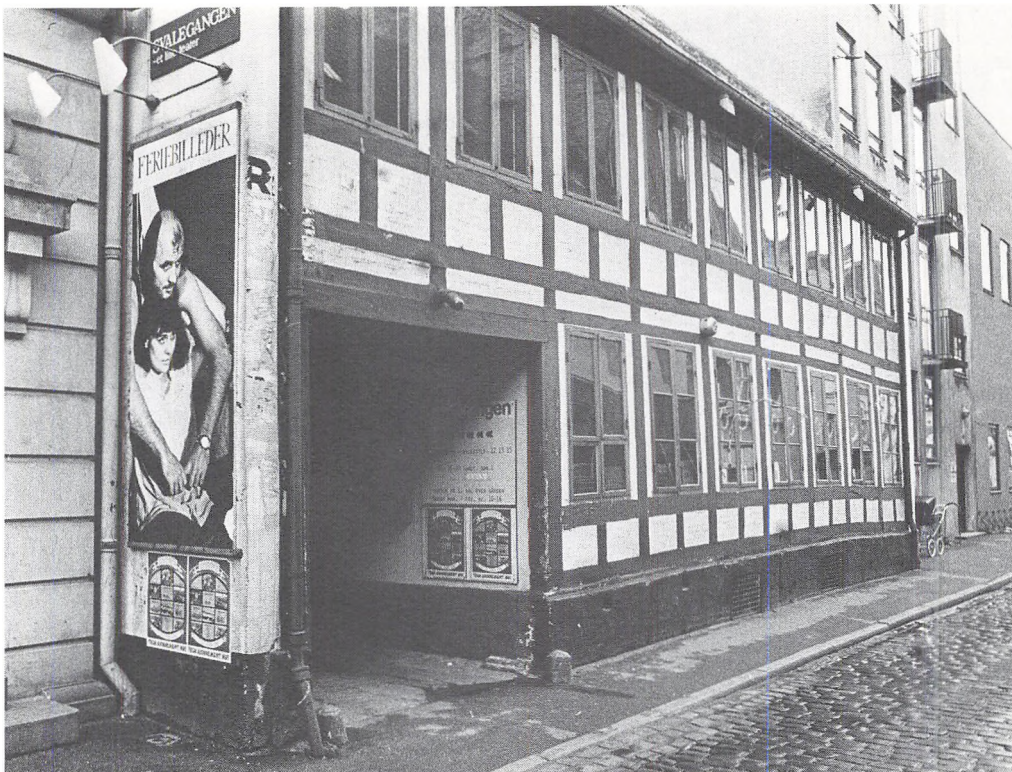
Et par højdepunkter var amerikaneren Heathave Williams »Strøm«, det dristigste

spil i Århus indtil da, og englænderen Keith Johnstones »Den sidste fugl«, beatmusical'en »Salvation« og »Teenagerlove«, hvori Waage Sandø ligesom i Dario Fo's »En tilfældig anarkists hændelige død« havde stor personlig succes som skuespiller.

Allerede i 1972 begyndte han at klage over, at Svalegangen var »for lille til at oppebære de tilskud, der er nødvendige for at drive anstændigt teater«. Hovedpinen blev ikke mindre, da Svalegangen foruden sommersæson i Tivoli Friheden i en 2-årig forsøgsperiode fjøede den storartede, men på besynderlig vis publikumsfjendske Gellerup-scene til.

Mens Rainer Werner Fassbinders »Petra von Kant« græd sine bitre tårer for stuvende fyldte huse i Rosensgade, sat i scene af den store instruktørs danske profet Chr. Braad Thomsen, stod Gellerup-

Vestergade 34 var en skønhed, men rammerne omkring det andet Svalegangen (1966–1981) var heller ikke ringe. Her ses facaden i Rosensgade til ejendommen, der i sin tid var Århus bys første hospital. Bøckmann flyttede med og havde sin butik i stueetagen, hvor der stadig er antikvariat. Scenen benyttes, efter at Svalegangen nylår 1982 fik overladt Kasino i Rosenkrantzgade, af vekslende teatergrupper.
Foto: Jens-Kristian Søgård.

scenen næsten tom, hvad enten det nu gjaldt genhøret med »Melodien, der blev væk« eller Frank Zaver Kroetz's første spændende spil på dansk scene på gæstespil fra Stadttheater Darmstadt.

Svalegangen bragte byen ry som langt forud for det tornerosesovende københavnske teater. Hele vejen var den ung og måtte vel derfor naturligt ende som byens første kollektivscene. Waage Sandø afløstes af den ambitiøse, men højt teaterbevandede Hans Rosenquist, der havde suget totalteater-drømme til sig hos Theatre du Soleil i Paris. Et par gode udspil havde han i Gellerup, men uden rigtigt at kunne finde gruppens melodi.

I marts 1976 konstitueredes den nye teaterform for alvor omkring Palle Jul. Jørgensen, en 33-årig lektor fra Institut for Dramaturgi på universitetet og siden

1969 knyttet til Aarhus Teater, hvor han havde haft sin egen gruppe. Med sig fra Bispetorvet tog han en række af de unge. Sammen med Klaus Wegener, der allerede i 1972 havde forladt Aarhus Teater, har de ført ordet indtil nu: Elsebeth Sten-toft, Anne-Vibeke Mogensen, Peter Bork og Casper Koch, der allerede på teatret havde vist evner som instruktør, og nu ofte delte opgaverne med Asger Bonfils, som fra sin tid som leder af skuespiller-skolen havde stået gruppens kerne nær.

Til gengæld blev så en af de først udvandrede, Finn Hesselager den, der overtog Bodil Lindorffs 20-årige børneteater i Vestergade i en skøn gård tværs overfor Svane-apoteket. Som børneteater – i dag med navnet »Filuren« – er det et af landets ældste. Der er stadig teater i Vestergade.

I Svalegangens sidste år i Rosensgade

Staben på Vestergade 58.
 Til venstre Ingelise
 Dyrholm med sin mand,
 der var regnskabschef for
 foretagedet, i midten en
 uidentificeret »Ingelise« og
 på højre sløj Okkings
 medbevillingshaver og
 kunstnerisk højrehånd,
 Palle Jul. Jørgensen, i dag
 leder af Svalegangen,
 samt Karen Kvist, »58«s
 altmuligmand, og fru
 Palle Jul. Jørgensen. Plus
 – naturligvis – Okking
 svævende over det hele.
 Foto: Aarhus Stiftstidende.

var det først og sidst det politiske teater, der blev dyrket. Fra nytår 1982 overtog teatret det gamle forlystelseshus Kasino i Rosenkrantzgade efter ombygning fra studie for Danmarks Radio. Da var man begyndt at ønske gruppen fornyelse. Vil den komme?

Tre år i Vestergade 58

I mellemtiden havde der været endnu et teater i Vestergade, Jens Okkings »Vestergade 58« i baggården til familien Hempetersens skønne ejendom – igen en drømme-kulisse.

Jens Okking er nyboderdreng med en broget fortid såvel til søs som på landjorden. Han har været arbejdsmand, gøgler og ind imellem også studerende, og dukkede først op i byen omkring Studenter-scenen.

Okking er på en gang sart og vulgær. Han havde dristige planer om det helt store teater ikke blot »nede i kælderen« eller på loftet, men også i gårdmiljøet, hvor han tænkte sig, at Kasper Rostrup skulle sætte Holberg op.

Kasper Rostrup satte den første forestilling i scene, hvori elevskolens andet enfant terrible, Erik Wedersøe, var med i

sin første rigtige rolle. For Okking selv var arbejdet med teatret en udvikling, som kulminerede, da han i marts 1967 valgte at spille titelrollen i O'Neills gigantiske »Kejser Jones«, der aldrig tidligere var givet på scenen i Danmark.

Okking var enegænger og anarkist og hverken kunne eller ville behage, og da slet ikke »sådan no'n røvhuller til byrødder, der forlangte både regnskabsføring og fastlagt repertoireplan«. Efter knap tre bevægede år fulgte hans sammenbrud og opgør, også med mig, der havde fulgt hver af hans skridt, fordi han var så dynamisk og spændende: »Det er din skyld faktisk. Du sidder jo på den store avis. Du kunne have støttet mig...«

Vi er stadig fine venner.

Vestergadefamiliens søn, den 23-årige Jens O. Helm-Petersen rykkede ind. Han havde været blandt stifterne af Jazzhus Tagskægget. Vestergade 58 blev til »Trinbrædtet«, et forum for tidens nye mode, folkesang og jazz. Ungdommen stormede til, ligesom da han i Festugerne etablerede »Boblen« på Bispetervet, indtil den blev så »populær«, at politiet lukkede.

I november 1973 drog han som vagabond gennem Europa med hele familien. Adressen er i dag: fåreavler Jens O., Søvig ved Lindum.

Siden har »Trinbrædtet« udviklet sig til Musikernes Hus, stadig et mødested for de unge.

De nye teatergrupper

Der havde været fire rebeller på elevholdet på Bispetervet. Foruden Rostrup og Wedersøe også den førromtalte Finn Hesselager og Ove Raskmark, der i dag efter »udlændighed« er tilbage og medarbejder både på teatret og i Hesselagers »Fileren«.

Et internt opgør gjorde, at tre af de fire

blev relegerede eller selv valgte at forsvinde. Kasper Rostrup var den, der blev, og sluttede af med instruktør-debut'en på Dario Fo's »Marcolfa«, som både blev succes og hans indgang til dansk teater. Om talenterne hos de fire var ingen i tvivl. De var blot for udisciplinerede for det etablerede og forløbere, kan man sige, for ungdomsoprøret, eller hvert fald for den nye tid i teatret.

De havde dog også inspiration udefra og fik »assistance« af en række mænd med øjne og øren åbne for det nye. På Århus Teater må nævnes Allan Fridericia og Preben Harris, i Vestergade Jens Okking og desuden den i de år meget aktive Århus Studenterscene. Og så da minsandten også Jørgen Leth.

Wroclaw-mimerne havde været den første budbringer om »det ny teater« med toforestillinger-gæstespiilet i november 1963 under Henryk Tomaszewski. Med sin dyrkelse af krop og pantomime, satire og groteske, poesi og fantasi var denne polske teatergruppe »en fornyelse i internationalt teater«, som det hed i programets præsentation.

I årene 1965-67 dukkede »det ny teater« for alvor op i Århus, først med Jørgen Leths fortvivlede forsøg på at spille »Hamlet« i Svalegangen i Vestergade, så med Studenterscenens forspil til La Mama-caféteatrets besøg 1966-67, og endelig med Odin Teatrets ankomst til Danmark med Århus som første station.

Jørgen Leth, der allerede som gymnasiast var blandt de unge, der kom »løbende« på besøg hos mig på avisen, kom nu med en nyopsætning af Shakespeare.

Teatersalen var blevet malet kongebå. Spillet af en række unge var i høj grad stileret, og det var mere, end Jyllandspostens teateranmelder Jens Kruuse kunne bære. Han både vred sig og brølede af grin. Ubarmhjertigt syntes jeg, der var

dog intentioner. Stykket blev en total fiasko hos kritikerkaren.

Studenterscenen var faldet for den unge amerikanske forfatter Paul Foster og spillede i maj to af hans små spil, sat i scene af Jens Okking og Lis Vibeke Jørgensen, senere Waage Sandøs medarbejder i Rosensgade. Okking selv var på scenen i to små roller i »Spil for bolde«.

Paul Foster hørte til gruppen omkring den sorte Ellen Stewart, som havde grundlagt det amerikanske caféteater La Mama i New York, som skulle få indflydelse både på dansk og europæisk teaterliv. I 1966 kom hun selv til byen med sin trup, der forude Foster nu også talte den geniale instruktør, Tom O'Horgan. Det blev til spændende forfriskende teater både på det første Svalegangen, i Stakladen i Studenternes Hus og i 1967 også i Vestergade 58, hvor O'Horgan for første gang satte Paul Fosters amerikansk-historiske drama »Tom Paine« op.

Som punktum var der selve nytårsaften 1966-1967 på Aarhus Teater gæstespil af endnu en amerikansk gruppe, »The Living Theatre« med Jean Genéts »Stuepigerne« spillet af mænd og »Mysteries and Other Small Pieces«.

Jeg mødte Edwin Tiemroth på Bispetorvet nytårsmorgen. Han havde været til forestillingen og lagde ikke skjul på, at han var både rystet og forarget:

»At bruge *teatret* til sådan noget!«

Det afgørende og blivende var dog Odin Teatrets landing i Århus i november 1965 med den norske forfatter Jens Bjørneboes »Ornitofilene«, opført i Flatausalen i Koncertpalæet, som nu også er en del af Aarhus Stiftstidendes kompleks på Bispetorvet.

Jens Kruuse var atter rystet, så stærkt, at han midtvejs måtte på gaden for at få vejret. Men efter forestillingen gik han

hjem og skrev en af sine *store* anmeldelser under overskriften »Åbent teater uden grænser. Et besættende møde i Århus med Eugenio Barba og hans norske trup, som gennemlever et digt, skabt over et mærkeligt stykke af Jens Bjørneboe«.

Og anmeldelsen fortsatte:

»De opfører ikke noget, de gennemlever. Jeg brugte udtrykket trænet op om Eugenio Barbass virke med disse norske studenter, eller hvad de nu er. Det er der mening i. De er akrobater. De behersker i helt urimelig dygtig grad deres krop til kraftudfoldelse og til menneskeligt udtryk. De fungerer med en kraft og styrke, som ellers kun circusartisten kender...

Sprogligt vil det nok komme til at knibe for de forhåbentlig mange unge danske tilskuere, der skal samles i dag og i morgen. Men grundidéen er så klart udtrykt mimisk og plastisk, at ingen vel behøver være uforstående. Sandt gribende... mere opmuntrende syn er sjældent set.

Og, så er det fest og henrykkelse at være til stede. Ved denne dybe alvor.«

Anmeldelsen ramte plet. Det var teater som aldrig før.

Forsøget på at gøre Odin til et århusiansk teater blev negativt. Bystyret kendte ikke sin besøgstid. I stedet blev det Holstebro, der åbnede for pengekasen og dermed sikrede sig plads i teaterhistorien, ikke blot den danske, men verdensteatrets. Det kunne ingen vide med sikkerhed, da Eugenio Barba nok også i begyndelsen rystede sin værtsby, efterhånden som det gik op for den, at der her ikke blot var tale om et teater, der spillede »stykker« – tilmed ofte stumme – men om et dansk laboratorium, der mindst ligeså meget beskæftigede sig med skuespillerens og teaterkunstens væsen.

Allerede året efter åbnede Eugenio Barba sit første kursus i teater i lokaler, som Holstebro havde stillet til rådighed, først en skoles gymnastiksal, men hurtigt

et eget hus med teatersal indrettet til formålet. Det var en sensation i dansk teaterliv, og omgivet af megen latter, fordi Barba krævede, at man skulle smide skoen, før man betrådte øvelsespladsen, og fordi det kunne se ud, som om det eneste saliggørende var kropssproget.

Latteren hørte hurtigt op. Man opdagede, at der var alvor med i spillet, som Jens Kruuse altså fra første færd havde set. Odin har bragt navnet Holstebro på verdenskortet for at sige det populært.

Barba er blevet inspirator for teatret i hele verden. Ikke mindst i kraft af det »tredie teater« har han via spil for helt teaterukyndige i Syditalien ved sine besøg fået betydning for teatergrupper i de sydamerikanske diktaturstater. De kan nu ved modeller fra historien og andre landes revolutioner fortælle, »hvordan det også kan gøres«, uden de ord, diktaturer og diktatorer er så rystende angst for.

Et stumt teater og et farligt teater.

Jeg prøvede gennem mange år, når vi var sammen, at få Eugenio Barba til at definere sit/sine mål. Jeg fik nok svar, men hver gang mandede samtalen ud i et venligt, lidt overbærende, både blidt og drilsk smil.

Det er nok, fordi spørgsmålet er »umuligt«, og fordi den enkle sandhed bag Barba og Odin Teatret er, at det stadig er under fornyelse. På vej...

Århus er i dag den danske by, hvor Odin Teatret har sat sine stærkeste spor, direkte som indirekte. Vi har kunnet følge hele udviklingen og se de forestillinger, de fleste af dem, der også blev resultatet, på Aarhus Teater, på Kunstmuseet, i HUSSET og på gader og stræder. Århus var således i 1976 den første by uden for Holstebro, der kom til at opleve det fantastiske gadens teater, som det først havde udfoldet sig for »de umælende« italie- nere.

Samme år fik vi vort eget gadeteater, Jan Torps Kaskade Teater, som den tidligere Odin-tilknyttede begyndte med en kammerat. De to er i dag blevet til ti m/k'er og fem årlige opsætninger på 300 skuepladser. Det århusianske teater er efterspurgt i hele landet som et betydningsfuldt led i »Det Rejsende Børne- og Opsøgende Teater«, der har givet dansk teater ny og frodig blomstring, et opbrud – Jesper Kleins udtryk – fra »ARTE-svøbens bekvemmelighedsteater«.

I Odin Teatrets fodspor

Århus står med 26 grupper og det i sommeren 1979 oprettede Århus Teater Akademi i første række i denne helt fantastiske grøde i dansk teater.

Teater Akademiet er allerede ikke så lidt af en fabel, endnu et »laboratorium« på dansk grund og denne gang helt vort eget, selv om det både bygger på og følges med ikke blot interesse, men også aktiv støtte fra såvel Eugenio Barba som dennes læremester, polakken Jerzy Grotowski.

Akademiets ophavsmænd er to unge dramaturger, Bent Blindbæk og Klaus Kjeldsen, der i en baggård i Klosterport med to store teatersale og tilstrækkeligt »udenomsplads« begyndte at tilbyde teaterkurser. De modtog ikke noget fast tilskud til driften, men byggede udelukkende på de muligheder, som aftenskoleloven giver for kursusvirksomhed – samt den spontane begejstring fra elever og lærere for blot at være med.

Teater Akademiets virksomhed voksede meget hurtigt. I 1981 var der 750 elever og et timetal på 2000, og dette er siden vokset til 4300, i hvilke deltager 1100-1200 elever fra hele Europa.

Der er også noget at hente. Indtil nu er der kun én fastansat lærer: artistskolens

Århus Festuge var i 1976 skueplads for det første danske gadeteater med Holstebro's Odin Teater som aktører. Her ses optaktens parade gennem gågaden fra Domkirken til Rådhuspladsen, hvor spillet fandt sted. I dag er der gadeteater overalt i landet, men det var Århus, der førte an og stadig gør det ikke mindst efter starten af Århus Teater Akademi i 1979.

Foto: Preben Hupfeldt.

arabiske Abdoul Hantout, men til gengæld har akademiet idealistisk opbakning ikke blot fra Odin Teatret og Grotowskis elevhold fra det polske teater-laboratorium. Blandt begejstrede gæstelærere har ikke mindst været Englands John Melville, »Europas morsomste mand« og Maria Lexa, »Amerikas morsomste kone«. Den sidste var så begejstret for deltagelsen, at hun fra sæsonen 1982 har slået sig fast ned i Århus.

Målet for Teater Akademiets virksomhed har Bent Blindbæk nylig formuleret i akademiets avis i en artikel med titlen »Søgen efter teatret«:

»Et teater, der i sit kulturelle udtryk er sit *sociale* ansvar bevidst. Et teater, som aktivt ønsker at tage del i samfundets fremtid, ønsker gennem kunsten og kulturen at præge udviklingen. Med til at menneskene tager deres indflydelse og indvirken på samfundets afgørelser tilbage fra de professionelle politikere«.

Ordgas? Unges ord? Et nyt græsrodsprogram?

I hvert fald er det et arbejde, som indtil nu har fået lov at vokse frem uden stortromme og indendøre i Klosterport-komplekset, men det har allerede givet resultater, som lover godt for 80'ernes danske teaterliv. Akademiet har ved siden af gæstepil og kurser bl.a. sat blomst som igangsætter af nye grupper som – mest bemærkelsesværdigt – Marques udsprunget af et fire måneders kursus foråret 1981

om »skuespillerens uddannelse i det nye teater«.

Meningen med Teaterakademiet har dog til dato stærkest markeret sig ved det gadespil, som i april 1982 uden forvarsel samlede tusinder i Århus' gader og som giver et fingerpeg om, hvad det hele skal blive til.

Som afslutning på et seminar med den svenske Jordcirkus og med deltagelse af bl.a. Kaskade Teatret og unge fra Fredsorganisationerne i hele landet viste akademiet her for første gang for alvor sine kløer.

Gadespillet startede på Århus H. med en togankomst, hvorfra aktørerne efter en tur gennem centrum tog Rådpladsen som sin hovedscene til et spil om nutidskrigens pest og farsot, men også med en appel om at være med imod. Det blev indledt af folkedansere, der opfordrede til at lægge krop med i en »samarbejdsmaskine«, til ordene:

»Størstedelen af menneskets liv er bygget på samarbejde. Lad os bygge vor fremtid på det i stedet for på de korte tider med konflikter«.

Maskinen »arbejdede« og den vellykkede premiere blev i løbet af sommeren fulgt op i en snes danske byer.

Sandelig er der grøde i teatret ved siden af TEATRET i Århus. Forhåbentlig bliver det til inspiration også for amtets og byens nye og større, »rigtige« teatre, på Bispetorvet og i Rosenkrantzgade.

Kunstens underfulde veje

Stemningen ved frokosten i borgmesterens kontorer var afdæmpet. Man lagde bånd på sig: det var jo en *minde*-udstilling, man havde ferniseret, udstillingen til minde om den store maler Vilhelm Lundstrøm, der var død året før, i 1950.

Den engang så omstridte maler var blandt de første danske kubister, inspireret af Picassos stoflige kubisme. Senere blev han »krøllet« som Cezanne tilsat udtryk for et overstadigt dansk lune, før han igen, 1935-1938, vakte ny furor ved sine afklædte pompøse kvinder omgivet af splejsede tilbedende herrer. Af de overdimensionerede kvindebilleder havde reklamemanden og galleriejereren Holger Jugel i øvrigt haft fire opmagasineret som loftsplader i sin udstillingssalon på Søndergade.

Der var glimt af hele denne udvikling på den store ophængning i Rådhushallen af den omstridte maler, der fra 1944 til sin død, kun 57 år, var endt som professor i malerkunst på Det kongelige Akademi For Skønne Kunster.

Borgmester Sv. Unmack Larsen havde i sit højtideligste lune ledsaget fru Yrsa Lundstrøm og ægteparrets unge datter under rundgangen. Nu sad man ved frokostbordene. Stemningen var lidt trykket. Ingen turde rigtigt spille ud.

Så kimede en telefon. Gennemtrængende, næsten brutalt følte det. Unmack Larsen sprang op for at tage den og få afbrudt forstyrrelsen og det gik så hurtigt, at telefonen med noget, det følte som et

øredøvende brag faldt på jorden, fordi han i skyndingen havde fået telefonledningen viklet om benene.

I den nye stilhed hørtes en skinger kvindestemme, Fru Yrsas: »Himlen være lovet. Endelig, *endelig* skete der noget«.

Jeg gengav episoden i en nytårsenquete om årets replikker. Unmack Larsen satte ikke pris på den.

Byen og kunstnerne

Den gode borgmester, fhv. justitsminister, var en ven af kunsten. Ingen tvivl om det. Hans borgmestertid gav Århus en række nye kunstværker til dem fra forgængerne H.P. Christensen og Stecher-Christensens tid. Det var produkter af 20'ernes og 30'ernes frodige ny-klassicisme som Viggo Jarls »Maratonløberen« og Jean Gauguins »Fodboldspillere« omkring Station, Johs. Bjergs »Elskovskampen« og »Agnete og havmanden«, henholdsvis i Mølleparken og foran det nye rådhus, Axel Poulsens relieffer i den monumentale Mindeparken og Utzon-Franks »Atalante« for ikke at forglemme Kai Nielsens dejlige »Århuspigen«. Den første blev skænket byen af konsul M. P. Drescher, den sidste af den fhv. århusianer Frede Skaarup. Begge var beregnet til opstilling i skulpturparken omkring Station og står nu i Rådhusparken.

Netop i 1950 afslørede Unmack Larsen Mogens Bøggilds »Grisebrønd« der endelig var fuldendt efter ti år, et hovedværk

Billedhuggeren Mogens Bøggild tilbragte år i en svinestald i Hasle, før man i 10-året for bestillingen 1950 kunne afsløre hans »Grisebrønd«, Ceresfondens gave til by-jubilæet 1941. I dag er den om noget kunstværk Århus by's vartegn. Her ses Bøggild på besøg hos de smågrise, som ikke er det mindst charmerende ved hans brønd på Rådhuspladsen.

Foto: Aarhus Stiftstidende.

og siden et af byens vartegn. Det var ventet med en utålmodighed, som nu, i glædesrusen, henrev borgmesteren til at foreslå Bøggild udnævnt til æresborger med bolig i »Hørhavegården«.

Jeg havde tilbragt mange timer i »Bøggilds« svinestalde, mens han tegnede skitse på skitse, og sad hos, når han senere om aftenen huggede i den kæmpemæssige sten hos Brdr. Kofoed i stenhuggerfirmaet på Østboulevarden. Det var nærliggende, fordi fru Boeskov i Hasle var hans søster, hos hvem han boede de mange år, før han vendte tilbage til København og blev professor.

Derfor vidste jeg, at han tog borgmesterens tilbud alvorligt og faktisk gerne var blevet århusianer. Unmack Larsen selv

nævnte ikke sagen mere. Han havde blot ladet sig rive med af stemningen.

Grisebrønden står, hvor den blev sat. Mere trist er det gået Bøggilds andet hovedværk i byen, den pragtfulde, ufuldendte mosaik med motiver fra fortidens danske dyreverden. Den var oprindeligt tiltænkt gulvet i rådhusets forhal, men det viste sig, før den endnu var fuldendt, at den ikke kunne tåle slidet af de mange fødder. Den måtte pilles op og blev, »foreløbigt«, sat på væggen i Scalas foyer. Nu er den igen hjemløs. Efter at Aarhus Teater har taget hele huset på Bispetorvet i brug, har den måttet give plads for en ny foyer, og der ledes med lys og lygte efter dens blivende plads.

Der var ingen tvivl om Unmack Larsens

Den største ståhej omkring et kunstværk nogen sinde i Århus opstod, da borgmester Unmack Larsen i oktober 1954 forlangte billedhuggeren Svend Wiig Hansens »Moder Jord« fjernet foran rådhuset, hvor den var tænkt som vartegn for Århus-udstillingen 1954. Her ses den 32-årige Wiig Hansen foran skulpturen, mens den endnu var placeret foran rådhusets hovedindgang.

Foto i Lokalhistorisk Samling.

kunstglæde, og heller ikke om hans spontanitet. Det fik den 31-årige, endnu relativt ukendte Svend Wiig Hansen at føle, da arrangørerne af Aarhus-Udstillingen i 1954 placerede hans nyskabte »Moder Jord« som vartegn foran rådhuset. Det var et indfald, som bestemt ikke faldt i god jord hos Århus-borgmesteren.

Unmack Larsen krævede omgående den voluminøse dame fjernet. Så ophidset var han, at han afslog bare at hilse på Wiig Hansen, da kommiteen prøvede at mægle. Borgmesteren skød kunstnerens fremstrakte hånd til side og fortrak uden ord til sit kontor.

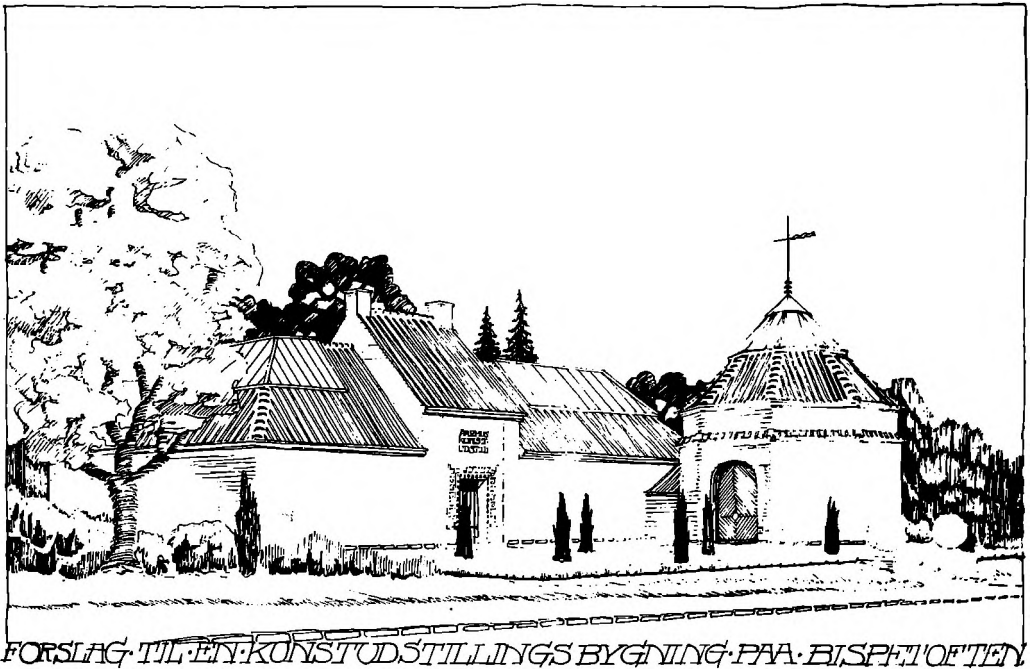
Både »Moder Jord« og Wiig Hansens øvrige bidrag til udstillingen fik husly på Aarhus Kunstmuseum, der selv vakte uro,

da det i 1969 først udstillede, derefter erhvervede hans »Menneskeridt«, kæmpelærredet med seks muskelsvulmende kraftkarle på en øde strand. I dag står »Moder Jord« fredeligt i Herning og Wiig Hansen er endt som en højt påskønnet lærer på akademiet.

Unmack Larsens vrede gik hurtigt over. Små 14 dage efter episoden mødtes de to på »Kammeraterne's« udstilling i København. »Goddag, Wiig Hansen, skal vi række hinanden hånden«, lød borgmesterens hilsen, hvortil svaret stilfærdigt lød: »Jo, tak, hvis borgmesteren mener det«. – Og det gjorde han, tilføjede Svend Wiig.

At interessen for billedkunst er gammel i Århus fremgår alene af navnet på byens

Arkitekt A. Høeg-Hansens skitsetegning til kunstudstillingsbygningen på Bispetofte 1917. I dag er den under navnet Århus Kunstbygning bystyrets gave til Århus Kunstforening af 1847's udstillinger. Det er et vidunderligt udstillingshus med fremragende lys, ikke mindst i rotunden, som ses til højre på tegningen.
Foto i Lokalhistorisk Samling.

FORSLAG TIL EN KUNSTUDSTILLINGS BYGNING PÅ BISPETOFTE

største kunstforening: Århus Kunstforening af 1847.

Århus var både den første by udenfor København med en kunstforening og et kunstmuseum. Begge skylder byens borgere deres tilblivelse, i første række brødrene Christian og Andreas Weiss, henholdsvis dr. med. og mølleejer. Det var besværlige fødsler, som det fremgår af kunsthistorikeren Dorrit Lundbæks bøger 1967 til henholdsvis Aarhus Kunstbygningens 50 års jubilæum og Kunstmuseets flytning fra den plads i Mølleengen, som Andreas Weiss skænkede.

Kunstbygningen på Bispetofte blev bygget ved et samarbejde mellem et nystiftet aktieselskab, »Aarhus Kunstudstilling«, stiftet af konsul Gerhard Stilling og overretssagfører Frank Wilde, i samarbejde med »1847«s daværende bestyrelse, dr. Max Brammer, grosserer Christian Kampmann og arkitekt Høeg-Hansen. Bygningen er arkitektonisk og udstillingsmæssigt et mesterværk.

Indvielsen fandt sted i røg og damp, fordi de fem initiativtagere havde den »dristighed« at indbyde kunstnere fra de tre betydeligste københavnske kunstnersammenslutninger, »Charlottenborg«, »Grønningen« og »Den Frie«. Sammenblandingen af den ældre, traditionelle og den moderne kunst, »det gode og det dårlige«, som det hed i Aarhus Stiftstidende, var mere end publikum kunne tage. Alligevel var det for intet at regne mod balladen omkring udstilling nr. 2, hvis udstillere var Wm. Scharff, Olaf Rude, Carl Jensen, Jais Nielsen og billedhuggeren Svend Rathsack. Den medførte en, selv for de tider, usædvanlig skarp polemik og førte til »den avantgardistiske« bestyrelses fald.

Albert Naurs bidrag blev f.eks. beskrevet som »til at få kvalme over«, indeholdende »uappetitligheder og symptomer på talentløst pjat«, som en forgænger blandt avisens kritikere udtrykte sig. Besynderligt må denne beskrivelse virke for

de tusinder, der siden 1941 er indtrådt i den borgerlige ægtestand på Rådhuset med Naurs blomsterranker som kulisse.

Det første kunstmuseum er som »HUSET« blevet tumleplads for ungdom og glade amatører. Rammen omkring den allerførste udstilling i Århus, altså før museets bygning, var byens andet rådhus, i dag endnu politistationen. Nu er denne bygning, der står foran rømning under debat som ramme om et nyt byhistorisk Museum, en idé udkastet allerede 1970 af stadsarkitekt Sven Pedersen og borgmester Bernhardt Jensen.

Kunst og kunstforstand

Vist er det let at smile over fortiden, men den gang som nu gælder det, at få ting er i stand til at hidse gemytterne og skille vandene som billedkunst. – Er *det* kunst?

Spørgsmålet er blevet stillet hundreder af gange, når der kom gæster på mit kontor på avisen, hvor billeder og skulpturer gennem årene hobede sig op i det dejlige atelierum, jeg arvede efter husets tegnere, humoristen NOLD, Arnold Bundegaard, og naturskildreren Muus Pedersen.

I mange år lød mit svar uvægerligt: – »Hvis du kan li' det, er det kunst«. Det blev givet ikke mindst til husets typografer og håndværkere, når de kikkede ind, oplagt til en snak om et eller andet på en væg, i en vindueskarm eller på selve skrivebordet. – Eller omkring et medbragt billede, man ville høre min mening om.

Det er en meget stor fejl, når man tror, at »menigmand« ikke gider beskæftige sig med eller interesserer sig for kunst. Det *gør* han/hun, omend ofte med stor usikkerhed med hensyn til at formulere sig. Og, helt ærligt, også med glubende interesse for den økonomiske side, formuleret i den ofte hørte slutbemærkning: – »Og hvad tror du så sådan ét er værd?«.

Jeg fik problemet tæt på livet, da jeg i efteråret 1967 letsindigt lod mig engagere som konsulent for Odder Sogneråds Kunstudvalg, altså én, der skulle formidle. Det var to lærerige år for mig, der afsluttedes med opstilling af bl.a. Erik Heides skulptur: Fuglefænger med kærre.

Mødet med Heide og Jorn

Blandt de hundredvis af kunstnere, jeg via jobbet kom til at omgås, har ingen nok spillet større rolle for min egen opfattelse af billedkunst end netop Erik Heide og Asger Jorn.

Erik Heide dukkede op på mit kontor i 1952, eller rettere, hans far, maskinfabrikant Svend Heide, dukkede op med den 14-årige, der netop havde vist sine første billeder på årets Påskeudstilling. Det var kirkegårdsbilleder med døde i åbne grave, makabre, tunge i koloritten, men umiskendeligt med dette »noget«, som påkalder opmærksomhed. Svend Heide var blevet henvist til mig af den kunstglade »Salat-Petersen« i Nørre Allé.

»Hvad gør man med sådan en dreng?«, lød spørgsmålet. Resultatet blev Det kgl. Akademi, hvorfra Erik Heide vendte hjem, dels til Århus, men især til Mors, hvor Heideslægten har dybe rødder. Allerede 1955 var han forvandlet til en spændende grafiker, hvis »Møllemappe« fik det blå stempel, da Statens Museum for Kunst købte den til sin Kobberstiksamling.

Så en dag var han billedhugger.

Jeg var rystet og spurgte hvorfor? Malerierne fandt jeg netop lige nu bedre end nogen sinde, grafikken var begyndt at gå op for mig, de jyske inkarnationer. Og så – billedhugger?

Hans svar var meget klart: »Grafikken opgiver jeg nok aldrig helt, men malerierne for altid. Kunne du tænke dig, jeg skulle male landskaber, gårdinteriører og

Erik Heide, 24 år, foran sit bemalede krucifiks i Møllevangskirken efter opsætningen i efteråret 1962. Det var dengang omstridt, fordi det var så utraditionelt. I dag beundres det ligesom mange andre af de kunstværker, han har fået opstillet både i kirker og på pladser og gader i sin ungdomsby.

Foto: Aarhus Stiftstidende.

kakkelovnskroge fra nu af og resten af mit liv?»

I 1962 fik han sin første kirkeudsmykning i Århus: krucifikset i Møllevangskirken med de livlige farver og blomster, hvor man plejer at se den korsfæstedes fødder og hænder. Det blev senere til mange kirkearbejder, af hvilke de mest karakterfulde i Århus nok er i Vejlbys Ellevang Kirke og Vibys Ravnsbjergkirke men også andre rundt i denne by. Men han har mange strenge på buen, som han også har vist i de andre skulpturer, der er opstillet i Århus. Det mest folkekære af disse er nok »Fuglen med guldæblet« på gågaden.

Erik Heide er en ener blandt danske skulptører, »jysk« i sind og skind kan man vel sige, og det er ikke tilfældigt, at det lige nu er Jeppe Aakjærs »Jens Vejmand«, der står for tur.

Men lad mig holde mig fra »karaktergivning«, da ikke mindst om en ven. Den stærke personlighed, der rummer så meget varme og naturlig humor, og som er så fast forankret i sin tillid til og tro på

»Vorherre«, har nok talt ligeså meget som kunstneren i den menneskealder, jeg har haft glæde af hans og hans Esthers, ja og børnetrioens, venskab i den varme rede i læ af Limfjordens Hanklit.

Erik Heide var med i folkevognen, da jeg i sommeren 1953 var indbudt til »at bære med«, da Silkeborg Museum skulle bringe Jorns første keramiske arbejder i hus fra Knud Jensens værksted i Sorring.

Jeg havde lært Asger Jorn at kende året før, da han sammen med den belgiske kunstneren Christian Dotremont – »ham, der har smittet mig« – var indlagt på Silkeborg Sanatorium. Begge var ofre for tuberkulose, fremkaldt af afsavn og sult.

De arbejdede under besøget på livet løs i den garage, som overlæge Hagn-Meincke havde stillet til rådighed for deres genvakte livslyst og arbejdsglæde.

Jeg kom igen – for at interviewe – da Jorn under rekreationen var flyttet til det lille hus i Silkeborgs Møllegade, og det var ved den lejlighed, jeg fik æren af at »bære med«. Den 17-årige Erik Heide iagttog livet omkring den gamle lerkværn med større interesse for miljøet end for manden.

Det blev til 18 års møder og »samarbejde«, uforglemmelige timer, spændende og skægge som i årene 1957-1961, mens Jorn arbejdede på det store relief til arkitekterne Anders Gravers og Johan Richters statsgymnasium i Åbyhøj, som Statens Kunstfond også begavede med vægtæppet »Den store rejse«, som han var fælles om med ungdomsårenes Pariser-ven, den franske maler Pierre Wemaëre.

Jeg husker tydeligt hans umiddelbare glæde, da han inviterede på den spaghetti-middag, som han havde sendt sin italienske ven og medarbejder, den lille, tætte Elisio Salino, ned i gymnasiets køkken for at tilberede af »den tons macca-

I 1971 arbejdede Asger Jorn som så mange gange før og siden i Århus sammen med den fremragende fotograf Poul Pedersen. Her signerer han den række lystegninger, som de to om sommeren havde fremstillet sammen, og som efter først at have været vist i Århus Kunstbygning i efteråret blev sendt på rejse Danmark rundt af De danske Kunstforeninger.
Foto i Lokalthistorisk Samling.

roni og parmesanost, jeg har medbragt, for at mine italienske venner ikke skal savne mor derhjemme for meget«. Spørg blot Johan Richter, sidst Musikhusets arkitekt, om han nogen sinde glemmer *den*

spaghetti, og hvad han følte, da »læderjakken fra vestkysten« sprang på en scooter og kørte lige tværs igennem den endnu våde skulptur på gulvet.

Et legebarn var han, den kåde Jorn,

men også en alvorsmand, der, da han var nået til erkendelse af sin egen nordiske rod, rasede imod de gamle Pariserkammerater Richardt Mortensen og Robert Jacobsen, fordi de – mente han – svigtede det danske.

Jeg mindes hans forventning, da han for anden gang præsenterede modellen til det museum for hans egne og vennernes samlinger, som han havde givet ungdommens by, Silkeborg, som gave. Med det klare sigte at »klargøre for publikum, hvad jeg kan lide, og hvad jeg i øjeblikket finder betydningsfuldt, ikke fordi jeg vil være kvalitets- eller kunstdommer, men for at vise, hvad en bestemt, begrænset kreds opfatter som det væsentligste«.

Jorn afviste gennem hele sit liv at diskutere de ting, han netop arbejdede med, – af blufærdighed, ja, men også af angst for ord og etiketter.

»Lad dog tingene tale. Åbn øjnene og se. Det er det, det drejer sig om i kunsten«, var hans forklaring på afslaget.

Museet kom. På hans fødselsdag 3. marts 1982. Et andet museum og på en anden plads, end han havde tænkt sig, til gengæld et levende museum langt fra det mausoleum, han hadede og frygtede mest. Tæt ved, nej, lige i hjertet af den by, hvor det hele begyndte.

Århusianske kunstnere

Århus er blevet en kunst- og kunstnervenlig by, med rimelig hensyntagen til sine egne, selvom 1982's statslegat-modtager, Per Kramer, og hans venner nok så meget hejser deres »jyske fane« i protest mod, at der hentes kunstnere udefra til udsmykninger, som f.eks. til Musikhuset. Fanen i rødt og grønt omgivet af festligt blå er et udtryk for den selvhævdelse, som skal til, hvis man skal råbe publikum op.

Når jeg har valgt tre navne af mængden,

er det både, fordi de har stået mig nær, siden de dukkede op omkring 50'erne, og fordi det er lykkedes dem siden at holde opmærksomheden, spændingen om, hvad der sker dem, vedlige.

Både Tommy Storkholm og Allan Schmidt er eksempler på århusianske arbejdere, der »fandt på« at ville male. Trediemanden, den ældste af dem, Freddie Dybris kom til byen, fra landsbyen Tvingstrup nord for Horsens hvortil han for et par år siden igen vendte tilbage og installerede sig med sin Tove i den tidligere stationsbygning.

Freddie Dybris dukkede op i Århus som 25-årig med en udstilling på Hotel Royal. Kort efter drog han til Paris, hvor han – uden at kunne et ord fransk – dumpede ned i kredsen af tidens avant-garde i nærheden af kunstnere, der i dag har navn lagt udover det europæiske kontinent som Michel Tapiér og den endnu ukendte Jean Dubuffet, snart også med Asger Jorn i kredsen.

Da Dybris 1952 igen viste sig i Århus var det sammen med en af dem, Pierre Giraud, men Frankrig er forblevet i hans hjerte og er et årligt mål for ny inspiration.

Folk tror, at kunstnere er vilde med at sælge deres billeder. Det passer hverken på Dybris eller hans nu afdøde kollega i malerkunsten, fortidens pressefotograf, Åge Fredslund Andersen. De har faktisk næsten ikke været til at vride billeder fra udenfor de udstillinger, som måtte til for at skaffe smør på brødet. For Fredslunds vedkommende var det helt monomant: han måtte have sine billeder omkring sig. I hvert fald et ti-år havde han en akvarel hængende, som jeg havde »forledt« ham til at sætte mit navn bagpå. En dag kom den med posten som gave, fordi han syntes, jeg havde hjulpet hans søn Anders – selv en talentfuld kunstner.

*1 september 1964
arrangerede de
århusianske
kunstforeninger en stor
udstilling i Rådhushallen
af Åge Fredslund
Andersens arbejder.
Anledningen var
fotografen og malerens
60-års dag. Blandt
udstillingens mere end
100 olieblade,
akvareller og pasteller ses
kunstneren her ved
portrætsamlingen. Den
domineres af det
portrætbillede, han havde
malet af borgemester
Unmack Larsen til
ophængning i byrådsalen.
Foto: Børge Venge.*

Tommy Storkholm, den yngste af de tre, debuterede 1954, mens han endnu var maskinarbejder på Centralværkstederne. Richardt Gandrup gav ham straks prædikatet »problematisk, men interessant at spekulere over«. Kunstanmeldere kan også imellem se, hvor andre endnu er hildet i fordomme: en maskinarbejder! Ovenikøbet ind imellem rablende skør...

Efter at have fået et af statens 3-årige arbejdslegater lykkedes det ham efterhånden helt at sige arbejdspladsen farvel og etablere sig udelukkende som kunstner. Og – uden at Gandrups karakteristisk nogen siden kan siges ikke at have holdt stik. I dag er han ikke mindst en spændende portrætmaler. Det skulle ikke undre om det bliver ham, Thorkild Simonsen væl-

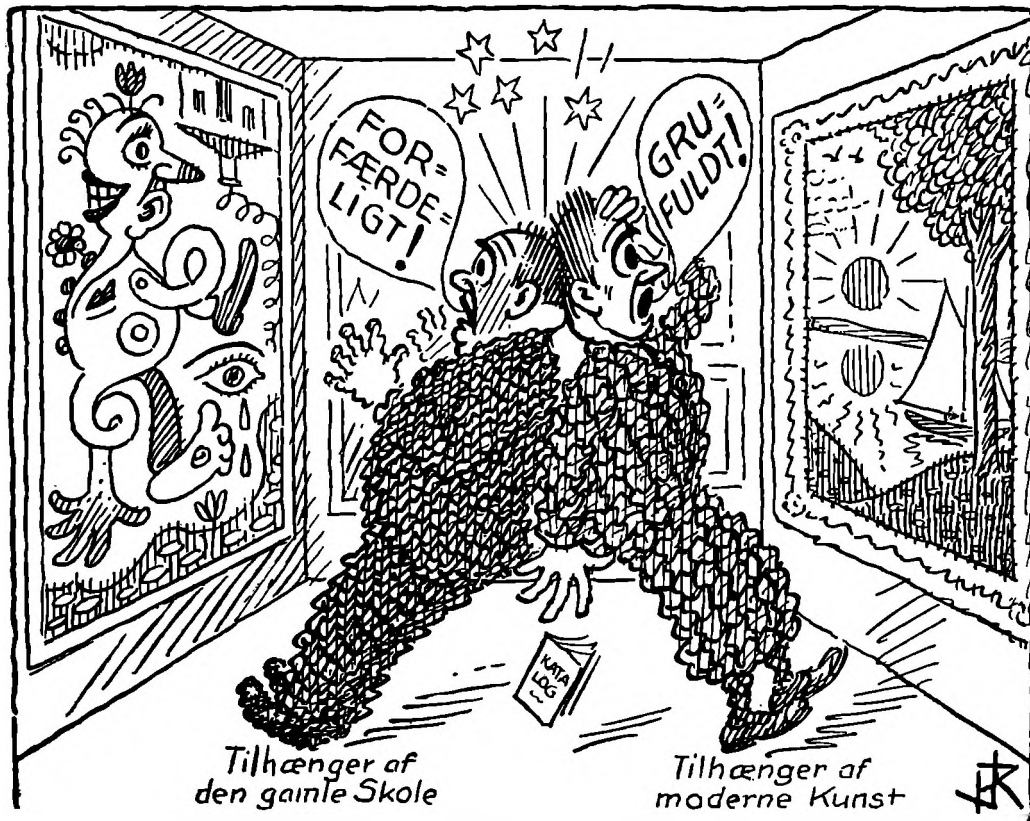
ger, når han til sin tid skal hænges op i byrådsalen.

Også manden i midten, aldermæssigt, Allan Schmidt, var maskinarbejder, da han begyndte at male. Med debut på »på-sken« 1949. To år senere vakte han opmærksomhed med en udstilling sammen med den fabulerende grafiker Thomas Arnel i Holger Jugels udstillingssal i Søndergade.

»At komme fra Thomas Arnel til hans medudstillere er som at bevæge sig fra en hule med sydende heksesejd til en hypermoderne saglig nutid – eller skulle det være fremtiden, som maleren formentlig vil hævde?« sluttede Paul Carlsen, senere litterær redaktør ved avisen, sin anmeldelse.

I et af sine første år var Århus-Hallen ramme om en stor udstilling af nordisk kunst, hvor ikke mindst en række af J. F. Willumsens (1863-1958), i Danmark aldrig tidligere sete, Veneziabilleder vakte furore. Demokratens tegner, Jens Ravnholm, udtrykker pudsig modstøtningerne på væggene og blandt publikum.

Kunstudstillingen i Aarhus-Hallen spænder lige fra Surrealismen til det gode gamle Charlottenborg-Maleri.

Modstætningerne mødes baade paa Væggene og blandt Publikum.

Det var fremtiden.

Allan Schmidt er den af de tre, der har markeret sig stærkest. Også fordi han helt bevidst fra begyndelsen har sigtet mod en position »á la Jorn«. Stædighed og ærgerlighed parret med talentet har gjort ham til en kunstner i stadig udvikling, som det kan opleves i Århus på så forskellige steder som Mejerikontoret, universitetets Bartholin-institut og, senest, Jydsk Telefons hovedcenter i Slet.

Uden at han har opgivet maleriet er det de keramiske arbejder, der i samarbejde med Den kgl. Porcelænsfabrik har bragt

ham medbøren. Lige nu satser han mod den rene skulptur. Han er eksempel på kunstneren, der ikke vil give op.

Verdenskunst fra Århus?

Og hvem bli'r så stående?

Umuligt og – uvæsentligt – at vurdere i dag mente »1847«s nuværende formand, rektor Jens Aggebo, da jeg en dag faldt ind i et møde om planlægningen af den Solage-udstilling, som Kunstforeningen i sommeren 1982 holdt af franskmændens arbejder som akkompagnement til afslø-

1 december 1967 åbnede Leonie Sonning, der senere blev kendt som indstifter af den store Sonning-musikpris, som gæst hos Ceres' Kunstfond i Kunstbygningen en udstilling af sin samling af international kunst. Hun ses her – skiftevis beskeden og selvhævdende – under interviewet med Georg Andréen i Kunstbygningen. I baggrunden står direktør Hans Lassen, Den gamle By, i samtale med malerinden Karin Nathorst Westfeldt.
Foto: Børge Venge.

ringen af de ting, han har gjort til det nye musikkens hus.

Samtalepartneren var maleren Frede Schilling, som foreningen netop havde haft i Frankrig for at forberede udstillingen. Også han er blandt de franskinspirede og den eneste årlige, århusianske udstiller på den højt ansete Salon du Mai i Paris.

»Så du så *noget nyt Paris?*« spurgte journalistgæsten som så mange gange før. Da vi havde grinet ud, rømmede rektor Aggebo, pædagogen, sig og sagde et par fornuftige ord:

»Da Shakespeare skrev sine skuespil, altså omkring 1600-tallet, var han blot én blandt hundreder af skuespilforfattere, hvoraf flere i tiden havde langt større succes end han. I dag er de 99 af dem glemt, mens han og hans skuespil lever,

men man glemmer alt for ofte, hvor vigtige de den gang var for ham og hans arbejde, og at der uden denne sangbund ikke havde eksisteret en Shakespeare.«

I og omkring Århus lever i dag omkring 100 billedkunstnere, hvoraf måske de 99 er glemte »om hundrede år«. Jamen de er vigtige, disse 99 pct. Det er af afgørende betydning for den eventuelle ener, at de er der.

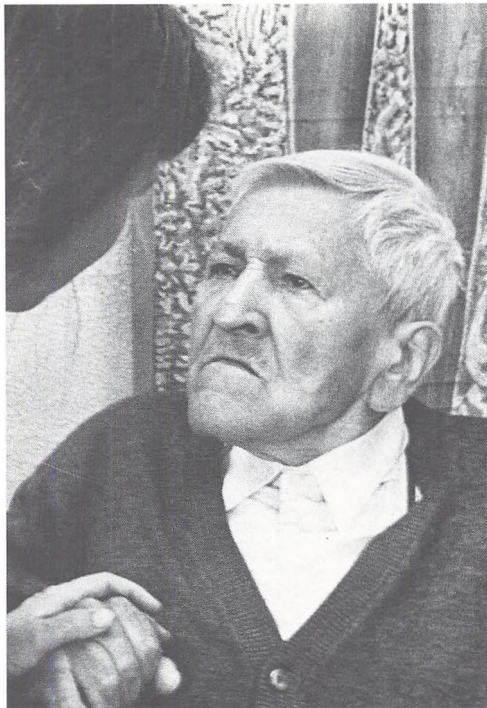
Det vigtigste er sangbunden – og sangbunden er god i Århus«.

»Er *det kunst?*« eller »*Du har jo kunstforstand!*«

Man glemmer noget meget væsentligt: at ikke to mennesker »ser« ens. To mennesker kan se det samme billede og se noget helt forskelligt, og derfor må også

I sit 87. år overværede Ovartaci i efteråret 1982 ferniseringen på sin første officielle solo-udstilling i det unge Galleri Gallo i Nørre Allé 86, der skyldes overlæge Johs. Nielsen, Psykiatrisk Hospital, sin tilblivelse. »Overtossen«, som han blev kaldt af medpatienterne og gjorde til sit pseudonym, betragtes i dag af mange som et kunstnerisk geni, og flere af hans værker er optaget i Jean Dubuffets l'art brut samling. Her lykønskes han af en ferniseringsgæst.

Foto: Ib Hansen.

vurdering af kunst forblive noget subjektivt.

I den henseende holder min ungdoms definition stik: »Jamen, hvis du synes, det er smukt, ja, så er det smukt! For dig, altså.«

Det betyder ikke, at det, man den ene dag finder smukt, også vil være det den næste. Tænk blot på samtidens vurdering af en musikkens Mozart eller en maleriers van Gogh. Jeg glemmer aldrig min forbløffelse, da jeg under besøg i Krøller-Müller-museet i Arnheim, Holland, oplevede van Goghs billeder i selskab med en bestemt meget vågen veninde, der overhovedet ikke kunne se nogensomhelst skønhed i berømthedens billeder, men derimod fandt dem frastødende.

Alt for ofte overses også den betydning, som både det enkelte menneskes udvikling og tiden, det lever i, har for vurderingen af det, »man« ser, eller at billedkunst

som i tilblivelsens øjeblik forekom som »ny virkelighed« – for at benytte et af tidens slagord – blot en generation senere kan forekomme aldeles afblomstret.

Mange har ment, at nutidens nedbrydning af alle former er resultatet af den lettelse, man følte efter 2. verdenskrig og oplevelsen af de første atombombers ødelæggelser. Måske er det tværtimod chok'et efter disse begivenheder, der er årsag til det splintrede verdensbillede, som præger tidens kunstudøvelse, og opdagelsen af, at også ruiner kan være skønhed. Vi, der har levet i modernismens storhedstid, er nu også midt i oplevelsen af dens fald. Og så bør man ikke glemme, at et nulpunkt kan føre mange steder hen og at der, måske, – for at bruge Jens Aggebos ord – af de hundrede bliver bare én stående.

Måske bliver det – for at slutte personligt og letsindigt – den nu 87-årige Ovartaci, der – ukendt af offentligheden har levet over 50 år som patient på Psykiatrisk Hospital i Risskov.

Ovartacis virkelige navn er Louis Marcussen. Han er født i Ebeltoft, hvor han blev uddannet som malersvend før han, 30 år gammel, drog til Argentina. Det var i de tre år, han levede her, at den psykiske sygdom brød igennem, som førte til, at han siden hjemkomsten i 1929 har været patient. En tid var han indlagt på det sydsjællandske Oringe, men i den længste tid og stadigvæk på hospitalet i Risskov. Begge steder har han foruden malerier og skulpturer efterladt sig vægdekorationer lige så spændende som alt andet, han har lavet. De, der findes i Risskov, er nu ved at blive restaureret af unge kunstnere.

Hvad er det så for en kunst, den nu 87-årige har lavet?

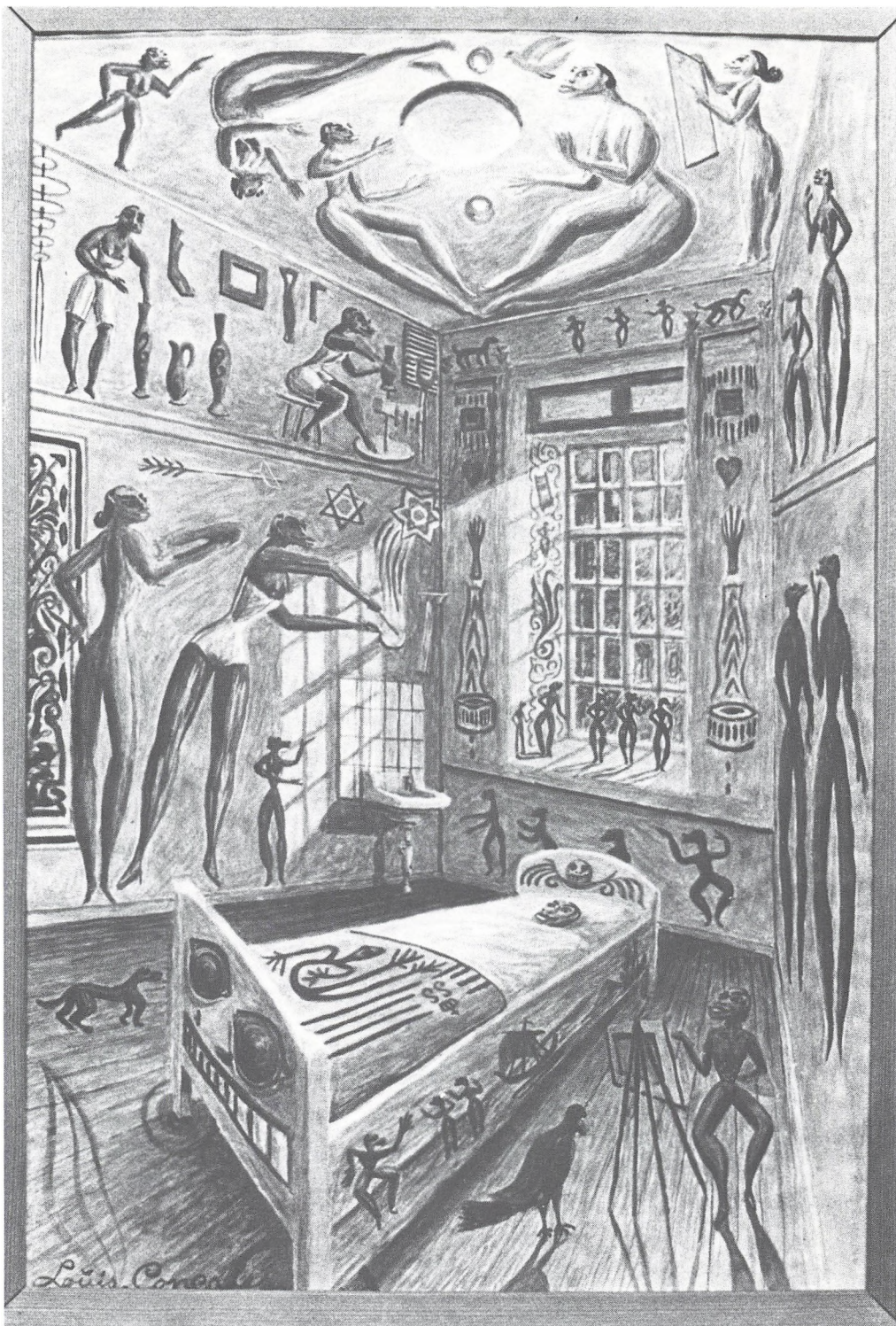
Overlæge Johannes Nielsen på Psykiatrisk Hospital, der en række år har taget

Et af Ovartacis billeder på udstillingen, der til daglig er at se på museet på Psykiatrisk Hospital.

Det viser den gamle kunstners fantasi om, hvordan et sygeværrelse skulle kunne se ud. Der er langt til hospitalets barske virkelighed på det værelse, han dog i sine sene år har fået lov at dekorere efter sin smag.

Billedet er et typisk eksempel på l'art brut stilen, der karakteriseres som »levende, umiddelbar og spontan«.

Foto: Henning Skov.

sig af den gamle kunstner, været med til at give ham lejlighed til at udfolde sig og sørget for, at hans arbejder er blevet bevaret på hospitalets museum, har givet mig lov til at aftrykke hans »signalement«. som det stod at læse i Louisiana-Revy, da Ovartaci i 1978 som skulptør deltog i det sjællandske museums udstilling af »gale«-kunst:

Ovartacis malerier er meget effektfulde, navnlig ved deres farvesammensætning. Han maler ofte på begge sider af papiret. Han synes at have en meget livlig fantasi, og han maler oftest ud fra indre oplevelser. Han lever stærkt med i sine farver, og hver farve dækker et begreb, der ikke ganske svarer til den sædvanlige opfattelse. Han holder således meget af gult, der for ham udtrykker noget godt, levende og varmt, mens rød er hadets farve. Han har mange hallucinatoriske oplevelser om det hinsides, men han synes nærmest at opfatte det symbolsk, og han er ikke kategorisk i sin livsfilosofi. Han synes at lade alle muligheder stå åbne, også når han udreder sine tanker om tilværelsen efter døden.

Under samtale med patienten om et maleri af en scene, hvor han er sprunget i en smelteovn for at blive brændt og genfødes til en forventet bedre tilværelse, fortæller han blandt andet om flammerne, som han har tegnet i form af en lang række høje, slanke kvindeskikkelser: »Alt det dér, det er min fantasi over ilden. Hver af jer skal nu blive tegnet til et flammemenneske, og flammemennesker, det er hver eneste én af dem dér – det er flammer, det er mennesker med begejstring og flammeild. Kedelige mennesker har jo ikke nogen flamme; de har jo ingen begejstring. De har jo ikke noget af det, som man beundrer – når et menneske flammer, og hans tale slår ud som flammer, som Ghandi, som de store

forkyndere, da er det jo en fryd for dem, der står neden for talestolen og hører dette menneske. Da er det jo en hjertefryd uden lige, når man skuer disse flammetalere, ikke sandt? Man føler ligesom selv, at de giver sig til livet, at de er noget for deres folk og dét, de har samlet sig for. Man føler, at her er det virkelige individ, som verden behøver, som er kaldt på, inden denne verdens grundvold blev lagt«.

Blandt de tidligste udenfor hospitalet, der lærte Ovartaci og hans kunst at kende var Asger Jorn og hans nære franske maler-ven, Jean Dubuffet.

De var enige om, at de her stod overfor en kunstner, på hvem man med rette kunne anvende den misbrugte glose »geni«.

De tilbød at tage hans billeder med til Paris og gøre Ovartaci verdensberømt og til millionær. Den gamle afslog – om penge med replikken: »Hvad skal jeg med dem nu, jeg har det jo godt nok her« – men Jean Dubuffet fik lov at få et par af billederne med hjem til sin l'art brut-samling.

Johannes Nielsen har fået lavet en film over en serie af Ovartacis billeder, bl.a. det med flammerne, og har sat musik til: Carl Nielsen »Aladdin«-ouverture. Resultatet er forbløffende, fordi det er, som om musikken var komponeret netop til disse billeder.

Sandelig er kunsten underfuld og dens veje uransagelige og om fremtiden er det, som Storm P. sagde, umuligt at spå.

Bliver mon Ovartacis kunst Århus bidrag til verdenskunsten fra vort århundrede. Eller bliver det...?

Byen og bugten

Der stod to rosenbuske på Strandvejens østside lige efter vandtårnet.

En dag var den ene væk.

De, der havde de to buske som landmærker for den daglige tur, sørgede, men trøstede sig med, at den største og smukkeste rose stadig var tilbage.

Der gik et par år. En dag i det tidlige forår 1982 lå også den anden rose fældet. Dens rester var smidt ind på græsset langs vandkanten. Skt. Hans aften gik den op i luer i Tangkrog-sejlernes bål.

Da var der allerede plantet en hundredtallig række unge elme fra Hotel Marselis til Tietgens Plads, smukke allerede i det første udspring. Om de 70-årige på den anden side ved cyklestien lever længe nok, har Strandvejen i Århus fået en elmeallé i stedet for to rosenbuske.

Et nyt landmærke.

Man kender sin by

Mon ikke de fleste har sådant et sted i byen, som de især regner for sit/deres? Et bestemt hus eller en husrække, man holder særlig meget af. En af byens parker, ikke nødvendigvis en af de store. En ydmyg bænk eller græsplænen under Skanseanlæggets pragtfulde træer. Den gamle Skt. Olufs kirkegård ved Kystvejen. Hvilebænkene omkring de enlige træer på Teglværksgadehjørnet. Kirkerne, der lige som de store parker, er vores allesammens?

Bagateller? Ligegyldigheder?

Bestemt ikke. Tværtimod er det de små ting, som hver for sig eller i fællesskab gør en by til *byen* for dem, der lever, arbejder og færdes i den. Det er de små ting, som gør netop *denne by* til *byen* – ens egen!

Det kan være svært at finde ud af, hvor meget eller hvor lidt vægt, de, der forvalter byen, dens »vise fædre«, som man sagde i fortiden, lægger vægt på den slags. Når f.eks. altså to rosenbuske, der glædede mange, hives op, mens en iskiosk har fået lov at blive smækket op på det sted, hvor bugten for første gang udfolder sig i al sin dejlighed for de titusinder, der via bus, bil, cykel eller gåben herfra stiler mod skovene i syd langs Nordeuropas smukkeste strandvej.

Det er Strandvejen i Århus. Endda kun én i rækken af fantastiske tilkørsler til denne by. Hver af dem har sin personlighed, hvad enten man nu nærmer sig fra nord og syd eller »i midten«, hvor den travle havn rejser sig lige imod én.

Der er to rosenbuske mindre. Til gengæld står der en dum kiosk, oven i købet lige overfor Skovbrynets kønne og miljørigtige. Er det, fordi »nogen« kender ismanden, der tilmed kun holder åbent på de store sommerdage, eller når der er cirkus i byen lige bagved? Og det skønt cirkus selv sælger is. Og så ligger det oven i købet kun et stenkast fra et ikke blot grimt, men også stinkende rensningsanlæg, som forpester kvarteret og ved pålandsvind får den stedkendte gående eller cyklende til hurtigst at hente en lomme-

Hans Bendix' meget træffende tegning af Georg Andrézen, gjort på Teater Bodega i februar 1962 under et af Bendix' mange besøg som tegner for Politiken ved Aarhus Teaters premiérer.

Red. Georg Andrézen

„Aarhus Skulpturcenter“

G.B.
23/2-1962

klud frem at holde for næsen, indtil han/hun er forbi. Dem i bil mærker ingenting, så indestængte og fortravlede de altid er.

»Stinker Århus stadig så rædselsfuldt?«, spurgte den 80-årige, og jeg havde måttet sige ja og medgive, at der tilmed var kommet en ny »duft« til, siden fru Augusta Haugsted havde sagt farvel til den by, hun var kommet til som ung brud, havde elsket, levet og arbejdet i, indtil hun forlod den igen i høj alder, og som hun, trods »de mærkelige dufte«, var kommet til at holde af som *sin*.

Det er godt at kunne sige, at der i dag tages mere hensyn end »der var engang«, og at den nye generation er mere miljøbevidst, end dens forældre var det. »Græs-rødder« er i dag parat med stortrommen, når de synes, man træder de ting for nær, som de nu mener er en del af *deres* by.

De nære og tilsyneladende så ubetydelige små ting gør en by til ens egen. Vigtigere endnu er naturligvis de store ting, *monumenterne*.

Der var et vældigt røre, da det nye universitet, den store lærestanstalt oppe på bjerget blev indviet, ligesom der efter indvielsen stod blæst omkring en bagatel som betrækket, dyrehuderne på aulaens sofaer. I dag kan alle se, hvor dygtige C.F. Møller og hans medarkitekter var, og hvor heldig også han, ene mand, har været med at føje nyt til. Skønt man hele tiden frygter, han skal ta' pynten af den charmerende park ved at overbebygge den.

Glemte har heller ikke den, der kom til byen, da debatten om det nye rådhus tog fart i 30'erne, hvordan »hele byen« gik agurk, da Kay Fisker og Erik Møller fandt på, at et rådhus måtte ha' tårn. Folk var begejstrede, indtil de opdagede, at de to ikke tænkte på noget med spir, men kun en enkel, italiensk campanile. »Et penalhus« af et klokketårn døbte byviddet straks foreteelsen, som oven i købet ved nattetid skulle svøbes i søgrønt projektørlys!

Lige så interessant og underholdende vil det nok om bare ti år være at studere ramaskriget over at benytte de gamle kasernearealer over for Rådhusparken til noget så finkulturelt som et musikhus, *når* byen nu trængte sådan til flere vuggestuer og børnehaver og boliger.

Det er naturlige reaktioner, absolut, fordi de drejer sig om, hvad enhver nu synes, der er vigtigst for ham/hende i deres by. Læg mærke til, hvordan man fra starten har gydt olie på vandene ved ikke at kalde det Koncert- men kun Musikhuset. Det bliver understreget, at her skal spilles musik for hvermand, også »dig og mig«, som Tonicas kendingsmelodi lyder.

Sådan *må* og *skal* det være. Også...

Et fornemt udtryk for ansvarsbevidsthed på byens vegne oplevede jeg under en privat frokost, som Rømerfondens formand, direktør Erik Rahbek, Provinsban-

ken, gav til ære for den københavnske billedhugger Bent Sørensen, da han var færdig med det store trærelief til Handeshøjskolens aula.

Som så ofte i Erik Rahbeks formandstid drejede samtalen sig om mulighederne og vejene, der skulle vælges for frilægning af Bispetorvet, Rahbeks kongstanke. Hvordan kunne man få bilerne væk, »over eller under jorden«, hvilken udsmykning kunne sætte prikken over i'et på byens så absolut fornemste plads.

Hver i kredsen havde sine tanker om, hvilken kunstner der »ville være god nok«. Bent Sørensen var selv iblandt de foreslåede, en udfordring, de færreste kunstnere ville have siddet overhørig.

Ikke Bent Sørensen.

»Jeg tror ikke, sagde han, at der i dagens Danmark findes en kunstner, der er i stand til at løse den opgave. At man skal til udlandet for at finde den rigtige. Jeg kan faktisk kun tænke mig én: Jean Arp, af hvem der, såvidt jeg véd, stadig står en gips, aldrig støbt i bronze, under Musée Moderne i Paris. En blok. Enkelt, stærk, alvorlig. Hvis den kunne erhverves så måske...«

Jean Arp kom til Århus på grund af det udsagn. Ikke den af Bent Sørensen nævnte skulptur og ikke til Bispetorvet. I efteråret 1979 købte Rømerfonden en lille, meget smuk Arp-skulptur i bronze, »Blomsterknop« (Bourgeon), som gave til det kommende musikhus. Fru Marguerite Arp forærede samtidig museumsdirektør Kr. Jakobsen, der formidlede erhvervelsen, en mindst ligeså fin i gips, »Blomstergriffel (Pistil)«, til Århus Kunstmuseum.

På den måde fik Århus to Arp'er. Det er dejligt, fordi Jean Arp (1886-1966) er en af nutidskunstens helt store, der af kendere som (TVs) Herbert Read bliver vurderet på højde med den fransk-rumænske billedhugger Constantin Brancusi, »den nu-

tidige skulpturs fader«. Det er også naturligt, fordi Arp i de sidste 30 af sit liv var nær knyttet til dansk kunst og kunstnere.

Allerede i 30'erne blev han i Paris ven med den unge Eiler Bille, som sørgede for, at Jean Arp kom med på »Linien«s navnkundige udstilling på Den Frie i København i 1937. Efter krigen blev han nær ven af Asger Jorn, der forærede Silkeborg Kunstmuseum fire af hans arbejder, og Richardt Mortensen, som han endog arbejdede sammen med i dennes Pariser-tid.

Bispetorvets fremtid er stadig aktuel, i dag måske mere end nogen sinde, fordi man nu også taler om fremtiden for pladsen mellem dens genboer, Nationalbankens ejendom og den gamle politistation, byens andet rådhus, når den om et år forlades.

Det er miljø-spørgsmål af betydning for hele byen, for alle i byen, og ømtåleligt også, fordi tiden lider af monument-dille. Skal der overhovedet stå kunstværker på Bispetorv?

Forskønnelse i Mejlgade – og andre steder

Hver af os har sit sted.

For Ingelise og Lars Rohde Nielsen, hun keramikeren »Josef«, han bygningskonstruktør og landskabsarkitekt, medejner af Landskabstegnestuen i Århus Aps., er det deres ejendom, Mejlgade 19, der er sagen.

Mejlgade er en af byens ældste gader, og stykket mellem Domkirken og Graven blandt byens allerældste. Det var beboet allerede (som en del af Skolegade), da bykernen, Clemensstaden, lå skærmet af en befæstning, hvis nordgrænse netop var Graven (deraf navnet), der menes anlagt langs befæstningens voldgrav.

Mejlgade 19 ligger på hjørnet af Gra-

Lars og »Josef« Rohde
Nielsens ejendom
Mejlgade 19 set med kik
gennem Graven i efteråret
1982.

Foto: Ib Hansen.

ven. Den ses første gang nævnt i 1625, da den som den første blev bygget udenfor byens volde som købmandsgård med hestestald og overnatningsmuligheder for de landmænd, der kom til bys nordfra.

Da købmand J.C. Juul købte ejendommen i 1842 til sin »handel med colonial- og malervarer« var gaden længst en af byens fornemste og »nærsomme« (dvs. driftige), som Emanuel Sejr udtrykker sig i »Gamle Århusgader«, 1960. Den havde været hjemsted for borgmesteren og andre af byens spidser, og her lå bl.a. en oliemølle, et øl- og brændevinsbrænderi og en lang række købmandsgårde.

Flere af husene i Mejlgade har i det sidste ti-år i høj grad været genstand for gode borgeres ønske om at bidrage til forskønnelse af »byens ansigt«. Ligesom også mange huse i de tilstødende gader, ikke mindst Studsgade, har været det. Og

som altså lige nu nr. 19, gadens første i nord, som det unge ægtepar købte i 1979 af Lars Rohde Nielsens far, farvehandler Poul Rohde Nielsen for 350.000 kr. Der er stadig farvehandel i hovedhuset, ikke blot Århus', men hele Danmarks ældste. Den første farvehandlers navn er pietetsfuldt erindret, som det fremgår af Poul Rohde Nielsens firmaskilt: »firma J.C. Juuls Efterfølger«.

Hvad får to unge nutidsmennesker til at købe, istandsætte og bo i »en gammel, forfalden kasse«, som Mejlgade 19 var, da de tog fat på at reparere den, mens den endnu var faderens, og har gjort den så tiltrækkende, at andre unge står på hovedet for at få lov at bo og arbejde i den?

Lars Rohde Nielsen er ikke i tvivl om svaret:

»Af kærlighed til tingene. For at genskabe et miljø, som det ikke økonomisk

Gården bag Mejlgade 19 er ikke mindst et besøg værd og bliver besøgt, fordi det unge ægtepar, der har satset en million på renovering, ikke blot selv har arbejdsplads her, men også givet bo- og virkeplads til andre unge kunstnere og kunsthåndværkere. Ægteparrets børn Thim og Lene sidder model ved det lille tidligere brøndsted.

Foto: Ib Hansen.

ville være muligt for os og andre unge at klare huslejerne til, hvis kommunen eller en byherre skulle drive, endsiges forrente den.

Vi har søgt kommunen om bistand. Ejendommens historie og skikkelse skulle gøre det naturligt. Fordi den er en af de mest bevaringsværdige, mest karakteristiske og smukke fortidige i denne by. Vi har fået lån af Kreditforeningen og 150.000 kr. til istandsættelse af taget i gårdhuset fra Statens Bygningsfredningsfond, men skønt det er over to år siden vi henvendte os til byens bevaringsfond, har vi indtil nu end ikke fået et svar«.

De to har foreløbig investeret en million kr. i deres hus – og byens, fordi det er fredet.

Lars Rohde Nielsen:

»I tre etaper. 1979 byggede vi førstesalen i hovedhuset mod Mejlgade om til

egen beboelse. Det kostede 140.873 kr. til de 350.000. Billigt, fordi vi da ligesom siden, hvor det var lovligt, har fået en hånd med fra slægt, venner og arbejdskammerater.

1980 kom turen til den gamle smedie i Graven, der blev arbejdssted og butik for Josef, mens vi selv efter at have lejet ud i Mejlgade, flyttede ind i lagerbygningen, og vaskehuset blev atelier. Også her med installation af fjernvarme, bad – toilet og varmt vand. 206.550 kr.

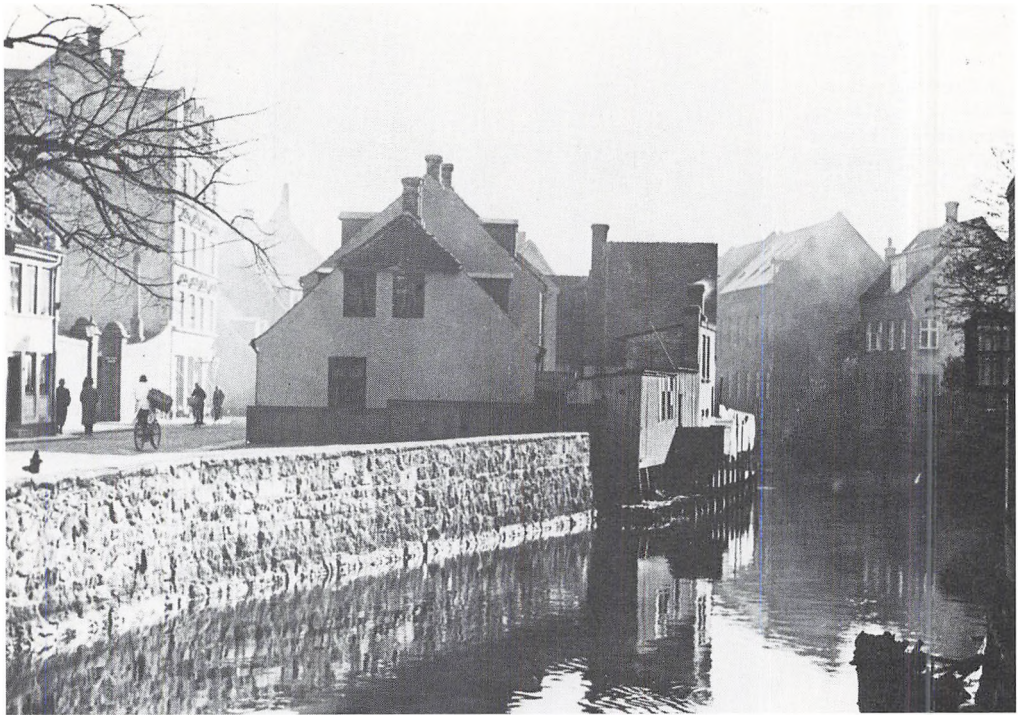
1981 kom endelig turen til baghusets tag og gårdfacade; 288.640 kr.«

– Af kærlighed til tingene.

»Ikke blot«, siger Lars Rohde Nielsen, »for at få et sted for os selv og vore børn, som vi kunne li' at leve og arbejde i, men også ved samliv med andre unge at gøre den gamle købmandsgård til et lille kunstcenter. En attraktion i byen.

Indtil midt i 30'erne var Århus A's forløb gennem midtbyen til sit udløb i havnen den store idyl, – i hvert fald, når man så bort fra stanken fra de mange kloakudløb. På billedet her fra 1935 ses den ved Ågade foran Aarhus Stiftstidende og Kannikegade-posthusets bagside. Samtidig med, at den blev lagt i beton til fordel for trafikken, forsvandt en række af de idylliske, omend stærkt forfaldne ejendomme, der lå langs Ågades vestside.

Foto i Lokalthistorisk samling.

Vi er godt på vej, synes vi. Foruden Josef har også keramikeren Clara Andersen workshop her. Pinel Design har tegnestue og værksted i vaskehuset, Per Brahe, maler og for tiden under instruktør-uddannelse på Statens Teaterskole har bolig og atelier i det tidligere lager på baghusets svalegang. Vi håber at kunne huse i hvert fald endnu én. En kendt billedhugger har lagt billet ind.

Vi synes, det blomstrer. At her er blevet værd at leve, arbejde og – kikke ind«.

Meget smukt, gammelt er gået til i »mit« halve århundrede, især omkring åen, oprindelsen til byens navn, som endnu var åben og »beboet«, da jeg ankom i 1933. En trist historie. Til gengæld er Søndergade og Frederiksgade med samt Clemensstræde blevet kønnere, efter at de er blevet gågader. Kønnere er naturligvis en smagssag, men så da mere levende.

Der pudses efterhånden op mange steder især i den indre by, f.eks. i kvarteret mellem Guldsmedgade og – netop – Mejlgade. Det skyldes delvis det arbejde, som Bernhardt Jensen satte i gang i sin borgmestertid sammen med arkitekterne Thyge Klemann og Johs. Exner i Udvalget for Bygnings- og Miljøbevaring. Men det foregår også mere og mere »af sig selv«, formidlet af en ny generation. Her blomstrer det. Det gør det også på værtshusene, der er en betydningsfuld del af bykulturen, som kulturminister Niels Mathiasen aldrig blev træt af at understrege, især i det sidste ti-år af sit liv, hvor »Kultur-Niels« udviklede sig til erklæret Århus-fan.

Min oase i byen

Jeg selv har, blandt mange, også *mit særlige sted*. Min oase på de 12 kilometer mod syd, »hvor bøgen lytter til bølgens brus«.

Stranden ved Ballehage, der er hjemsted for de godt hundrede vinterbadere. Midt i billedet badebroen, som efterhånden står hele året (hvis vinterstormene ikke er for hårde), men ikke almindeligvis bruges i vintersæsonen. Da foretrækker baderne at slå hul i isen ved strandkanten.

Citatet var overskriften, som skovrider, dr. agro. Kjeld Ladefoged valgte til sit kapitel i den bog om Århus, som Ture Andersson, generalsekretær i den svenske Forening Norden i Göteborg, besørgede udgivelsen af i 1960. Bogen »Århus – byen ved bugt og bøgeskov«, var en forelsket svenskers hyldest til hovedbyen i det Jylland, han holdt så meget af og derfor gerne ville, at andre landsmænd også skulle kunne li'. Helge Jensen skrev om byen, jeg om »Den gamle By«, men det er nu »Ladefogeds skove« fra Hotel Marselis sydpå over Moesgård til Mariendal, der står også *mit* hjerte nærmest. De er en af hovedgrundene til, at jeg forblev i byen.

Fra Hotel Marselis. Ja, eller – restaurant Varna.

Det ville have skåret min gamle svenske ven i hjertet at opleve 1909-Landsudstillingens »hvide slot ved bugten«, som det står i dag, kønnere, mere velholdt end nogen sinde i det ydre, men lukket til hverdag, og benyttet som rum for ordens-

brødre og selskabsforretning. Som det sårede ham at opleve Hotel Royals skæbne.

Oasen? *Mit* sted? Den lille bugt nedenfor Dyreparken, hvor Vinterbadeklubben »Ballehage« har holdt til siden 1930, altså i mere end et halvt hundrede år. Også den er et stykke Århus-historie.

Det hele omkring Århusbugten var jo anderledes dengang. Jo, cyklen *var* opfundet, men til søndag og helligdage spadserede man til skovs, pænt klædt på, hvis man da ikke tog en af de små skovbåde, som »landede« en, hvor man nu ville hen: kun til Varna, til Silistria eller *helt ud* til Ørnereden. Hvis man var mere velhavende og en tilpas stor familie kunne man selvfølgelig også tage de charmerende karpovogne, der holdt linet op på Strandvejen ved Filtenborgs Plads hvor også spornovognene, de savnede, havde endestation.

Det var omkring badeanstalterne – med bedesteder, hvor man kunne nyde det medbragte eller beskedent købte –, at badelivet udfoldede sig i de dage. Moesgård

Strand, som i dag er det foretrukne bade-mål, lå et nummer for langt ude.

Ørneredens »Trouville« var nok det mest mondæne. Alene navnet gav jo associationer. Når det gik rigtig fint til, dansede man i eftermiddagstimerne efter badet på terrassen foran Varna, der også var mål for frokosten og middagen. Musik, masser af kjoleklædte tjenere – undtagen dem på gruset, der kunne nøjes med hvide jakker – og hvide duge. Her trivedes århusiansk highlife.

I dag er det en saga blot. Bilen kan nok køre én til Moesgård Strand, men det store flertal har enten fritidshuse eller kører længere bort.

Som »udviklingen« tog fart, forsvandt den ene af de gamle søbadeanstalter efter den anden. De, der ikke bare gik i vandet på sommersøndage, men – helt eller næsten – var helårsbadende, blev hjemløse.

Da 2. verdenskrigs spøgelse begyndte at tegne sig, fandt disse »fanatikere« sammen og fik – trods hård modstand fra den daværende overbetjent og byrådsmedlem Johanne Berg – kommunens tilladelse til at grave et tilflugtssted med plads til 30-35 ved Ballehage-rundingen.

Det blev i egentligste forstand et *tilflugtsrum*.

Det lille hold var stærkt præget af folk, der arbejdede på DSB, men her var da også typografer, en urmager og andet godtfolk, og ikke mindst efterhånden en række sportsfolk, der i min tid bl.a. har talt den forhenværende AGF-svømmer Gudrun Olsen (stadig i vandet, »når det er rent«), svømmeren og vandpolospilleren Harry Friismann, fodboldens Magnus Pedersen og hans kone, der snart trak svingersønnen, JME-direktør Poul Petersen og hans kone med. Det var en broget flok, fra den synftige atlet og vægtløfter Erik Hansen til så »fine« folk som stor-rytter-

skan Fritze Pontoppidan Nielsen (Holm) og købmand Axel Kauffmann, der endnu højt i sine 80'ere kom ridende til badet. Senere er andre kommet til, ikke mindst nylig afdøde sognepræst H.H. Siegumfeldt, der begyndte at bade af hensyn til sit dårlige bentøj, og som »helbredt« kunne tage turen ud og hjem, hele året, i selskab med prokurist S.A. Jensen, »fanebæren« mellem brødre. Det var lystige herre, hvis konversation undervejs fløj højt og – højlydt.

Morgenmænd og morgenfruer er glade mennesker.

– Når vandet er rent.

»Jamen, bader De da i det snavsede, sundhedsfarlige vand?»

Den frygt kurerede overlæge, professor, Carl Krebs mig for, når vi badede sammen – før jeg blev »ballehager« – på den kommunale på Strandvejen. Sammen med kollegerne, overkirurg Fabricius Møller og overlæge Poul Bechgaard, der alle senere flyttede med.

»Farligt? sludder!« fnyste Krebs. »Se på mig. Jeg bader her hver dag...«

Allerede den 7. december 1946 blev skurvognene, én til damerne, én til herre, afløst af et prægtigt træhus, tegnet af arkitekt E. Verner-Lassen, der selv var bader. Det gik op i luer en pinsemorgen for et par år siden (»De skarns unge«). Et nyt er kommet til, altsammen for medlemmernes egne penge, selv om kommunen flottede sig med et brusebad, da foreningen fyldte 50 år. I dag er det ikke mere så nødvendigt – på grund af »renseren« derinde i Tangkrogen. Den stinker, men den renser.

Et stykke Århus-historie – og, altså i hvert fald i den sidste snes år, også »mit« sted. En oase til daglig fornyelse og forfriskelse af sjæl og legeme, ikke mindst det første.

Et hold badere fra Vikingeklubben på vej til stranden en vinterdag omkring 1960.

Gåsegangen føres an af typograf Svend Hygum, der følges af rangermester Viggo Petersen, Dora Ladefoged, Olga Brøndberg og Ella Peschardt. Klubbens herreafdeling blev stiftet under navnet Badeklubben Ballehage i 1929, og dameafdelingen kom til året efter.

Foto: Aarhus Stiftstidende.

Det er en vidunderlig oplevelse hver gang, når jeg i de tidlige morgentimer drejer af ved Dyreparken og *suser* ned ad skovstien mod stranden. Fra sidst i februar og til december. Jeg er nemlig »en snyder«, ikke helårsbader som mange af de andre.

Morgenmennesker er glade og venlige mennesker, hvad enten de nu kommer på gåben, joggende eller som jeg på cykel. Vi kender hinanden, ikke alle af navn, men via fællesskabet om en af de smukkeste morgenture nogen by kan byde så nær sit centrum.

Når jeg kører cyklen fra Dyreparken ned ad stien til stranden, kan alt ske. En flygtende ræv dukker op eller en overrumplet hind med sine kid.

Og så havet selv. Lige skønt i storm som i stille. Et lille paradis. En forfriskelse,

daglig fornyelse af sindet, som også dukker i havet.

Stilheden, skønheden og bølgeslaget. Alt kun små femten minutter »hjemme fra«.

»Er du gåendes?«

Spørgsmålet er rettet til medbader Viggo Ebbesen, nypensioneret teknisk tegner på DSB. Det er en af dem, man kan sige sådan noget til, fordi også han forstår, hvor vidunderligt det er *at have det hele for sig selv*... Det egne lille kongerige.

Richardt Gandrup harcellerede ofte i spøg over de mange felter af livet i Århus, som jeg i det halve århundrede kom til at dække for avisen, og ikke mindst min optagethed af, hvad der skete på de nye fronter. Jeg var ham ofte for hurtig med min bejstring, som han kaldte det.

Ja, »hvorfors har Sammy så travlt?« som Budd Schulberg kaldte sin lille roman i 1941, som også var blandt mine ynglingsværker.

For mit vedkommende som skriverkarl har det nok været glæden ved at få lov at

arbejde på en stor avis i dens og dens hjemsteds blomstringstid. Tage et nap med i det, man selv tror på, bidrage til dens trivsel og velfærd, være formidler.

Forhåbentlig er det lykkedes. *Trods* de mange fronter.

Navneregister

Ved Preben J. Rasmussen

- A.B.C.-revyen, 70
Aftenbladet, 12, 88
Agerskov, Carl, musiker, 83
Aggebo, Jens, rektor, 124–126
Ailey, Eileen, operasangerinde, 75
Albeck, Gustav, professor, 70, 81, 84, 87–88, 90–91, 93
Albeck, Victor, overlæge, 16
Albertsen, Finn, musiker 37
Alexandra, Adelina, visesangerinde, 55, 56
Alexandrine, dronning, 57
Allin, Arthur, domorganist, 81
Alstrup, Carl, skuespiller, 9, 97, 98
Amfeldt, Ebba, skuespillerinde, 24, 59
Andersen, Aage Fredslund, pressefotograf, maler, 24, 122, 123
Andersen, Arvid, kapelmester, 75
Andersen, Benny, forfatter, 104
Andersen, Carl, fotograf, 18
Andersen, Carla, redaktør, 18–19
Andersen, Clara, keramik, 134
Andersen, C. B., bankdirektør, 96
Andersen, Harald, kapelmester, 27
Andersen, Harry Flensted, sognepræst, musiker, 34, 38
Andersen, Louis, redaktør, 19–21
Andersen, Vita, forfatter, 103
Andersson, Frans, operasanger, 70
Andersson Ture, generalsekretær, 135
Andreasen, A. L., musiker, 83
Andresen, Axel, hotelejer, 18
Apollo, restaurant, 27
Arena, dansehal, 126
Argentina, 126
Armstrong, Louis, jazzmusiker, 25, 30, 66
Arnel, Thomas, grafiker, 123
Arp, Jean, billedhugger, 131
Asmussen, Svend, jazzmusiker, kapelmester, 14, 26, 29, 31, 60, 70
Astor, natklub, 27
Badeklubben Ballehage, 137
Baker, Josephine, sangerinde, 60, 63, 65, 76, 78
Balanchine, Georg, koreograf, 76
Bali, 11
Ballehage, 135, 136
Banegårdsgade, 85
Banegårdsplads, 56
Bang, Aage Kornerup, arkitekt, 82
Barnov, Niels, byrådsmedlem, konsul, 81, 82
Basie, Count, jazzmusiker, orkesterleder, 74
Basse, Anton, restauratør, 66
Bay, Carl, sognepræst, 47
Bechgaard, Poul, overlæge, 136
Beck, Hans, balletmester, 76
Beckett, Samuel, forfatter, 100, 102
Bendix, Hans, tegner, 130
Bennike, Vagn, general, 48, 49, 52
Bentzon, Jørgen, komponist, 26
Benzi, Roberto, dirigent, 67, 69, 70
Berg, Johanne, byrådsmedlem, overbetjent, 136
Bergman, Ingrid, skuespillerinde, 25
Berlingske Tidende, 13
Bernadotte, Folke, greve, 53, 54
Bierberg, Henrik, musiker, 34–36
Bispetofte, 84, 118
Bispetorvet, 97–99, 103, 107, 108, 110, 111, 114, 116, 131
Bitsch, Jørgen, rejsebogsforfatter, 79
Bjelke, Anton, musiker, 27
Bjerg, Johs., billedhugger, 115
Bjerno, Erling D., komponist, 104
Bjerre, Jens, rejsebogsforfatter, 79
Björling, Jussi, sanger, 60
Bjørneboe, Jens, forfatter, 111
Blatt, Franz, professor, 17
Blicher-Hansen, Ingvar, direktør, 37, 66, 70, 74–77, 78
Blicher-Hansen, Thy, fru, g.m. Ingvar B., 66
Blindbæk, Bent, dramaturg, 112, 114
Blinkenberg, Andreas, professor, 17
Boeskov Poul, læge, 46, 47
Bojesen, Bo, tegner, 86
Boland, Holger, operasanger, 70, 72, 96
Boldhusteatret, 106
Bomholt, Julius, undervisningsminister, 86, 98
Bonfils, Asger, skuespiller, 106, 108
Borberg, Svend, forfatter, 95
Borch, Ejnar, musiker, 28
Borch, Knud, journalist, 21
Borg, Anna, skuespiller, 63
Borge, Victor, entertainer (Børge Rosenbaum), 65, 66, 75, 76
Borggaard, Vagn, pianist, 28
Bork, Peter, skuespiller, 108
Bostrup, Erik, redaktør, 24
Botanisk Have, 56
Brahe, Per, maler, 134
Brailowsky, Alexander, pianist, 60
Brammer, Max, læge., 16, 81, 118
Brammers Café, 27
Brammersgade, 27
Bramstoft, Willy, musiker, 83
Brancusi, Constantin, billedhugger, 131
Brems, Mogens, musiker, 56
Brisson, Carl, skuespiller, 66
Brix-Pedersen, Chr., journalist, 21
Broge, Hans, købmand, 16
Brown, Ann, sangerinde, 65
Bruhn, Erik, balletdanser, 63
Bruunsgade, 27, 44
Bräuner, Hans, musiker, 36
Brøndberg, Olga, fru, 137
Brøndsted, Henning, teaterchef, 98
B.T., dagblad, 106
Budstikken, 45
Bundegaard, Arnold, journalist, 59, 119
Burmeister, Egon, musiker, 28
Bækkelund, Otto, direktør, 57, 60, 62
Böckmann, Finn, antikvarboghandler, 104, 105, 107, 108
Bøggild, Mogens, billedhugger, 115, 116
Bølling, Hans, redaktør, 19, 43
Børresen, Hakon, komponist, 58
Carlsen, Carl, musiker, 28, 83
Carlsen, Paul, redaktør, 123
Carmel, missionshus, 67
Centralværkstederne, 16, 123
Ceres' Kunstfond, 116, 125

- Cernescu, Dinu, instruktør, 95
 Chaplin, Charles, skuespiller, 64
 Charlottenborg, kunstnersammen-
 slutning, 118
 Charlottenlund, 12
 Christensen, Andreas, højesteretssag-
 fører, 58, 72
 Christensen, Anna Lund, sangerinde,
 33
 Christensen, Bernhard, komponist,
 26, 33
 Christensen, Bjarne, maskinarbejder,
 51, 52
 Christensen, Carl, fabrikant, 96
 Christensen, Einar Stecher, borgme-
 ster, 21, 48, 81, 84, 115
 Christensen, H. P., borgmester, 57,
 58, 81–83, 115
 Christensen, Mogens, højesteretssag-
 fører, 72
 Christensen, Olaf P., rådmænd, 93
 Christensen, Viggo, musiker, 33
 Christiansen, Willy, musiker, 37
 Christian X, konge, 59
 Christiansen, Carl, pianist, 35
 Christiansen, Inger, pressefotograf,
 18
 Christiansen, Kaj, journalist, 20
 Christiansen, Rasmus, skuespiller, 63
 Christiansen, Valdemar, musiker, 83
 Christofoli, Francesco, dirigent, 94
 Christophersen, Dan, direktør, 79, 80
 Clair, René, filminstruktør, 65
 Clausen, Harald, musiker, 83
 Clausen, Julius, bibliotekslitterat, 13
 Clemmensen, Viggo, fabrikant, 54
 la Cour, Poul, pianist, dirigent, 34,
 35, 72
- Dachau, 51
 Dagens Nyheder, 15
 Dane, Chris, sanger, 36
 Danmarks nationalsocialistiske Arbej-
 derparti, 41
 Danmarks Radio, 28, 38, 84, 109
 Dansk Musiker Forbund, 27
 Dansk Ungdomssamvirke, 84
 danske Jazz-Musikforeninger, De, 32
 danske Kunstforeninger, De, 121
 danske Teater, Det, 107
 Davis, Ellabelle, sangerinde, 63
 Demokraten, 23, 24, 41, 42, 56, 84,
 124
 Den Frie Udstilling, kunstnersam-
 menslutning, 118, 131
 Dokoudovsky, Vladimir, balletdanser,
 56
- Dolin, Anton, balletdanser, 76
 Doree, Doris, sangerinde, 63
 Dramatiske Selskab, Det, 104
 Dreier, Per, dirigent, 70, 89–93, 96
 Dreier, Poul, journalist, 14
 Drescher, M. P., direktør, konsul, 115
 Dubuffet, Jean, maler, grafiker, 122,
 128
 Dybris, Freddie, maler, 122
- Ebbesen, Viggo, tegner, 137
 Ebeltoft, 126
 Ehlers, P. F., musiker, 27
 Eiberg, Valdemar, kapelmester, 30
 Ellert, Holger, pressechef, 14
 Ellevang Kirke, 120
 Ellington, Duke, jazzmusiker, kapel-
 mester, 30, 66
 Elwart, Aage, saksofonist, 29, 30
 Embry, Basil, viceluftmarskal, 51
 Emilienborg, 18
 Erhardtson, Aksel, skuespiller, 102,
 106
 Erhvervsarkivet, 11
 Eriksen, Holger, redaktør, folketings-
 mand, 23, 24, 41, 42
 Ernst, Ole, skuespiller, 106
 Errboe, Anders, musiker, 34
 Errboe, Poul Henning, cand.pharm.,
 33–35, 37, 38
 Esbjerg, 25
 Eszterhas, Peter, skuespiller, 106
 Ewans, Kai, kapelmester, 14, 29, 32,
 59
 Exner, Johs., arkitekt, 134
- Fabricius, Edmund, musiker, 83
 Fahrenholtz, Peter, musiker, 37
 Falkonér Centret, 77
 Federspiel, Per, landsretssagfører, 53
 Feiferre, Edite, danserinde, balletpæ-
 dagog, 55
 Filtenborg, Carlo, musiker, 36
 Filtenborg, Chr., kapelmester, 27–29
 Filtenborg Plads, 135
 Filuren, børneteater, 108, 110
 Fisker, Kay, arkitekt, 16, 59, 130
 Fjeldgaard, Sahah, koreograf, 63
 4. Maj Kollegiet, 54, 56
 Fjerritslev, 22
 Flatau, Aage, koreograf, 63
 Fleuron, Kate, redaktør, 53
 Flindt, Flemming, balletdanser, 76
 Flowers, Martha, operasangerinde,
 75
 Flummer, Kai, maler, 101
- Folketeatret, København, 106
 Folkets Opera, 75
 Fonnesbech, modemagasin, 64
 Formby, Georg, skuespiller, 56
 Forsøgsscenen, 102
 Forum, København, 58
 Forup, Carl, maler, 58
 Foss, Niels, guitarist, 29, 36
 Foster, Leesa, operasanger, 75
 Foster, Paul, forfatter, 111
 Fotorama, filmselskab, 19
 Frederik VII, konge, 11
 Frederiks Allé, 85
 Frederiksberg, 13
 Frederiksgade, 134
 Frichs Fabrikker, 16
 Fridericia, Allan, teaterdirektør, 102,
 103, 110
 Frihedsstøtten, København, 12
 Friis & Moltke, arkitektfirma, 80
 Friis, Knud, arkitekt, 16
 Friismann, Harry, vandpolospiller,
 136
 Frit Danmark, 53
 Fræk, Freddy, musiker
 Frøslev, 51, 52, 54
 Fuglsangs Allé, 54, 56
 Færgekroen, restaurant, 106
 Færøerne, 12
 Fønss, Aage, skuespiller, 63
 Fønss, Johannes, operachef, 63
 Fønss, Mime, skuespillerinde, 98
- Gadborg, Rigmor, sangerinde, 33
 Gallo, galleri, 126
 Gamba, Pierino, dirigent, 67, 70
 gamle Bræddehytte, Den, restaurant,
 11, 12
 Gamle By, Den, 16, 56, 95–97, 125
 Gammel Færggård, 10
 Gandrup, Carl, forfatter, 12, 20
 Gandrup, Julie, fru, 22
 Gandrup, Richardt, forfatter, 21, 22,
 66, 70, 123, 137
 Gauguin, Jean, maler, 115
 Gellerup-Scenen, 107, 108
 Genée, Alexander, balletdanser, 76
 Genée, Antonia, balletdanserinde, 76
 Genée-Isitt, Adeline, balletdanser-
 inde, 76, 77
 Gigli, Beniamino, tenorsanger, 67
 Gilboe, Gerda, skuespiller, 59
 Gilpin, John, balletdanser, 76, 77
 Giraud, Pierre, maler, 122
 Gladsaxe Teater, 106
 Glated, Chr., skuespiller, 80

- Godeau, Roger, cykelrytter, 72
 Grand Hotel, 66
 Grand Hotel, København, 11, 12
 Craugaard, Rasmus, musikforlægger, 30, 33
 Graven, 131–133
 Gravers, Anders, arkitekt, 120
 Gregersen, Fr., prosekter, 17, 26, 58, 81–84
 Grenåvej, 47
 Grønlund, Erik Chr. Robert, musiker, 34, 35
 Grønningen, kunstnersammenslutning, 118
 Grøntorvet, København, 54
 Gudme, Peter de Hemmer, redaktør, 15
 Gudmunsen-Holmgreen, Jørgen, billedhugger, 54
 Guirchescu, Lucian, scenograf, 95
 Guldborgsundbroen, 12
 Guldbøg, Helge, se Chris Dane
 Guldsmedgade, 134
 Gullbransson, Olav, musiker, 104
 Gulmann, Chr., chefredaktør, 13
 Göteborg, 24, 135
- Hafnia, hotel, Aalborg, 11
 Hagn-Meincke, overlæge, 120
 Hahn-Petersen, John, skuespiller, 103, 105, 106
 Hallkjær, Åse, sekretær, 91
 Hallstrøm, Otto, generalsekretær, 94
 Hamburg, 24
 Hampton, Lionel, kapelmester, 74
 Hansen, Alf Vestergaard, direktør, 60, 62, 67, 70, 74
 Hansen, Axel, journalist, 72
 Hansen, Erik, atlet, 136
 Hansen, Gunnar »Nu«, redaktør, 72
 Hansen, H., chefredaktør, 24, 41
 Hansen, H. C., statsminister, 16
 Hansen, Henny Harald, museumsinspektør, 63
 Hansen, Henrik, tegner, 18
 Hansen, Ivan, maskinarbejder, orkesterformand, 73, 84, 86
 Hansen, Max, skuespiller, 66
 Hansen, Niels, kgl. kammersanger, 12
 Hansen, Svend, havearkitekt, 92
 Hansen, Svend Wiig, billedhugger, 117
 Hansen, Ulf Steen, forfatter, 106
 Hansen, Willy Falck, cykelrytter, banefulder, 72
- Hantout, Abdoul, artistlærer, 114
 Harald Jensens Plads, 46
 Harald Skovbys Gade, 18
 Harding, Gertrud, fru, 104
 Harmoniorkestret Kærne, 34
 Harris, Preben, skuespiller, 102, 103, 105, 106, 110
 Hartley, Ronald, musiker, 36
 Hartnack, Justus, professor, dr.phil., 87
 Hasle, 34, 46, 47, 116
 Haugsted, Augusta, fru, 130
 Haukelid, Knut, kaptajn, 56
 Haumüller, Th., musiker, 83
 Hawkins, Colemann, jazzmusiker, 32
 Hedtoft, Hans, statsminister, 16, 98
 Heide, Erik, billedhugger, 119, 120
 Heide, Svend, fabrikant, 119
 Heimbürger, Minna, museumsdirektør, 104
 Helligåndskirken, København, 14
 Helm-Petersen, Jens O., jazzhusleder, 110
 Helmuth, Osvald, skuespiller, 63, 73
 Helsingør Theater, 95–97
 Hemmeshøj-Frederiksen, Grete, sangerinde, pianist, 26, 29
 Henning-Jensen, Erik, teaterdirektør, 83, 97–99, 102, 103
 Herning, 74, 79
 Herning-Hallerne, 78
 Hesselager, Finn, børneteaterleder, 108, 110
 Hilbert, Børge, skuespiller, 80
 Hillebrandt, Rudolf, receptionschef, 99
 Hinnerup, 76, 77
 Hjalmar, Ely, operasangerinde, 63
 Hjorth & Langs Kursus, 9
 Hjulmand, Louis, musiker, 37, 38
 Hobro, 74
 Hoeck, Ejnar, politimester, 41
 Holbæk, 13–15, 23
 Holbæk Amts Avis, 14
 Holbæk Amtstidende, 13
 Holbæk Amts Venstreblad, 14
 Holland, 126
 Holleufer, Gunnar, kapelmester, 37
 Holm, Aksel, sportsredaktør, 19, 20
 Holm & Sønner, Jacob, handelsselskab, 11
 Holm, Peter, museumsdirektør, 95, 96
 Holmens Kirke, 48
 Holmgren, O., direktør, 19
 Holstebro, 79, 111–113
 Holst-Knudsen, C., landsretssagfører, 16, 96
- Hornbæk Badehotel, 30
 Hornung, Preben, maler, 102, 103
 Horsens, 32, 49, 122
 Horsørød, 53
 Hougaard, M., musiker, 83
 Hundested, 22
 Huset, 112
 Hvass, Ellen, bibliotekar, 40
 Hygum, Svend, typograf, 137
 Hyllested, Orla, borgmester, 93
 Hylton, Jack, orkesterleder, 13
 Hærens Efterretningsstjeneste, 40, 45
 Høeg-Hansen, Axel, arkitekt, 16, 82, 118
 Høegh Guldbergs Gade, 27, 48, 82
 Høffding, Finn, komponist, 26
 Højmark, Frede, chefredaktør, 23, 24, 41
 Hørhavgården, 116
- Ibrahim af Johore, sultan, 11
 Ibsen, Henrik, forfatter, 106
 Ilfeldt, Arthur, landsretssagfører, 86, 87, 99
 Indonesien, 11, 15
 Information, 45
 Ipsen, Bodil, skuespillerinde, 95, 98, 99
 Israelsen, Peter, musiker, 83
- Jacobsen, Jørgen, dekoratør, 104
 Jacobsen, Robert, billedhugger, 122
 Jagtvejen, København, 12
 Jakobsen, Kr., museumsdirektør, 131
 Jarl, Viggo, billedhugger, 115
 Jazz-Circle, jazzklub, 37, 39
 Jazzselskabet, 27, 33, 37
 Jelgren, Poul, radiotelegrafist, 49, 51, 52
 Jensen, Aage, journalist, 12, 13
 Jensen, Aksel P., maler, 22
 Jensen, Anton, toldassistent, 52
 Jensen, Bent J., restauratør, 33, 37
 Jensen, Bernhardt, borgmester, 20, 27, 33, 79, 119, 134
 Jensen, Carl, maler, 118
 Jensen, Carl, trykkeribestyrer, 19
 Jensen, Gregers, maler, 14
 Jensen, Helge, redaktør, 14, 135
 Jensen, Holger, musiker, 83
 Jensen, Jakob, borgmester, 81, 82
 Jensen, Jens, pianist, 28
 Jensen, Johs., musiker, 83
 Jensen, Niels, bankdirektør, 56, 96
 Jensen, Peter, landmand, 76
 Jensen, Richard, kapelmester, 59

- Jensen, S. A., prokurist, 136
 Jensen, Tage Balle, musiker, 35
 Jensen, Thomas, kapelmester, 17, 26, 28, 32, 56–59, 70, 72, 81–84, 86–90, 92, 94
 Jensen, Viggo Halfdan, guitarist, 36, 38
 Jepsen, August Ludvig, lærer, 34
 Jepsen, Knud, musiker, 38
 Jepsen, Otto, professor, 34, 35, 37, 38
 Jessen, Annie, skuespillerinde, 102
 Johan-Svendsen, Eyvind, skuespiller, 63
 Johnstad-Møller, Svend Erik, general, 54
 Johnstone, Keith, forfatter, 107
 Jorn, Asger, maler, 119–122, 128, 131
 Josephsen, Inger, journalist, 19
 Jugel, Holger, galleriejer, 115, 123
 Julian, Kaj, kapelmester, 60
 Juncker, Flemming, godsejer, 52
 Juul, J. C., farvehandler, 132
 Jydsk symfonisk Orkester, se Aarhus By-Orkester
 Jydsk Telefon A/S, 124
 Jydske Handelshøjskole, Den, 84
 Jydske Musikonservatorium, Det, 16, 34, 35, 84, 94
 Jyllands-Posten, 24, 41, 72, 88, 110
 Jyske Brigade, 51
 Jyske Opera, Den, 70, 84, 91, 96, 97
 Jyske Operas Venner, Den, 70
 Jørgensen, Chr., musiker, 83
 Jørgensen, Hans Wolf, journalist, 14
 Jørgensen, Henrik E., journalist, 12, 21, 22
 Jørgensen, Lis Vibeke, instruktør, 111
 Jørgensen, Niels, musiker, 28, 83
 Jørgensen, Nyboe Balslev, journalist, 21 52
 Jørgensen, Palle Jul., lektor, teaterleder, 108, 109
 Jørgensen, Wenzel, cykelrytter, 72
- Kaabers Musikforlag, 33
 Kaae, Jens, musiker, 38
 Kaaløe, Steen, forfatter, 103
 Kalsbøll, Finn, musiker, 37
 Kalundborg, 96
 Kammeraterne, kunstnersammenslutning, 118
 Kampmann, Chr., grosserer, 16, 118
 Kannikegade, 18, 41, 70, 104, 134
 Kasino, 66, 108, 109
 Kaskade Teatret, 112, 114
 Kastellet, København, 13
- Kauffmann, Axel, købmand, 136
 Kauffmann, Henrik, ambassadør, 41
 Kenton, Stan, orkesterleder, 74
 Kielland, Jacob, teaterchef, 103
 Kierkegaard, Amelie, skuespillerinde, 9
 Kirkeby, Anker, redaktør, 62
 Kirkholt, Flemming, advokat, 33
 Kjeldsen, Klaus, dramaturg, 112
 Kjer, Bodil, skuespiller, 63
 Kjær, Werner, arkitekt, 93
 Kjær-Hansen, Max, professor, 13
 Klamer, Egon, cykelrytter, 72, 73
 Klemann, Thyge, arkitekt, 134
 Klintegården, 40
 Klosterport, 112, 114
 Klötzel, Karl, musiker, 83
 Knoblauch, Wm., skuespiller, 100, 102
 Knudsen, Ejnar, musiker, 83
 Knudsen, Erik, forfatter, 104
 Knudsen, Troels, musiker, 39
 Knuth, Torben, greve, 47
 Kobberrød, Marinus, tivolidirektør, 80
 Koch, Casper, skuespiller, 108
 Kofoed, Brdr., stenhuggeri, 116
 Koncertpalæet, 30, 62, 111
 kongelige Akademi for Skønne Kunster, Det, 115, 119
 kongelige Kapel, Det, 69
 kongelige Porcelainsfabrik, Den, 124
 Kongelige Teater, Det, 95, 104, 107
 Kongens Ege, hotel, 65
 Koppel, Niels, bygningsinspektør, 91
 Korch, Morten, forfatter, 62
 Kordt, Crete, sangerinde, 26
 Kramer, Per, maler, 122
 Kragh, Erik »Spjæt«, musiker, 14, 32
 Krause, Ulla, sangerinde, 26
 Krebs, Carl, overlæge, professor, 136
 Kreisler, Fritz, violonist, 60
 Kring, Bent, tandlæge, 46
 Kring, Ellen, tandlæge, 46
 Kristensen, Sven Møller, forfatter, 26, 33
 Kristensen, Vilhelm, musiker, 38
 Kronika, Jacob, journalist, 19, 43
 Kronprindsens Klub, 104
 Kruså, 53, 54
 Kruse-Andersen, Otto, kapelmester, 27
 Kruse, Jens, redaktør, 110–112
 Kröller-Müller-museet, 126
 Kystvejen, 129
 Kæraa, Leo, tandtekniker, 44
- Ladefoged, Dora, fru, 137
 Ladefoged, Kjeld, skovrider, 135
 Lander, Harald, balletmester, 76
 Lander, Toni, balletdanserinde, 76
 Landsbladet, 21
 Landsdelsorkestrenes Sammenslutning, 87
 Landsforeningen for dansk Kunsthåndværk, 59
 Landskabstegnestuen i Århus ApS, 131
 Landsudstillingen 1909, 16, 135
 Lange, Grethe, korrektør, 19
 Lange, Mads, købmand, 10, 11, 15
 Langelandsgade, 40, 51
 Larsen, Gunnar Helweg, chefredaktør, 15
 Larsen, Jean, turistchef, 19,20
 Larsen, Sigvald, arkivar, 21
 Larsen, Sv. Unmack, borgmester, 56, 72, 81, 86, 115–117, 123
 Larsen, Willy, kontorist, 30
 Lassen, Hans, museumsdirektør, 125
 Lauritzen, Palle, musiker, 37
 Leitner, Ferdinand, dirigent, 90
 Lemvig, Gunnar, skuespiller, 98
 Leth, Jørgen, instruktør, 110
 Lissberg, Henrik Bering, teaterchef, 102, 103, 106, 107
 Lillelund, Jens, direktør, 45, 60
 Lillesø, Merete, bogholder, 107
 Lindorff, Bodil, skuespillerinde, teaterleder, 108
 Lindum, Otto
 Lington, Otto, kapelmester, 13, 60
 Linnemanns Badehotel, Lønstrup, 11
 Loft, Viggo, musiker, 83
 Lolland-Falsters Stiftstidende, 12, 13
 London, 13, 56
 London Festival Ballet, 76
 London Philharmonic Orchestra, 92
 London Symphony Orchestra, 92
 Lorentsen, H., stiftamtmand, 70
 Lorentzen, Mogens, forfatter, 62
 Lose, Helmuth, musiker, 29, 32, 56, 80
 Lumskebugten, restaurant, 13
 Lundbæk, Dorrit, kunsthistoriker, 118
 Lundstrøm, Vilhelm, professor, kunstmaler, 115
 Lundstrøm, Yrsa, fru, 115
 Lykke, Palle, cykelrytter, 73, 74
 Lynn, Vera, sangerinde, 66
 Lytzhøft, W., musiker, 27
 Løfquist, Gyrd, skuespiller, 97, 103, 105
 Lønstrup, 11
 Løveapoteket, 104

- Madsen, Georg, forvalter, 79
Madsen, Svend Åge, forfatter, 103, 104, 106
Maisie, Ruth, skuespillerinde, 80
Majorov, Sergei, instruktør, 102, 103
Markwarth, Miskow, skuespiller, 97
Malberg, Ellen, skuespillerinde, 14
Malberg, Henrik, skuespiller, 63
Marcussen, Louis, maler, 126–128
Margaret, prinsesse, 77
Margrethe II, dronning, 93
Mariendal, 135
Marselis, hotel, 129, 135
Marselisborg Gymnasium, 34
Martin, Jakob, redaktør, 41
Martini, Bruno, kapelmester, 76
Martins, Peter, balletdanser, 76
Mathiasen, Helen, skuespiller, 102
Mathisen, Leo, kapelmester, 14, 32, 60
Matthiasen, Niels, kulturminister, 25, 37, 93, 134
Max Hansen, Ann-Mari, skuespillerinde, 106
Medlemsblad for Provins-Journalist Foreningen, 23
Mejerikontoret, 14, 124
Mejlgade, 18, 27, 51, 131–134
Meyer, A., apoteker, 103
Meyer, Agathe, frk., 103
Mikkelsen, S. M., direktør, 29, 32, 81, 82
Mills Brothers, 60
Mindegade, 27
Mindeparken, 115
Mistinguett, visesangerinde, 65
Moesgård, 135
Moesgård Strand, 135, 136
Mogensen, Anne-Vibeke, skuespillerinde, 108
Moltke, Elmer, arkitekt, 16
Mors, 119
Mortensen, Richard, maler, 122, 131
Moseholm, Erik, musiker, 37
Mrozek, Slawomir, forfatter, 104
Muchitsch, Asger, tegner, 104
Munk, Hans, missionær, 67
Musikernes Hus, 110
Musikhuset Århus, 84, 85, 92–94, 121, 122, 130
Muus, Flemming G., officer, forfatter, 52
Mølleengen, 118
Mølleparken, 115
Møller, Carl, musiker, 83
Møller, C. F., arkitekt, 16, 17, 46, 54, 57, 59, 130
Møller, Erik, arkitekt, 130
Møller, J. T. Fabricius, overkirurg, 136
Møller, Peder, kgl. kapelmusikus, 17, 35, 58
Møller, Viggo Sten, arkitekt, 59
Møllevangskirken, 120
Mørksgade, 84
Mørup, A., ingeniør, 81
Nansen, Betty, skuespillerinde, teaterdirektør, 13
Nathansen, Henri, forfatter, 99
Nationalbanken, 131
Nationalmuseet, 10, 63
Nationaltidende (Dagens Nyheder), 19, 43
Neal, Boyd, dirigent, 90
Neamteanu, Dan, scenograf, 95
Neuengamme, 51
Neumann, Gerda, skuespillerinde, 60
Neumann, Ulrik, musiker, 60
New Orleans, 39
New York City Ballet, 76
Nicolaisens Hotel, 14
Nielsen, Aage Krarup, forfatter, 10, 79
Nielsen, Ejnar, lærer, 13
Nielsen, Ejnar, maler, 9
Nielsen, Ejnar, reklamedirektør, 72
Nielsen, Ejnar, journalist, 17, 19
Nielsen, Fritze Pontoppidan, rytterske, 136
Nielsen, Georg, musiker, 28
Nielsen, Gunner, redaktør, 17, 19
Nielsen, Ingelise Rohde, keramiker, 131, 132, 134
Nielsen, Jais, maler, 118
Nielsen, Johannes, overlæge, 126, 128
Nielsen, Kai, billedhugger, 115
Nielsen, Lars Rohde, arkitekt, konstruktør, 131–133
Nielsen, Lean, forfatter, 106
Nielsen, Niels Aage, professor, 48
Nielsen, Niels Peter, skipper, købmand, 10
Nielsen, Poul Rohde, farvehandler, 132
Norden, forening, 135
Nordenhof, Ole, musiker, 37
Nordisk Films Co., 20
Ny Banegårdsgade, 58, 59
ny Kasino, Det, restaurant, 60
Nykøbing Falster, 12–14, 21, 23, 29
ny Teater, Det, 26
Nørby, Einar, kgl. kammersanger, 58
Nørre Allé, 126
Nørrebrogade 81
Nørregaard, Kjeld, pianist, 26, 29, 30, 32
Nørregade, 33, 40
Nørregade, København, 106
Odder, 49
Odder Sogneråds Kunstudvalg, 119
Odd-Fellow Palæet, København, 13, 60, 70
Odense, 16, 74
Odin Teatret, 110–114
O'Horgan, Tom, instruktør, 111
Okking, Jens, skuespiller, 109, 110
Olesen, Winstrup, kapelmester, 14, 32, 60
Olsen, Gudrun, sekretær, 18, 19, 22, 136
Olsen, Ingeborg Friis, korrektør, 19
Olsen, Ole, filmproducent, 20
Olsson, Georg, musiker, 34
O'Neill, Eugene, forfatter, 110
Oringe, 126
Ortopædisk Hospital, 16
Oslo, 26
Ovartaci, se Louis Marcussen
Overgaard, Carl, musiker, 83
Palads Hotellet, København, 13, 30
Paladsteatret, 13
Paris, 25
Park Allé, 85
Park Hotel, København, 11
Parkhotellet, Aalborg, 11
Passer, Dirch, skuespiller, 70
Patterson, Sid., cykelrytter, 72
Paulsen, Julius, maler, 9
Pedersen, Bjerg, radioforhandler, 30
Pedersen, Just Chr. Muus, redaktør, 119
Pedersen, Magnus, fodboldspiller, 136
Pedersen, Olaf, journalist, 56
Pedersen, Poul, fotograf, 121
Pedersen, Sven, stadsarkitekt, 119
Perfort, Holger, skuespiller, 97
Perregaard, J. P., byrådsmedlem, tømrermester, 82
Petersen, Carl, redaktør, 12
Petersen, Erik, musiker, 34, 35
Petersen, Harald, musiker, 34
Petersen, Kjeld, skuespiller, 70
Petersen, Leif, forfatter, 106
Petersen, N. C. Haagen, direktør, 96
Petersen, Niels, stud. mag., arkivar, 45, 48, 52

- Petersen, Nis, digter, 14
 Petersen, Poul, direktør, 136
 Petersen, Poul, teaterdirektør, 95, 98–100, 102
 Petersen, Sv. Skou, halleder, 78
 Petersen, Teddy, kapelmester, 60, 72
 Petersen, Waage, museumsinspektør, 96
 Petersen, Viggo, rangermester, 137
 Pfenninger, Fritz, cykelrytter, 73
 Philipp, Willy, musiker, 69, 83
 Philipsen, Ruth, sekretær, 40, 43, 46, 48
 Pilestræde, København, 14
 Pinel Design, tegnestue, 134
 Pinter, Harald, forfatter, 104
 Plattner, Oscar, cykelrytter, 72
 Politiken, 21, 56, 62, 86, 130
 Polyhymnia, 18, 104
 Pontoppidan, frk., hofdame, 57
 Poulsen, Axel, billedhugger, 115
 Prejean, Albert, skuespiller, 65
 Pressenævnet, 41
 Provinsbanken, 130
 Prytz, Eva, operasanger, 70
 Psykiatrisk Hospital, 126, 127
- Rahbeck, Erik, bankdirektør, 130, 131
 Ramsing, P. E., musiker, 37
 Randers, 9, 11, 38, 65, 74
 Rank, Arthur, filmproducent, 56
 Ranum, 22
 Raskmark, Ove, teatermedarbejder, 110
 Rasmussen, Aage, kapelmester, 27
 Rasmussen, Knud, musiker, 83
 Rasmussen, Knud, polarforsker, 22
 Rasmussen, Peter, kapelmester, 14, 32, 35
 Rasmussen, Thøger, koncertsanger, 17
 Rathack, Svend, billedhugger, 118
 Ravnholm, Jens, tegner, 84, 124
 Ravnsbjergkirken, 120
 Reccia, Francesco, kapelmester, 27, 59
 Reddelin, T. T., apoteker, 104
 Reden, villa, 12
 Reesen, Emil, dirigent, 99
 Reesen, Morten, dirigent, 99
 Regina, hotel, 20, 27
 Reimer, Elin, skuespillerinde, 104, 106
 Reumert, Poul, skuespiller, 63, 95
 Ribe, 13
 Ribens, Hanne, skuespillerinde, 104
- Richter, Johan, arkitekt, 93, 120, 121
 Ribbjerg, Klaus, forfatter, 104
 Rigsparkivet, 45
 Riisager, Knudåge, komponist, 26
 Risskov, 47, 126
 Risskov Kirke, 47
 Rode, Ebbe, skuespiller, 63
 Rode, Edith, forfatterinde, 13
 Roholm, Ida, operasangerinde, 70
 Roland, Svend, musiker, 59, 83
 von Rosen, Else Marianne, koreograf, 103
 Rosenbaum, Børge, se Victor Borge
 Rosenbaum, Simon, skuespiller, 80
 Rosenhøj, villa, 76
 Rosenkilde, N. C., skuespiller, 104
 Rosenkrantzgade, 60, 66, 108, 109, 114
 Rosenquist, Hans, teaterleder, 108
 Rosengade, 104, 106–108, 111
 Rosenvangs Allé, 34
 Rosenvænget, 23
 Rosfeldt, Valdemar, musiker, 28
 Rostrup, Kasper, instruktør, 109, 110
 Roth, Jan, cykelrytter, 72, 73
 Royal, hotel, 22, 27, 28, 35, 45, 75, 76, 97–99, 135
 Royal Air Force, 46, 47
 Royal Philharmonic Orchestra, London, 92, 93
 Rubenstein, Arthur, pianist, 60
 Rude, Olaf, maler, 118
 Rudkøbing, 10, 11
 Ryesgade, 15, 27, 66
 Rømer Fonden, 130, 131
 Rønne, 95, 96
 Rådhushallen, 115, 123
 Rådhusparken, 85, 93, 115, 130
 Rådhuspladsen, 113, 114, 116
- Sabroe & Co., A/S Thomas Ths., 16
 Sahlertz, Hans Jacob, musiker, 37
 Salling, stormagasin, 76
 Salon du Mai, 125
 Sand, Inge, balletdanser, 63
 Sandbæk, Harald, præst, 48
 Sandemose, C. J., havnekaptajn, 46
 Sandø, Waage, skuespiller, 107, 108, 111
 Scharff, Wm., maler, 118
 Schepelern, Gerhard, musikchef, 70, 72
 Schilling, Frede, maler, 125
 Schiøttz-Christensen, Alf, chefredaktør, 20, 24
 Schiøttz-Christensen, L., redaktør, 24
- Schiøtz, Aksel, sanger, 56
 Schmidt, Allan, maler, 122–124
 Schmidt, Børge, redaktør, 21, 22
 Schmidt, Erik, chefredaktør, 22
 Schmidt, Louis, chefredaktør, 15, 17, 18–24, 26, 41
 Schmidt, Ole, kapelmester, 83, 93
 Schmidt, Orla A. F., apoteker, 103, 104
 Schmidt, Poul, musiker, 38
 Schmidt, Viggo, musiker, 83
 Schnedler-Petersen, Frederik, kapelmester, 26
 Schoch, Aage, chefredaktør, 19
 Schou, Niels, forfatter, 106
 Schouboe, Else, skuespiller, 63
 Schrep, E., kontorchef, 19
 Schultz, Peter, forstander, 54
 Schultz, Svend S., komponist, 72
 Schønberg, Ib, skuespiller, 59
 Seeberg, Peter, forfatter, 104
 Seedorff, Hans Hartvig, forfatter, 24
 Sejr, Emanuel, overbibliotekar, 29, 132
 Senffleben, George, cykelrytter, 72
 Septimens Damekor, 22, 70
 Siegumfeldt, H. H., sognepræst, 136
 Sigfusson, Einar, violinist, 67, 83, 94
 Sigfusson, Lilli, musiker, 83, 94
 Silistra, skovpavillon, 135
 Silkeborg, 49, 122
 Silkeborg Kunstmuseum, 131
 Silkeborg Museum, 120
 Silkeborg Sanatorium, 120
 Simonsen, Thorkild, rådmænd, nuv. borgmester, 93, 123
 Skaarup, Frede, teaterdirektør, 9, 19, 115
 Skandinaviske Ballet, Den, 103
 Skautrup, Peter, professor, 17
 Skibsted, Arne, kapelmester, 29
 Skive, 52
 Skjær, Henry, operasanger, 70
 Skodsborg Søbad, 11
 Skolegade, 18, 106, 131
 Skolegyde, 18
 Skouby, Axel, musiker, 32
 Skougaard, Mogens, tandlæge, 75
 Skou-Hansen, Tage, forfatter, 106
 Skovbrynet, 129
 Skovgaardsgade, 92
 Skov-Petersen, Palle, musiker, 38
 Skovshoved, 12
 Skt. Clemensstræde, 134
 Skt. Knuds Plads, 58, 79
 Skt. Olufs kirkegård, 129
 Skt. Pauls Kirkeplads, 27
 Skåde, 76, 77

- Slet, 124
 Smith-Hansen, C. V., civilingeniør, 70, 85
 Smith-Hansen, Karen, arkitekt, 85
 Sonning, Leonie, fru, 125
 Sorring, 120
 Spanien, 15
 Stakladen, 111
 Stangerup, Richard, direktør, 74
 Statens Bygningsfredningsfond, 133
 Statens Kunstfond, 120
 Statens Museum for Kunst, 9, 119
 Statens Teaterskole, 134
 Statsbiblioteket, 29
 Stauning, Thorvald, statsminister, 59
 Steele, Tommy, sanger, 78
 Steen, Bodil, skuespillerinde, 76
 Steen-Müller, Ove, skuespiller, 98
 Stegger, Karl, skuespiller, 97
 Stegman, Povl, arkitekt, 167, 82
 Stenbjørn, Ulf, skuespiller, 97, 98
 Stenoft, Aage, komponist, 76
 Stenoft, Elsebeth, skuespillerinde, 108
 Stephensen, Hakon, redaktør, 56
 Stiklingen, 101
 Stilling, Gerhard, konsul, 16, 118
 Store Kongensgade, København, 12
 Store Torv, 46, 104
 Storkholm, Tommy, maler, 122, 123
 Strandparken, 40
 Strandvejen, 45, 129, 135, 136
 Stroganova, Nina, balletdanserinde, 56
 Strom, Alf, cykelrytter, 72
 Stryhn, Gunnar, skuespiller, 100, 102
 Studenternes Hus, 111
 Studio-Scenen, 103
 Studsgade, 132
 Svalegangen, 103–111
 Svaneapoteket, 103, 108
 Sverige, 36, 37, 46, 48, 53
 Svinding, Anna, bogholder, 19
 Søgaard, Helge, museumsdirektør, 96
 Sønderborg, 51
 Søndergade, 15, 32, 46, 115, 123, 134
 Sørensen, Bent, billedhugger, 131
 Sørensen, B. P., musiker, 83
 Sørensen, C. Th., havearkitekt, 17
 Sørensen, Johs. G., redaktør, 56
 Sørensen, Kjell, forretningsfører, 81
 Sørensen, M. P., arkitekt, 82
 Sørensen, Søren, professor, dr. phil., 84, 93
 Søvig, 110
 Tagsekæppet, jazzhus, 37, 66, 110
 Tangkrogen, 129, 136
 Tapiér, Michel, maler, 122
 Tchicai, John, musiker, 37, 38, 58
 Teatercaféen, 27
 Teglværksgade, 129
 Telmanyi, Emil, violinist, 17, 86
 Terminus, hotel, 27
 Tesdorff, Adolf, højægermester, godsejer, 12
 Thestrup, Knud, dommer, 52
 Thomas Jensens Allé, 93
 Thomsen, Aage Juhl, kapelmester, 59
 Thomsen, Bjørn Baastrup, læge, 44
 Thomsen, Chr. Braad, forfatter, 107
 Thomsen, Th. Funch, redaktør, 19, 23
 Thorsø, Andreas, danselærer, 62
 Tiemroth, Edwin, teaterdirektør, 95, 98, 99, 102, 103, 111
 Tietgens Plads, 129
 Tillisch, Fritz G., premierløjtnant, 40, 43, 45–48, 50–52
 Tivoli, 14, 26, 32
 Tivoli Friheden, 79, 107
 Tivoli-Variéteen, København, 78
 Toft-Nielsen, Poul, journalist, 14, 15, 19, 21, 23, 30
 Tonica, harmoniorkester, 74, 76, 130
 Torp, Jan, teaterleder, 112
 Trinbrædtet, folkemusikhus, 110
 Trocadero, restaurant, 27
 Trondheim, 90
 Trouville, badeanstalt, 136
 Tuxen, Erik, kapelmester, 14, 31
 Tvingstrup, 122
 Tworek, Wandy, violinist, 65, 75, 103
 Tyskland, 24
 Tøjhusmuseet, 63
 Udsen, Bodil, skuespiller, 63
 Udvalget for Bygnings- og Miljøbevaring, 134
 Uglebjerg, Preben, skuespiller, 76
 Ungarsk Vinhus, restaurant, 14
 Unge Tonekunstneres Orkester, 57
 Ung Scene, 102
 Utzon-Frank, Einar, billedhugger, 115
 Waage, Lars, skuespiller, 84
 Walbom, Ole, operasanger, 72
 Valencia, restaurant, 13, 58
 Wallmann, M. J., telefondirektør, 84
 Waller, Fats, jazzmusiker, orkesterleder, 60
 Varna, restaurant, 16, 27, 35, 135, 136
 Wedersø, Erik, skuespiller, 109, 110
 Weel, Liva, skuespillerinde, 9, 29, 63
 Wegener, Klaus, skuespiller, 108
 Weiss, Andreas, møllelejer, 118
 Weiss, Christian, dr. med., 118
 Vejlbj, 120
 Vejle, 29
 Wemaëre, Pierre, maler, 120
 Vennelyst, 15, 16, 20, 27, 29, 32, 35, 58, 81, 82, 85, 102
 Venuti, Joe, jazz-violinist, 29
 Werner, Kay, cykelrytter, 72–74
 Verner-Lassen, E., arkitekt, 136
 Westend, hotel, Randers, 11
 Vester Allé, 46
 Vesterbrogade, København, 12
 Vestergade, 27, 103–106, 108–110
 Vestergade 58, teatergruppe, 109, 111
 Westfeldt, Karin Nathorst, malerinde, 125
 Vestkysten, dagblad, 24
 Whiteman, Paul, kapelmester, 30
 Vibenshus kommuneskole, 9
 Viborg, 29, 34
 Viby, 120
 Viby, Marguerite, skuespillerinde, 76
 Wied, Gustav, forfatter, 103
 Wienerhallen, restaurant, 27
 Wieth, Mogens, skuespiller, 63
 Wilde, Frank, overretssagfører, 16, 118
 William, Heathave, forfatter, 107
 Willard, Cleo, kabaretsangerinde, 66
 Willumsen, J. E., maler, 124
 Viltoft, Torben, operachef, 91
 Wiskum, Torben, operachef, 91
 Voeler, Jørgen, redaktør, 24
 Voeler, Knud, redaktør, 24
 Wohlert, Ludvig, konsulent, 23
 Voigt, Axel, pianist, 26, 29, 30, 32–35, 37, 44
 Vosnæsgård, 47
 Wright, Belinda, balletdanserinde, 76
 Zazi, Marius, skuespiller, danser, 14
 Zetterling, Mai, skuespiller, 56
 Zeuner, Karen, diktafonist, 52
 Zorzor, Stefan, komponist, 95
 Ørnereden, 135, 136
 Østboulevarden, 136

Østerbrogade, København, 12
Østergades Hotel, 65
Østjydske Musikforsyning, 34
Østø, Clara, skuespillerinde, 103

Aabenraa, 54
Åboulevarden, 18
Åboulevarden, København, 12
Åbyhøj, 120
Ågade, 134
Aalborg, 11, 20, 21, 24, 79
Aalborg Stiftstidende, 24
Århus Amtssygehus, 35
Aarhus Amtstidende, 24, 41, 74
Aarhus By-Orkester, 17, 26, 28, 33,
56, 57, 59, 67, 69, 70, 72, 75, 78,
81–85, 89, 90, 96, 104

Århus Domkirke, 113, 131
Århus Festuge, 23, 62, 79, 92, 113
Aarhus Haandværkerforening, 28,
29, 62
Aarhus-Hallen, 31, 37, 55–80, 82, 83,
87, 91, 124
Århus Jazzforening, 31, 33, 34, 38
Århus Jazzklub, 37
Århus Journalistforening, 20, 23
Århus Kommunehospital, 16, 48
Århus Kunstbygning, 16, 82, 84, 118,
121, 125
Århus Kunstforening af 1847, 118,
124
Århus Kunstmuseum, 16, 104, 112,
117, 118, 131
Aarhus Kunststilling A/S, 118
Århus Musikhus, se Musikhuset
Århus
Århus Oliefabrik, 16, 36
Aarhus Orkesterforening, 27, 36

Aarhus Philharmoniske Selskab, 26,
81, 82
Århusposten, 19
Århus Scala, 84, 86, 87, 89, 116
Århus Stadion, 115
Århus Stadionhal, 66, 89, 92
Aarhus Stiftstidende, 12, 14, 17, 18,
22, 23, 29, 41, 59, 63, 96, 104, 111,
118, 134
Århus Studenterforening, 29, 87
Århus Studenterjazz, 37
Århus Studenterscene, 109, 110, 111
Århus Teater, 9, 16, 26, 27, 29, 55,
56, 74, 80, 82–85, 95–100, 102,
103, 106–108, 110–113, 116, 130
Århus Teater Akademi, 112, 114
Århus Universitet, 16, 17, 30, 46, 47,
84
Århus Vinterbane A/S, 72
Århus Å, 16, 134
Aarkrog, Jens, forfatter, 103, 106

Publikationer udgivet af Århus byhistoriske Udvalg

BARN I ÅRHUS

Redigeret af Åge Bredsted,
Vagn Dybdahl og Emanuel Sejr.
1956. 139 sider. Udsolgt.

BARN I ÅRHUS

Anden samling.
Redigeret af Åge Bredsted,
Vagn Dybdahl og Emanuel Sejr.
1957. 183 sider. Udsolgt.

ÅRHUSPROMENADE 1909–1959

Redigeret af Vagn Dybdahl og
Finn H. Lauridsen.
1958. 244 sider. Udsolgt.

Rasmus Nielsen:

ÅRHUS I FYRRERNE

Ny udgave med oplysende noter af
Emanuel Sejr.
1959. 164 sider. Udsolgt.

Emanuel Sejr:

GAMLE ÅRHUSGADER

1960. 154 sider. Udsolgt.

Helge Søgård:

DET ÆLDSTE ÅRHUS

1961. 114 sider. 26 plancher.
Udsolgt.

Emanuel Sejr:

GAMLE ÅRHUSGADER

Anden samling.
1961. 160 sider. Udsolgt.

FREMMEDE SER PÅ ÅRHUS

Redigeret af Finn H. Lauridsen.
1962. 247 sider. Udsolgt.

ERHVERV I ÅRHUS

Ved Poul Enemark.
1963. 80 sider. Kr. 12,20.

Bernhardt Jensen:

FRA DET GLADE ÅRHUS

De gamle varieteer og
morskabsteatre.
1963. 252 sider. Udsolgt.

Anna Thestrup:

ELIGEREDE BORGERE

I ÅRHUS 1940–1837

1964. 136 sider og 2 udfoldstavler.
Kr. 19,50.

UNG I ÅRHUS

Redigeret af Vagn Dybdahl.
1965. 298 sider. Udsolgt.

UNG I ÅRHUS

Ny samling.
Redigeret af Vagn Dybdahl.
1965. 224 sider. Kr. 39,05.

Bernhardt Jensen:

SOM ÅRHUS MOREDE SIG

Folkelige forlystelser fra 1860'erne
til 2. verdenskrig.
1966. 248 sider. Udsolgt.

Peder Hansen Resen:

ATLAS DANICUS, ÅRHUS STIFT

Tekst og oversættelse ved
Helge Søgård.
1967. 160 sider, 27 planchesider.
Kr. 39,05.

Ib Gejl:

UNDER VÆRGERÅDET

Forsømte og »forbryderske« børn
i Århus 1905–15.
1967. 121 sider. Kr. 24,40.

Emanuel Sejr:

ÅRHUS-MOSAİK

Personer og begivenheder
i den lille by.
1967. 281 sider. Kr. 41,50.

Erik Christiansen:

GENNEM ÅRHUS I TRÆSKO

Billedredaktion og oplysende noter
ved Peder Jensen.
1967. 109 sider.
Indbundet: udsolgt.
Hæftet: kr. 15,85.

Vagn Dybdahl:

DET LOKALHISTOISKE ARBEJDE I BYERNE

Erfaringer fra Århus byhistoriske
Udvalgs virksomhed.
1968. 24 sider. Udsolgt.

Victor Jensen:

KLUNKETID OG KRIGSÅR

Århus omkring år 1900 og under
besættelsen 1940–45.
1968. 308 sider. Udsolgt.

BORGERE I BYENS RÅD

Medlemmer i Århus bys borgerre-
præsentation og byråd 1838–1968.
Redigeret af Ole Degn og Vagn
Dybdahl.
1969. XXIV + 268 sider. Kr. 43,90.

ULYKKE. NØD OG BRØDE

Begivenheder i Århus.
Redigeret af Vagn Dybdahl.
1969. 72 sider. Kr. 17,10.

Bernhardt Jensen:

DA ÅRHUS VAR HOLLYWOOD

Et kapitel af stumfilmens historie.
1969. 160 sider. Udsolgt.